

วารสารสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ปีที่ 23 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2563)
Volume 23 Issue 2 (July - December 2020)
ISSN:2730-275X

JSOC

Journal of Social Sciences
Srinakharinwirot University

วารสารสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ปีที่ 23 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2563)
Journal of Social Sciences
Srinakharinwirot University
Volume 23 Issue 2 (July-December 2020)
ISSN: 2730-275X

วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ปีที่ 23 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2563)
Journal of Social Sciences Srinakharinwirot University
Volume 23 Issue 2 (July-December 2020)
ISSN: 2730-275X

ข้อมูลทั่วไปของวารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กำหนดออกปีละ 2 ฉบับ คือ ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน) และฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม) บทความที่ขอตีพิมพ์ในวารสารจะมีผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) พิจารณาก่อนการรับบทความในรูปแบบผู้พิจารณาไม่ทราบชื่อผู้แต่งและผู้แต่งไม่ทราบชื่อผู้พิจารณา (Double-blinded Peer Review) จำนวน 2 ท่านต่อบทความวารสารฯ รับพิจารณาบทความประเภท บทความวิจัย (Research Article) และบทความวิชาการ (Review Article) ตลอดจนบทวิจารณ์หนังสือ (Book Review) และบทความวิชาการรับเชิญ (Invited Article) ออกเป็นครั้งคราว

วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ยินดีรับผลงานวิชาการเพื่อพิจารณาตีพิมพ์เผยแพร่ลงในวารสารฯ อย่างไรก็ตาม ทักษะและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในผลงาน เป็นของผู้นิพนธ์ ผู้ใดที่จะนำผลงานไปเผยแพร่ต้องได้รับอนุญาตจากผู้นิพนธ์เป็นลายลักษณ์อักษร และกองบรรณาธิการ ขอสงวนสิทธิ์ในการปรับปรุงแก้ไขรูปแบบการเตรียมผลงานวิชาการโดยไม่ต้องแจ้งให้ผู้นิพนธ์ทราบล่วงหน้าการพิจารณาของกองบรรณาธิการในการพิจารณาตีพิมพ์เผยแพร่ลงในวารสารฯ ถือเป็นที่สุด

วัตถุประสงค์

1. เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนคณาจารย์ นักวิชาการ และนิสิตคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ รวมถึงผู้สนใจทั่วไปได้เผยแพร่ผลงานวิชาการ
2. เพื่อสร้างสรรค์ พัฒนา และแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ทางวิชาการและวิทยาการวิจัยใหม่ ๆ ทางด้านสหวิทยาการสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

สาขาวิชาที่เปิดรับผลงาน

ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ การพัฒนาชุมชน รัฐศาสตร์ การปกครอง ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ รัฐประศาสนศาสตร์ สังคมวิทยา มานุษยวิทยา นิติศาสตร์ สังคมสงเคราะห์และสวัสดิการสังคม ประชากรศาสตร์ การบริหารและการจัดการ การบริหารทรัพยากรมนุษย์ การตลาด สื่อสารมวลชน การบัญชี การเงินและการธนาคาร การจัดการ การจัดการท่องเที่ยวและการโรงแรม การจัดการโลจิสติกส์ สังคมศึกษา สหวิทยาการทางสังคมศาสตร์

ที่ปรึกษา

ศาสตราจารย์ ดร.โกสุ่ม จันทร์ศิริ	คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
รองศาสตราจารย์ ดร.ชาคริต ชุ่มวัฒนะ	คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
รองศาสตราจารย์ ดร.ชลวิทย์ เจียรจิตต์	คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.หทัยรัตน์ บุณโยปษุภัมภ์	คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธันนิกันต์ สุญสินภัย	คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

กองบรรณาธิการ

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปกรณ เมฆแสงสวย	คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
--------------------------------------	---

กองบรรณาธิการ

กองบรรณาธิการภายนอก

ศาสตราจารย์ ดร.เกษม จันทร์แก้ว	โครงการศึกษาวิจัยและพัฒนาสิ่งแวดล้อมแหลมผักเบี้ย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ มูลนิธิชัยพัฒนา
ศาสตราจารย์สัญญาชัย สุวังบุตร	คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
ศาสตราจารย์อนันต์ชัย เลาหะพันธุ์	คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
รองศาสตราจารย์ ดร.พันธ์วิศ สัมพันธ์พานิช	สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จุฬณี ตันติกุลานนท์	วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดลฤทัย โกวรรณะกุล	คณะบริหารธุรกิจและการบัญชี มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูริ พวงศ์เจริญ	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รักษพงษ์ วงศาโรจน์	คณะกรรมการจัดการท่องเที่ยว สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุภาภรณ์ ประสงค์ทัน	คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
อาจารย์ ดร.มาตริณี รักษาตานนท์ชัย	คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
อาจารย์ ดร.ศยามล เจริญรัตน์	สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กองบรรณาธิการภายใน

รองศาสตราจารย์ ดร.ธิดินันท์ ชาญโกศล	คณะบริหารธุรกิจเพื่อสังคม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
รองศาสตราจารย์ ดร.ภูมิ มูลศิลป์	คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จุลศักดิ์ ชาญณรงค์	คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรีย์พร นิพัทธ์วิทยา	คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐพร ไทยจงรักษ์	คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
อาจารย์ ดร.กฤติยา คั่นจโซติ	คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
อาจารย์ ดร.ธนภูมิ อติเวทิน	คณะบริหารธุรกิจเพื่อสังคม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

กองจัดการ

นางสาวนนทพร มีศิริ
นางเบญจมาศ เขมาศักดาธรรม์
นางสาวสินินาฏ ตรีเพ็ชร
นายอนุพนธ์ คำปิ่น
นางสาวนุชนาถ อุตคัน์
นายภาณุพงศ์ หิรัญรัตน์

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาผลงานวิชาการ

รองศาสตราจารย์ ดร.อุสา สุทธิสาคร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จุกุณี ตันตกุลานันท์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐพร ยวงเงิน
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปริญญา มีสุข
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัชพงษ์ วงศาโรจน์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทรพร สร้อยทอง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูริ พวงค์เจริญ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริประภา ชวะนะญาณ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิทธิพงศ์ วัฒนานนท์สกุล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรีย์พร นิพัฐวิทยา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสาวณี ชินนาลอง
อาจารย์ ดร.กนก จันทรา
อาจารย์ ดร.ชัยรัตน์ ไตศิลา
อาจารย์ ดร.ชมชิต พรหมสิน
อาจารย์ ดร.ชุตินงค์ ร่มสนธิ
อาจารย์ ดร.ลำสัน เลิศกุลประหยัด
อาจารย์ ดร.อัญชลี สุขในสิทธิ์
อาจารย์ ดร.อสมภารณ์ สิทธิ
อาจารย์ ดร.อิสริยะ สัตกุลพิบูลย์
ดร.ปองภพ ลีนะวงศ์

มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
มหาวิทยาลัยบูรพา
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
โรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยฝ่ายมัธยม
มหาวิทยาลัยศิลปากร
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
General Manager Joint Venture Coordination
Department, Summit Auto Body Industry Co., Ltd

ข้อมูลการติดต่อ

กองบรรณาธิการวารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
114 ซอยสุขุมวิท 23 เขตวัฒนา กรุงเทพฯ 10110
โทรศัพท์: 0-2649-5000 ต่อ 11725 Email: jsocswu@gmail.com
Website: <http://ejournals.swu.ac.th/index.php/JOS>

ผู้ออกแบบปก: อาจารย์ ดร.ธีรเวทย์ ลิ้มโกมลวิลาส

รายละเอียดการส่งผลงานวิชาการลงตีพิมพ์ใน
วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ปีที่ 24 ฉบับปี 2564
ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม – มิถุนายน 2564
ฉบับที่ 2 เดือนกรกฎาคม – ธันวาคม 2564
ISSN: 2730-275X

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ขอเชิญอาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัย นิสิต นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไปส่งผลงานวิชาการได้แก่ บทความวิจัย บทความวิชาการ บทความหนังสือ หรือบทความปริทรรศน์ เพื่อลงตีพิมพ์ในวารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ISSN 2730-275X อยู่ฐาน TCI กลุ่มที่ 2 ซึ่งมีกำหนดออกปีละ 2 ฉบับ ดังนี้

ฉบับที่ 1 คือ ปีที่ 24 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน 2564)

ฉบับที่ 2 คือ ปีที่ 24 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2564)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนคณาจารย์ นักวิชาการ นิสิตคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ รวมถึงผู้สนใจทั่วไปได้เผยแพร่ผลงานทางวิชาการ
2. เพื่อแลกเปลี่ยนทรรศนะทางวิชาการในสาขาสหวิทยาการทางสังคมศาสตร์
3. เพื่อสร้างสรรค์และพัฒนาองค์ความรู้ทางวิชาการและวิทยาการวิจัยใหม่ ๆ ทางด้านสังคมศาสตร์ต่อไป

ข้อกำหนดผลงานวิชาการที่ลงตีพิมพ์ในวารสารสังคมศาสตร์

1. เป็นผลงานวิชาการทั้งภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษในสาขาสหวิทยาการทางสังคมศาสตร์ และไม่เคยลงตีพิมพ์ในหนังสือและวารสารใดมาก่อน ยกเว้นเป็นผลงานที่ได้นำเสนอในการประชุมทางวิชาการ (Proceedings) แบบไม่มีเรื่องเต็ม
2. ความยาวของต้นฉบับไม่เกิน 12 หน้า กระดาษ A4
3. ชื่อเรื่อง พิมพ์ไว้หน้าแรกตรงกลาง ขนาดตัวอักษร 22 ตัวหนา มีชื่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
4. ชื่อผู้เขียน พิมพ์ชื่อผู้เขียนภาษาไทยและภาษาอังกฤษ อยู่ใต้ชื่อเรื่องโดยขีดขอบกระดาษ ด้านขวาขนาดตัวอักษร 14 อักษรตัวเอียง และให้ระบุตัวเลขเป็นตัวยกท้ายชื่อผู้เขียน เพื่อแสดงรายละเอียดเกี่ยวกับสถานที่ทำงาน และ E-mail ของผู้เขียนบทความทุกท่าน ไว้เป็นเชิงอรรถในหน้าแรก
5. ชื่อหน่วยงานของผู้เขียน พิมพ์ชื่อหน่วยงานผู้เขียนภาษาไทยและภาษาอังกฤษ อยู่บรรทัดส่วนล่างสุดในหน้าแรก ขนาดตัวอักษร 10 อักษรปกติ ควรระบุหน่วยงานต้น เรียงไปจนถึง หน่วยงานหลัก และ E-mail (ผู้เขียนหลัก) และให้ระบุตัวเลขเป็นตัวยกท้ายชื่อหน่วยงานผู้เขียน เพื่อแสดงรายละเอียดชื่อผู้เขียนบทความ ทุกท่าน ไว้เป็นเชิงอรรถในหน้าแรก

6. **บทคัดย่อ (Abstract)** ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ความยาวทั้งสองภาษาไม่ควรเกิน 350 คำ หรือ 20 บรรทัด
7. **คำสำคัญ (Keywords)** ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ จำนวน 3-5 คำ
8. ผลงานวิชาการจะต้องใช้ตัวอักษรและรูปแบบการพิมพ์ตามที่กำหนดไว้ในหัวข้อตัวอักษร และรูปแบบการพิมพ์
9. **บทความวิจัย** ให้เรียงลำดับดังนี้
 - 9.1 บทคัดย่อ (Abstract)
 - 9.2 บทนำ (Introduction) ระบุความสำคัญของปัญหา กรอบแนวคิด และระบุวัตถุประสงค์การวิจัย
 - 9.3 ระเบียบวิธีวิจัย (Research methodology) ระบุแบบแผนการวิจัยการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่าง และการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การหาคุณภาพเครื่องมือ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล
 - 9.4 ผลการวิจัย (Results) เสนอผลที่พบตามวัตถุประสงค์การวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจน ควรเสนอในรูปแบบตารางหรือแผนภูมิ
 - 9.5 อภิปรายผล (Discussion) เสนอเป็นความเรียง ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของผลการวิจัยกับกรอบแนวคิด และงานวิจัยที่ผ่านมา ไม่ควรอภิปรายเป็นข้อ ๆ แต่ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของตัวแปรที่ศึกษาทั้งหมด
 - 9.6 สรุป (Conclusion) ระบุข้อสรุปที่สำคัญและข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ และประเด็นสำหรับการวิจัยต่อไป
 - 9.7 เอกสารอ้างอิง (References) ต้องเป็นรายการที่มีการอ้างอิงไว้ในเนื้อหาเท่านั้น
10. **บทความวิชาการ** ให้เรียงลำดับดังนี้
 - 10.1 บทคัดย่อ (Abstract)
 - 10.2 บทนำ (Introduction)
 - 10.3 เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ
 - 10.4 บทสรุป (Conclusion)
 - 10.5 ข้อเสนอแนะ (Suggestion)
 - 10.6 เอกสารอ้างอิง (References)
11. ผลงานวิชาการจะต้องใช้ระบบการอ้างอิงและการเขียนเอกสารอ้างอิงตามที่กำหนดไว้ในหัวข้อ “การอ้างอิงและการเขียนเอกสารอ้างอิง”
12. บทความวิจัยจะต้องผ่านพิจารณาจากกลั่นกรองจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) พิจารณา กลั่นกรองทั้งบทความในรูปแบบผู้พิจารณาไม่ทราบชื่อผู้แต่ง และผู้แต่งไม่ทราบชื่อผู้พิจารณา (Double-blinded Peer Review) จำนวน 2 ท่านต่อบทความ
13. บทความวิชาการจะผ่านการตรวจสอบคุณภาพจากบรรณาธิการ (Editor Review)
14. กองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ในการตรวจสอบและแก้ไขความถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ ในบทคัดย่อภาษาอังกฤษโดยไม่ต้องแจ้งให้ผู้เขียนทราบล่วงหน้า

วิธีการและกำหนดส่งต้นฉบับ

ส่งต้นฉบับพิมพ์ในรูปแบบ Microsoft Word ไปยังทั้ง 2 ช่องทางดังนี้

1. ส่งต้นฉบับพิมพ์ในรูปแบบ Microsoft Word ผ่านระบบออนไลน์ของวารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่ <http://ejournals.swu.ac.th/index.php/JOS>
2. ส่งต้นฉบับพิมพ์ในรูปแบบ Microsoft Word พร้อมแผ่นซีดีข้อมูล จำนวน 1 ชุด และแบบเสนอผลงานวิชาการเพื่อลงตีพิมพ์ในวารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประจำปี 2564 ถึงบรรณาธิการวารสารสังคมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 114 ถนนสุขุมวิท 23 เขตวัฒนา กรุงเทพฯ 10110
3. กำหนดการเปิดรับบทความจะมี 2 ช่วงเวลา คือ ระยะเวลาที่ 1 เดือนกุมภาพันธ์ – มีนาคม 2564 และระยะเวลาที่ 2 เดือนตุลาคม – พฤศจิกายน 2564

เงื่อนไขอื่นๆ

1. กองบรรณาธิการจะมีจดหมายแจ้งผลการพิจารณาการลงตีพิมพ์ในวารสารเมื่อบทความดังกล่าวผ่านการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิ และกองบรรณาธิการแล้ว
2. หากผลงานใดได้รับการพิจารณาตีพิมพ์ เจ้าของผลงานจะต้องรีบดำเนินการแก้ไขต้นฉบับให้เสร็จและส่งคืนกองบรรณาธิการภายในเวลาที่กำหนด
3. กองบรรณาธิการจะไม่ส่งคืนต้นฉบับและแผ่นซีดีข้อมูลให้แก่เจ้าของผลงาน
4. กองบรรณาธิการจะส่งวารสารจำนวน 1 เล่ม ให้แก่เจ้าของผลงานที่ได้รับการตีพิมพ์

การติดต่อสอบถามรายละเอียด

กองบรรณาธิการวารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

(ติดต่อ: คุณเบญจมาศ เขมาศกดาสรณ์)

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

114 ถนนสุขุมวิท 23 เขตวัฒนา กรุงเทพฯ 10110

โทร. 0-2649-5000 ต่อ 11725

Email: jsocswu@gmail.com

การอ้างอิงและการเขียนเอกสารอ้างอิง

การอ้างอิงและการเขียนเอกสารอ้างอิงของวารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ยึดตามแบบการอ้างอิงของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ แสดงตัวอย่างได้ตามด้านล่างนี้ หรือสามารถค้นหารายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่เว็บไซต์สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ หรือตามชื่อเว็บไซต์ดังนี้

https://lib.swu.ac.th/th/images/researchsupports/apa_swu.pdf

1. การอ้างอิงในเนื้อเรื่อง (Citation)

กรณีผู้เขียนต้องการระบุแหล่งที่มาของข้อมูลในเนื้อเรื่อง ให้ใช้วิธีการอ้างอิงแบบนาม-ปี-เลขหน้า (Author-date-page in-text citation) โดยระบุชื่อผู้แต่ง ปีที่พิมพ์ เลขหน้า หลังข้อความนั้น ๆ เพื่อบอกแหล่งที่มา ตามตัวอย่างดังนี้

- 1.1 สำหรับแหล่งที่มาภาษาไทย: (ชื่อ นามสกุล. ปีที่พิมพ์: เลขหน้า)
ตัวอย่าง (สุพัตรา สุภาพ. 2536:18) (ล้วน สายยศ และ อังคณา สายยศ. 2543: 36)
- 1.2 สำหรับแหล่งที่มาภาษาอังกฤษ: (นามสกุล. ปีที่พิมพ์: เลขหน้า)
ตัวอย่าง (Smelser.1995:145) (Thomson and Thomson. 1993: 12-13)

2. การเขียนเอกสารอ้างอิง (References)

การอ้างอิงส่วนท้ายเล่มในรูปแบบเอกสารอ้างอิง ให้จัดเรียงรายการเอกสารตามลำดับอักษรชื่อผู้แต่งตามตัวอย่าง ดังนี้

2.1 หนังสือ

ชื่อ นามสกุล. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง. ครั้งที่พิมพ์. เมืองที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. (2547). **ไทยสิบสองปันนา**. พิมพ์ครั้งที่ 3 . กรุงเทพฯ: ศยาม.

Sebesta, Robert W. (2002). **Concepts of Programming Languages**. 5th ed. Boston, M.A.: Addison-Wesley.

2.2 หนังสือแปล

ผู้เขียนเดิม. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่องภาษาไทย. แปลโดย ชื่อผู้แปล. ครั้งที่พิมพ์. เมืองที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

ซาเวิร์ตซ์, เควิน เอ็ม. (2539). **ไขปัญหาอินเทอร์เน็ต**. แปลโดย กิตติ บุญยกิจโณทัย; มีชัย เจริญด้วยศีล และ อมรเทพ เลิศทัศนวงศ์. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดยูเคชั่น.

2.3 วิทยานิพนธ์ ปริญญาานิพนธ์ หรือสารนิพนธ์

ชื่อ นามสกุล. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง. ชื่อวุฒิปริญญา (สาขาวิชาเอก). เมืองที่พิมพ์:

ชื่อมหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

ตัวอย่าง

เลิศชาย ศิริชัย. (2537). **การสูญเสียที่ดินและการตอบสนองด้านอาชีพของชาวนา: ศึกษากรณีหมู่บ้านภาคกลาง**. ปริญญาานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต (พัฒนศึกษาศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

2.4 บทความจากวารสาร

ชื่อ นามสกุล. (ปีที่พิมพ์, วัน เดือน). ชื่อบทความ. ชื่อวารสาร. ปีที่(ฉบับที่): หน้าอ้างอิง.

ตัวอย่าง

สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, ม.ร.ว. (2540, มีนาคม). **พระพุทธรูปพระพุทธรูปยอดีฟ้าจุฬาโลก**. **ศิลปวัฒนธรรม**. 18(5): 38-39.

Harris, Mark N., Loundes, Joanne, and Webster, Elizabeth. (2002). **Determinants of Household Saving in Australia**. *The Economic Record*. 78(241): 207-233.

2.5 บทความจากหนังสือพิมพ์

ชื่อ นามสกุล. (ปี, วันที่ เดือน). ชื่อบทความหรือชื่อหัวข้อในคอลัมน์. ชื่อหนังสือพิมพ์.
หน้าที่ตีพิมพ์บทความ.

ตัวอย่าง

นวลจันทร์ จินตนาพันธ์. (2546, 14 กุมภาพันธ์). ปรับหนี้เพิ่มแรงขับเคลื่อนเศรษฐกิจ
ยั่งยืน. **คมชัดลึก**. หน้า 15.

2.6 แหล่งข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์หรือปีที่สืบค้น). ชื่อเรื่อง. สืบค้นเมื่อ วัน เดือน ปี (หรือ Retrieved
เดือน วัน, ปี), จาก (from) ชื่อเว็บไซต์

ตัวอย่าง

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. (2548). **หลักสูตรประกาศนียบัตร 1 ปี ด้านบริหาร
จัดการสำหรับผู้บริหาร**. สืบค้นเมื่อ 24 พฤษภาคม 2548, จาก [http://
news.swu.ac.th/newsdetail.asp?ID](http://news.swu.ac.th/newsdetail.asp?ID)

Kishwar, Madhu. (1997). **Women's Marginal Role in Politics**. Retrieved
October 2, 2000, from [http://www.freespeech.org/manushi/97/
politics.html](http://www.freespeech.org/manushi/97/politics.html)

ตัวอักษรและรูปแบบการพิมพ์

1. **ตัวอักษรการพิมพ์:** ใช้รูปแบบตัวอักษร Thai Sarabun PSK, Single Space
ด้านบน 1 นิ้ว ด้านล่าง 1 นิ้ว ด้านซ้าย 1.25 นิ้ว ด้านขวา 1 นิ้ว
2. **รูปแบบการพิมพ์**

รายการ	ลักษณะตัวอักษร	รูปแบบการพิมพ์	ขนาดตัวอักษร
ชื่อบทความ	ตัวหนา	กลางหน้ากระดาษ	22
ชื่อผู้เขียนบทความ (ไทยและอังกฤษ)	ตัวเอน	ชิดขวา	14
บทคัดย่อ	ตัวหนา	ชิดซ้าย	16
เนื้อหาบทคัดย่อ	ตัวปกติ	-	14
หัวข้อใหญ่	ตัวหนา	ชิดซ้าย	16
หัวข้อย่อย	ตัวหนา	ใช้หมายเลขกำกับ	14
หัวข้อย่อย	ตัวปกติ	ใช้หมายเลขกำกับ	14
เนื้อหาบทความ	ตัวปกติ	-	14
การเน้นความในบทความ	ตัวหนา	-	14
ข้อความในตาราง	ตัวปกติ	-	12
ข้อความอ้างอิง	ตัวเอน	-	14
เอกสารอ้างอิง	ตัวหนา	ชิดซ้าย	16
เนื้อหาเอกสารอ้างอิง	ตัวปกติ	ชิดซ้าย	14

ตัวอย่างการเขียนลำดับหัวข้อและตัวเลข

หัวข้อใหญ่

1. หัวข้อรอง

1.1 หัวข้อย่อย

1.1.1 หัวข้อย่อย

1) เนื้อหา

1.1) เนื้อหา

1.1.1) เนื้อหา

(1) เนื้อหา

(1.1) เนื้อหา

(1.1.1) เนื้อหา

จริยธรรมในการตีพิมพ์ผลงานในวารสารวิชาการ (Publication Ethics)

1. บทบาทและหน้าที่ของผู้เขียนบทความ (Author Ethical Responsibilities)

1.1 ผู้เขียนบทความมีหน้าที่พิจารณาว่าต้นฉบับของบทความที่ส่งให้วารสารพิจารณาตีพิมพ์จะต้องเป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์ที่ใดมาก่อน ตลอดจนไม่ส่งต้นฉบับบทความซ้ำซ้อนกับวารสารอื่นในช่วงเวลาเดียวกัน

1.2 ผู้เขียนบทความมีหน้าที่พิจารณาว่าต้นฉบับของบทความเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของวารสาร

1.3 ผู้เขียนบทความมีหน้าที่พิจารณาว่าต้นฉบับของบทความต้องไม่คัดลอกผลงานของผู้อื่น

1.4 ผู้เขียนบทความมีหน้าที่พิจารณาว่าต้นฉบับของบทความต้องอ้างอิงผลงานของผู้อื่นอย่างเหมาะสม หากมีการนำผลงานเหล่านั้นมาใช้ในบทความของตัวเอง เช่น ภาพ ตาราง เป็นต้น

1.5 ผู้เขียนบทความมีหน้าที่พิจารณาว่าต้นฉบับของบทความดำเนินการจัดรูปแบบและขนาดตัวอักษรตามแบบฟอร์ม (template) ของวารสาร

1.6 ผู้เขียนบทความมีหน้าที่พิจารณาว่าต้นฉบับของบทความได้รับการตรวจสอบความถูกต้องของรายการเอกสารอ้างอิงทั้งในของรูปแบบ และเนื้อหา ทั้งในส่วนของการอ้างอิงในบทความ และเอกสารอ้างอิง

1.7 ผู้เขียนบทความมีหน้าที่พิจารณาว่าต้นฉบับของบทความปรากฏชื่อผู้ร่วมทำบทความทุกคน ซึ่งเป็นผู้ที่มีส่วนในการดำเนินการบทความจริง

1.8 ผู้เขียนบทความมีหน้าที่พิจารณาว่าต้นฉบับของบทความระบุแหล่งทุนที่สนับสนุนในการทำวิจัยนี้ และ/หรือมีผลประโยชน์ทับซ้อนจะต้องระบุในบทความ และแจ้งให้กองบรรณาธิการทราบ

1.9 ผู้เขียนบทความมีหน้าที่พิจารณาว่าต้นฉบับของบทความจะต้องไม่รายงานข้อมูลที่คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง ไม่ว่าจะเป็นการสร้างข้อมูลเท็จ หรือการปลอมแปลง บิดเบือน รวมไปถึงการตกแต่ง หรือ เลือกแสดงข้อมูลเฉพาะที่สอดคล้องกับข้อสรุป

1.10 ผู้เขียนบทความมีหน้าที่พิจารณาว่าต้นฉบับของบทความนั้น หากเป็นการศึกษาวิจัยและทำการทดลองในคนหรือสัตว์ทดลอง ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อศักดิ์ศรี สิทธิ ความปลอดภัย และสุขภาพของคน ขอให้แนบหนังสือรับรองจริยธรรมจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์หรือสัตว์ทดลอง ทั้งนี้การอนุมัติให้ลงตีพิมพ์ขึ้นอยู่กับพิจารณาจากกองบรรณาธิการวารสารฯ ถือเป็นที่สุด

2. บทบาทและหน้าที่ของบรรณาธิการวารสาร (Editor Roles and Responsibility)

2.1 บรรณาธิการมีหน้าที่พิจารณาคุณภาพของบทความที่ขอพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารที่รับผิดชอบ และไม่ตีพิมพ์บทความที่เคยตีพิมพ์ที่อื่นมาแล้ว

2.2 บรรณาธิการมีหน้าที่พิจารณาตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานวิจัยที่มีระเบียบวิธีวิจัยที่ถูกต้องและให้ผลที่น่าเชื่อถือ

2.3 บรรณาธิการต้องไม่เปิดเผยข้อมูลของผู้เขียน และผู้ประเมินบทความแก่บุคคลอื่น ๆ ที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพิจารณา

2.4 บรรณาธิการต้องไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อนกับผู้เขียนและผู้ประเมิน

2.5 บรรณาธิการต้องมีการตรวจสอบบทความในด้านการคัดลอกผลงานผู้อื่น (Plagiarism) อย่างจริงจัง และจะต้องระงับการประเมินและติดต่อผู้เขียนเพื่อปฏิเสธการตีพิมพ์เมื่อตรวจพบการคัดลอกผลงานของผู้อื่น

2.6 บรรณาธิการสามารถดำเนินการถอนบทความได้โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้เขียน เมื่อตรวจพบว่า บทความมีการลอกเลียนบทความอื่นโดยมิชอบ หรือมีการปลอมแปลงข้อมูล ซึ่งสมควรถูกถอดถอน ตลอดจนการส่งบทความซ้ำซ้อนกับวารสารอื่น แม้ว่าผู้เขียนจะปฏิเสธถอนบทความตนเองก็ตาม

3. บทบาทและหน้าที่ของผู้ประเมินบทความ (Reviewer Roles and Responsibilities)

3.1 ผู้ประเมินบทความต้องไม่เปิดเผยข้อมูลในบทความแก่บุคคลอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้อง ตั้งแต่ช่วงระยะเวลาที่ตอบรับประเมินบทความดังกล่าวจนถึงเวลาที่บทความชิ้นนั้นได้ตีพิมพ์เผยแพร่แล้ว

3.2 ผู้ประเมินบทความต้องไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อนกับผู้เขียนผู้ประเมินบทความ หากไม่แน่ใจจะต้องแจ้งให้บรรณาธิการวารสารทราบและปฏิเสธการประเมินบทความ

3.3 ผู้ประเมินบทความควรพิจารณาตอบรับประเมินบทความเฉพาะสาขาวิชาที่ตนมีความเชี่ยวชาญ และหากมีส่วนใดของบทความที่มีความเหมือนกัน หรือซ้ำซ้อนกับผลงานชิ้นอื่น ๆ ผู้ประเมินบทความต้องแจ้งให้บรรณาธิการทราบ

แบบเสนอผลงานวิชาการเพื่อลงตีพิมพ์ใน
วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

เรียน บรรณาธิการวารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ข้าพเจ้า นาย นาง นางสาว อื่น ๆ (โปรดระบุ)

ชื่อ - สกุล (ภาษาไทย)

(ภาษาอังกฤษ)

ตำแหน่งทางวิชาการ (โปรดระบุ)

ศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อาจารย์ ดร.

อื่น ๆ ระบุ.....

ที่อยู่และหมายเลขโทรศัพท์ (ที่ติดต่อได้)

.....

.....

โทรศัพท์ที่ทำงาน..... โทรศัพท์มือถือ.....

โทรสาร..... E-mail.....

มีความประสงค์ขอส่งผลงานวิชาการ เรื่อง :

ชื่อผลงาน (ภาษาไทย)

.....

ชื่อผลงาน (ภาษาอังกฤษ)

.....

ประเภทของผลงานวิชาการ

บทความวิจัย บทความวิชาการ บทวิจารณ์หนังสือ บทความปริทรรศน์

ในกรณีที่ไม่สามารถติดต่อข้าพเจ้าได้ กองบรรณาธิการสามารถติดต่อบุคคลดังต่อไปนี้

ชื่อ - สกุล.....

โทรศัพท์..... โทรสาร

E-mail..... มีความเกี่ยวข้องเป็น

ข้าพเจ้าขอรับรองว่าผลงานนี้ เป็นผลงานของข้าพเจ้าเพียงผู้เดียว

เป็นผลงานของข้าพเจ้าและผู้ที่ระบุชื่อในผลงาน

ผลงานนี้ยังไม่เคยลงตีพิมพ์ในวารสารใดมาก่อน และจะไม่นำไปเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารอื่นๆ อีก นับจากวันที่ข้าพเจ้าได้ส่งผลงานต้นฉบับนี้มายังกองบรรณาธิการวารสารสังคมศาสตร์

.....ลายมือชื่อเจ้าของผลงาน

แบบรับรองบทความวิจัยจากปริญญาานิพนธ์/วิทยานิพนธ์/ดุษฎีนิพนธ์

เรียน บรรณาธิการวารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ข้าพเจ้า ศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อาจารย์ ดร.

ชื่อ - สกุล

ที่อยู่และหมายเลขโทรศัพท์ (ที่ติดต่อได้)

.....

.....

โทรศัพท์ที่ทำงาน..... โทรศัพท์มือถือ.....

โทรสาร..... Email.....

ขอรับรองว่าได้ตรวจสอบบทความวิจัยจากปริญญาานิพนธ์/ดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง :

ชื่อผลงาน (ภาษาไทย)

.....

ของ ชื่อ - สกุล

ว่าถูกต้องตามหลักวิชาการเป็นที่เรียบร้อยแล้ว

.....ลายมือชื่อ

(.....)

อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

บรรณาธิการแถลง

วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปีที่ 23 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2563) เป็นวารสารที่อยู่ในฐานข้อมูลศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai-Journal Citation Index Centre [TCIJ]) กลุ่มที่ 2 เมื่อวันที่ 10 มกราคม 2563 เป็นต้นมา วารสารสังคมศาสตร์จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการส่งเสริมและสนับสนุนการเผยแพร่ผลงานการวิจัย และการสังเคราะห์องค์ความรู้ทางวิชาการในด้านสังคมศาสตร์ ของคณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัย และนิสิตนักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา ผู้สาธารณชนและผู้ที่มีความสนใจในด้านสังคมศาสตร์ การจัดทำวารสารฉบับนี้ได้รับความสนใจจากคณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัย และนิสิตระดับบัณฑิตศึกษาส่งบทความเพื่อขอรับการพิจารณาตีพิมพ์และผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ ทั้งสิ้น 12 เรื่อง แบ่งเป็นบทความวิจัย 10 เรื่อง และบทความวิชาการ 2 เรื่อง บทความเหล่านี้ ล้วนแล้วแต่เป็นบทความที่มีเนื้อหาที่น่าสนใจและมีความหลากหลายของแขนงวิชาทางสังคมศาสตร์เป็นอย่างมาก เช่น รัฐประศาสนศาสตร์ ภูมิศาสตร์และภูมิสารสนเทศ รัฐศาสตร์ บริหารธุรกิจ การจัดการกิจการเพื่อสังคม การจัดการสิ่งแวดล้อม สังคมศึกษา และสหวิทยาการทางสังคมศาสตร์

ในนามของกองบรรณาธิการขอขอบคุณผู้สนับสนุนบทความทุกท่านที่ให้ความสนใจในการส่งบทความวิจัยและบทความวิชาการมาเผยแพร่ในวารสารสังคมศาสตร์ นำไปสู่การต่อยอดและขยายองค์ความรู้ในทางสังคมศาสตร์สู่สาธารณชนต่อไป ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ให้ความอนุเคราะห์ในการประเมินบทความที่นำมาตีพิมพ์ในฉบับนี้ให้เป็นบทความที่มีคุณภาพและขอขอบคุณกองจัดการวารสารที่ทุ่มเท และเสียสละแรงกายและเวลาในการจัดทำวารสารสังคมศาสตร์ให้เป็นวารสารทางวิชาการที่มีคุณภาพเสมอมา

สุดท้ายนี้กองบรรณาธิการวารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ขอเชิญชวนคณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัย นิสิตนักศึกษา และผู้ที่มีสนใจทุกท่านส่งบทความเพื่อขอรับการพิจารณาตีพิมพ์ในฉบับต่อ ๆ ไป

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปรกรณ์ เมฆแสงสวย
บรรณาธิการ

สารบัญ

บทความวิจัย	หน้า
พื้นที่สาธารณะบนสื่อสังคมออนไลน์กับบทบาทพลเมือง กรณีศึกษา ตำบลคอรูม จังหวัดอุตรดิตถ์ Public Space on Social Media and the Citizenship Role: The Case Study of Korrum Subdistrict, Uttaradit Province จันทนา สุทธิจารี และ วรพงษ์ ตระการศิรินนท์ <i>Jantana Suttijaree and Worrapong Trakarnsirinont</i>	230
การหาจุดจอดจักรยานที่เหมาะสมบนถนนราชพฤกษ์ กรุงเทพมหานคร Finding Suitable Bicycle Parking Lots on Ratchapruerk Road, Bangkok Metropolis จารุกิตต์ แสนพลสิทธิ์ ประพัทธ์พงษ์ อุปลา และ สุธาทิพย์ ชวนะเวสสกุล <i>Jarukit Sanponsith, Sutatip Chavanavesskul, and Prapatpong Upala</i>	242
การพัฒนาวิธีการพยากรณ์ผลการเลือกตั้งด้วยการประยุกต์วิธีของพาเวีย Develop the Methods of Forecasting Election Results by Applying Pavia's Method ณัฐพล แยมฉิม ภัทราวดี มากมี และ กนก พานทอง <i>Nattapon Yamchim, Pattrawadee Makmee, and Kanok Pantong</i>	256
อิทธิพลของอำนาจต่อพฤติกรรมเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว: การศึกษาอิทธิพล การป้องปรามของการรับรู้การถูกตรวจสอบเป็นตัวแปรกำกับ Influence of Power on Self-Interested Behavior: The Deterrent Effect of Perceived Accountability as a Moderator ติณณ์ โบสุวรรณ และ อภิษฐา ไชยวุฒิกรณวานิช <i>Tin Bosuvarn and Apitchaya Chaiwutikornwanich</i>	270
อิทธิพลของสมาร์ทออฟฟิศที่มีต่อพฤติกรรมการทำงานเชิงนวัตกรรมของพนักงาน กลุ่มเจนเอเรชั่นวาย ในอุตสาหกรรมดิจิทัล กรณีศึกษา กลุ่มบริษัท Sea Thailand Influence of Smart Office on Innovative Working Behavior of Gen Y Employees in Digital Industry: A Case Study of The Sea Thailand Group กนกพร มดทองคำ และ ทวีศักดิ์ กฤษเจริญ <i>Kanokporn Modthongkham and Taweesak Kritjaroen</i>	283
ระบบบริหารความเสี่ยงด้านการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา The Risk Management System for School Academic Affair Administration ปรานอม ศรีดี อุทัย บุญประเสริฐ และ สรรเสริญ สุวรรณ <i>Pranom Sridee, Uthai Boonprasert, and Sanrasern Suwan</i>	299

- การศึกษาห่วงโซ่อุปทานของโปรแกรมประยุกต์เสริมสร้างศักยภาพการบริหารวิสาหกิจ 315
ชุมชนเชิงนวัตกรรมของชุมชนผู้ผลิตวัตถุดิบในห่วงโซ่อุปทานของกิจการเพื่อสังคม
Development Applications Program to Enhance Innovation Management for
Community's Suppliers of Raw Materials in Supply Chains of Social Enterprise
ภูธิป มีถาวรกุล, พิทักษ์ ศิริวงศ์, และ ชีระวัฒน์ จันทัก
Phutip Meethavornkul, Phitak Siriwong, and Thirawat Chantuk
- การประยุกต์ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์และตรรกศาสตร์คลุมเครือเพื่อจำแนกลำดับ 333
ศักดิ์ของถนน: กรณีศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
Application of GIS and Fuzzy Logic for Road Hierarchy Classification:
A Case Study of Ayutthaya Province
สิทธิพงศ์ กลิ่นกระจาย และ พรรณี ชีวินศิริวัฒน์
Sitthipong Klinkrajai and Pannee Cheewinsirawat
- อิทธิพลของการรับรู้ต่อการยอมรับนวัตกรรมการใช้ระบบหญ้าแฝกเพื่อป้องกัน 347
ดินถล่มในพื้นที่ทางการเกษตร
Influence of the Acknowledging the Vetiver System Innovation
Utilization for Landslide Prevention in Agricultural Land
อรรรณพ เยื้องไธสง และ อุ๋นเรือน เล็กน้อย
Annop Yienghaisong and Unruan Leknoi
- มิติเชิงพื้นที่และการบริโภคเชิงสัญลักษณ์ของเสื้อผ้าวินเทจและเสื้อผ้ามือสอง 357
ในอำเภอเมืองเชียงใหม่
Spatial Dimension and Consumption of Sign of
Vintage and Second-Hand Clothes in Chiang Mai City
อนุดา ฐานะ และ ชยา วรรัตนะภูติ
Anuta Thana and Chaya Vaddhanaphuti
- บทความวิชาการ 375
ว่าด้วยการหาตัวตน: พิจารณ์โซเชียลมีเดียผ่านทัศนะของฌ็อง ฌาคส์ รูสโซ
The Quest of the Self: Social Media through J.J. Rousseau's Eyes
พนมกร โยทะสอน
Phanomkorn Yothasorn
- แนวทางในการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ 390
Guidelines for History Instruction
ศุภณัฐ พานา
Supanut Pana

พื้นที่สาธารณะบนสื่อสังคมออนไลน์กับบทบาทพลเมือง กรณีศึกษา ตำบลคอรุม จังหวัดอุดรธานี

Public Space on Social Media and the Citizenship Role: The Case Study of Korrum Subdistrict, Uttaradit Province

จันทนา สุทธิจารี¹ และ วรพงศ์ ตระการศิรินนท์²
Jantana Suttijaree and Worramong Trakamsirinont

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการอ้างอิงต่อเนื่องปากต่อปาก (Snowball Sampling) ของประชาชนทั่วไปและกลุ่มพลเมือง

ผลการศึกษาพบว่า บทบาทและกระบวนการมีส่วนร่วมของพลเมืองคอรุม ผ่านพื้นที่สาธารณะโดยใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นเครื่องมือในการเข้าถึงกระบวนการมีส่วนร่วมระดับท้องถิ่น โดยแบ่งออกเป็น 6 ลักษณะ ได้แก่ 1) ระดับการให้ข้อมูล (Informing) 2) ระดับการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน (Information Provision) 3) ระดับการปรึกษาหารือ (Consultation) 4) ระดับการสร้างความร่วมมือ การวางแผนร่วมกัน (Involvement) 5) ระดับการร่วมดำเนินการ (Partnership) และ 6) ระดับการควบคุมโดยประชาชน (Citizen Control) โดย อบต.คอรุมส่งเสริมให้มีการใช้สื่อสังคมออนไลน์ ในการดำเนินกิจกรรมของทางหน่วยงาน ตั้งแต่การให้ข้อมูลผ่าน แพลตฟอร์ม ไลน์ เฟสบุ๊ก และเว็บไซต์ ที่จัดทำโดย อบต.คอรุม โดยใช้เป็นช่องทางในการสื่อสาร ตลอดจนใช้เป็นช่องทางในการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในการดำเนินกิจกรรมอันจะส่งผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่ สื่อสังคมออนไลน์นี้จึงเป็นการสื่อสารแบบสองทาง (Two-way Communication) อบต. คอรุมสามารถรับรู้ถึงปัญหา และความต้องการของประชาชน ประชาชนก็มีช่องทางในการสื่อสาร และส่งเสียงถึงภาครัฐ เพื่อให้ตอบสนองความต้องการหรือการแก้ปัญหาของประชาชนได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ ทำให้คุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ดีขึ้น และยังเป็นส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่ อบต. คอรุม มีความเป็นพลเมืองที่เข้าใจต่อปัญหาของชุมชน สังคม พยายามเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา มองปัญหาที่เกิดขึ้นแบบองค์รวม สามารถแก้ไขปัญหาร่วมกับคนในชุมชนท้องถิ่นหันมาใส่ใจเรื่องของชุมชน ท้องถิ่น และรู้จักสิทธิหน้าที่อันพึงมีของตนเองเป็นอย่างดี

คำสำคัญ: บทบาทพลเมือง, พื้นที่สาธารณะ, สื่อสังคมออนไลน์

¹อาจารย์ประจำสำนักวิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่
Lecturer, School of Political Science, Faculty of Political Science and Public Administration, Chiang Mai University, Chiang Mai Province

²ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจำสำนักวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

Assistant Professor, School of Public Administration, Faculty of Political Science and Public Administration, Chiang Mai University, Chiang Mai Province

Corresponding author e-mail: jantanaped@gmail.com

ARTICLE HISTORY: Received 18 February 2019, Revised 6 December 2019, Accepted 11 December 2019.

Abstract

This study uses a qualitative research methodology using the focus group method. The sample group was selected using snowball sampling of general population and citizenship groups.

The results of the study show the role and the process of the participation of Korrum citizens in public space. Using social media to access the process of local politics, it can be divided into 6 levels: 1) Informing 2) Information Provision 3) Consultation 4) Involvement 5) Partnership and 6) Citizen Control. Korrum Subdistrict Administration Organization encourages the agency to use social media in the organization activities, such as providing information via LINE, Facebook and the organization official websites. These platforms are used as a communication channel as well as for listening to people's opinions in carrying out activities that will affect people in the area. This social media is therefore a two-way communication. Korrum Subdistrict Administration Office is able to recognize the problems and the needs of the people. People also have a channel to communicate to the Subdistrict Administration Office their needs and thus are able to solve the problems quickly and efficiently. This improves the quality of life of people in the area and it also encourages people in the Korrum Subdistrict Administrative Organization to become citizens who understand the problems of the community and society and try to take part in solving those problems. Citizens are able to look at the problems that arise holistically and are able to solve problems together with the local communities. They are made aware of their rights and duties.

Keywords: *Citizenship role, Public space, Social media*

บทนำ

การศึกษาพื้นที่สาธารณะโดยใช้สื่อสังคมออนไลน์ในแง่ของการผลิตพื้นที่สาธารณะ หรือ การเข้าถึงการเรียกร้องของพลเมืองในประเด็นนโยบายสาธารณะ หรือการเข้าถึงบริการสาธารณะ ในประเทศไทย เป็นประเด็นที่น่าสนใจอย่างยิ่ง จากการสำรวจของ “We Are Social” ดิจิทัลเฮนซ์ และ “Hootsuite” ผู้ให้บริการระบบจัดการ Social Media และ Marketing Solutions ใน พ.ศ. 2561 ประชากรในประเทศไทยปี พ.ศ. 2561 มีทั้งหมด 69.11 ล้านคน (53% อยู่ในเขตเมือง) แบ่งเป็น ประชากรผู้หญิง 51.3% – ผู้ชาย 48.7% มีผู้ใช้งาน Social Media มากถึง 51 ล้านคน “Facebook” ยังคงเป็น Social Media ยอดนิยมอันดับหนึ่ง ของคนไทย ส่วนอันดับสองคือ “YouTube” อันดับสาม “LINE” อันดับสี่ “Facebook Messenger” และ อันดับห้า “Instagram” (Kemp. 2018) จาก สถิติแสดงให้เห็นว่าความนิยมและการเติบโตแบบก้าวกระโดดอย่างรวดเร็วของสื่อสังคมออนไลน์ ในประเทศไทย ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อภูมิทัศน์สื่อในสื่อ และวงการสื่อสารมวลชนของไทย ไปพอสมควร การเกิดขึ้นของสื่อสังคมออนไลน์ทำให้ผู้คนต่างครอบครองสื่อไว้ในกำมือ สามารถสถาปนา

ตนเองเป็นผู้นำความคิด และผู้ทรงอิทธิพล โดยการมุ่งส่งสาร หรือความคิดของตนเองผ่านสื่อสังคมออนไลน์ไปยังกลุ่มที่มีแนวคิดที่คล้าย ๆ กัน มารวมตัวกันในสื่อสังคมออนไลน์ อย่างไรก็ตามหากมองสื่อสังคมออนไลน์ในฐานะทางแพร่ทางหนึ่งอาจมองว่าสื่อสังคมออนไลน์ส่งผลกระทบต่อ การแบ่งแยกขั้ว (Polarization) แต่กลับกันสื่อสังคมออนไลน์ยังเป็นกลไกหนึ่งในสังคมประชาธิปไตยที่ส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วม (Participation) ในด้านต่าง ๆ ทั้งในทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ตลอดจน การเรียกร้อง การเข้าถึงสิทธิพลเมืองขั้นพื้นฐาน และการเข้าถึงบริการสาธารณะ โดยใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นกลไกในการส่งเสียงให้ผู้บริหารประเทศ ผู้รับสนองนโยบายได้รับรู้ถึงเสียงเรียกร้องของประชาชนในการดำเนินหรืองดเว้นกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง เพื่อประโยชน์ของประชาชน ตลอดจนเข้าไปมีบทบาทในการตรวจสอบการบริหารงานของหน่วยงานต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับชุมชน จนถึงระดับประเทศ โดยใช้กลไกพื้นที่สาธารณะผ่านสื่อสังคมออนไลน์

จากการวิจัยโครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพลเมืองระดับท้องถิ่น กรณีศึกษา: เทศบาลตำบลอุโมงค์ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน และองค์การบริหารส่วนตำบลคอรั่ม อำเภอพิชัย จังหวัดอุดรธานี โดยขยายผลการวิจัยจากโครงการค้นหาอัตลักษณ์ความเป็นพลเมืองเข้มแข็ง ได้ดำเนินการศึกษาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองในทางวิชาการที่จะต้องมียุทธศาสตร์ประกอบ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ ด้านทัศนคติ และด้านการมีส่วนร่วม ผลการศึกษาโดยเฉพาะพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลคอรั่มพบว่าความเป็นพลเมืองด้านทัศนคติ และด้านการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นการใช้สื่อโซเชียลมีเดีย เป็นตัวกลางในการเชื่อมประสานระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลคอรั่ม กับผู้นำชุมชนและพลเมือง ทำให้บทบาทของประชาชนในพื้นที่คอรั่มเกิดการยกระดับของการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของหน่วยงานภาครัฐ ประเด็นความสำคัญดังกล่าวผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาในประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทของพลเมืองกับการใช้พื้นที่สาธารณะ (Public Sphere) บนสื่อสังคมออนไลน์ ในพื้นที่ตำบลคอรั่ม อำเภอพิชัย จังหวัดอุดรธานี

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทของพลเมืองกับการใช้พื้นที่สาธารณะ (Public Sphere) บนสื่อสังคมออนไลน์ ในพื้นที่ตำบลคอรั่ม อำเภอพิชัย จังหวัดอุดรธานี

ระเบียบวิธีการวิจัย

1. วิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่อง พื้นที่สาธารณะบนสื่อสังคมออนไลน์กับบทบาทพลเมือง กรณีศึกษา ตำบลคอรั่ม จังหวัดอุดรธานี ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการการสนทนากลุ่ม (Focus Group)

2. ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล โครงการฯ ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการอ้างอิงต่อเนื่องปากต่อปาก (Snowball Sampling) จากกลุ่มประชาชนทั่วไปและกลุ่มพลเมืองคุณภาพที่มีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่มุ่งประโยชน์สาธารณะมากกว่าประโยชน์ส่วนตนอันได้แก่

กลุ่มตัวอย่างในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลคอรัม จังหวัดอุดรธานี จำนวน 50 คน คือ กลุ่มพลเมืองอาวุโส จำนวน 27 คน กลุ่มพลเมืองหน้าใหม่ จำนวน 12 คน และกลุ่มผู้บริหารและเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 11 คน

3. เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

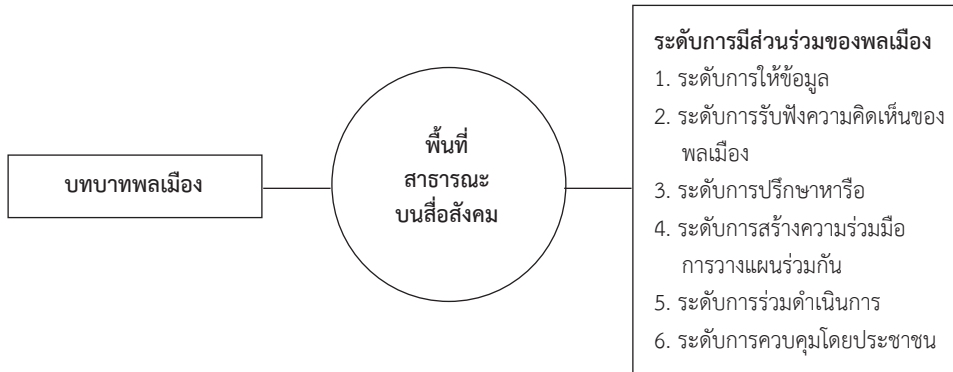
การศึกษาครั้งนี้เลือกใช้การสนทนากลุ่ม (Focus Group) เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างได้แสดงทัศนะ ความรู้ ความรู้สึก ความเชื่อ หรือพฤติกรรมที่มีต่อประเด็นคำถามเกี่ยวกับวิธีการ กระบวนการ และการขับเคลื่อนความเป็นพลเมืองในพื้นที่ที่เกิดขึ้น และการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการอ้างอิงข้อมูลตามเอกสารหลักฐาน (Secondary Data) เกี่ยวกับการดำเนินงานด้านพลเมืองในพื้นที่ เช่น รายงาน วารสาร หนังสือพิมพ์ หรือสื่อสิ่งพิมพ์อื่น ๆ เป็นต้น

4. วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้ใช้การวิเคราะห์ข้อมูล 3 รูปแบบการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ 1) การวิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัย (Inductive Analysis) โดยการสร้างสรุปข้อมูลจากสิ่งที่ปรากฏจากการสนทนากลุ่มที่ได้จากกลุ่มตัวอย่าง 2) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) โดยการบรรยายและสรุปผลที่ได้จากสถิติที่มีข้อจำกัดการอ้างอิงลักษณะประชากร 3) การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการบรรยายเนื้อหาและตีความตามเอกสารหรือสื่อสิ่งพิมพ์ที่ได้จากการรวบรวมแบบทุติยภูมิ

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา

จากการทบทวนแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่สาธารณะ ความเป็นพลเมือง และแนวคิดการมีส่วนร่วม ได้มีนักวิชาการทั้งในและต่างประเทศหลายท่าน ได้ให้นิยามและองค์ประกอบของทั้ง 3 แนวคิดไว้อย่างน่าสนใจที่จะสามารถตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยในครั้งนี้ โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทของพลเมือง ของ John J. Cogan (1997) ที่ได้ให้นิยามคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองไว้ทั้ง 7 ประการ กับการใช้พื้นที่สาธารณะบนสื่อสังคมออนไลน์ ตามแนวคิดของ ชวิตรา ตันติมาลา (2560) เพื่อเชื่อมโยงให้เห็นถึงการใช้อินเทอร์เน็ตเป็นพื้นที่สาธารณะใหม่ที่จะนำไปสู่การเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยใช้ระดับของการมีส่วนร่วมกระบวนการมีส่วนร่วม ของ จุฑารัตน์ ชมพันธุ์ (2555) ที่ประกอบด้วย 6 ลักษณะ อันได้แก่ ระดับการให้ข้อมูล (Informing) ระดับการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน (Public Hearing) ระดับการปรึกษาหารือ (Consultation) ระดับการสร้างความร่วมมือ การวางแผนร่วมกัน (Involvement) ระดับการร่วมดำเนินการ (Partnership) และระดับการควบคุมโดยประชาชน (Citizen Control) เพื่อวิเคราะห์บทบาทของพลเมือง ตำบลคอรัม ในการใช้พื้นที่สาธารณะผ่านสื่อสังคมออนไลน์

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา

ผลการวิจัย

1. ความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทของพลเมืองกับการมีส่วนร่วม ผ่านการใช้พื้นที่สาธารณะ (Public Sphere) บนสื่อสังคมออนไลน์ ในพื้นที่ตำบลคอรัม อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีวิวัฒนาการด้านพื้นที่สาธารณะมาอย่างยาวนาน ผ่านยุคสมัยของสื่อ ตั้งแต่ยุคแรกของสื่อ คือสื่อสิ่งพิมพ์ (เช่น หนังสือพิมพ์ หรือ นิตยสาร) สื่อวิทยุโทรทัศน์ (เช่น โทรทัศน์ และ วิทยุ) ซึ่งถือว่าการสื่อสารแบบทางเดียว (One Way Communication) คือ การที่ผู้ส่งสารไม่ว่าจะเป็นเจ้าของหนังสือ (Publisher) หรือ รายการโทรทัศน์ (TV Program) ส่งสารไปให้ผู้รับสารอยู่ฝ่ายเดียวไม่สามารถแสดงความคิดเห็นโต้ตอบต่อสารเหล่านั้นได้ ต่อมาประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่ยุคดิจิทัล เริ่มต้นเมื่ออินเทอร์เน็ตเริ่มเข้ามามีบทบาทต่อการสื่อสารของมนุษย์ ทำให้สื่อใหม่ (New Media) เป็นการสื่อสารแบบสองทาง (Two Way Communication) ที่ทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถโต้ตอบกันได้ โดยผ่าน แพลตฟอร์ม (platforms) สื่อสังคมออนไลน์ที่ทุกคนในยุคนี้รู้จักกันเป็นอย่างดี อันได้แก่ Facebook, Line, Twitter, และ Youtube platforms เหล่านี้ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการแลกเปลี่ยนความคิดที่กว้างขึ้น และสามารถเข้าถึงได้ทุกเพศ ทุกวัย ไม่จำกัดอายุ และได้พึ่งหลายข้อจำกัดทางกายภาพ อาทิ พื้นที่ที่อยู่ห่างไกลหากมีอินเทอร์เน็ตในพื้นที่ก็สามารถเข้าถึงพื้นที่สาธารณะได้อย่างง่ายดาย

กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมและการรับรู้ในด้านกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเมือง และการบริหารงานของ อบต.คอรัม นับว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ส่งผลต่อการเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง (active citizen) ของพลเมืองคอรัม นั้นเป็นเพราะการที่ผู้บริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ความสำคัญกับ “พื้นที่สาธารณะ” (public sphere) ที่เปิดกว้างให้คนในพื้นที่ตำบลคอรัมได้เข้ามามีส่วนร่วม ในกิจกรรมสาธารณะที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้เปิดโอกาสให้กลุ่มพลเมืองได้เข้าไปมีส่วนร่วมตั้งแต่การกำหนดนโยบายในการบริหารพื้นที่ตำบลคอรัม ซึ่งถือเป็นพื้นฐานสำคัญของระบอบประชาธิปไตย

กระบวนการการมีส่วนร่วมของพลเมืองคอรัม ผ่านพื้นที่สาธารณะโดยใช้สื่อสังคมออนไลน์ เป็นเครื่องมือในการเข้าถึงกระบวนการทางการเมืองระดับท้องถิ่นแบ่งออกเป็น 6 ระดับ (จุฑารัตน์ ชมพันธุ์, 2555) ดังนี้

1.1 ระดับการให้ข้อมูล (Informing) เป็นระดับการมีส่วนร่วมที่น้อยที่สุด โดยที่องค์การบริหารส่วนตำบลคอรัม ได้มีการให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการพัฒนาต่าง ๆ ได้ถูกบรรจุไว้ในแผน หรือเป็นนโยบายจากส่วนกลาง เช่น จากการสัมภาษณ์นางสาว กัญจนิกฤษ์ หลินศรี หัวหน้าสำนักปลัด อบต.คอรัม กล่าวว่า

“ในส่วนของ การแจ้งข่าวสารทั้งจากส่วนกลางที่แจ้งผ่านทาง อบต. เพื่อประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรับทราบ โดยทั่วไปจะแจ้งผ่านไปยังผู้ใหญ่บ้าน ผ่านเสียงตามสาย และการประชุมหมู่บ้าน ปัจจุบันสะดวกขึ้น ทางอบต. สามารถแจ้งข่าวสารผ่านทาง Facebook ของทาง อบต. เองที่ <https://www.facebook.com/องค์การบริหารส่วนตำบลคอรัม> เว็บไซต์และแจ้งผ่าน Line กลุ่มของ อบต. ซึ่งทำให้ชาวบ้านได้รับข่าวสารได้อย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น”

ทั้งนี้ระดับการให้ข้อมูล พลเมืองมีสิทธิเพียงแค่การรับรู้ หรือเข้าถึงข้อมูลข่าวสารเท่านั้น ไม่สามารถที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรม หรือนโยบายนั้น ๆ เช่น การดำเนินโครงการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ การจัดทำโครงสร้างสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน ถึงแม้ว่าพลเมืองไม่ได้มีส่วนในการเข้าไปกำหนดหรือเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินการในกระบวนการตั้งแต่แรกเริ่ม แต่อย่างน้อยก็เป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการมีส่วนร่วมในการรับฟังข่าวสารและให้ข้อเสนอแนะแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นผ่านการสื่อสารด้วยพื้นที่สาธารณะรูปแบบใหม่ อาทิ Facebook, Line หรือเว็บไซต์ ขององค์การบริหารส่วนตำบลคอรัม เป็นต้น

1.2 ระดับการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน (Public Hearing) เป็นระดับการมีส่วนร่วมที่เพิ่มขึ้นมาจากระดับของการให้ข้อมูล ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลคอรัมมีอำนาจหน้าที่ตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 ในกรณี ที่ส่วนราชการได้รับคำร้องเรียน เสนอแนะ หรือความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธปฏิบัติราชการ อุปสรรค ความยุ่งยากหรือปัญหาอื่นใดจากบุคคลใด โดยมีข้อมูลสาระตามสมควรให้เป็นหน้าที่ของส่วนราชการนั้น ที่จะต้องพิจารณาดำเนินการให้ลุล่วงไป โดยพลเมืองคอรัมเมื่อได้รับข้อมูลข่าวสารขององค์การบริหารส่วนตำบลคอรัม พลเมืองก็สามารถที่จะแสดงความคิดเห็น ในการดำเนินนโยบายหรือกิจกรรมของทางองค์การบริหารส่วนตำบลคอรัม ผ่านช่องทาง 3 ช่องทาง ได้แก่ 1) เว็บไซต์ 2) ที่ <https://www.facebook.com/องค์การบริหารส่วนตำบลคอรัม> และ 3) Line ทางการขององค์การบริหารส่วนตำบลคอรัม โดยนางนัยนา ศรีเลิศ ผู้อำนวยการกองสวัสดิการสังคม ได้ให้ข้อมูลว่า

“โดยปกติแล้ว อบต. คอร์รัมจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นในโครงการประชาคมทบทวนแผนพัฒนาท้องถิ่นขึ้นทุกปี เพื่อทบทวนแผนและการดำเนินงานให้เป็นไปตามกรอบที่วางไว้ และปรับให้เข้ากับประเด็นปัญหาภายในท้องถิ่น โดยจัดทำเวทีประชาคม อีกทั้งยังพบว่าการจัดเวทีประชาคมมีผู้เข้าร่วมน้อย เพราะบางคนไม่มีเวลา ทางอบต. จึงได้จัดทำ Line กลุ่ม เพื่อรับฟังข้อเสนอแนะของคนในชุมชน ซึ่งดำเนินการมาแล้ว 2 ปี (พ.ศ. 2559-2561) ผลตอบรับจากการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่มีจำนวนมาก มีทุกเพศทุกวัย โดยเฉพาะวัยเกษียณ ที่พอมีเวลาว่างจะให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ในการดำเนินงานของ อบต. อาทิ การแก้ไขปัญหาเรื่องการกำจัดขยะ เป็นต้น”

1.3 ระดับการปรึกษาหารือ (Consultation) เป็นระดับที่มีการเปิดโอกาสในมีการสื่อสารกันสองทางระหว่างผู้กำหนดนโยบาย หรือผู้ดำเนินโครงการ กับพลเมืองที่มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อให้เกิดการสร้างความรู้เข้าใจในประเด็นปัญหา หรือความต้องการของพลเมือง เพื่อที่จะได้นำไปเป็นทางเลือกสาธารณะก่อนจะเกิดกระบวนการทางนโยบาย หรือการดำเนินการจัดทำโครงการ ซึ่งในระดับนี้พลเมืองมีสิทธิที่จะแสดงความคิดเห็นได้ตามความเหมาะสม โดยกระบวนการขั้นตอนได้ถูกกำหนดให้พลเมืองได้เข้ามามีส่วนร่วมตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการจัดทำแผนและประสานแผนพัฒนาพื้นที่ในระดับอำเภอและตำบล พ.ศ. 2562 โดยองค์การบริหารส่วนตำบลคอร์รัม เปิดโอกาสให้พลเมืองในพื้นที่ได้แสดงความคิดเห็นผ่านทางการประชุมหมู่บ้านในลักษณะที่เป็นทางการ และการรับฟังความคิดเห็นที่ส่งผลกระทบต่อพลเมืองผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ โดยส่วนมากจะใช้ Line ซึ่งเป็นวิธีที่ง่าย และพลเมืองสามารถเข้าถึงได้สะดวก เช่น จากการสอบถามนางมะลิ เสือแสง ประชาชนในพื้นที่ หมู่ที่ 3 บ้านกองโค ได้กล่าวว่า

“ทางอบต. แต่ก่อนเวลาที่เขาจะมีการทำกิจกรรมอะไรเขาก็ประกาศผ่านเสียงตามสาย ผ่านการประชุมหมู่บ้าน แต่เดี๋ยวนี้เขาแจ้งผ่าน Line ของอบต.ด้วย ซึ่งป้าก็เข้าร่วมในกลุ่ม Line ของ อบต. เราจะได้ข้อมูลข่าวสารที่ทางอบต. ประชาสัมพันธ์ตลอด และบางครั้งป้าก็แสดงความคิดเห็นบ้างอันไหนที่เขาทำดีเราก็สนับสนุน อันไหนที่ส่งผลกระทบต่อเราก็แสดงความคิดเห็นให้เขารับรู้ และเขาก็นำข้อคิดเห็นไปปรับปรุง”

1.4 ระดับการสร้างความร่วมมือ การวางแผนร่วมกัน (Involvement) เป็นระดับที่เปิดโอกาสให้พลเมืองมีส่วนร่วมในการทำงานตลอดกระบวนการตัดสินใจ โดยองค์การบริหารส่วนตำบลคอร์รัม ได้จัดให้พลเมืองคอร์รัมได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างหน่วยงานภาครัฐและพลเมืองคอร์รัมอย่างเป็นทางการโดยมีการแจ้ง และประชาสัมพันธ์ผ่านหอกระจายข่าว เว็บไซต์ Facebook และ Line เพื่อให้พลเมืองคอร์รัมได้รับทราบถึงกิจกรรมในการระดมความคิดเห็นอย่างเข้มข้น ซึ่งในระดับการสร้างความร่วมมือจะมีลักษณะคล้ายกับระดับการปรึกษาหารือ แต่ในระดับการสร้างความร่วมมือเป็นขั้นตอนที่เป็นกิจกรรมถาวรมากกว่า นอกจากนั้น การมีส่วนร่วมของพลเมืองในขั้นตอนนี้ ขั้นตอน

ท้ายสุดยังคงเป็นอำนาจในการตัดสินใจของภาครัฐในการดำเนินนโยบาย หรือการจัดทำโครงการ แต่พลเมืองก็ได้เข้าไปมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้นและมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างพลเมือง และหน่วยงานภาครัฐอย่างเข้มข้น โดยนางสุจิตรา ทิมให้ผล หนึ่งในอาสาสมัครหมู่บ้าน ให้สัมภาษณ์ว่า

“ข้าเป็น อสม. ได้เข้าร่วมดำเนินงานกับทาง อบต.ในหลาย ๆ เรื่องด้วยกัน แต่ก่อนก็ติดต่อกันผ่านทางโทรศัพท์บ้าง เดี่ยวนี้มี Line กลุ่มของกองสาธารณสุข อบต.คอรัม ทำให้เราทำงานง่ายขึ้น บางครั้งเราบอกปัญหาไปในกลุ่ม Line เช่น หมู่ที่ 1 มีการระบาดของลูกน้ำยุงลาย เราจึงส่งปัญหาไปในกลุ่ม ทางคุณหมอประทุม ที่เป็น ผอ.รพ.สต.คอรัม ก็ได้ประสานกับกองสาธารณสุขแก้ไขปัญหานั้นที่ และยังได้ร่วมกับ อสม. ได้แก้ไขปัญหาลูกน้ำยุงลายโดยดำเนินโครงการปั่นจักรยานเชิงอนุรักษ์เพื่อสุขภาพที่ดีภายในโรงเรียนและชุมชน และโครงการทอดผ้าป่าขยะรีไซเคิล เพื่อกำจัดลูกน้ำยุงลาย จนประสบผลสำเร็จ”

การประชุมเชิงปฏิบัติการในการจัดทำแนวกันไฟ หรือการประชุมเชิงปฏิบัติการโครงการในด้านสาธารณสุข เพื่อแก้ไขปัญหาลูกน้ำยุงลาย เป็นต้น

1.5 ระดับการร่วมดำเนินการ (Partnership) ระดับนี้องค์การบริหารส่วนตำบลคอรัม และพลเมืองร่วมกันจัดทำหรือดำเนินการตามนโยบายหรือโครงการ โดยเป็นการดำเนินการตามนโยบายหรือโครงการร่วมกันเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ เป้าหมายที่วางไว้ เช่น การจัดทำโครงการป้องกันไฟป่า โดยจัดทำแนวกันไฟ โดยการตั้งคณะทำงานภาคประชาชนร่วมด้วย หรือโครงการป้องกันลูกน้ำยุงลาย โดยมีคณะทำงานในแต่ละหมู่บ้านร่วมกับหน่วยงานของภาครัฐ และมีการดำเนินงานผ่านการสื่อสารทาง Line เพื่อรายงานสถานการณ์ของลูกน้ำยุงลายในแต่ละหมู่บ้าน โดยนายเชษฐา พวงดอกไม้ ผู้อำนวยการกองสาธารณสุข กล่าวว่า “ทางอบต.คอรัม ได้ให้ความสำคัญกับการเปิดโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของ อบต. อีกทั้งยังส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่ตระหนักถึงปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ที่มีการระบาดของโรคไข้เลือดออกจึงร่วมกันคิดที่จะแก้ไขปัญหาจากหลาย ๆ ฝ่าย ทั้ง รพ.สต.คอรัม กองสาธารณสุข ตลอดจน อาสาสมัครหมู่บ้าน ร่วมกันคิดแก้ไขปัญหามาจนเราแก้ไขปัญหาได้สำเร็จ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการตรวจเยี่ยมหมู่บ้านทุกหลังคาเรือน เพื่อให้ความรู้ในการกำจัดลูกน้ำยุงลาย ตลอดจนการติดตามผลโดยใช้ Line กลุ่มในการรายงานสถานการณ์หากพบว่าบ้านไหนมีการกำจัดที่ไม่ถูกวิธี เราก้จะทำการเข้าไปดำเนินการทันที และการดำเนินโครงการอื่น ๆ เช่นการทอดผ้าป่าขยะก็ได้ผลชัดเจน” และกรณีของโครงการสร้างบ้านให้กับคนไร้บ้าน โดยที่ทางโรงเรียนผู้สูงอายุ ร่วมดำเนินการกับ อบต.คอรัม ในการสร้างบ้านให้กับคนไร้บ้านในหมู่บ้าน เป็นภาพที่สะท้อนให้เห็นถึงความร่วมมือ (Partnership) ระหว่าง ประชาชน (People) และหน่วยงานภาครัฐท้องถิ่น (Public) ในการดำเนินกิจกรรม หรือโครงการได้เป็นอย่างดี

1.6 ระดับการควบคุมโดยประชาชน (Citizen Control) เป็นระดับที่พลเมืองได้รับบทบาทสูงสุดจากภาครัฐ โดยสามารถริเริ่มในการคิดนโยบาย วางแผนและดำเนินโครงการต่าง ๆ ได้เอง ตั้งแต่ต้น โดยภาครัฐเป็นเพียงผู้ให้การสนับสนุนการดำเนินงาน ซึ่งนั่นเป็นกระบวนการที่สำคัญของการดำเนินนโยบายที่มาจากพลเมืองสู่การกำหนดนโยบายของรัฐ (Bottom up) ในพื้นที่ตำบลหรือองค์กรบริหารส่วนตำบลก็ยังสามารถให้ความสำคัญกับการคิด และดำเนินโครงการโดยใช้กระบวนการ Bottom up เพื่อให้พลเมืองเป็นผู้คิด ผู้ริเริ่ม และองค์กรบริหารส่วนตำบลก็มีหน้าที่ในการให้การส่งเสริม สนับสนุนในด้านต่างๆ อีกทั้งยังเปิดให้พื้นที่ขององค์กรบริหารส่วนตำบลเป็นพื้นที่สาธารณะ Public Sphere ให้พลเมืองสามารถเข้าไปร่วมในการคิด วางแผน และดำเนินการจัดทำโครงการด้วยตนเอง อาทิ โครงการเลาะริมน่าน โดยนางนัยนา ศรีเลิศ ผู้อำนวยการกองสวัสดิการสังคม ได้ให้ข้อมูลว่า

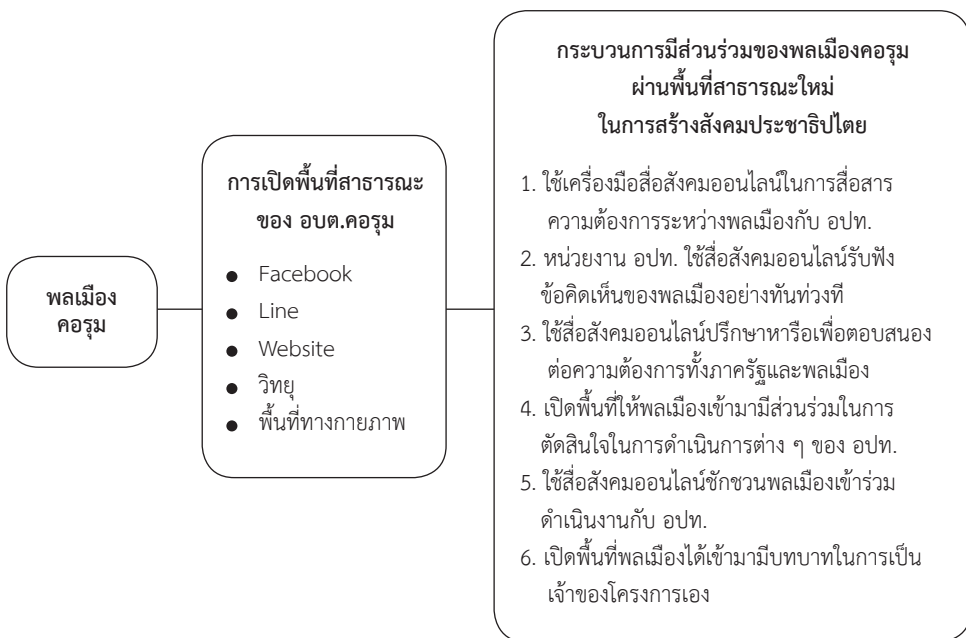
“น้อง ๆ จากสภาเด็กและเยาวชน เขาอยากได้พื้นที่ที่เขาสามารถแสดงศักยภาพของเขาได้ เพราะเขามีชมรม B-boy และชมรมตีใจ จึงเข้ามาปรึกษาและร่วมกันนำเสนอโครงการเลาะริมน่านขึ้น โดยได้รับการบรรจุในแผนของ อบต.คอรุม ผ่านความเห็นชอบและให้การสนับสนุนโดย นายก อบต. และ สภา อบต.คอรุม” และนางสาวปิยนตร ปานยิ้ม ประธานสภาเด็กและเยาวชน ตำบลคอรุม ได้ให้ข้อมูลว่า “พวกหนูได้รวมกลุ่มกันในสภาเด็ก คิดร่วมกันว่าเราอยากจะได้พื้นที่ทำการแสดงเลยไปบอกกับพี่ตี๋ (ผอ.กองสวัสดิการ) และอบต.ให้พวกหนูเขียนโครงการขึ้นไป แล้วทางอบต.ก็ให้เราจัดกิจกรรมเลาะริมน่านได้”

โครงการเลาะริมน่านนับได้ว่าเป็นโครงการที่เกิดจากการรวมตัวกันของเยาวชนในพื้นที่ตำบลคอรุม ที่ได้นำเสนอให้เกิดการจัดโครงการนี้ขึ้นมาเพื่อเป็นแหล่งในการทำกิจกรรมของคนสามวัย ได้แก่ เด็ก ซึ่งมีเวทีในการแสดงออก และมีการจัดกิจกรรมอย่างหลากหลาย วัยทำงานก็จะนำอาหาร หรือสิ่งของมาขายเพื่อสร้างรายได้ และวัยสูงอายุ ซึ่งได้จัดตั้งวงดนตรีเพื่อแสดงให้คนทั่วไปได้รับชม ซึ่งโครงการนี้เป็นเพียงหนึ่งในหลายโครงการที่องค์กรบริหารส่วนตำบลคอรุมให้การสนับสนุนในพลเมืองคอรุมได้นำเสนอ และเป็นเจ้าของโครงการอย่างแท้จริง

2. สรุปบทบาทของพลเมืองคอรุมกับการมีส่วนร่วม ผ่านการใช้พื้นที่สาธารณะ (Public Sphere) บนสื่อสังคมออนไลน์

พลเมืองคอรุม มีลักษณะที่มีความรับผิดชอบต่อตนเอง และผู้อื่น อีกทั้งยังมีการเคารพสิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีลักษณะที่เอื้อเฟื้อ และตระหนักปัญหาของชุมชนเสมือนปัญหาของตนเองพยายามเข้าไปมีส่วนในการแก้ไขปัญหา และสามารถร่วมกันแก้ไขปัญหาด้วยกันในชุมชนได้เป็นอย่างดี ซึ่งเป็นผลมาจากการผลักดันและสนับสนุนจากการดำเนินนโยบายขององค์กรบริหารส่วนตำบลคอรุม และเจ้าหน้าที่ ที่พยายามสร้างการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนโดยการสร้างการมีส่วนร่วมตั้งแต่การคิด การริเริ่ม การวางแผน ไปจนกระทั่งการดำเนินงาน ซึ่งถือเป็นสิ่งสำคัญในสังคมประชาธิปไตย โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิถีของการดำเนินกิจกรรมของภาคประชาชน

ที่เป็นผู้ริเริ่มโครงการต่าง ๆ ซึ่งถือว่าการเปิดจากข้างใน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้าใจถึงปัญหา ความต้องการของตัวภาคประชาชนเอง และการเปิดกว้างขององค์การบริหารส่วนตำบลคอรั่มในการ เปิดพื้นที่สาธารณะ (public sphere) เพื่อให้คนในชุมชนได้เข้ามามีบทบาท ผ่านการใช้เครื่องมือทาง สื่อสังคมออนไลน์ในปัจจุบัน ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ทรงพลัง และเข้าถึงทุกคนได้อย่างง่ายดาย สื่อสังคม ออนไลน์นี้เองเป็นตัวผลักดันให้ลดช่องว่างระหว่างหน่วยงานภาครัฐ และภาคประชาชนในการดำเนิน โครงการ หรือนโยบายต่างๆ อีกทั้งเป็นตัวเชื่อมประสานการติดต่อกันแบบสองทาง (Two-ways communication) ภาครัฐก็สามารถรับรู้ถึงปัญหา และความต้องการของประชาชน ประชาชนก็มี ช่องทางในการสื่อสาร และส่งเสียงถึงภาครัฐ เพื่อให้ตอบสนองความต้องการหรือการแก้ปัญหาของ ประชาชนได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

ภาพที่ 2 บทบาทของพลเมืองคอรั่มกับการมีส่วนร่วมผ่านการใช้นพื้นที่สาธารณะบนสื่อสังคมออนไลน์

อภิปรายผล

ผลจากการใช้พื้นที่สาธารณะผ่านเครือข่ายสื่อสังคมออนไลน์ของคนในพื้นที่ อบต.คอรั่ม จังหวัดอุดรดิตถ์ เกิดความเปลี่ยนแปลงในทางที่ดี จะเห็นได้จากเกิดการเพิ่มขึ้นของการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชน ในพื้นที่ตำบลคอรั่ม จากแต่เดิมการบริหารราชการส่วนใหญ่นำโดยแบบบน-ลงล่าง (Top-Down) ภาคประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมสาธารณะน้อยมาก ปัจจุบันเกิดความเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของคนพื้นที่มากขึ้น ซึ่งมาจากหลาย ๆ องค์ประกอบ อาทิ การเปิดกว้างของผู้นำในพื้นที่ ที่นำโดยนายกองค์การบริหารส่วนตำบลคอรั่ม ที่มีวิสัยทัศน์ และ

นโยบายที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชน อีกทั้งยังให้ความสำคัญกับคนดี คนเก่ง ผ่านโครงการเพชรคอรูม³ ที่ได้ให้ภาคประชาชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของตนเอง อีกประการคือการเปิดโอกาสให้ภาคประชาชน ได้เข้าไปมีส่วนร่วมที่ง่ายขึ้นกว่าอดีต จากแต่ก่อนประชาชนเป็นเพียงผู้รับสารเพียงอย่างเดียว (One-way Communication) ในปัจจุบันได้เปลี่ยนรูปแบบ (Transform) เป็นการรับส่งสารแบบสองทาง (Two-ways Communication) นับเป็นการเปิดโอกาสที่สำคัญให้ประชาชนสามารถเข้าถึงการมีส่วนร่วมในการบริหารราชการของหน่วยงานได้อย่างง่ายขึ้นโดยผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ อาทิ Facebook, Line เป็นต้น ซึ่งการที่มีแพลตฟอร์มที่สามารถแลกเปลี่ยน และโต้ตอบกันได้แบบสองทางทำให้หน่วยงานภาครัฐสามารถเข้าถึงปัญหาที่แท้จริงและแก้ไขปัญหของประชาชนในพื้นที่ได้อย่างตรงจุด อีกทั้งประชาชนคอรูมได้ทำหน้าที่พลเมือง ตามแนวคิดคุณลักษณะความเป็น พลเมืองของ John J. Cogan (1997) โดยที่พลเมืองคอรูมมีคุณลักษณะที่เข้าใจต่อปัญหาของชุมชน สังคม พยายามเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา มองปัญหาที่เกิดขึ้นแบบองค์รวม สามารถแก้ไขปัญหาพร้อมกับคนในชุมชนท้องถิ่น หันมาใส่ใจเรื่องของชุมชน ท้องถิ่น และรู้จักสิทธิหน้าที่อันพึงมีของตนเองเป็นอย่างดี

ดังนั้นความสำคัญของกระบวนการส่งเสริมการเปิดพื้นที่สาธารณะโดยการใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นเครื่องมือที่ทรงพลังในการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในระบอบประชาธิปไตยในพื้นที่ตำบลคอรูม อีกทั้งยังเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของตนเองให้มีศักยภาพในหลายมิติ เป็นการยกระดับความเป็นพลเมืองของตนเองเพื่อเข้ามามีบทบาทในการบริหารงานของภาครัฐได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ชุมชน ท้องถิ่นมีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะที่ได้จากงานวิจัย

ด้วยข้อค้นพบจากการศึกษา พื้นที่สาธารณะบนสื่อสังคมออนไลน์เป็นพื้นที่ที่มีต้นทุนต่ำ และมีความรวดเร็ว โดยองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นควรเพิ่มประสิทธิภาพของการใช้ประโยชน์จากพื้นที่สาธารณะ ดังนี้

1. องค์การบริหารส่วนตำบลคอรูมควรจัดให้มีการอบรมการใช้ช่องทางสื่อออนไลน์ให้แก่ประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุเพื่อให้สามารถรับข่าวสาร กิจกรรม หรือการร้องทุกข์ ร้องเรียนของทางหน่วยงานได้

³องค์การบริหารส่วนตำบลคอรูม สร้าง “ต้นแบบ” ความเป็นพลเมือง โดยการนำบุคคลทางประวัติศาสตร์และบุคคลอันเป็นที่เคารพยอมรับนับถือของคนในพื้นที่ กล่าวคือ พระยาพิชัยดาบหักมาเป็นต้นแบบของพลเมืองที่มีความกล้าหาญ ซื่อสัตย์ เสียสละเพื่อส่วนรวม ตลอดจนการสร้างต้นแบบของพลเมืองผ่านโครงการ “เพชรคอรูม” ที่มีเป้าหมายระยะสั้น คือ การมุ่งเน้นการสร้างพลเมืองที่มีความเป็นผู้นำมีความคิดสร้างสรรค์และจิตสาธารณะ พร้อมทั้งมีเป้าหมายระยะยาว คือ การเกิดเครือข่ายเพชรคอรูมระหว่างพลเมืองอาวุโสกับพลเมืองหน้าใหม่เพื่อเป็นการเสริมสร้างโครงข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชนให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน

2. องค์การบริหารส่วนตำบลควรสร้างเครือข่ายร่วมกับหน่วยงานภาครัฐส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใกล้เคียงในการเป็นภาคีเครือข่าย เพื่อขยายผลการใช้พื้นที่สาธารณะโดยใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ เชื่อมโยงเป็นภาคีเครือข่ายในการสร้างการรับรู้ ข้อมูล ข่าวสาร กิจกรรม และสร้างการมีส่วนร่วมตามระบอบประชาธิปไตยของพลเมือง ในระดับชุมชน หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ ตลอดจนถึงระดับจังหวัด เพื่อเพิ่มพื้นที่สาธารณะ ให้พลเมืองเข้ามามีส่วนร่วม ในกิจกรรมของหน่วยงานภาครัฐได้อย่างทั่วถึง

3. ควรเผยแพร่วิธีการนี้ให้รับรู้อย่างแพร่หลายเพื่อขยายผลสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อื่น ๆ ต่อไป เพื่อความเข้มแข็งของบทบาทความเป็นพลเมืองที่กว้างขวางทั่วถึงทั้งประเทศ

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณ คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่มอบทุนสนับสนุน โครงการวิจัย การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพลเมืองระดับท้องถิ่น กรณีศึกษา: เทศบาลตำบลอุโมงค์ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน และองค์การบริหารส่วนตำบลอรุณ อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์

เอกสารอ้างอิง

- จุฬารัตน์ ชมพันธุ์. (2555). การวิเคราะห์หลัก “การมีส่วนร่วมของประชาชน” ใน “The Public Participation Handbook: Making Better Decisions through Citizen Involvement”. *วารสารการจัดการสิ่งแวดล้อม*, 8(1): 123-141.
- ชวิตรา ตันติมาลา. (2560). พื้นที่สาธารณะและการผลิตพื้นที่: ความหมายใหม่ของความสัมพันธ์ทางสังคม. *วารสารบรรณศาสตร์ มศว*, 10(1): 92-103.
- Cogan, J. J., & Kubow, P. K. (1997). *Multidimensional Citizenship: Educational Policy for the Twenty-first Century*. Retrieved on March 8, 2019, from <https://digitalcommons.unomaha.edu/slceinternational/2>
- Kemp, S. (2018). *Digital in 2018: World's Internet User Pass the 4 Billion Mark*. Retrived on November 15, 2019, from <https://wearesocial.com/blog/2018/01/global-digital-report-2018>

การหาจุดจอดจักรยานที่เหมาะสมบนถนนราชพฤกษ์ กรุงเทพมหานคร

Finding Suitable Bicycle Parking Lots on Ratchapruerk Road, Bangkok Metropolis

จารุกิตต์ แสนพลสิทธิ์¹ ประพัทธ์พงษ์ อุปลา² และ สุธาทิพย์ ชวานะเวสสกุล³
Jarukit Sanponsith, Prapatpong Upala, and Sutatip Chavanavesskul

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาปัจจัยและจุดจอดจักรยานที่เหมาะสมให้เอื้อต่อระบบขนส่งสาธารณะบนถนนราชพฤกษ์ กรุงเทพมหานคร โดยประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ ร่วมกับแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการหาจุดจอดจักรยานที่เหมาะสม มีกลุ่มตัวอย่างจำนวน 217 คน ที่เป็นผู้ใช้งานระบบขนส่งสาธารณะ 6 ประเภท ได้แก่ รถไฟฟ้า BTS รถไฟฟ้า MRT รถโดยสารประจำทางด่วนพิเศษ BRT รถโดยสารประจำทางขนส่งทางราง และขนส่งทางเรือ โดยจำแนกประเภทเส้นทางจักรยานที่เข้าถึงสถานีรถไฟฟ้า BTS และ MRT จากตำแหน่งรถไฟฟ้า BTS และ MRT (บีทีเอส กรู๊ป โฮลดิ้งส์ จำกัด. 2557) ในระยะการเดิน 600 เมตร เพื่อตรวจสอบตำแหน่งที่เชื่อมต่อกับระบบขนส่งสาธารณะประเภทอื่น ๆ และนำข้อมูลการใช้ประโยชน์อาคารจำแนกประเภทพื้นที่การพัฒนาพื้นที่รอบสถานีขนส่งมวลชน (Transit-oriented Development: TOD) ในพื้นที่เชื่อมต่อกับระบบขนส่งสาธารณะและวิเคราะห์เส้นทางการเดินเท้าจากตำแหน่งที่พักอาศัยในการเข้าถึงสถานีรถไฟฟ้า BTS และ MRT ในระยะการเดิน 600 เมตร ผลการวิจัยพบว่าพื้นที่ที่มีศักยภาพจุดจอดจักรยานมากที่สุด เป็นจุดเชื่อมต่อรถไฟฟ้า (2 สาย) รถเมย์ และรถไฟ คือ บริเวณวงเวียนใหญ่ (สายสีม่วง) วงเวียนใหญ่ (สายสีแดงเข้ม) นับเป็นพื้นที่ TOD Urban Center ความต้องการจุดจอดของผู้ใช้ระบบขนส่งสาธารณะมีความต้องการจุดจอดที่ห่างจากสถานีไม่เกิน 15 เมตร โดยใช้พื้นที่ว่างบริเวณสถานีที่สามารถรองรับได้ 5 – 10 คัน มีสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น กล้อง CCTV ไฟส่องสว่าง มีโครงเหล็กไว้ให้ล้อจักรยาน และมีหลังคากันแดดกันฝน ทั้งนี้ควรมีการศึกษาแนวทางการทำทางจักรยานข้ามทางแยก และการพัฒนาทางจักรยานที่มีความปลอดภัย เช่น จุดเสี่ยงต่อการเดินอุบัติเหตุ จุดเปลี่ยว พื้นที่รกร้าง ไฟฟ้าแสงสว่างเพื่อความปลอดภัยและมีความต่อเนื่องในการเดินทางโดยใช้จักรยาน

คำสำคัญ: จุดจอดจักรยาน, ระบบขนส่งสาธารณะ, การวิเคราะห์โครงข่าย, ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์

¹นิสิตปริญญาโท หลักสูตรภูมิสารสนเทศ ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพฯ
Master's student in Geoinformatics, Department of Geography, Faculty of Social Sciences, Srinakharinwirot University, Bangkok.

²รองศาสตราจารย์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง กรุงเทพฯ
Associate Professor, Faculty of Architecture, King's Mongkut Institute of Technology Ladkrabang, Bangkok.

³อาจารย์ประจำภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพฯ
Lecturer, Department of Geography, Faculty of Social Sciences, Srinakharinwirot University, Bangkok.

Corresponding author e-mail: tangsaw47@gmail.com

ARTICLE HISTORY: Received 27 May 2020, Revised 16 July 2020, Accepted 17 July 2020.

Abstract

This research is a study of the factors affecting bike parking spots that are suitable for facilitating public transport on Ratchapruerk Road in Bangkok by using the geographic information system, along with an opinion assessment form regarding suitable bike parking spot. A sample group consisted of 217 people who used six types of public transport systems, including BTS, MRT, Special Express buses, BRT buses, rail transportation and boat transportation. By categorizing bicycle routes that reach BTS and MRT stations from the location of the BTS and MRT within a walking distance of 600 meters to determine the location of connections to other types of public transport. Building utilization data is then used to classify the area connecting the public transport system with the closest facility function to analyze pedestrian paths from residential locations to get to the BTS and MRT within a 600-meter radius. The results show that TOD Urban Center Area is the connecting point for two mass transit lines- buses and trains, namely Wongwien Yai (Purple Line) and Wongwien Yai (Dark Red Line). This is based on the needs of the public transport users for stops that are less than 15 meters from the station using a free space at the station that can accommodate five to ten bicycles, and have facilities including CCTV cameras, illuminated lights, steel frames to lock the bike, and a roof to protect against the rain. Future research can study bicycle paths crossing the intersection and develop safe bicycle lanes such as walking risk areas, secluded and deserted areas, electric light safety and continuity when traveling by bicycle.

Keywords: *Bicycle parking, Public transport, Network analysis, GIS*

บทนำ

ถนนราชพฤกษ์เป็นเส้นทางคมนาคมที่เชื่อมต่อระหว่างฝั่งธนบุรีจากย่านสาทรไปจนถึงบรมราชชนนี เชื่อมต่อกับถนนเส้นหลักหลายเส้น เป็นสายทางที่ไม่มีสัญญาณไฟจราจร และในอนาคตมีแผนพัฒนาให้ถนนราชพฤกษ์ขยายเป็น 10 ช่องจราจร และพัฒนาขยายจากเดิมคือทางหลวงหมายเลข 345 จากบริเวณย่านบางบัวทองให้เชื่อมต่อกับทางหลวงหมายเลข 346 (จุดเริ่มต้นจากจังหวัดปทุมธานี รั้งสิต ถึงจังหวัดทางภาคตะวันตก คือ จังหวัดนครปฐม อำเภอกำแพงแสน และจังหวัดสุพรรณบุรี) ทั้งนี้ การใช้ประโยชน์ที่ดินตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว จากการพัฒนาโครงข่ายคมนาคมต่าง ๆ รองรับการพัฒนาตัวและการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ส่งผลให้การพัฒนาอสังหาริมทรัพย์มีแนวโน้มขยายตัวอย่างรวดเร็ว เพื่อรองรับจำนวนประชากรที่เคลื่อนย้ายเข้าสู่พื้นที่ที่เพิ่มสูงขึ้น จึงก่อให้เกิดความต้องการในการเดินทางของประชากรสูงมากขึ้น อย่างไรก็ตามประชากรมีความต้องการความสะดวกสบายในทุก ๆ ด้าน รวมถึงในการเดินทาง จากรายงานข้อมูลปริมาณการจราจรบนถนนราชพฤกษ์พบว่าปริมาณการจราจรมากถึง 146,300 (คัน/วัน) โดยปริมาณการจราจรมากที่สุดคือ รถยนต์นั่ง (SV) 130,285 (คัน/วัน) รถมอเตอร์ไซด์ (MC) 8,240 (คัน/วัน) รถบรรทุก

10 ล้อพ่วง (ART3) 3,752 (คัน/วัน) รถโดยสารขนาดใหญ่ (TB3) 3,065 (คัน/วัน) และรถโดยสารขนาดกลาง (TB2) 958 (คัน/วัน) (กรมทางหลวงชนบท. 2558) ต่อมาได้มีการดำเนินโครงการก่อสร้างถนนต่อเชื่อมถนนราชพฤกษ์-ถนนกาญจนาภิเษก (แนวเหนือ-ใต้) แล้วเสร็จปลายปี พ.ศ. 2561 เพื่อเชื่อมต่อโครงข่ายจราจรในพื้นที่ปริมณฑลด้านเหนือของกรุงเทพมหานคร โดยเพิ่มเติมโครงข่ายเส้นทางคมนาคมของกรุงเทพฯ และปริมณฑลให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น รองรับเส้นทางคมนาคมสายหลักในพื้นที่ที่มีการจราจรหนาแน่น (กรมทางหลวงชนบท. 2559)

การเดินทางในชุมชนเมืองโดยจักรยานเป็นยานพาหนะที่เหมาะสม เนื่องจากพื้นที่ในชุมชนเมืองมักเกิดปัญหาการจราจรติดขัดและจากปริมาณการจราจรที่มีจำนวนมาก การใช้จักรยานเพื่อเชื่อมต่อบริเวณขนส่งสาธารณะเป็นแนวทางที่ช่วยแก้ไขปัญหาการจราจรติดขัดได้ในระดับหนึ่ง (วิโรจน์ ศรีสุรภานนท์ และคณะ. 2546) การเดินทางโดยจักรยานเป็นการเดินทางที่สะดวกรวดเร็ว เป็นยานพาหนะที่สามารถเดินทางได้คล่องแคล่วและมีขนาดเล็ก (ประพัทธ์พงษ์ อุปลา. 2555) นอกจากนี้ยังเป็นการช่วยลดมลพิษสิ่งแวดล้อม และยังเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนมีสุขภาพที่ดี (สำนักนโยบายและแผนการขนส่งและจราจร. 2557)

จากปัญหาที่เกิดขึ้นผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาแนวทางการใช้จักรยานเพื่อเชื่อมต่อกับระบบขนส่งสาธารณะบนถนนราชพฤกษ์ ได้แก่ เชื่อมต่อระบบรถไฟฟ้า BTS MRT ระบบรถโดยสารประจำทางด่วนพิเศษ BRT ระบบรถโดยสารประจำทาง การขนส่งทางระบบราง และระบบขนส่งทางเรือ โดยการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์หาจุดจอดรถจักรยานที่เหมาะสมบนถนนราชพฤกษ์ เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนใช้จักรยานเดินทางมาเพื่อเชื่อมต่อกับระบบขนส่งสาธารณะบรรเทาปัญหาการจราจรที่ติดขัด และเป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้เหมาะสมกับประชากรจำนวนมากที่อาศัยและเดินทางบนถนนราชพฤกษ์เพื่อเชื่อมต่อบริเวณขนส่งสาธารณะ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างจุดจอดจักรยาน
2. เพื่อหาพื้นที่จุดจอดจักรยานที่เหมาะสมให้เอื้อต่อการขนส่งสาธารณะบนถนนราชพฤกษ์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้เส้นทางจักรยานเพื่อเชื่อมต่อบริเวณขนส่งสาธารณะบนถนนราชพฤกษ์
2. ได้จุดจอดจักรยานที่เหมาะสมเพื่อเชื่อมต่อกับระบบขนส่งสาธารณะบนถนนราชพฤกษ์
3. ได้ข้อเสนอแนะให้กรมทางหลวงชนบทสามารถนำไปใช้ต่อไป

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตเชิงพื้นที่

1.1 จุดเชื่อมต่อบริเวณขนส่งสาธารณะ แบ่งเป็น 6 ระบบ คือ 1) รถไฟฟ้า BTS 2) รถไฟฟ้า MRT 3) รถโดยสารประจำทางด่วนพิเศษ BRT 4) รถโดยสารประจำทาง 5) การขนส่งทางระบบราง 6) ขนส่งทางเรือ

1.2 ถนนราชพฤกษ์ จุดเริ่มต้นเริ่มจากฝั่งธนบุรีจากย่านสาทรถึงบรมราชชนนี เขตธนบุรี เขตจอมทอง เขตภาษีเจริญ เขตตลิ่งชัน จังหวัดกรุงเทพมหานคร อำเภอบางกรวย อำเภอปากเกร็ด อำเภอบางบัวทอง และอำเภอเมืองจังหวัดนนทบุรี รวมเป็นระยะทางทั้งสิ้น 31 กิโลเมตร

2. ขอบเขตเชิงเนื้อหา

การศึกษาครั้งนี้ มีการแบ่งเนื้อหาในการศึกษา 3 ประเด็น คือ

2.1 ศึกษาปัจจัยและลักษณะทางกายภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา

2.2 ศึกษารูปแบบของเส้นทางและจุดจอดจักรยานที่เหมาะสมและได้มาตรฐาน

2.3 แบบสอบถาม

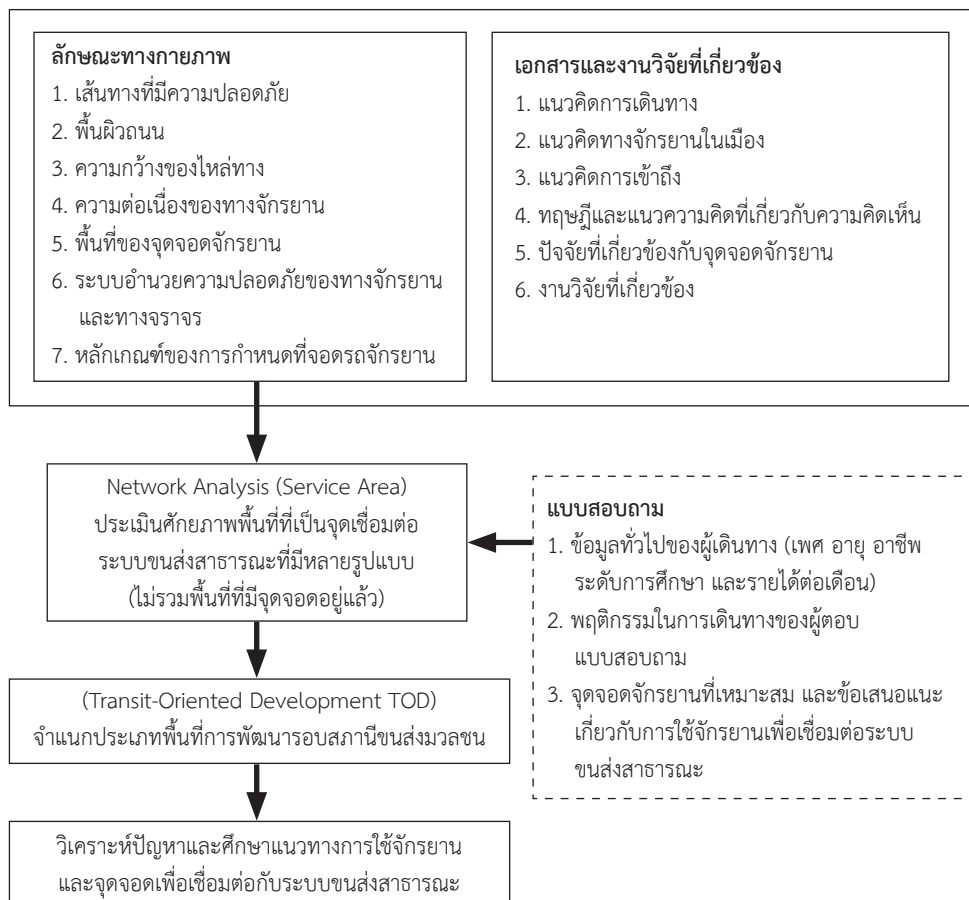
2.3.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้เดินทาง (เพศ อายุ อาชีพ ระดับการศึกษา และรายได้ต่อเดือน)

2.3.2 พฤติกรรมในการเดินทางของผู้ตอบแบบสอบถาม

2.3.3 จุดจอดจักรยานที่เหมาะสม และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการใช้จักรยานเพื่อ

เชื่อมต่อบริเวณขนส่งสาธารณะ

กรอบแนวคิดการศึกษา

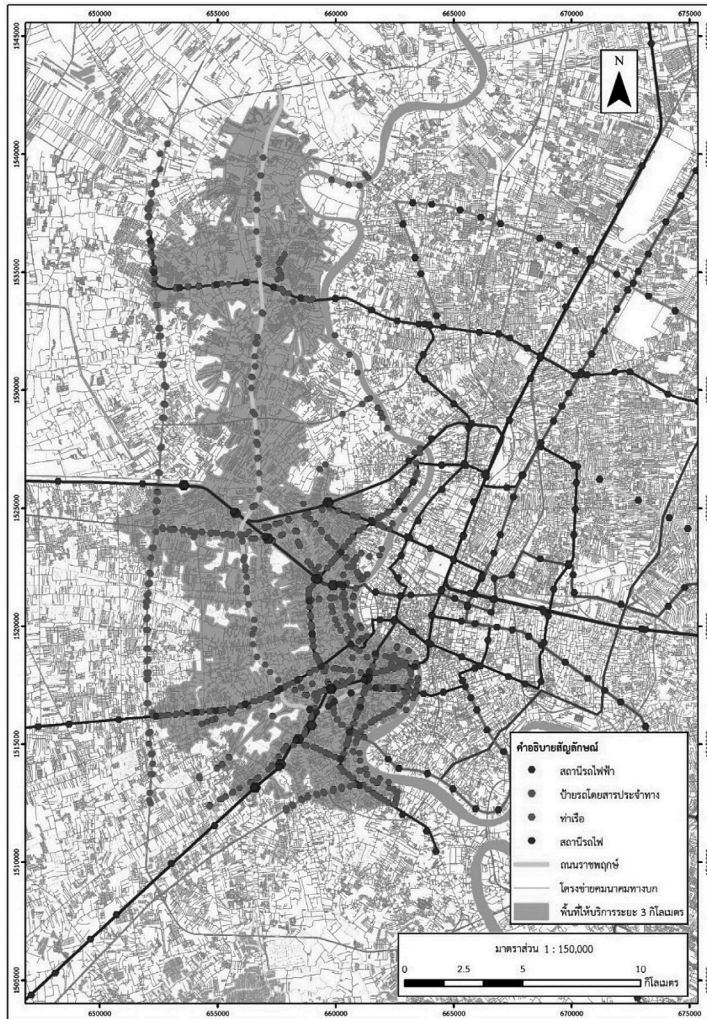
ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการศึกษา

วิธีการดำเนินงานวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้ได้นำฟังก์ชันการหาพื้นที่ให้บริการ (Service Area) ในการใช้จักรยานเป็นยานพาหนะ ซึ่งคำนวณหาระยะทางจากจุดเชื่อมต่อนระบบขนส่งสาธารณะ (Node) เพื่อหาพื้นที่ให้บริการบนถนนราชพฤกษ์ ในระยะ 3 กิโลเมตร ได้แก่ การเชื่อมต่อนระบบรถไฟฟ้า BTS เชื่อมต่อนระบบรถไฟฟ้า MRT เชื่อมต่อนระบบรถโดยสารประจำทางด่วนพิเศษ BRT เชื่อมต่อนระบบรถโดยสารประจำทาง เชื่อมต่อการขนส่งทางระบรางและ การเชื่อมต่อนระบบขนส่งทางเรือ รวมเป็นพื้นที่ศึกษาทั้งสิ้น 179.55 ตร.กม. (ดังภาพที่ 2) เมื่อได้พื้นที่ให้บริการบนถนนราชพฤกษ์มีขั้นตอนศึกษา ดังนี้

1. ลักษณะกายภาพเชิงพื้นที่ ได้แก่ ตำแหน่งที่ตั้งสถานี ตำแหน่งระบบขนส่งสาธารณะรูปแบบต่าง ๆ พื้นที่โดยรอบสถานี เส้นทางที่เข้าถึงสถานีโดยใช้จักรยาน (สรณรัชฎ์ กาญจนะวณิช และ ศิระ ลิปิพัฒน์วิทย์. 2555) โดยผู้วิจัยจะเลือกเฉพาะโครงการที่มีในอนาคตที่ยังไม่เปิดให้บริการ

2. ศึกษาเชิงปริมาณ แบบสอบถามประชาชนในพื้นที่ศึกษาถึงประโยชน์ในการศึกษาแนวทางการใช้จักรยานเพื่อเชื่อมต่อนระบบขนส่งสาธารณะ (ฐนวัฒน์ ศิริวรราวาท. 2557)

ภาพที่ 2 พื้นที่ Service Area ในระยะ 3 กิโลเมตร

หลังจากศึกษาและทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้ว ผู้วิจัยได้ดำเนินการพัฒนาแบบสอบถามเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลแนวทางการใช้จักรยานเพื่อเชื่อมต่อกับระบบขนส่งสาธารณะในพื้นที่เขตถนนราชพฤกษ์และจุดเชื่อมต่อกับระบบขนส่งสาธารณะ พบว่ามีจำนวนประชากรในพื้นที่ศึกษาจำนวน 1,575,716 คน และอาคารจำนวน 280,491 อาคาร ซึ่งจำแนกประเภทอาคาร ดังนี้ บ้านเดี่ยว 233,369 หลัง ตึกแถว อาคารพาณิชย์ 19,583 หลัง คอนโดมิเนียม อพาร์ทเมนต์ ห้างสรรพสินค้า 6,055 หลัง โกดัง โรงงาน 11,448 หลัง สถานที่ราชการรัฐวิสาหกิจ วัด 10,036 หลัง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ กลุ่มประชากรที่อยู่ในจุดเชื่อมต่อกับระบบขนส่งสาธารณะ ในรัศมี 3 กิโลเมตร จำนวน 1,575,716 คน ในพื้นที่จังหวัดนนทบุรี และกรุงเทพมหานคร จำนวน 17 ตำบล 44 แขวง ได้แก่ ต.ไทรมา้า ต.บางกร่าง ต.บางรักน้อย ต.บางศรีเมือง ต.เสาชิงหิน ต.บางเลน ต.บางขุน ต.บางขุนทอง ต.มหาสวัสดิ์ ต.วัดชลอ ต.บางรักใหญ่ ต.บางรักพัฒนา ต.พิมลราช ต.คลองข่อย ต.ท่าอิฐ ต.บางพลับ ต.อ้อมเกร็ด แขวงคลองตันไนท์ แขวงคลองสาน แขวงบางลำพูล่าง แขวงสมเด็จพระเจ้าพระยา แขวงจอมทอง แขวงบางขุนเทียน แขวงบางค้อ แขวงบางมด แขวงคลองชักพระ แขวงฉิมพลี แขวงตลิ่งชัน แขวงบางเขื่อนขันธ์ แขวงบางพระมาต แขวงศาลาธรรมสพน์ แขวงดาวคะนอง แขวงตลาดพลู แขวงบางยี่เรือ แขวงบุคคโล แขวงวัดกัลยาณ์ แขวงสำเหร่ แขวงหิรัญรูจี แขวงบางแค แขวงบางแคเหนือ แขวงวัดท่าพระ แขวงวัดอรุณ แขวงบางขุนนนท์ แขวงบางขุนศรี แขวงบ้านช่างหล่อ แขวงศิริราช แขวงอรุณอมรินทร์ แขวงสามเสน แขวงบางบอน แขวงบางบำหรุ แขวงบางพลัด แขวงบางยี่ขัน แขวงคลองขวาง แขวงคูหาสวรรค์ แขวงบางแวก แขวงบางจาก แขวงบางด้วน แขวงบางหว้า แขวงปากคลองภาษีเจริญ แขวงบางปะกอก

วิธีสุ่มกลุ่มตัวอย่าง โดยการเก็บข้อมูลในการศึกษานี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลโดยใช้วิธีสุ่มเลือกตัวอย่างแบบง่าย (Simple random sampling) ในพื้นที่เขตถนนราชพฤกษ์และจุดเชื่อมต่อกับระบบขนส่งสาธารณะ กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ กลุ่มประชากรที่อยู่ในจุดเชื่อมต่อกับระบบขนส่งสาธารณะในรัศมี 3 กิโลเมตร โดยแบ่งตามสัดส่วนของประชากรทั้งหมด เพื่อให้เกิดการกระจายและเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ดี วิธีการสุ่ม ดังนี้

$$\text{จำนวนกลุ่มตัวอย่างแต่ละตำบล} = \frac{\text{ประชากรทั้งหมดในตำบล}}{\text{จำนวนอาคารทั้งหมดในตำบล}} \times \text{ประชากรต่อหลัง}$$

ซึ่งขนาดของกลุ่มตัวอย่างได้มาจากการคำนวณหาขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane. 1973: 727-728) ดังนี้ โดยเพิ่มขึ้นจากเลขจริงร้อยละ 10

ผลการวิจัย

จากการศึกษาหลักการที่ใช้ในการศึกษาวิจัย ข้อมูลจากแบบสอบถาม และการรวบรวมข้อมูลเชิงพื้นที่ ได้แก่ ตำแหน่งของระบบขนส่งสาธารณะ เส้นโครงข่ายคมนาคม แนวเส้นทางรถไฟฟ้า และแนวเส้นทางรถไฟ ข้อมูลพื้นฐานทางกายภาพ เช่น ความกว้างผิวทาง ความกว้างไหล่ทาง ความกว้างทางเดินเท้า โดยนำเข้าสู่โปรแกรมระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ เพื่อวิเคราะห์พื้นที่ที่เหมาะสมของจุดจอดรถจักรยานบนถนนราชพฤกษ์ ผลการสรุปข้อมูลจากแบบสอบถามชุดนี้ประกอบด้วย 3 ส่วนดังต่อไปนี้

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้เดินทาง พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 140 คน คิดเป็นร้อยละ 64.52 มีอายุระหว่าง 20 – 30 ปี จำนวน 95 คน คิดเป็นร้อยละ 43.78 อาชีพนักเรียน/นิสิต/นักศึกษา จำนวน 77 คน คิดเป็นร้อยละ 35.48 มีระดับการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 121 คน คิดเป็นร้อยละ 55.76 และรายได้เฉลี่ยต่อเดือนระหว่าง 10,000 - 20,000 บาท จำนวน 89 คน คิดเป็นร้อยละ 41.01 ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1: ข้อมูลทั่วไปของผู้เดินทาง

ข้อมูลทั่วไปของผู้เดินทาง (n=217)		จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ	ชาย	77	35.48
หญิง	140	64.52	
อายุ	น้อยกว่า 20 ปี	49	22.58
	21 – 30 ปี	95	43.78
	31 – 40 ปี	34	15.67
	มากกว่า 40 ปี	39	17.97
อาชีพ	นักเรียน/นิสิต/นักศึกษา	77	35.48
	พนักงานบริษัทเอกชน	54	24.88
	หน่วยงานราชการ/รัฐวิสาหกิจ	21	9.68
	ธุรกิจส่วนตัว	17	7.83
	รับจ้างทั่วไป	27	12.44
	อื่น ๆ	21	9.68
ระดับการศึกษา	ต่ำกว่ามัธยมศึกษา	17	7.83
	มัธยมศึกษา	64	29.49
	อนุปริญญา	12	5.53
	ปริญญาตรี	121	55.76
	สูงกว่าปริญญาตรี	3	1.38
รายได้เฉลี่ยต่อเดือน	น้อยกว่า 10,000 บาท	74	34.10
	10,000 - 20,000 บาท	89	41.01
	20,001 - 30,000 บาท	37	17.05
	30,001 – 40,000 บาท	15	6.91
	มากกว่า 40,000 บาท	2	0.92

2. ผลการวิเคราะห์พฤติกรรมในการเดินทางของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า การพฤติกรรมในการเดินทางส่วนใหญ่เดินทางโดยรถเมล์/รถสองแถว จำนวน 71 คน คิดเป็นร้อยละ 32.72 ส่วนใหญ่ถ้าหากต้องใช้จักรยานจะใช้เพื่อเดินทางไปซื้อของจำนวน 92 คน คิดเป็นร้อยละ 42.4 ระยะเวลาที่เดินทาง 15 - 30 นาที จำนวน 106 คน คิดเป็นร้อยละ 48.85 ส่วนใหญ่ช่วงเวลาในการเดินทาง 6.00 – 9.00 น. จำนวน 116 คน คิดเป็นร้อยละ 53.46 วิธีการเดินทางเข้าถึงระบบขนส่งสาธารณะ โดยการใช้บริการรถจักรยานยนต์รับจ้าง/แท็กซี่ จำนวน 75 คน คิดเป็นร้อยละ 34.56 สถานที่เริ่มต้นจากการเดินทางมาจากบ้าน/คอนโด/ห้องเช่า จำนวน 196 คิดเป็นร้อยละ 90.32 มีจุดหมายปลายทางสถานที่

ตารางที่ 2: พฤติกรรมในการเดินทางของผู้ตอบแบบสอบถาม

พฤติกรรมในการเดินทางของผู้ตอบแบบสอบถาม (n=217)	จำนวน (คน)	ร้อยละ
โดยปกติท่านเดินทางโดยวิธีใด		
เดิน	7	3.23
จักรยาน	2	0.92
จักรยานยนต์/รถยนต์ส่วนบุคคล	52	23.96
รถจักรยานยนต์รับจ้าง/แท็กซี่	16	7.37
รถไฟฟ้า (BTS, MRT)	67	30.88
รถเมล์/รถสองแถว	71	32.72
อื่น ๆ	2	0.92
ถ้าหากท่านต้องใช้จักรยานในการเดินทาง ท่านจะเดินทางไปสถานที่ใด		
ไป - กลับ สถานที่ทำงาน	20	9.22
ออกกำลังกาย	59	27.19
ซื้อของ	92	42.40
ท่องเที่ยว/พักผ่อน	21	9.68
เพื่อใช้บริการระบบขนส่งสาธารณะ	1	0.46
อื่น ๆ	24	11.06
ระยะเวลาที่ใช้ในการเดินทางในแต่ละครั้ง		
น้อยกว่า 15 นาที	31	14.29
15 นาที - 30 นาที	106	48.85
30 นาที - 1 ชั่วโมง	57	26.27
1 ชั่วโมง - 2 ชั่วโมง	21	9.68
มากกว่า 2 ชั่วโมงขึ้นไป	2	0.92
ช่วงเวลาในการเดินทาง		
6.00 – 9.00 น.	116	53.46
9.01 – 12.00 น.	45	20.74
12.01 – 15.00 น.	8	3.69
15.01 – 18.00 น.	16	7.37
หลังจาก 18.00 น.	32	14.75

ตารางที่ 2: (ต่อ)

พฤติกรรมในการเดินทางของผู้ตอบแบบสอบถาม (n=217)	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ท่านใช้วิธีการใดเพื่อเข้าถึงระบบขนส่งสาธารณะ		
เดิน	32	14.75
จักรยาน	6	2.76
จักรยานยนต์/รถยนต์ส่วนบุคคล	37	17.05
รถจักรยานยนต์รับจ้าง/แท็กซี่	75	34.56
รถเมล์/รถสองแถว	64	29.49
อื่น ๆ	3	1.38
ท่านเริ่มต้นเดินทางจากสถานที่ใด		
บ้าน/คอนโด/ห้องเช่า	196	90.32
สถานที่ทำงาน	11	5.07
สถานศึกษา	3	1.38
สถานที่ออกกำลังกาย	1	0.46
ห้างสรรพสินค้า	4	1.84
อื่น ๆ	2	0.92
จุดหมายปลายทางที่ท่านต้องการเดินทาง		
บ้าน/คอนโด/ห้องเช่า	26	11.98
สถานที่ทำงาน	65	29.95
สถานศึกษา	46	21.20
สถานที่ออกกำลังกาย	3	1.38
ห้างสรรพสินค้า	63	29.03
อื่น ๆ	14	6.45

ทำงาน จำนวน 65 คน คิดเป็นร้อยละ 29.95 ดังแสดงในตารางที่ 2

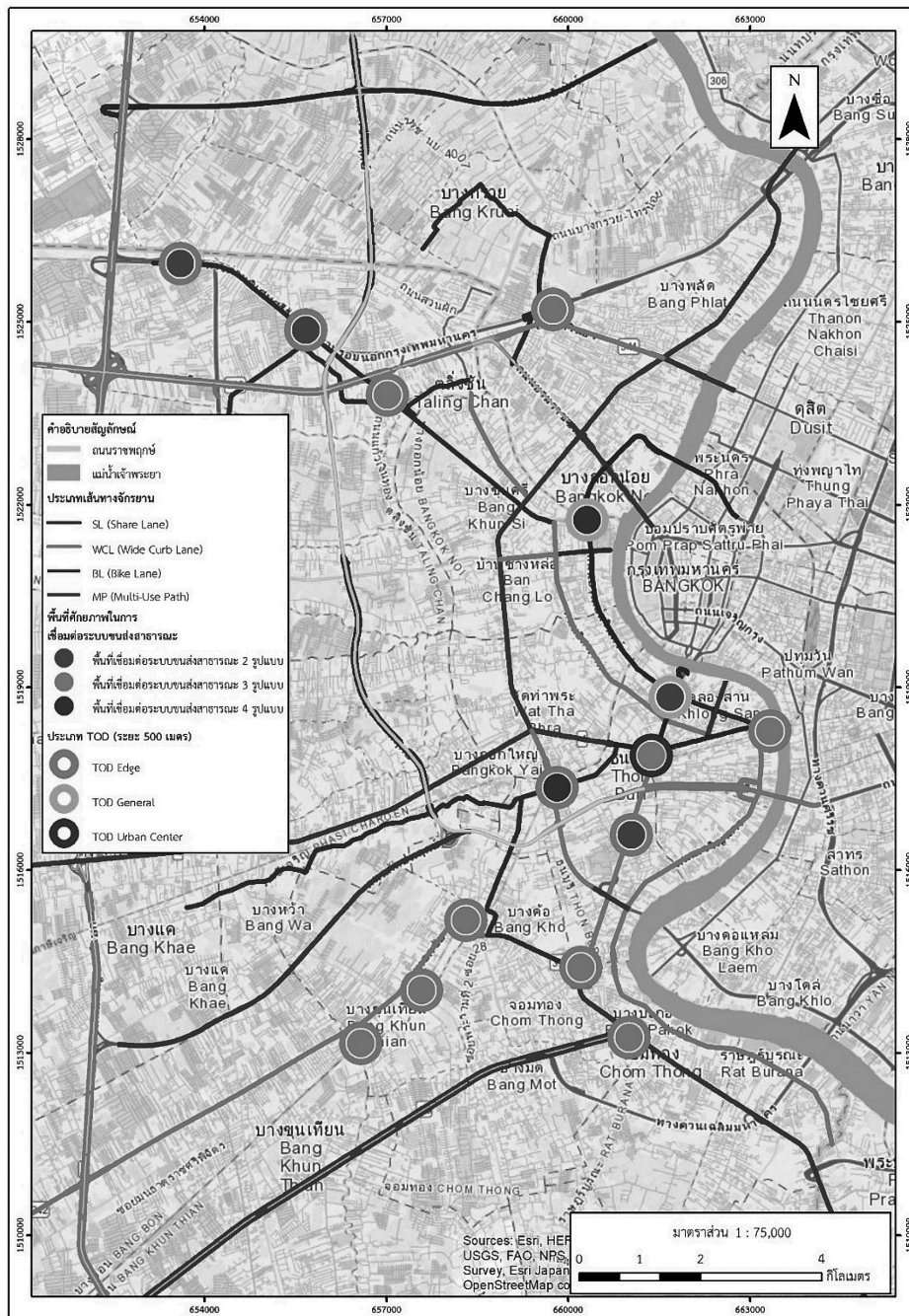
3. ผลการวิเคราะห์จุดจอดจักรยานที่เหมาะสม และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการใช้จักรยาน เพื่อเชื่อมต่อระบบขนส่งสาธารณะ พบว่าส่วนใหญ่ต้องการจุดจอดที่มีระยะห่างจากสถานี 0 – 15 เมตร จำนวน 124 คน คิดเป็นร้อยละ 57.14 ตำแหน่งบริเวณพื้นที่ว่างบริเวณสถานี จำนวน 115 คน คิดเป็นร้อยละ 53 สามารถจอดได้ 5 – 10 คัน จำนวน 94 คน คิดเป็นร้อยละ 43.32 และสิ่งอำนวยความสะดวกที่ต้องการได้แก่ กล้อง CCTV จำนวน 162 คน คิดเป็นร้อยละ 74.65 ไฟส่องสว่าง จำนวน 156 คน คิดเป็นร้อยละ 71.89 มีโครงเหล็กไว้ให้ล้อค จำนวน 156 คน คิดเป็นร้อยละ 71.89 และ

ตารางที่ 3: พฤติกรรมในการเดินทางของผู้ตอบแบบสอบถาม

จุดจอดจักรยานที่เหมาะสม และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการใช้จักรยานเพื่อเชื่อมต่อระบบขนส่งสาธารณะ (n=217)	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ระยะห่างจากสถานี		
0 – 15 เมตร	124	57.14
16 – 30 เมตร	60	27.65
31 – 45 เมตร	15	6.91
มากกว่า 45 เมตร	18	8.29
ตำแหน่งที่เหมาะสมของพื้นที่จอดจักรยานเพื่อเชื่อมต่อระบบขนส่งสาธารณะ		
ร่วมกับทางเท้า	33	15.21
พื้นที่ว่างบริเวณสถานี	115	53
พื้นที่ภายในสถานี	56	25.81
อาคารจอดรถของสถานี	38	17.51
ลานจอดรถของสถานี	28	12.90
ทางเข้าของสถานี	9	4.15
พื้นที่จอดรถจักรยาน สามารถรับการจอดได้กี่คัน		
1 – 5 คัน	58	26.73
5 – 10 คัน	94	43.32
มากกว่า 10 คัน	65	29.95
สิ่งอำนวยความสะดวกที่ควรมีในบริเวณพื้นที่จอดจักรยาน		
กล้อง CCTV	162	74.65
ไฟส่องสว่าง	156	71.89
มีโครงเหล็กไว้ให้ล็อก	156	71.89
มีหลังคากันแดดกันฝน	119	54.84

มีหลังคากันแดดกันฝน จำนวน 119 คน คิดเป็นร้อยละ 54.84 ดังตารางที่ 3

การวิเคราะห์ประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ จำแนกพื้นที่ TOD (Transit Oriented Development) โดยวิเคราะห์ตามสัดส่วนประเภทอาคารในพื้นที่โดยรอบสถานี และรูปแบบการเชื่อมต่อของระบบขนส่งสาธารณะโดยมีชั้นข้อมูลดังนี้เส้นโครงข่ายคมนาคม, เส้นโครงข่ายรถไฟฟ้า, เส้นโครงข่ายรถไฟฟ้า, ตำแหน่งจุดจอด/สถานีระบบขนส่งสาธารณะ การใช้ประโยชน์อาคาร ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 ตำแหน่งจุดเชื่อมต่อระบบขนส่งสาธารณะ และประเภท TOD

ตารางที่ 4: จำนวนประเภทการเดินทางในพื้นที่จุดเชื่อมต่อระบบขนส่งสาธารณะ

ลำดับ ที่	จุดเชื่อมต่อ สถานีรถไฟฟ้า BTS MRT/ ประเภท TOD	ประเภทที่อยู่อาศัย							จำนวน รูปแบบ การ เดินทาง	จุดตัด รถไฟฟ้า	รถเมล์	รถไฟ	ท่าเรือ	BRT	จำนวน ทั้งหมด	
		บ้าน เดี่ยว	บ้าน จัดสรร	ตึกแถว	ทาวน์เฮ้าส์ /อาคาร พาณิชย์	คอนโด/ อพาร์ทเมนท์/ ห้อง สรรพสินค้า	โกดัง/ โรงงาน	สถานที่ ราชการ/ วัด รัฐวิสาหกิจ								รวม
1	คลองสาน (สายสีแดงเข้ม) / TOD Edge	528	-	88	31	-	65	137	849	3	-	7	-	2	-	10
		62.19%	-	10.37%	3.65%	-	7.66%	16.14%	100							
2	ตลาดพลู (สายสีแดงเข้ม) / TOD Edge	1,422	-	36	198	85	73	118	1,932	4	-	15	1	3	-	20
		73.6%	-	1.86%	10.25%	4.4%	3.78%	6.11%	100							
3	จอมทอง (สายสีแดงเข้ม)/ TOD Edge	1,758	6	7	104	30	102	222	2,229	3	-	1	1	-	-	3
		78.87%	0.27%	0.31%	4.67%	1.35%	4.58%	9.96%	100							
4	วัดสิงห์ (สายสีแดงเข้ม)/ TOD Edge	1,211	-	22	89	61	47	123	1,553	3	-	2	1	-	-	4
		77.98%	-	1.42%	5.73%	3.93%	3.03%	7.92%	100							
5	วัดไทร (สายสีแดงเข้ม)/ TOD Edge	1,836	-	-	124	6	124	136	2,226	3	-	2	1	-	-	4
		82.48%	-	-	5.57%	0.27%	5.57%	6.11%	100							
6	ตลิ่งชัน (สายสีแดงอ่อน)/ TOD Edge	800	220	1	-	1	26	4	1,052	2	-	-	1	-	-	2
		20.91%	0.1%	-	-	0.1%	2.47%	0.38%	100							
7	ตลาดน้ำตลิ่งชัน (สายสีแดงอ่อน) / TOD Edge	1,225	150	12	17	16	45	15	1,480	3	-	6	1	-	-	8
		82.77%	10.14%	0.81%	1.15%	1.08%	3.04%	1.01%	100							
8	ธนบุรี-ศิริราช (สายสีแดงอ่อน) และศิริราช (สายสีส้ม) / TOD General	1,550	-	47	43	71	64	262	2,037	4	2 สาย	5	1	2	-	10
		76.09%	-	2.31%	2.11%	3.49%	3.14%	12.86%	100							
9	บางบำหรุ (สายสีแดงอ่อน) / TOD Edge	663	302	31	36	33	39	45	1,149	3	-	3	1	-	-	5
		57.7%	26.28%	2.7%	3.13%	2.87%	3.39%	3.92%	100							
10	บ้านฉิมพลี (สายสีแดงอ่อน) / TOD Edge	466	401	3	-	2	6	15	893	2	-	-	1	-	-	2
		52.18%	44.9%	0.34%	-	0.22%	0.67%	1.68%	100							
		65.76%	-	0.3%	14.09%	4.06%	2.64%	13.14%	100							
11	วงเวียนใหญ่ (สายสีม่วง) และวงเวียนใหญ่ (สายสีแดงเข้ม) / TOD Urban Center	1,377	-	24	658	79	75	47	2,260	3	2 สาย	13	1	-	-	16
		60.93%	-	1.06%	29.12%	3.5%	3.32%	2.08%	100							

หมายเหตุ: จำนวนทั้งหมด หมายถึง จำนวนตำแหน่งสถานีระบบขนส่งสาธารณะ โดยนับจุดเชื่อมต่อสถานีรถไฟฟ้า BTS MRT

ตารางที่ 4: (ต่อ)

ลำดับ ที่	จุดเชื่อมต่อ สถานีรถไฟฟ้า BTS MRT/ ประเภท TOD	ประเภทที่อยู่อาศัย							จำนวน รูปแบบ การ เดินทาง	จุดตัด รถไฟฟ้า	รถเมย์	รถไฟ	ท่าเรือ	BRT	จำนวน ทั้งหมด	
		บ้าน เดี่ยว	บ้าน จัดสรร	ตึกแถว	ทาวน์เฮ้าส์ /อาคาร พาณิชย์	คอนโด/ อพาร์ทเมนท์ ห้าง สรรพสินค้า	โกดัง/ โรงงาน	สถานที่ ราชการ/ วัด รัฐวิสาหกิจ								รวม
12	ดาวคะนอง (สายสีม่วง)/ TOD Edge	1,406	-	10	267	49	200	46	1,978	3	-	12	-	1	-	14
		71.08%	-	0.51%	13.5%	2.48%	10.11%	2.33%	100							
13	บางปะแก้ว (สายสีม่วง)/ TOD Edge	1,293	-	2	132	14	171	59	1,671	3	-	7	-	-	-	8
		77.38%	-	0.12%	7.9%	0.84%	10.23%	3.53%	100							
14	สำเหร่ (สายสีม่วง)/ TOD Edge	1,172	1	3	447	83	45	57	1,808	2	-	11	-	-	-	12
		64.82%	0.06%	0.17%	24.72%	4.59%	2.49%	3.15%	100							
15	สถานีสะพานพุทธฯ (สายสีม่วง)/ TOD General	1,521	-	7	326	94	61	304	2,313	2	-	5	-	-	-	6
		65.76%	-	0.3%	14.09%	4.06%	2.64%	13.14%	100							

หมายเหตุ: จำนวนทั้งหมด หมายถึง จำนวนตำแหน่งสถานีระบบขนส่งสาธารณะ โดยนับจุดเชื่อมต่อสถานีรถไฟฟ้า BTS MRT

สรุปผลการวิจัย

การวิเคราะห์ผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ และแบบสอบถามประเมินความคิดเห็นเกี่ยวกับการหาจุดจอดจักรยาน เพื่อวิเคราะห์หาเส้นทางจักรยานเพื่อเชื่อมต่อระบบขนส่งและหาจุดจอดจักรยานที่เหมาะสมเพื่อเชื่อมต่อระบบขนส่งสาธารณะบนถนนราชพฤกษ์ โดยใช้ฟังก์ชันการหาพื้นที่ให้บริการ (Service Area) ในการใช้จักรยานเป็นยานพาหนะในการเข้าถึงระบบขนส่งสาธารณะ และพื้นที่ศักยภาพที่เหมาะสมแก่การทำจุดจอดจักรยาน เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาในงานวิจัยต่อไปในอนาคต จากการสำรวจแบบสอบถามประเมินความคิดเห็นเกี่ยวกับการหาจุดจอดจักรยานที่เหมาะสมบนถนนราชพฤกษ์ ผู้ตอบแบบสอบถามมีความต้องการจุดจอดที่ห่างจากสถานี 0 - 15 เมตร (ร้อยละ 26.73) โดยใช้พื้นที่ว่างบริเวณสถานี (ร้อยละ 53) สามารถรองรับการจอดรถจักรยานได้ 5 - 10 คัน (ร้อยละ 43.32) และมีความต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกในบริเวณพื้นที่จอดรถจักรยาน เช่น กล้อง CCTV (ร้อยละ 74.65) ไฟส่องสว่าง (ร้อยละ 71.89) มีโครงเหล็กไว้ให้ล็อก (ร้อยละ 71.89) และมีหลังคากันแดดกันฝน (ร้อยละ 54.84)

จากการวิเคราะห์โดยใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์เพื่อหาจุดจอดจักรยาน พบว่าสถานีรถไฟฟ้ามักจะอยู่ในจุดศูนย์กลางที่เป็นชุมชน ย่านพาณิชย์กรรม และสถานที่ราชการ ซึ่งจุดจอดจักรยานควรมีในทุกพื้นที่ซึ่งเป็นพื้นที่ TOD Urban Center เป็นจุดเชื่อมต่อรถไฟฟ้า 2 สาย รถเมย์และรถไฟ คือ บริเวณวงเวียนใหญ่ (สายสีม่วง) วงเวียนใหญ่ (สายสีแดงเข้ม) รองลงมาเป็นพื้นที่ TOD General ซึ่งเป็นจุดเชื่อมต่อระบบขนส่งสาธารณะรูปแบบอื่น ๆ ได้แก่ รถเมย์ รถไฟ และท่าเรือ คือ สถานีสะพานพุทธฯ (สายสีม่วง) และบริเวณธนบุรี-ศิริราช (สายสีแดงอ่อน) ศิริราช (สายสีส้ม) และพื้นที่ TOD Edge ซึ่งเป็นจุดเชื่อมต่อรถไฟฟ้าที่เข้าสู่ในเมือง ได้แก่ คลองสาน (สายสีแดงเข้ม) จอมทอง (สายสีแดงเข้ม) ดาวคะนอง (สายสีม่วง) ตลาดน้ำตลิ่งชัน (สายสีแดงอ่อน) ตลาดพลู (สายสีแดงเข้ม) ตลิ่งชัน (สายสีแดงอ่อน) บางบำหรุ (สายสีแดงอ่อน) บางปะแก้ว (สายสีม่วง) บ้านฉิมพลี (สายสีแดงอ่อน) วัดไทร (สายสีแดงเข้ม) วัดสิงห์ (สายสีแดงเข้ม) และสำเหร่ (สายสีม่วง)

ข้อเสนอแนะ

1. ที่จอดรถจักรยานควรคำนึงถึงจักรยานทุกประเภททั้งที่มีราคาสูง และราคาแพง และสามารถล็อกได้มากกว่าหนึ่งจุด
2. งานวิจัยครั้งนี้มีข้อจำกัดในการเก็บข้อมูลแบบสอบถามเนื่องจากเหตุการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) จึงทำให้การเก็บข้อมูลไม่ครบถ้วน

เอกสารอ้างอิง

- กรมทางหลวงชนบท. (2558). ปริมาณการจราจร. สืบค้นเมื่อ 27 กันยายน 2561, จาก <http://crd.drr.go.th/>
- _____. (2559). โครงการก่อสร้างถนนต่อเชื่อมถนนราชพฤกษ์ – ถนนกาญจนาภิเษก (แนวเหนือ - ใต้). สืบค้นเมื่อ 27 สิงหาคม 2561, จาก <http://www.ratchaphruek-ns.com/ฐานวัฒนธรรมศิริวาราท.> (2557). การประเมินความพึงพอใจในการใช้จักรยานเพื่อการเดินทาง กรณีศึกษาจักรยานสาธารณะปั่นปั่น. (ภูมิสถาปัตยกรรมศาสตร์มหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยศิลปากร. สืบค้นเมื่อ 27 สิงหาคม 2561, จาก http://www.thapra.lib.su.ac.th/objects/thesis/fulltext/thapra/Tanawat_Siriwarawat/fulltext.pdf
- บีทีเอส กรุ๊ป โฮลดิ้งส์ จำกัด. (2557). รถโดยสารด่วนพิเศษ BRT (Bus Rapid Transit: BRT) บีทีเอสซีเริ่มต้นดำเนินการรถโดยสารด่วนพิเศษ BRT เส้นทางแรกในนามของ กทม. สืบค้นเมื่อ 27 สิงหาคม 2561, จาก <http://www.thanakom.co.th/thanakom/brt.html>
- ประพัทธ์พงษ์ อุลลา. (2555). แนวทางการพัฒนาเมืองจักรยาน (Vol. 1). กรุงเทพฯ: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.
- วิโรจน์ ศรีสุภานนท์ และคณะ. (2546). แนวทางในการพัฒนาการใช้จักรยานในกรุงเทพมหานคร. สืบค้นเมื่อ 27 สิงหาคม 2561, จาก https://elibrary.trf.or.th/project_content.asp?PJID=RDG4530007
- สรณรัชฎ์ กาญจนะวณิช และศิระ ลิปิพัฒน์วิทย์. (2555). Bangkok bike map แผนที่ปั่นเมือง: คู่มือหาเส้นทางจักรยานกรุงเทพมหานคร. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโลกสีเขียว.
- สำนักนโยบายและแผนการขนส่งและจราจร. (2557). โครงการศึกษาเพื่อส่งเสริมการเดินทางที่ไม่ใช้เครื่องยนต์ (Non-Motorized Transport: NMT) และการปรับปรุงการเชื่อมต่อการเดินทางระบบขนส่งสาธารณะเพื่อการขนส่งอย่างยั่งยืนและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม. สืบค้นเมื่อ 27 สิงหาคม 2561, จาก <http://www.otp.go.th/index.php/edureport/view?id=27>
- Yamane, Taro. (1973). *Statistics: An Introductory Analysis*. 3rd ed. New York: Harper and Row Publications.

การพัฒนาวิธีการพยากรณ์ผลการเลือกตั้งด้วยการประยุกต์วิธีของพาเวีย

Develop the Methods of Forecasting Election Results by Applying Pavia's Method

ณัฐพล แยมฉิม¹ ภัทราวดี มากมี² และ กนก พานทอง³

Nattapon Yamchim, Patrawadee Makmee, and Kanok Pantong

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาวิธีการพยากรณ์ผลการเลือกตั้งด้วยการประยุกต์วิธีของพาเวีย และเพื่อเปรียบเทียบความคลาดเคลื่อนของการพยากรณ์ผลการเลือกตั้งระหว่างวิธีของพาเวีย และการประยุกต์วิธีของพาเวีย กับผลการเลือกตั้งจริง เป็นการนำแนวทางการพยากรณ์ผลการเลือกตั้งของพาเวียที่ใช้ข้อมูลการสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับการเลือกตั้ง (โพล) มาใช้ในการพยากรณ์ผลการเลือกตั้ง โดยการพัฒนารุ่นนี้ได้ใช้ตัวแปรส่วนบุคคลเข้ามาช่วยพัฒนาการพยากรณ์ให้มีความถูกต้องมากขึ้น ข้อมูลที่ใช้ในการพัฒนาการพยากรณ์การเลือกตั้งครั้งนี้ใช้ข้อมูลการสำรวจความคิดเห็นก่อนการเลือกตั้งจากการดำเนินการสำรวจของสวนดุสิตโพล มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ที่สำรวจความคิดเห็นของประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2554 วันที่ 3 กรกฎาคม พ.ศ. 2554 ในเขตกรุงเทพมหานคร ทั้งหมด 33 เขตเลือกตั้ง ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 19,130 ตัวอย่าง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การถดถอยโลจิสติก และการทดสอบความคลาดเคลื่อนโดยใช้ผลรวมค่าสัมบูรณ์ของผลต่างระหว่างค่าจริงกับค่าพยากรณ์ ผลการวิจัย พบว่า

1) วิธีการพยากรณ์ผลการเลือกตั้งด้วยการประยุกต์วิธีของพาเวีย ที่ผู้วิจัยพัฒนาสามารถเขียนแทนด้วย

$$\text{Adj } \hat{Z} = \frac{e^Z}{1 + e^Z} \left(\sum_{b=1}^s \left(\frac{N_b t_{b,0}}{\sum_{L=1}^m N_L t_{L,0} + \sum_{b \notin M} N_b t_{b,0}} \right) (\hat{\alpha}_j + \hat{\beta}_j P_{j,b,0}) \right)$$

¹นักศึกษาลัทธิปริญญาตรีบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและสถิติทางวิทยาการปัญญา วิทยาลัยวิทยาการวิจัยและวิทยาการปัญญา มหาวิทยาลัยบูรพา จังหวัดชลบุรี

Doctoral's degree student in Research and Statistics in Cognitive Science, College of Research Methodology and Cognitive Science, Burapha University, Chonburi Province.

²ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วิทยาลัยวิทยาการวิจัยและวิทยาการปัญญา มหาวิทยาลัยบูรพา จังหวัดชลบุรี

Assistant Professor, College of Research Methodology and Cognitive Science, Burapha University, Chonburi Province.

³อาจารย์ ดร. อาจารย์ประจำ วิทยาลัยวิทยาการวิจัยและวิทยาการปัญญา มหาวิทยาลัยบูรพา จังหวัดชลบุรี

Lecturer, College of Research Methodology and Cognitive Science, Burapha University, Chonburi Province.

Corresponding author e-mail: yamchim@hotmail.com

ARTICLE HISTORY: Received 20 October 2019, Revised 11 December 2019, Accepted 11 December 2019.

2) ผลการเปรียบเทียบความคลาดเคลื่อนของการพยากรณ์ผลการเลือกตั้งระหว่างวิธีของพาเวีย และการประยุกต์วิธีของพาเวียกับผลการเลือกตั้งจริง พบว่า ความคลาดเคลื่อนของการพยากรณ์ด้วยวิธีของพาเวีย คลาดเคลื่อนจากผลจริงร้อยละ 21.21 และความคลาดเคลื่อนของการพยากรณ์จากการประยุกต์วิธีของพาเวีย คลาดเคลื่อนจากผลจริงร้อยละ 3.03

คำสำคัญ: การพยากรณ์, ผลการเลือกตั้ง, พาเวีย, โพล

Abstract

The objectives of this research are 1) to develop the methods of forecasting election results by applying Pavia's method and 2) to compare the deviation of the forecasting results of the election between Pavia's method and Pavia's method application with the actual election results. To forecast Pavia's election results, opinion poll of election was used to forecast the election results. The data used to develop the election forecast uses pre-election poll data from the Suan Dusit Poll survey. Suan Dusit University surveyed the opinions of the people who have the rights to vote for the House of Representatives in 2011 on July 3rd, 2011 in 33 constituencies in Bangkok area which resulted in a sample group of 19,130 people. The statistics used for data analysis include percentage, mean, standard deviation, logistic regression and error tests by using the sum of the absolute values of the difference between the actual results and the forecast.

The research results are as follow:

1) The methods of forecasting election results by applying Pavia's method developed by the researchers was

$$Adj \hat{Z} = \frac{e^Z}{1 + e^Z} \left(\sum_{b=1}^s \left(\frac{N_b t_{b,0}}{\sum_{L=1}^m N_L t_{L,0} + \sum_{b \notin M} N_b t_{b,0}} \right) (\hat{\alpha}_j + \hat{\beta}_j P_{jb,0}) \right)$$

2) Comparing the deviation of the forecasting results of the election between Pavia's method and Pavia's method application with the actual election results, there is a 21.21 percent error using Pavia's method and a 3.03 percent error using Pavia's method application.

Keywords: Forecasting, Election results, Pavia, Opinion poll

บทนำ

ในอดีตการพยากรณ์ผลการเลือกตั้งเป็นการสร้างแบบจำลองเพื่อใช้ในการเรียนการสอนวิชาเศรษฐมิติ โดยศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบจากเหตุการณ์ทางเศรษฐกิจกับการลงคะแนนเสียงการเลือกตั้ง มีวัตถุประสงค์ของการศึกษาเพื่อนำเสนอรูปแบบของพฤติกรรมลงคะแนนเสียง (Voting Behavior) และเพื่อนำเสนอการใช้รูปแบบการวิเคราะห์ผลกระทบของเหตุการณ์ทางเศรษฐกิจกับการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งประธานาธิบดี (Fair, 1978: 159) และยังมีการเสนอตัวแบบสำหรับการพยากรณ์ผลการเลือกตั้งประธานาธิบดีของประเทศสหรัฐอเมริกา ด้วยการใช้วิธีประมาณค่าแบบเบย์ส (Bayesian Estimation) ในการพยากรณ์ผลการเลือกตั้ง แบ่งเป็น 2 กรณี คือ 1) กรณีที่ทราบความสัมพันธ์ระหว่างการตัดสินใจลงคะแนนเสียงกับตัวแปรภายนอก (Exogenous Variables) เช่น อัตราการขยายตัวของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (Gross Domestic Product: GDP) และ 2) กรณีไม่ทราบความสัมพันธ์ระหว่างการตัดสินใจลงคะแนนเสียงกับตัวแปรภายนอก แต่ทราบผลการเลือกตั้งที่ผ่านมา โดยทั้งสองกรณีใช้ข้อมูลจากการสำรวจความคิดเห็นก่อนการเลือกตั้ง และการใช้ผลการสำรวจความคิดเห็นโดยให้โอกาสของความคลาดเคลื่อนเกิดจากการสุ่มตัวอย่างเพียงอย่างเดียว (Brown & Chappell, 1999: 127)

ใน ค.ศ. 2010 Pavia ได้ปรับปรุงความถูกต้องของการพยากรณ์ผลการเลือกตั้งจากผลของการสำรวจหน้าคูหา ที่เป็นการพยากรณ์โดยใช้ข้อมูลดิบจากการสำรวจโดยตรง และใช้การตรวจสอบความลำเอียงเพื่อประเมินการปรับปรุงการใช้การแก้ไขความลำเอียงการไม่ตอบคำถาม (Nonresponse Bias) และการประมาณที่ดำเนินการหลังการใช้การแก้ไขความลำเอียงการไม่ตอบคำถามที่จะช่วยในการพยากรณ์

การพยากรณ์ไม่ว่าจะด้วยวิธีการใด ผลของการพยากรณ์ก็ไม่ใช่ว่าจะเที่ยงตรง ดังนั้นความผิดพลาดจึงสามารถเกิดขึ้นได้ ใน ค.ศ. 1948 การพยากรณ์ผลการเลือกตั้งประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาเกิดความผิดพลาดระหว่างคะแนนนิยมของ ดิวอี้ (Dewey) กับ ทรูแมน (Truman) ผลของการพยากรณ์ระบุว่า ดิวอี้จะชนะ แต่ผลการเลือกตั้งเป็นทรูแมนได้รับเลือกเป็นประธานาธิบดี โดยมีคะแนนมากกว่าร้อยละ 5 ความผิดพลาดครั้งนี้ทำให้เกิดวิกฤตศรัทธาต่อโพลและหน่วยงานที่ทำโพล จึงได้มีการปรับปรุงการทำโพลอย่างมาก (Jones, 2008: 98) และการเลือกตั้งใน ค.ศ. 2016 ความผิดพลาดในการพยากรณ์การเลือกตั้งประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาก็เกิดความผิดพลาดอีกครั้งเมื่อผลการพยากรณ์จากสำนักโพลให้ คลินตัน (Clinton) ชนะ ทรัมป์ (Trump)

ในการพยากรณ์การเลือกตั้งจากสำนักโพลในประเทศไทยเกิดความคลาดเคลื่อนของการพยากรณ์การเลือกตั้ง ส.ส. เมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม พ.ศ. 2554 ทำให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์การทำโพลกันอย่างาก สุรศักดิ์ อมรัตน์ศักดิ์ (2554: 7) ระบุว่า สำนักโพลทุกสำนักไม่มีสิทธิจะแก้ตัวว่าที่ผลการพยากรณ์ออกมาคลาดเคลื่อน โดยเฉพาะโพลหน้าคูหาเลือกตั้ง (Exit Poll) เนื่องจากมีตัวแปรอื่นอีกมากมายที่ส่งผลให้โพลมีความคลาดเคลื่อน ไม่ว่าจะประชาชนจำนวนหนึ่งยังไม่ได้ตัดสินใจ การปราศรัยที่ราชประสงค์ หรือคินหมาฮอน แต่โพลหน้าคูหาเลือกตั้งเป็นโพลที่ทำหลังจากที่คนได้ลงคะแนนเลือกตั้งไปแล้ว จึงไม่ได้รับผลกระทบจากตัวแปรดังกล่าว สิ่งที่น่าคิดและเป็นสิ่งที่คาดว่าเป็นคำอธิบายของการสำรวจหน้าคูหาต่างไปจากการเลือกตั้งจริงในคราวนี้ก็คือ ผลของการสำรวจที่ออกมาในทันทีที่ปิดหีบเลือกตั้ง ถ้ามองความเป็นไปได้ในการทำการวิจัยการได้ข้อมูลออกมาในเวลา 15.00 น. ตรง ย่อมต้องมีการป้อนข้อมูลและประมวลผลก่อน 15.00 น. หากมีความต่างกันในช่วงเวลาที่ป้อนข้อมูลกับเวลาที่นำ

เสนอข้อมูล ความลำเอียงอาจเกิดได้จากการที่ข้อมูลที่ได้ในช่วงแรกมาจากผู้ที่ไปลงคะแนนให้พรรค ก. มากกว่า พรรค ข. ก็เป็นไปได้ ความผิดพลาดในระบบที่อาจเกิดจากการเก็บข้อมูล (Information Bias) อาจเกิดขึ้นได้ เช่น การให้ข้อมูลที่ไม่เป็นจริง โดยผู้ตอบไม่ยอมบอกความจริงด้วยเหตุผลใด ๆ ก็ตาม และในการทำโพลหน้าคูหาเลือกตั้ง ต้องยอมรับว่าผลที่ออกมาจะมีความผิดพลาดสูงมาก เนื่องจากการเก็บข้อมูลมักจะเก็บแค่ช่วงเช้าหรือไม่เกินเวลา 13.00 น. เนื่องจากต้องใช้เวลาในการประมวลผล ดังนั้นคนที่มาลงคะแนนช่วงเช้าอาจจะมีทัศนคติหรือเลือกบุคคลที่เป็นคนละแนวกับผู้ที่มาลงคะแนนในช่วงบ่าย นอกจากนี้แล้วการเก็บข้อมูลแบบเห็นหน้า อาจทำให้ผู้ที่ถูกถามไม่กล้าตอบแบบตรงไปตรงมา หากไม่มีความไว้วางใจผู้ที่มาถาม เช่น ไปเก็บข้อมูลในชุมชนซึ่งมีหัวหน้าของผู้มีอิทธิพลอยู่ เมื่อผู้ถามเข้าไปถามถูกมองว่าเป็นบุคคลของกลุ่มผู้มีอิทธิพลส่งมา ก็อาจจะเลือกตอบในส่วนของผู้สมัครที่มีหัวหน้าหรือผู้มีอิทธิพลให้การสนับสนุน เนื่องจากไม่มั่นใจในความปลอดภัย (ทวีป กิตยาภรณ์. 2554: 7)

จากความคลาดเคลื่อนของการพยากรณ์ที่เกิดขึ้น ผู้วิจัยได้นำแนวคิดของ Pavia (2010: 68) ที่ศึกษาการปรับปรุงความถูกต้องของการพยากรณ์ผลการเลือกตั้งจากผลของการสำรวจหน้าคูหา โดยวิธีการศึกษาเป็นการใช้ข้อมูลดิบจากการสำรวจความคิดเห็นหน้าคูหาเลือกตั้ง จึงพัฒนาวิธีการปรับผลการพยากรณ์เลือกตั้งจากวิธีของพาเวียโดยใช้ภูมิหลังของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ที่จะสามารถพยากรณ์ผลการเลือกตั้งให้มีความถูกต้องมากยิ่งขึ้นเมื่อต้องเปรียบเทียบกับผลการเลือกตั้งจริง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนาวิธีการพยากรณ์ผลการเลือกตั้งด้วยการประยุกต์วิธีของพาเวีย
2. เพื่อเปรียบเทียบความคลาดเคลื่อนของการพยากรณ์ผลการเลือกตั้งระหว่างวิธีของพาเวียและการประยุกต์วิธีของพาเวีย กับผลการเลือกตั้งจริง

สมมติฐานการวิจัย

ความคลาดเคลื่อนของการพยากรณ์ผลการเลือกตั้งระหว่างการประยุกต์วิธีของพาเวีย น้อยกว่าวิธีของพาเวีย เมื่อเทียบกับผลการเลือกตั้งจริง

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาการปรับปรุงการพยากรณ์ผลการเลือกตั้งของพาเวียที่เป็นการปรับปรุงความถูกต้องของการพยากรณ์ผลการเลือกตั้งจากผลของการสำรวจหน้าคูหา จากการศึกษาพบว่า วิธีการปรับปรุงมีการพัฒนาประกอบด้วย 3 ส่วน ส่วนที่ 1 เป็นตัวประมาณค่าจากการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง 3 วิธี คือ การสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling: SRS) การสุ่มกลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทน (Representative Sample: RS) และการออกแบบการสุ่ม (Sampling Design: SD) ส่วนที่ 2 เป็นการพัฒนาต่อเนื่องจากส่วนที่ 1 โดยเป็นการแก้ไขความลำเอียงที่ไม่มีการตอบในวิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทน กับการออกแบบการสุ่ม ซึ่งประกอบด้วยตัวประมาณค่าที่แก้ไขกลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนที่แท้จริง (Representative Sample Corrected: RSC) และตัวประมาณค่าที่แก้ไขการออกแบบการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง (Sampling Design Corrected: SDC) ทั้ง RSC และ SDC มีการประมาณสัดส่วนการเลือกตั้งครั้งก่อนมาร่วมวิเคราะห์ จากนั้นมีการวิเคราะห์ซ้ำกับผลการบันทึกผลการเลือกตั้งครั้งก่อนหน้าโดยให้เป็นตัวประมาณค่า

ใหม่คือ RSCT และ SDCT และในส่วนของ 3 ได้มีการพัฒนาเพิ่มเติมจากตัวประมาณค่าที่แก้ไขกลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนที่แท้จริงที่มีการวิเคราะห์ซ้ำ (RSCT) โดยตัวประมาณค่าได้มีการผสมผสานระหว่างพื้นที่และกลุ่มพยากรณ์กับการไม่ให้น้ำหนัก และกลุ่มที่มีการปรับค่าน้ำหนัก เรียกว่า ตัวประมาณค่า C2S และ C2ST และตัวประมาณค่าที่แก้ไขการออกแบบการสุ่มกลุ่มตัวอย่างที่มีการวิเคราะห์ซ้ำ (SDCT) แสดงให้เห็นถึงสองขั้นตอนในการประมาณค่าโดยตัวประมาณค่าได้รับจากผลรวมของการพยากรณ์ทั้งหมดใช้ชื่อว่า 2S และ 2ST

จากวิธีการของพาเวียที่มีการพัฒนาและมีความคลาดเคลื่อนในการพยากรณ์น้อยที่สุดคือ 2ST ซึ่งผู้วิจัยนำมาใช้ปรับผลการพยากรณ์ในการวิจัยครั้งนี้

$${}_{2ST}\hat{Z}_j = \sum_{b=1}^s \bar{\omega}_b \hat{P}_{jb}$$

โดยที่
$$\bar{\omega}_b = \frac{N_b t_{b,0}}{\sum_{L=1}^m N_L t_{L,0} + \sum_{b \in M} N_b t_{b,0}}$$

และ
$$\hat{P}_{jb} = \hat{\alpha}_j + \hat{\beta}_j P_{jb,0}$$

- *เมื่อ \hat{P}_{jb} หมายถึง สัดส่วนของคะแนนเสียงที่ทำนายไว้สำหรับพรรค j ในเขต b
 $P_{jb,0}$ แทน สัดส่วนการลงคะแนนที่สอดคล้องกันในการเลือกตั้งครั้งก่อน
 N แทน จำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตเลือกตั้ง
 N_L แทน จำนวนผู้ลงคะแนนเสียงในพื้นที่ L
 N_b แทน จำนวนผู้ลงคะแนนเสียงในเขตเลือกตั้ง b
 N_α แทน จำนวนของผู้ลงคะแนนเสียงในพื้นที่ L เขตเลือกตั้ง b
 M แทน ชุดของเขตเลือกตั้งในพื้นที่กลุ่มตัวอย่าง (Set of Precincts Placed on sampled locations)
 L แทน พื้นที่ที่ใช้ในการสำรวจ
 b แทน เขตการเลือกตั้ง
 m แทน จำนวนของพื้นที่ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

และมีการทดสอบความคลาดเคลื่อนโดยใช้ผลรวมค่าสัมบูรณ์ของผลต่างระหว่างค่าจริงกับค่าพยากรณ์ ด้วยสมการ

$$E = \sum_{j=1}^k |z_j - \hat{z}_j|$$

- k แทน จำนวนพรรคการเมืองที่พยากรณ์
 z_j แทน ผลการเลือกตั้งพรรคที่ j
 \hat{z}_j แทน ผลการพยากรณ์พรรคที่ j

2. ศึกษาแนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรภูมิหลังของผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่เกี่ยวกับการเลือกตั้ง เป็นการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรภูมิหลังของผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกผู้สมัคร และใช้การวิเคราะห์ถดถอยโลจิสติกเพื่อหาตัวแปรที่มีผลต่อผลการเลือกตั้งในกรณีที่มีตัวแปรอิสระมากกว่า 1 ตัวหรือที่เรียกว่าการวิเคราะห์ถดถอยโลจิสติกแบบพหุ (Multiple Logistic Regression)

3. ศึกษาตัวแปรภูมิหลังของผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่มีผลต่อการใช้สิทธิเลือกตั้ง โดยใช้ข้อมูลitudinal ของสวนดุสิตโพลที่ดำเนินการสำรวจความคิดเห็นของผู้มีสิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2554 ในเขตกรุงเทพมหานคร การดำเนินการมีรายละเอียดดังนี้

3.1 กลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2554 วันที่ 3 กรกฎาคม พ.ศ. 2554 ในเขตกรุงเทพมหานคร ทั้งหมด 33 เขตเลือกตั้ง ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 19,130 ตัวอย่าง ที่ได้จากการสุ่มและดำเนินการสำรวจความคิดเห็นการเลือกตั้งของสวนดุสิตโพล

3.2 ตัวที่ใช้ในการวิจัย

ตัวแปรพยากรณ์ ได้แก่ 1) เพศ 2) อายุ 3) การศึกษา 4) อาชีพ และ 5) รายได้
 ตัวแปรเกณฑ์ ได้แก่ การตัดสินใจเลือกพรรคการเมือง

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ตัวแปรภูมิหลังของผู้มีเลือกตั้งที่มีผลต่อการใช้สิทธิเลือกตั้งด้วย Logistic Regression โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป

4. การพัฒนาวิธีการพยากรณ์ผลการเลือกตั้งด้วยการประยุกต์วิธีของพาวเวียโดยใช้ภูมิหลังของผู้มีสิทธิเลือกตั้งผู้วิจัยนำเสนอ วิธีการประยุกต์การพยากรณ์ผลการเลือกตั้งโดยใช้ภูมิหลังของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ($_{Adj} \hat{Z}_j$) ดังนี้

$$_{Adj} \hat{Z}_j = \sum_{b=1}^s \bar{w}_b \hat{P}_{jb} P_{Adj}$$

$$\text{เมื่อ } P_{Adj} = \text{Prob (event)} = \frac{e^z}{1 + e^{-z}}$$

$$\text{โดยที่ } Z = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \beta_p X_p$$

และ $\beta_0, \beta_1, \beta_2, \dots, \beta_p$ แทน เป็นสัมประสิทธิ์ที่ประมาณได้จากข้อมูล
 X_1, X_2, \dots, X_p แทน ตัวแปรภูมิหลัง

5. เปรียบเทียบการพยากรณ์ผลการเลือกตั้งของทั้งสองวิธีกับผลจริง

จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากทั้ง 2 วิธี ผู้วิจัยเปรียบเทียบประสิทธิภาพการพยากรณ์การเลือกตั้งของทั้งสองวิธีกับผลจริง โดยใช้วิธีการวัดความคลาดเคลื่อนผลรวมค่าสัมบูรณ์ของผลต่างระหว่างค่าจริงกับค่าพยากรณ์ สามารถเขียนแทนด้วย

$$E = \sum_{j=1}^k |z_j - \hat{z}_j|$$

5.1 นำผลการวิเคราะห์จากวิธีการของพาเวีย เปรียบเทียบกับผลการเลือกตั้งจริง

5.2 นำผลการวิเคราะห์จากการประยุกต์วิธีของพาเวียโดยใช้ภูมิหลังของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง เปรียบเทียบกับผลการเลือกตั้งจริง

5.3 เปรียบเทียบความคลาดเคลื่อนของการวิเคราะห์ทั้งสองวิธีโดยใช้วิธีพิจารณาความคลาดเคลื่อนที่เกิดขึ้น ทั้งนี้ตัวประมาณค่าที่มีความแม่นยำมากกว่า คือตัวประมาณค่าที่มีส่วนเบี่ยงเบนสัมบูรณ์เฉลี่ย และค่าความคลาดเคลื่อนกำลังสองเฉลี่ยต่ำสุด

ผลการวิจัย

1. การปรับปรุงการพยากรณ์ผลการเลือกตั้งของพาเวียที่เป็นการปรับปรุงความถูกต้องของการพยากรณ์ผลการเลือกตั้ง

จากตารางที่ 1 เปรียบเทียบการพยากรณ์ผลการเลือกตั้งระหว่างวิธีการของพาเวีย กับ สวนดุสิตโพล และผลการเลือกตั้งจริง พบว่า ผลการเลือกตั้งจริงพรรคเพื่อไทยมีสมาชิกพรรคได้รับการเลือกตั้งจำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 27.27 และพรรคประชาธิปัตย์ได้รับการเลือกตั้งจำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 72.73 โดยผลการพยากรณ์ด้วยวิธีการพยากรณ์ของพาเวียมีความคลาดเคลื่อนระหว่างผลจริงกับผลการพยากรณ์ร้อยละ 24.25 และผลการพยากรณ์ของสวนดุสิตโพลมีความคลาดเคลื่อนระหว่างผลจริงกับผลการพยากรณ์ร้อยละ 51.52

ตารางที่ 1: เปรียบเทียบการพยากรณ์ผลการเลือกตั้งด้วยวิธีการของพาเวีย และของสวนดุสิตโพล กับผลการเลือกตั้งจริง

วิธีการพยากรณ์	ผลการพยากรณ์				ความคลาดเคลื่อน (E) ระหว่างผลจริงกับ ผลการพยากรณ์
	เพื่อไทย		ประชาธิปัตย์		
	จำนวน	ส.ส. ร้อยละ	จำนวน	ส.ส. ร้อยละ	
พาเวีย	17	51.52	16	48.48	24.25
สวนดุสิตโพล	28	84.85	5	15.15	51.52
ผลจริง	9	27.27	24	72.73	

2. วิเคราะห์ตัวแปรภูมิหลังที่เกี่ยวกับการเลือกตั้งในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2554

ในการวิเคราะห์ตัวแปรที่มีผลต่อการตัดสินใจลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเป็นการวิเคราะห์ที่มีตัวแปรต้นคือภูมิหลังของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ มีตัวแปรตามเป็นพรรคการเมือง ได้แก่ พรรคเพื่อไทย พรรคประชาธิปัตย์ และพรรคอื่น ๆ โดยนำเสนอตามตาราง ดังนี้

ตารางที่ 2: ข้อมูลการสำรวจของสวนดุสิตโพลในการเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2554

พรรค	จำนวน	ร้อยละ
เพื่อไทย	10,199	53.31
ประชาธิปัตย์	7,443	39.91
พรรคอื่นๆ	1,488	7.78
รวม	19,130	100.00

จากตารางที่ 2 ข้อมูลการสำรวจของสวนดุสิตโพลในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรปี พ.ศ. 2554 พบว่า มีผู้มีสิทธิเลือกตั้งเลือกพรรคเพื่อไทยร้อยละ 53.31 เลือกพรรคประชาธิปัตย์ ร้อยละ 38.91 และเลือกพรรคอื่น ๆ ร้อยละ 7.78

จากข้อมูลการสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับการตัดสินใจเลือกผู้สมัครของสวนดุสิตโพล และผลการเลือกตั้งจริง มีตัวแทนจากพรรคการเมือง 2 พรรคที่เป็นคะแนนส่วนใหญ่มากกว่าร้อยละ 90 ผู้วิจัยจึงเลือกทำการศึกษาและวิเคราะห์เพียง 2 พรรคการเมือง และจากผลการสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับการตัดสินใจเลือกผู้สมัครของสวนดุสิตโพลมีตัวแปรภูมิหลังที่ทำการสำรวจได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และรายได้ ซึ่งทุกตัวแปรเป็นตัวแปรเชิงกลุ่ม

การเลือกใช้สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ตัวแปรภูมิหลังตัวใดที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกผู้สมัครจากเงื่อนไขข้อมูลผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ความถดถอยโลจิสติกแบบ 2 กลุ่ม (Binary Logistic Regression Analysis) ซึ่งเป็นการพยากรณ์โอกาสที่จะเกิดเหตุการณ์ ในที่นี้เป็นการพยากรณ์โอกาสที่จะเลือกพรรคเพื่อไทย หรือไม่เลือกพรรคเพื่อไทย (เลือกพรรคประชาธิปัตย์) โดยให้โอกาสที่จะเลือกพรรคเพื่อไทยเป็นตัวปรับค่าผลการพยากรณ์ในสมการพยากรณ์ของ Pavia แทนด้วยสัญลักษณ์

ดังนั้นสมการปรับแก้ที่ใช้จึงอยู่ในรูปของสมการถดถอยโลจิสติกที่มีตัวแปรตาม 2 ค่า (1 = เลือก และ 0 = ไม่เลือก)

ขั้นตอนต่อไปเป็นการวิเคราะห์ตัวแปรภูมิหลังที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกผู้สมัคร แนวทางการพัฒนาวิธีการพยากรณ์การเลือกตั้งด้วยการประยุกต์วิธีการของพาวเวีย โดยใช้ภูมิหลังของผู้มีสิทธิเลือกตั้งเป็นการศึกษาถึงตัวแปรทำนายที่มีลักษณะเป็นตัวแปรเชิงคุณภาพที่มีค่าเพียง 2 ค่า โดยใช้การวิเคราะห์ความถดถอยโลจิสติกแบบ 2 กลุ่ม (Binary Logistic Regression Analysis) ซึ่งเป็นการพยากรณ์โอกาสที่จะเกิดเหตุการณ์ ในที่นี้เป็นการพยากรณ์โอกาสที่จะเลือกพรรคเพื่อไทย หรือไม่เลือกพรรคเพื่อไทย (เลือกพรรคประชาธิปัตย์) โดยให้โอกาสที่จะเลือกพรรคเพื่อไทยเป็นตัวปรับค่าผลการพยากรณ์

ตารางที่ 3: ผลการวิเคราะห์ความถดถอยโลจิสติก

ตัวแปร	B	SE	Wald	df	p	Exp(B)
X1(R_Gen)	-.338	.032	108.187	1	.000	.713
X2(R_age1)	-.319	.049	42.236	1	.000	.727
X3(R_age2)	-.233	.045	26.473	1	.000	.792
X4(R_age3)	-.179	.043	17.468	1	.000	.836
X5(R_edu1)	-.569	.039	216.010	1	.000	.566
X6(R_ocu1)	-.515	.070	54.315	1	.000	.598
X7(R_ocu2)	-.089	.062	2.083	1	.149	.915
X8(R_ocu3)	-.241	.050	22.899	1	.000	.786
X9(R_ocu4)	-.277	.057	23.456	1	.000	.758
X10(R_incom1)	-.408	.067	37.280	1	.000	.665
X11(R_incom2)	-.551	.056	98.473	1	.000	.576
X12(R_incom3)	-.330	.051	40.956	1	.000	.719
X13(R_incom4)	-.205	.060	11.837	1	.001	.814
Constant	.883	.063	194.818	1	.000	2.418

2Loglikelihood = 23218.272

Cox & Snell R2 = .045 Nagelkerke R2= .060

Chi-square = 25.45 df = 8 p-value = .001 Overall Percentage = 60.42%

จากตารางที่ 3 พบว่า ค่า Chi-square เท่ากับ 25.448 ค่า p = .001 ซึ่งน้อยกว่า .05 กล่าวคือ ตัวแบบไม่เหมาะสม ตัวแปรอิสระสามารถอธิบายความผันแปรของตัวแปรตามได้ระหว่าง 4.5 – 6.0% และสามารถเขียนสมการได้เป็น

$$\text{Log}(\pi) = .883 - .338R_Gen - .319R_age1 - .233R_age2 - .179R_age3 - .569R_edu1 - .515R_ocu1 - .241R_ocu3 - .277R_ocu4 - .408_incom1 - .551R_incom2 - .330R_incom3 - .205R_incom4$$

จากการวิเคราะห์ตัวแปรที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้ง พบว่า ตัวแปรทุกระดับ มีผลต่อการตัดสินใจอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 มีเพียงอาชีพพนักงานบริษัทที่มีค่า p > .05 แต่ กระนั้นความเหมาะสมของตัวแบบยังไม่มี ความเหมาะสมเพราะ ค่า Chi-square ที่เท่ากับ 25.45 ค่า p = .001 ซึ่งน้อยกว่า .05 ผู้วิจัยจึงได้วิเคราะห์ซ้ำเพื่อหาสมการที่เหมาะสม พบว่า ตัวแปรที่มีผลต่อการตัดสินใจ และทำให้โมเดลมีความเหมาะสมคือ ตัวแปรการศึกษา อาชีพ และรายได้ ดังนี้

ตารางที่ 4: ผลการวิเคราะห์ความถดถอยโลจิสติกตัวแปรการศึกษา อาชีพ และรายได้

ตัวแปร	B	SE	Wald	df	p	Exp(B)
X5(R_edu1)	-.516	.037	191.519	1	.000	.597
X6(R_ocu1)	-.593	.068	75.123	1	.000	.553
X7(R_ocu2)	-.207	.059	12.154	1	.000	.813
X8(R_ocu3)	-.291	.049	34.582	1	.000	.748
X9(R_ocu4)	-.422	.055	59.499	1	.000	.656
X10(R_incom1)	-.412	.066	39.419	1	.000	.662
X11(R_incom2)	-.574	.054	113.683	1	.000	.563
X12(R_incom3)	-.346	.050	47.052	1	.000	.708
X13(R_incom4)	-.207	.059	12.253	1	.000	.813
Constant	.629	.059	114.993	1	.000	1.876

2Loglikelihood = 23374.861
Cox & Snell R2 = .036 Nagelkerke R2 = .049
Chi-square = 14.69 df = 8 p-value = .065 Overall Percentage = 59.74%

จากตารางที่ 4 พบว่า ค่า Chi-square เท่ากับ 14.694 ค่า p = .065 ซึ่งมากกว่า .05 กล่าวคือ ตัวแบบมีความเหมาะสม ตัวแปรอิสระสามารถอธิบายความผันแปรของตัวแปรตามได้ระหว่าง 3.6 – 4.9% และสามารถเขียนสมการได้เป็น

$$\text{Log}(\pi) = .629 - .516R_{\text{edu1}} - .593R_{\text{ocu1}} - .207R_{\text{ocu2}} - .291R_{\text{ocu3}} - .422R_{\text{ocu4}} - .412R_{\text{incom1}} - .574R_{\text{incom2}} - .346R_{\text{incom3}} - .207R_{\text{incom4}}$$

3. การปรับผลการพยากรณ์การเลือกตั้งจากวิธีการของพาเวียโดยใช้ภูมิหลังของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

จากการวิเคราะห์ตัวแปรภูมิหลังที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกผู้สมัคร แนวทางการพัฒนาวิธีการปรับผลการพยากรณ์การเลือกตั้งจากวิธีการของพาเวียโดยใช้ภูมิหลังของผู้มีสิทธิเลือกตั้งเป็นการศึกษาถึงตัวแปรพยากรณ์ที่มีลักษณะเป็นตัวแปรเชิงคุณภาพที่มีค่าเพียง 2 ค่า โดยใช้การวิเคราะห์ความถดถอยโลจิสติกแบบ 2 กลุ่ม (Binary Logistic Regression Analysis) ซึ่งเป็นการพยากรณ์โอกาสที่จะเกิดเหตุการณ์ ในที่นี้เป็นการพยากรณ์โอกาสที่จะเลือกพรรคเพื่อไทย หรือไม่เลือกพรรคเพื่อไทย (เลือกพรรคประชาธิปัตย์) โดยให้โอกาสที่จะเลือกพรรคเพื่อไทยเป็นตัวปรับค่าผลการพยากรณ์ในสมการพยากรณ์ของพาเวียแทนด้วยสัญลักษณ์ P_{Adj} และสมการพยากรณ์ที่มีการปรับค่าพยากรณ์แล้วแทนด้วยสัญลักษณ์ \hat{Z}_{Adj} และสามารถเขียนเป็นวิธีการพยากรณ์ได้ดังนี้

$$Adj \hat{Z} = \frac{e^Z}{1+e^Z} \left(\sum_{b=1}^s \left(\frac{N_b t_{b,0}}{\sum_{L=1}^m N_L t_{L,0} + \sum_{b \notin M} N_b t_{b,0}} \right) (\hat{\alpha}_j + \hat{\beta}_j P_{jb,0}) \right)$$

หรือ $Adj \hat{Z}_j = P_{Adj} \left(\sum_{b=1}^s \bar{\omega}_b \hat{P}_{jb} \right)$

โดยที่ $P_{Adj} = \frac{e^Z}{1+e^Z}$

$$Z = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \beta_p X_p$$

$$\bar{\omega}_b = \frac{N_b t_{b,0}}{\sum_{L=1}^m N_L t_{L,0} + \sum_{b \notin M} N_b t_{b,0}}$$

$$\hat{P}_{jb} = \hat{\alpha}_j + \hat{\beta}_j P_{jb,0}$$

การเปรียบเทียบความคลาดเคลื่อนของการพยากรณ์ผลการเลือกตั้งระหว่างการประยุกต์วิธีของพาเวีย และผลการเลือกตั้งจริง ในการเปรียบเทียบความคลาดเคลื่อนของผลการพยากรณ์การเลือกตั้งระหว่างการประยุกต์วิธีของพาเวีย และผลการเลือกตั้งจริง เป็นการนำข้อมูลการพยากรณ์การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2554 ของพรรคเพื่อไทย (พท.) และพรรคประชาธิปัตย์ (ปชป.) มาวิเคราะห์ด้วยการประยุกต์วิธีของพาเวีย และผลการเลือกตั้งจริง และเปรียบเทียบผลการพยากรณ์

ความคลาดเคลื่อนของการพยากรณ์โดยใช้วิธีการพยากรณ์ของพาเวีย การประยุกต์วิธีของพาเวีย กับผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2554 พบว่า วิธีการพยากรณ์ของพาเวียมีการพยากรณ์ว่า พรรคเพื่อไทยจะได้รับเลือกคิดเป็นร้อยละ 51.52 หรือ 17 เขตเลือกตั้ง และพยากรณ์พรรคประชาธิปัตย์ ได้รับเลือกคิดเป็นร้อยละ 48.48 หรือ 16 ที่นั่ง ความคลาดเคลื่อนของการพยากรณ์ด้วยวิธีการของพาเวียคลาดเคลื่อนจากผลจริงร้อยละ 24.25

การประยุกต์วิธีของพาเวียในการพยากรณ์การเลือกตั้งมีการพยากรณ์ว่า พรรคเพื่อไทยจะได้รับเลือกคิดเป็นร้อยละ 30.30 หรือ 10 เขตเลือกตั้ง และพยากรณ์พรรคประชาธิปัตย์ ได้รับเลือกคิดเป็นร้อยละ 69.70 หรือ 23 ที่นั่ง ความคลาดเคลื่อนของการพยากรณ์ด้วยวิธีการปรับผลการพยากรณ์การเลือกตั้งโดยใช้ภูมิหลังของผู้มีสิทธิเลือกตั้งคลาดเคลื่อนจากผลจริงร้อยละ 3.03

จากสมมติฐานของการวิจัย พบว่า ความคลาดเคลื่อนของการพยากรณ์ผลการเลือกตั้งระหว่างการประยุกต์วิธีของพาเวีย น้อยกว่าวิธีของพาเวีย เมื่อเทียบกับผลการเลือกตั้งจริง

จากผลการวิจัยสามารถสรุปได้ว่าความคลาดเคลื่อนของการพยากรณ์ระหว่างวิธีการปรับผลการพยากรณ์การเลือกตั้งโดยใช้ภูมิหลังของผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่พัฒนาขึ้นมีความคลาดเคลื่อนน้อยกว่าวิธีการพยากรณ์ของพาเวีย โดยวิธีการปรับผลการพยากรณ์การเลือกตั้งโดยใช้ภูมิหลังของผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีจำนวนความคลาดเคลื่อนน้อยกว่าวิธีการพยากรณ์ของพาเวียอยู่ 6 ที่นั่ง และมีความคลาดเคลื่อนคิดเป็นร้อยละ 18.18

สรุปและอภิปรายผล

ผลการพัฒนาวิธีการพยากรณ์ผลการเลือกตั้งด้วยการประยุกต์วิธีของพาเวีย การพัฒนาวิธีการพยากรณ์ผลการเลือกตั้งด้วยการประยุกต์วิธีของพาเวีย โดยใช้ภูมิหลังของผู้มีสิทธิเลือกตั้งตัวแปรภูมิหลังที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกผู้สมัคร แนวทางการพัฒนาวิธีการพยากรณ์ผลการเลือกตั้งด้วยการประยุกต์วิธีของพาเวีย โดยใช้ภูมิหลังของผู้มีสิทธิเลือกตั้งเป็นการศึกษาถึงตัวแปรทำนายที่มีลักษณะเป็นตัวแปรเชิงคุณภาพที่มีค่าเพียง 2 ค่า โดยใช้การวิเคราะห์ความถดถอยโลจิสติกแบบ 2 กลุ่ม (Binary Logistic Regression Analysis) ซึ่งเป็นการพยากรณ์โอกาสที่จะเกิดเหตุการณ์ ในที่นี้เป็นการพยากรณ์โอกาสที่จะเลือกพรรคเพื่อไทย หรือไม่เลือกพรรคเพื่อไทย (เลือกพรรคประชาธิปัตย์) โดยให้โอกาสที่จะเลือกพรรคเพื่อไทยเป็นตัวปรับค่าผลการพยากรณ์ในสมการพยากรณ์ของ Pavia แทนด้วยสัญลักษณ์ P_{Adj} และสมการพยากรณ์ที่มีการปรับค่าพยากรณ์แล้วแทนด้วยสัญลักษณ์ $Adj \hat{Z}$ และสามารถเขียนเป็นวิธีการพยากรณ์ได้ดังนี้

$$Adj \hat{Z} = \frac{e^Z}{1 + e^Z} \left(\sum_{b=1}^s \left(\frac{N_b t_{b,0}}{\sum_{L=1}^m N_L t_{L,0} + \sum_{b \notin M} N_b t_{b,0}} \right) (\hat{\alpha}_j + \hat{\beta}_j P_{jb,0}) \right)$$

$$\text{หรือ } Adj \hat{Z}_j = P_{Adj} \left(\sum_{b=1}^s \bar{\omega}_b \hat{P}_{jb} \right)$$

$$\text{โดยที่ } P_{Adj} = \frac{e^Z}{1 + e^Z} \\ = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \beta_p X_p$$

$$\bar{\omega}_b = \frac{N_b t_{b,0}}{\sum_{L=1}^m N_L t_{L,0} + \sum_{b \notin M} N_b t_{b,0}}$$

$$\hat{P}_{jb} = \hat{\alpha}_j + \hat{\beta}_j P_{jb,0}$$

การเปรียบเทียบความคลาดเคลื่อนของการพยากรณ์ผลการเลือกตั้งระหว่างวิธีของพาเวียและการประยุกต์วิธีของพาเวีย กับผลการเลือกตั้งจริง การพยากรณ์การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2554 ในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร โดยวิธีของพาเวียมีการพยากรณ์พรรคเพื่อไทยได้รับเลือกคิดเป็นร้อยละ 51.52 และพยากรณ์พรรคประชาธิปัตย์ ได้รับเลือกคิดเป็นร้อยละ 48.48 ความคลาดเคลื่อนของการพยากรณ์ด้วยวิธีของพาเวีย คลาดเคลื่อนจากผลจริงร้อยละ 21.21

วิธีการประยุกต์วิธีของพาเวียมีการพยากรณ์ว่า พรรคเพื่อไทยจะได้รับเลือกคิดเป็นร้อยละ 30.30 หรือ 10 เขตเลือกตั้ง และพยากรณ์พรรคประชาธิปัตย์ ได้รับเลือกคิดเป็นร้อยละ 69.70 หรือ 23 ที่นั่ง ความคลาดเคลื่อนของการพยากรณ์ด้วยวิธีการการประยุกต์วิธีของพาเวีย คลาดเคลื่อนจากผลจริงร้อยละ 3.03

การเปรียบเทียบผลการพัฒนาวิธีการพยากรณ์ผลการเลือกตั้งด้วยการประยุกต์วิธีของพาเวีย กับวิธีของพาเวีย พบว่า การพยากรณ์การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2554 การพยากรณ์ด้วยการประยุกต์วิธีของพาเวียมีค่าความคลื่อนร้อยละ 3.03 น้อยกว่าการพยากรณ์ด้วยวิธีพยากรณ์ของพาเวียที่มีค่าความคลื่อนร้อยละ 21.21 เมื่อเปรียบเทียบกับผลจริง ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่า ผลการพัฒนาวิธีการพยากรณ์ผลการเลือกตั้งด้วยการประยุกต์วิธีของพาเวีย มีความคลื่อนน้อยกว่าวิธีของพาเวีย

จากการประยุกต์วิธีของพาเวียที่ให้ค่าความคลื่อนน้อยกว่าผลของการพยากรณ์ด้วยวิธีการของพาเวีย ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าการใช้ตัวแปรที่มากขึ้น มีผลต่อการพยากรณ์ให้มีความคลื่อนน้อยลง เหมือนกับการศึกษาของ Hummel & Rothschild (2013: 1) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนา รูปแบบพื้นฐานใหม่สำหรับการพยากรณ์ประธานาธิบดี วุฒิสภา และการเลือกตั้งผู้ว่าในระดับรัฐ โดยใช้ข้อมูลพื้นฐานหลายประเภท คือ ผลจากการเลือกตั้งครั้งที่ผ่านมา ภารกิจ การจัดอันดับของประธานาธิบดี ตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจ และตัวชี้วัดทางอุดมการณ์ ข้อมูลและประวัติของผู้ลงสมัครรับเลือกตั้ง ถึงแม้ว่ารูปแบบนี้สามารถนำมาใช้ในการพยากรณ์การเลือกตั้งก่อนหน้านี้มากกว่ารูปแบบปัจจุบันที่มีอยู่ และไม่ได้ใช้ข้อมูลจากการสำรวจความคิดเห็น เกี่ยวกับความตั้งใจในการเลือกลงคะแนนรูปแบบที่ศึกษามีข้อผิดพลาดที่ต่ำกว่าในการพยากรณ์จากกลุ่มตัวอย่าง เมื่อเปรียบเทียบกับรูปแบบอื่น ๆ และรูปแบบนี้ยังให้ข้อมูลที่รวดเร็ว ถูกต้อง และมีความเป็นไปได้ในผลการเลือกตั้ง ความถูกต้องเหล่านี้ได้มาจากการสร้างวิธีการใหม่จากการรวมกันของตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจ และการเมืองในรูปแบบการพยากรณ์นี้ นอกจากนี้ยังได้รับผลลัพธ์ใหม่ ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของการจัดอันดับ ตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจ ผลกระทบของต่อนกลางในการแข่งขันในรูปแบบที่แตกต่างกัน ข้อมูลทางเศรษฐกิจสามารถนำมาใช้ในรูปแบบการพยากรณ์นี้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดได้อย่างไร ผลกระทบของความแตกต่างทางด้านประสบการณ์ของผู้ลงสมัครรับเลือกตั้ง ที่มีผลต่อการเลือกตั้ง และข้อมูลไตรมาสที่สองสามารถทำนายผลของการเลือกตั้ง ได้ใกล้เคียงกับข้อมูลไตรมาสที่สาม

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. การพยากรณ์การเลือกตั้งมีปัจจัยที่แทรกซ้อนต้องตรวจสอบความถูกต้อง และความสมบูรณ์ของข้อมูลและเงื่อนไขของสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์
2. ข้อมูลที่นำมาใช้ในการพยากรณ์ควรเป็นข้อมูลที่ได้จากการสำรวจความคิดเห็นที่ได้มาจากการสุ่มแบบอาศัยความน่าจะเป็น
3. ในการพยากรณ์การเลือกตั้งในแต่ละพื้นที่ที่มีบริบทของที่แตกต่างกันอาจมีวิธีการพยากรณ์หรือตัวแปรที่ใช้ในการพยากรณ์ที่แตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทำวิจัยที่พยากรณ์การเลือกตั้งโดยเลือกใช้ตัวแปรเป็นข้อมูลที่มีมาตรการวัดอยู่ในระดับเรียงอันดับขึ้นไป
2. ควรทำวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการพยากรณ์การเลือกตั้ง
3. ควรทำวิจัยเกี่ยวกับองค์ประกอบที่มีผลต่อความถูกต้องในการพยากรณ์

เอกสารอ้างอิง

- ทวีป กิตยาภรณ์. (2554, 8 กรกฎาคม). Exit Poll กับคะแนนจริงคำที่อาจอธิบายว่าทำไมจึงต่างนัก. **มติชน**, 34(12172): 7.
- สุรศักดิ์ อมรัตน์ศักดิ์. (2554, 7 กรกฎาคม). ตามดูผลโพล. **มติชน**, 34(12171): 7.
- Fair, R. C. (1978). The Effect of Economic Events on Votes for President. **The Review of Economics and Statistics**, 60(2): 159-173.
- Brown, L. B., & Chappell Jr, H. W. (1999). Forecasting Presidential Elections Using History and Polls. **International Journal of Forecasting**, 15(2): 127-135.
- Jones Jr, R. J. (2008). The State of Presidential Election Forecasting: The 2004 Experience. **International Journal of Forecasting**, 24(2): 310-321.
- Hummel, P., & Rothschild, D. (2013). **Fundamental Models for Forecasting Elections**. Retrieved on October 10, 2019, from <https://www.aeaweb.org/conference/2013/retrieve.php?pdfid=88>
- Pavia, J. M. (2005). Forecasts from Nonrandom Samples: The Election Night Case. **Journal of the American Statistical Association**, 100(472): 1113-1122.
- _____. (2010). Improving Predictive Accuracy of Exit Polls. **International Journal of Forecasting**, 26(1): 68-81.
- Pavia, J. M., & Larraz, B. (2008). Quick Counts from Non-Selected Polling Stations. **Journal of Applied Statistics**, 35(4): 383-405.

อิทธิพลของอำนาจต่อพฤติกรรมเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว: การศึกษา อิทธิพลการป้องปรามของการรับรู้การถูกตรวจสอบเป็นตัวแปรกำกับ

Influence of Power on Self-Interested Behavior: The Deterrent Effect of Perceived Accountability as a Moderator

ติณณ์ โปสุวรรณ¹ และ อภิขญา ไชยวุฒิกรณวานิช²
Tin Bosuvarn and Apitchaya Chaiwutikornwanich

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาอิทธิพลของอำนาจต่อพฤติกรรมเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว โดยมีการป้องปรามในรูปแบบของการรับรู้การถูกตรวจสอบเป็นตัวแปรกำกับ กลุ่มตัวอย่างคือ นิสิตปริญญาตรีจำนวน 102 คน การวิจัยครั้งนี้มีการเก็บข้อมูลทั้งสิ้นสองระยะ ในระยะแรกเป็นการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามทั่วไปและมาตรวจวัดอัตลักษณ์ทางศีลธรรมทางเว็บไซต์ Google Forms ผู้วิจัยทำการจัดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้คะแนนอัตลักษณ์ทางศีลธรรมเป็นเกณฑ์เข้าสู่หนึ่งในหกเงื่อนไข ได้แก่ อำนาจสูงและไม่มีการรับรู้การถูกตรวจสอบ อำนาจสูงและการรับรู้การถูกตรวจสอบต่ำ อำนาจสูงและการรับรู้การถูกตรวจสอบสูง อำนาจต่ำและไม่มีการรับรู้การถูกตรวจสอบ อำนาจต่ำและการรับรู้การถูกตรวจสอบต่ำ อำนาจต่ำและการรับรู้การถูกตรวจสอบสูง เพื่อเป็นการควบคุมตัวแปรแทรกซ้อนให้มีค่าเฉลี่ยคะแนนอัตลักษณ์ทางศีลธรรมไม่แตกต่างกันสำหรับการทำกิจกรรมวัดพฤติกรรมเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว ในสองสัปดาห์ให้หลัง

ผลการวิจัยพบว่า ผู้เข้าร่วมการวิจัยในกลุ่มอำนาจสูงมีการรับรู้อำนาจของตนเองสูงกว่าผู้เข้าร่วมการวิจัยในกลุ่มอำนาจต่ำ อย่างไรก็ตามพบว่า ผู้เข้าร่วมการวิจัยในเงื่อนไขการรับรู้การถูกตรวจสอบสูง การรับรู้การถูกตรวจสอบต่ำ และไม่มีการรับรู้การถูกตรวจสอบมีการรับรู้การถูกตรวจสอบไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้ การวิเคราะห์ข้อมูลไม่พบปฏิสัมพันธ์ระหว่างอำนาจและการรับรู้การถูกตรวจสอบต่อพฤติกรรมเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และทั้งอำนาจกับการรับรู้การถูกตรวจสอบต่างไม่มีอิทธิพลหลักต่อพฤติกรรมเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

คำสำคัญ: อำนาจ, ผลประโยชน์ส่วนตัว, การถูกตรวจสอบ

¹นิสิตหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยา แผนกวิชาจิตวิทยาสังคม คณะจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ

Master's degree student, Field of Psychology, Major in Social Psychology, Faculty of Psychology, Chulalongkorn University, Bangkok.

²ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจักษ์สาขาวิชาจิตวิทยาสังคม คณะจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ

Assistant Professor, Field of Social Psychology, Faculty of Psychology, Chulalongkorn University, Bangkok.

Corresponding author e-mail: Tin-Gun@hotmail.com

ARTICLE HISTORY: Received 18 November 2019, Revised 2 July 2020, Accepted 17 July 2020.

Abstract

The purpose of this research is to investigate the influence of power on self-interested behavior and the moderating role of perceived accountability. One hundred and two undergraduates were asked to answer a questionnaire via Google forms to assess their moral identity as a control variable. After two weeks, the undergraduates were assigned to different power-perceived accountability conditions by using moral identity as matched groups factorial design to ensure nonsignificant difference between the moral identity scores in each condition. Later, the participants were tasked to complete a series of questionnaires and a group activity to measure their self-interested behavior.

The study reveals that participants in the high power condition felt significantly more powerful than participants in the low power condition. There is no significant difference in the perceived accountability between participants in the high perceived accountability condition, the low perceived accountability condition, and non perceived accountability condition. There is no significant interaction between the effects of power and perceived accountability on self-interested behavior. Moreover, the results show that there is no significant main effect of power and perceived accountability.

Keywords: *Power, Self-interest, Accountability*

บทนำ

อำนาจนั้นเป็นหนึ่งในเรื่องที่ถูกศึกษาตั้งแต่ครั้งในอดีต เมื่อไม่กี่ปีที่ผ่านมาความเข้าใจในกลไกการทำงานของตัวแปรที่เกี่ยวข้องก่อนจะนำไปสู่พฤติกรรม และค้นพบตัวแปรต่าง ๆ มากขึ้น กระทั่งสามารถที่จะกำกับเพื่อลดพฤติกรรมเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวได้ (DeCelles et al. 2012; Rus et al. 2012) กระนั้นกลับพบว่า พฤติกรรมของผู้มีอำนาจจำนวนมากแทบไม่มีความเปลี่ยนแปลงไปจากเมื่ออดีตเท่าใดนัก โดยยังคงมีการใช้อำนาจในตำแหน่งหน้าที่เพื่อแสวงหาผลประโยชน์เข้าสู่ตนเองรวมถึงการใช้อำนาจโดยมิชอบและไม่เป็นธรรมซึ่งยังพบเจอได้ในสังคมไทยจวบจนทุกวันนี้ (โกวิทย์ กังสนันท์ และคณะ. 2546; วิโรจน์ ช้องวงศ์. 2546) จากการวิเคราะห์โดยสำนักงาน ป.ป.ช. ในแผนแม่บทบูรณาการป้องกันปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ชี้ว่า การดำเนินงานต่าง ๆ ในปัจจุบันยังไม่สามารถลดปัญหาการทุจริตในประเทศไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพ และต้องการความร่วมมือกับการสนับสนุนเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวต่อไป (ป.ป.ช. 2559) พร้อมกันนั้น จากการสรุปผลโดยองค์กรเพื่อความโปร่งใสนานาชาติ (Transparency International) ประจำปี ค.ศ. 2019 ประเทศไทยได้ถูกจัดให้อยู่อันดับที่ 101 จากทั้งหมด 198 ประเทศในเรื่องการรับรู้การทุจริต โดยมีคะแนนความโปร่งใสเพียง 36 คะแนนจากคะแนนเต็ม 100 คะแนน ขณะเดียวกัน ภาพรวมความโปร่งใสของประเทศอื่น ๆ ทั่วโลกก็มีได้เป็นไปในทางที่ตึ๊ง โดยมึคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 43 คะแนน (Transparency International. 2020) หลักฐานเหล่านี้ได้แสดงถึงปัญหาการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวของผู้มีอำนาจภายในองค์กรภาครัฐต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทั่วโลกมิใช่เพียงสังคมไทยแห่งเดียวเท่านั้น

เพื่อที่จะสามารถแก้ไขปัญหาในสังคมเหล่านี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เราจึงควรมีการศึกษาถึงหนทางและวิธีการเพิ่มเติมที่จะสามารถลดหรือควบคุมพฤติกรรมเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวของผู้มีอำนาจได้

ในการศึกษาทางด้านจิตวิทยา พฤติกรรมเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวซึ่งถูกนิยามไว้ว่า พฤติกรรมที่มีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง (De Dreu & Nauta. 2009; Einarsen, Aasland, & Skogstad. 2007; Gerbasi & Prentice. 2013) และในบางครั้งก่อให้เกิดความเสียหายต่อส่วนรวมไปด้วยพร้อมกัน (Batson & Powell. 2003; DeCelles et al. 2012; Meglino & Korsgaard. 2004; Schwartz & Bardi. 2001) เป็นพฤติกรรมซึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงไปได้เมื่อบุคคลมีการรับรู้ถึงอำนาจของตนเองในระดับที่ต่างกัน (Galinsky, Gruenfeld, & Magee. 2003; Keltner, Gruenfeld, & Anderson. 2003) โดยเมื่อมีการรับรู้ถึงอำนาจสูงขึ้น บุคคลจะรับรู้ว่าตนเองมีศักยภาพที่จะควบคุมผู้อื่นหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ตามต้องการ ส่งผลให้มีความจำเป็นน้อยลงที่จะต้องพึ่งพาผู้อื่น (Lammers et al. 2015) ควบคู่ไปกับการลดลงของระดับความยับยั้งชั่งใจและความต้องการแสวงหาผลตอบแทนที่สูงขึ้น จึงส่งผลให้ผู้มีอำนาจมักจะแสดงพฤติกรรมเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวในระดับที่สูงขึ้นตามไปด้วย (Keltner, Gruenfeld, & Anderson. 2003; Smith & Bargh. 2008)

ทั้งนี้ หนึ่งในแนวคิดหนึ่งที่ได้รับการพิสูจน์แล้วว่าสามารถควบคุมพฤติกรรมเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวต่าง ๆ นั้นก็คือทฤษฎีการป้องกัน ซึ่งถือกำเนิดขึ้นเพื่อลดทอนการก่ออาชญากรรมไปพร้อมกับลดทอนความจำเป็นในการลงโทษผู้กระทำผิด โดยมุ่งเน้นไปยังการป้องกันมิให้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้นตั้งแต่แรก และสามารถทำให้ผู้คนจำนวนมากรับรู้ได้พร้อมกัน หัวใจหลักของแนวคิดนี้ประกอบด้วย การแสดงความรุนแรง ความแน่นอน และความฉับไวของกระบวนการลงโทษทั้งหมดให้ทุกคนได้รับรู้รับทราบทั่วกัน เพื่อเป็นการกระตุ้นให้ผู้ที่คิดจะกระทำความผิดเกิดการเรียนรู้โดยการสังเกตผู้ก่อเหตุคนอื่นที่ถูกจับกุมว่า ถูกจับกุมได้อย่างไร ถูกลงโทษอย่างไร จนนำไปสู่การตัดสินใจเลือกอย่างมีเหตุผลว่าผลดีของการกระทำความผิดจะคุ้มกับผลเสียที่ได้รับหรือไม่ (Nagin. 2013) การศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องโดย Nagin (2013) พบว่า ความแน่นอนในการถูกลงโทษ ความแน่นอนของการถูกจับกุม และการรับรู้ความเสี่ยงที่จะถูกจับนั้นมีประสิทธิภาพสูงกว่าในการป้องปรามการก่ออาชญากรรมเมื่อเปรียบเทียบกับความรุนแรงของบทลงโทษ

อีกแนวคิดหนึ่งที่สามารถควบคุมพฤติกรรมเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวอยู่ในงานศึกษาของ Rus et al. (2012) โดยพบว่า บุคคลที่มีอำนาจมีพฤติกรรมเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวในระดับต่ำลง เมื่อมีการคาดการณ์และรับรู้ว่าตนเองจะถูกตรวจสอบถึงเหตุผลและที่มาของการตัดสินใจต่าง ๆ การเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมนี้จะนำไปตามบรรทัดฐานทางสังคมขณะนั้นเพื่อให้ได้รับการยอมรับและการสนับสนุนจากผู้ที่ทำการประเมินอยู่ พร้อมกับหลีกเลี่ยงการถูกลงโทษหรือผลทางลบอื่น ๆ ไปในคราวเดียวกัน (Baumeister & Leary. 1995) โดยอิทธิพลจากการรับรู้ว่าตนเองจะถูกตรวจสอบได้เข้ามาจำกัดการส่งอิทธิพลจากอำนาจไปยังพฤติกรรมเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว ขณะเดียวกันพบว่าอำนาจไม่มีอิทธิพลใด ๆ ต่อระดับการรับรู้เรื่องการถูกตรวจสอบด้วย การถูกตรวจสอบจึงมีข้อดีที่สามารถเป็นการป้องกันพฤติกรรมเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวให้เกิดขึ้นตั้งแต่แรก และไม่จำเป็นต้องยึดกับการระบุนความผิดหรือบทลงโทษเสมอไป

ด้วยความเป็นมาและปัญหาข้างต้นนำไปสู่คำถามว่า ความเป็นไปได้หรือไม่ที่จะประยุกต์ความรู้จากทฤษฎีการป้องกันความเสี่ยงเข้ากับการคาดการณ์ถึงการถูกตรวจสอบในการกำกับกำกับการส่งอิทธิพลของอำนาจไปยังพฤติกรรมเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว การวิจัยในครั้งนี้เพื่อศึกษาอิทธิพลของอำนาจต่อพฤติกรรมเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวโดยมีการป้องกันในรูปแบบของการรับรู้การถูกตรวจสอบเป็นตัวแปรกำกับ ซึ่งหากประสบความสำเร็จ จะสามารถเป็นแนวทางในการพัฒนาไปปรับใช้ตามสภาพความเป็นจริงเพื่อป้องกันปัญหาการแสวงหาผลประโยชน์ในตำแหน่งหน้าที่ต่อไป

อย่างไรก็ตาม การวัดความแตกต่างของพฤติกรรมเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวในกลุ่มตัวอย่างแต่ละเงื่อนไขนั้นยังคงเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก เนื่องจากการวัดพฤติกรรมเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวมีความอ่อนไหวทางด้านศีลธรรม จริยธรรมเข้ามาเกี่ยวข้อง ส่งผลให้มีตัวแปรความแตกต่างระหว่างบุคคลอยู่หลายตัวด้วยกันที่สามารถส่งผลให้การวัดพฤติกรรมเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวเกิดความคลาดเคลื่อนขึ้นได้ อาทิ การตอบให้ดูดีทางสังคม ซึ่งผู้เข้าร่วมการวิจัยที่มีการตอบให้ดูดีทางสังคมสูงมักจะตอบแบบสอบถามให้ตนเองดูดีเกินความเป็นจริง (Reynolds, 1982) อัตลักษณ์ทางศีลธรรม ผู้เข้าร่วมการวิจัยที่มีอำนาจสูงและมีอัตลักษณ์ทางศีลธรรมสูงมีแนวโน้มแสดงพฤติกรรมเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวในต่ำกว่าผู้มีอำนาจสูงกับอัตลักษณ์ทางศีลธรรมในระดับต่ำ (DeCelles et al., 2012) ผู้วิจัยจึงพยายามควบคุมตัวแปรแทรกซ้อนดังกล่าวในครั้งนี้อย่าง

ด้วยเหตุว่าแนวคิดต่าง ๆ เหล่านี้ยังมีการศึกษาไม่มากนักในประเทศไทย ทั้งในแง่ของตัวแปรต่าง ๆ ได้แก่ ตัวแปรอำนาจ ตัวแปรพฤติกรรมเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้เรื่องการถูกตรวจสอบ และตัวแปรอัตลักษณ์ทางศีลธรรมซึ่งเป็นตัวแปรแทรกซ้อนของการวิจัยครั้งนี้ รวมไปถึงประเด็นที่ว่า การนำทฤษฎีการป้องกันความเสี่ยงไปใช้เข้ากับเรื่องการถูกตรวจสอบ เป็นแนวคิดที่ยังมิได้มีการศึกษาหรือทดลองกันในวงกว้าง ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษากับนิสิตปริญญาตรีเป็นการเริ่มต้นเสียก่อน เนื่องจากการออกแบบการวิจัยครั้งนี้จะสามารถเก็บข้อมูลพฤติกรรมเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวจากนิสิตปริญญาตรีได้โดยตรง พร้อมกับเป็นการทดลองเพื่อทดสอบแนวคิดและเรียนรู้จากข้อผิดพลาดที่ควรปรับปรุงสำหรับการวิจัยอื่น ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาอิทธิพลของอำนาจต่อพฤติกรรมเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวโดยมีการป้องกันในรูปแบบของการรับรู้การถูกตรวจสอบเป็นตัวแปรกำกับ

สมมติฐานของการวิจัย

อำนาจมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวแตกต่างกันในแต่ละเงื่อนไขของการรับรู้การถูกตรวจสอบ

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้ต้องการศึกษาอิทธิพลของอำนาจต่อพฤติกรรมเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวโดยมีการป้องกันในรูปแบบของการรับรู้การถูกตรวจสอบเป็นตัวแปรกำกับ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ มาตรการวัดอัตลักษณ์ทางศีลธรรม มาตรการวัดการตอบให้ดูดีทางสังคมฉบับสั้น มาตรการวัดการจัดกระทำอำนาจ มาตรการวัดการจัดกระทำรับรู้การถูกตรวจสอบ และแบบทดสอบการรับรู้การวางเงื่อนไข

กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาคือ กลุ่มนิสิตปริญญาตรี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ไม่มีการรับรู้การถูกตรวจสอบ การรับรู้การถูกตรวจสอบต่ำ การรับรู้การถูกตรวจสอบสูง

อำนาจสูง	เงื่อนไขที่ 1 อำนาจสูงและไม่มีการรับรู้การถูกตรวจสอบ	เงื่อนไขที่ 2 อำนาจสูงและการรับรู้การถูกตรวจสอบต่ำ	เงื่อนไขที่ 3 อำนาจสูงและการรับรู้การถูกตรวจสอบสูง
	อำนาจต่ำ	เงื่อนไขที่ 4 อำนาจต่ำและไม่มีการรับรู้การถูกตรวจสอบ	เงื่อนไขที่ 5 อำนาจต่ำและการรับรู้การถูกตรวจสอบต่ำ

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. กลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยนี้ใช้สถิติการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบสองทาง (Two-Way ANOVA) ในรูปแบบ 2x3 จากตัวแปรอำนาจ 2 ระดับและตัวแปรการรับรู้การถูกตรวจสอบ 3 ระดับ จึงได้ใช้โปรแกรม G*Power คำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ขนาดอิทธิพล 0.386 อ้างอิงจากงานวิจัยของ Rus et al. (2012) กำหนดระดับนัยสำคัญที่ .05 และอำนาจการทดสอบที่ .80 ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างอยู่ที่ 68 คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ นิสิตระดับปริญญาตรีของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำนวน 102 คน จากจำนวนนิสิตซึ่งให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูลทั้งหมด 117 คน ที่มีคะแนนการตอบให้ดูดีทางสังคมไม่สูงเกินกว่า 11 คะแนน จากคะแนนเต็ม 13 คะแนนหรือเป็นคะแนนมากกว่าเปอร์เซ็นต์ไทล์ที่ 95 มีการตอบแบบสอบถามกับการทำกิจกรรมอย่างถูกต้อง และไม่รู้จักการวางเงื่อนไข

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยพัฒนาเครื่องมือต่าง ๆ ด้วยกระบวนการแปลภาษาจากมาตรวัดต้นฉบับภาษาอังกฤษมาเป็นภาษาไทย แล้วมอบหมายให้ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาอังกฤษแปลมาตรวัดภาษาไทยกลับเป็นภาษาอังกฤษอีกครั้ง โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านจิตวิทยาผู้เป็นเจ้าของภาษาทำการตรวจสอบความถูกต้องในการแปลระหว่างมาตรวัดต้นฉบับกับมาตรวัดที่ถูกแปลกลับมาเป็นภาษาอังกฤษว่ามาตรวัดภาษาไทยมีความถูกต้องมากน้อยเพียงใด โดยเครื่องมือในการวิจัยที่มีลักษณะการตอบแบบ Likert scale 7 ระดับ ประกอบด้วย มาตรวัดอัตลักษณ์ทางศีลธรรมของ Aquino & Reed (2002) จำนวน 5 ข้อ มาตรวัดการจัดกระทำอำนาจของ Rus et al. (2012) จำนวน 4 ข้อ มาตรวัดการจัดกระทำการรับรู้การถูกตรวจสอบของ Rus et al. (2012) จำนวน 4 ข้อ โดยการตอบทั้ง 7 ระดับ ประกอบด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ไม่เห็นด้วย ค่อนข้างไม่เห็นด้วย เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยพอ ๆ กัน ค่อนข้างเห็นด้วย เห็นด้วย เห็นด้วยอย่างยิ่ง เครื่องมือในการวิจัยที่มีลักษณะการตอบแบบจริงกับเท็จ ได้แก่ มาตรวัดการตอบให้ดูดีทางสังคมฉบับสั้นของ Reynolds (1982) จำนวน 13 ข้อ สุดท้ายคือเครื่องมือตรวจสอบการรับรู้เงื่อนไข คือ แบบทดสอบการรับรู้การวางเงื่อนไขของ Chartrand และ Bargh (1996) ในการพัฒนามาตรวัดกับนิสิตระดับปริญญาตรีของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจำนวน 41 คน มาตรวัดอัตลักษณ์

ทางศีลธรรมมีค่า Cronbach's Alpha อยู่ที่ .746 มาตรฐานการจัดกระทำอำนาจอยู่ที่ .804 มาตรฐานการจัดกระทำการรับรู้การถูกตรวจสอบอยู่ที่ .630 และมาตรฐานการตอบให้คู่มือทางสังคมฉบับสั้นอยู่ที่ .638

3. การเก็บข้อมูลการวิจัย

ผู้วิจัยประชาสัมพันธ์การวิจัยต่อนิสิตระดับปริญญาตรีของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยผ่านทางอาจารย์ประจำวิชาต่าง ๆ โดยแจ้งว่าเป็นการวิจัยเรื่อง “การรับรู้บทบาทในสถานการณ์ที่ต่างกัน” เพื่อปิดบังชื่อกับรายละเอียดของการวิจัยที่แท้จริงที่อาจจะมีผลกระทบต่อการวัดตัวแปรตาม

นิสิตที่สนใจจะได้รับที่อยู่เว็บไซต์ Google Forms เพื่อให้เข้าไปตอบแบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคลและทำมาตรวัดอัตลักษณ์ทางศีลธรรม จากนั้นผู้วิจัยจึงจัดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้คะแนนอัตลักษณ์ทางศีลธรรมเป็นเกณฑ์เข้าสู่หนึ่งในหกเงื่อนไขในรูปแบบ Matched Groups Factorial Design ให้มีคะแนนอัตลักษณ์ทางศีลธรรมไม่แตกต่างกัน แล้วจึงทำการประชาสัมพันธ์ต่อผู้เข้าร่วมการวิจัยอีกครั้ง ผ่านการติดต่อโดยตรงเพื่อแจ้งวันนัดหมายการเก็บข้อมูลขั้นถัดไป

ในการเก็บข้อมูลครั้งที่สอง ผู้เข้าร่วมการวิจัยซึ่งอยู่ในกลุ่มเงื่อนไขที่มีระดับการรับรู้การถูกตรวจสอบแบบเดียวกันเข้ามาทำการวิจัยครั้งละสองเงื่อนไขพร้อมกันทั้งเงื่อนไขอำนาจสูงกับอำนาจต่ำ มีจำนวนประมาณครั้งละ 40 คน ก่อนเริ่มการเก็บข้อมูล ผู้เข้าร่วมการวิจัยจะได้รับแจ้งว่า การวิจัยจะมีการตอบแบบสอบถามและจะมีการทำกิจกรรมกลุ่มในตอนท้ายหลังจากที่ได้รับมอบหมายบทบาทแล้ว

การวิจัยครั้งนี้มีการวางแผนเงื่อนไขการรับรู้การถูกตรวจสอบทั้งหมดสองครั้ง สำหรับการวางแผนเงื่อนไขครั้งแรกผู้เข้าร่วมการวิจัยจะได้รับกระดาษคำชี้แจงที่ต่างกันออกไปตามเงื่อนไขการรับรู้การถูกตรวจสอบในรอบนั้น ๆ ในเงื่อนไข ไม่มีการรับรู้การถูกตรวจสอบ จะได้รับเป็นกระดาษคำชี้แจงรายละเอียดของการวิจัยที่ไม่มีข้อความใด ๆ เพิ่มเติม ส่วนเงื่อนไขการรับรู้การถูกตรวจสอบต่ำและสูง จะได้รับกระดาษคำชี้แจงซึ่งมีข้อความเพิ่มเติมแจ้งว่า ตลอดช่วงเวลาของการทำวิจัยผู้วิจัยมีโอกาสจะเชิญผู้เข้าร่วมการวิจัยไปสัมภาษณ์เพื่อสอบถามถึงเหตุผล และกระบวนการในการตัดสินใจตอบแบบสอบถามได้ทุกเมื่อ ทั้งนี้ผู้วิจัยจะมีการอ่านข้อความในส่วนดังกล่าวให้ผู้เข้าร่วมการวิจัยได้รับฟังด้วย หลังจากนี้ผู้เข้าร่วมการวิจัยจะได้รับมอบหมายให้ทำมาตรวัดการตอบให้คู่มือทางสังคมฉบับสั้น จากนั้นจึงทำแบบทดสอบสถานการณ์จำลองบทบาทเพื่อเป็นการอำพรางวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการวิจัยก่อนจะมีการวางแผนเงื่อนไขอำนาจต่อไป

ในการวางแผนเงื่อนไขอำนาจ ผู้เข้าร่วมการวิจัยจะได้รับมอบหมายให้อ่านและนึกถึงบทบาทที่ตนมีตำแหน่งเป็นหัวหน้าทีมหรือลูกทีม โดยข้อความในเงื่อนไขอำนาจสูงจะมีดังต่อไปนี้ “บทบาทของคุณในการวิจัยครั้งนี้คือ หัวหน้าทีม โดยปกติแล้วคุณคือผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจภายในทีม คุณมีความสามารถที่จะออกคำสั่งควบคุมหรือสั่งการสมาชิกร่วมทีมในการทำงานต่าง ๆ ได้ตามที่ต้องการไม่ว่าสมาชิกในทีมจะเห็นด้วยหรือไม่” พร้อมทั้งนั้นคุณยังมีความสามารถที่จะประเมินผลการทำงานของสมาชิกทุกคนทั้งในระหว่างการทำงานและภายหลังการทำงานอีกด้วย จงจำบทบาทของ หัวหน้าทีมไปจนกว่าการวิจัยจะสิ้นสุด” ส่วนในเงื่อนไขอำนาจต่ำจะมีข้อความลักษณะแบบเดียวกัน แต่เปลี่ยนการจากเป็นหัวหน้าทีมเป็นลูกทีมแทน พร้อมกับแจ้งว่าลูกทีมไม่มีสิทธิ์ในการตัดสินใจต่าง ๆ รวมไปถึงการประเมินผลในการทำงาน และผู้เข้าร่วมการวิจัยจะได้รับมอบหมายให้ทำมาตรวัดการจัดกระทำอำนาจในลำดับต่อมา

จากนั้นจึงมีการวางแผนไขการรับรู้การถูกตรวจสอบครั้งที่สอง ในแผนไขการรับรู้การถูกตรวจสอบสูง ผู้วิจัยจะเชิญหน้าม้าที่สวมบทบาทเป็นผู้เข้าร่วมการวิจัยออกไปจากห้องวิจัยให้ผู้เข้าร่วมการวิจัยคนอื่น ๆ เห็นว่าการเชิญผู้เข้าร่วมการวิจัยไปสัมภาษณ์ตามที่มีการเตือนไว้ สามารถเกิดขึ้นได้จริง โดยแจ้งว่าเป็นการสัมภาษณ์ถึงวิธีการตัดสินใจตอบแบบสอบถามเมื่อก่อนหน้านี้ แล้วจึงพาหน้าม้าทั้งหมดออกจากห้องวิจัย ในส่วนของแผนไข ไม่มีการรับรู้การถูกตรวจสอบกับการรับรู้การถูกตรวจสอบต่ำจะไม่มีการแจ้งผู้เข้าร่วมการวิจัยเพิ่มเติมเกี่ยวกับการเชิญไปสัมภาษณ์ใด ๆ ก็ตาม

ขั้นตอนไปเป็นกิจกรรมวัดพฤติกรรมเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว ผู้เข้าร่วมการวิจัยจะได้รับแจ้งว่าขณะนี้การเตรียมงานสำหรับกิจกรรมกลุ่มยังไม่เสร็จ จึงมีกิจกรรมให้ผู้เข้าร่วมการวิจัยทำระหว่างรอการเตรียมงาน ภายใต้กติกาว่า เมื่อเริ่มต้นทุกคนในห้องมีคะแนนรวมกัน 200 คะแนน แต่ละคนสามารถเลือกเอาคะแนนจากส่วนนี้มาใช้กับตนเองได้ตั้งแต่ 0 ถึง 10 คะแนน โดยคะแนนดังกล่าวจะเป็นจำนวนสลากของแต่ละคนที่ผู้วิจัยจะสุ่มจับขึ้นมาเพียงใบเดียวเพื่อมอบรางวัลพิเศษให้หลังการทำวิจัยสิ้นสุด พร้อมย้ำว่า หากผู้เข้าร่วมการวิจัยต้องการมีโอกาสได้รับรางวัลดังกล่าวก็ต้องเอาคะแนนจากส่วนกลางมาใช้กับตนเองให้ได้มากที่สุด ทั้งนี้หากทุกคนเอาคะแนนจากส่วนกลางมาจนหมด ก็จะไม่มีการสุ่มจับรางวัลเกิดขึ้น จากนั้นผู้เข้าร่วมการวิจัยจึงได้รับคำสั่งให้เขียนจำนวนคะแนนที่ตนเองต้องการเก็บไว้ลงบนกระดาษโดยเร็วที่สุด

เมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรม ผู้วิจัยจึงแจกมาตรการจัดการกระทำการรับรู้การถูกตรวจสอบให้ผู้เข้าร่วมการวิจัยได้ทำจนเสร็จ แล้วจึงตามด้วยแบบทดสอบการรับรู้การวางแผนไขเพื่อตรวจสอบว่ามีผู้เข้าร่วมการวิจัยคนใดทราบถึงรายละเอียดที่แท้จริงของการวิจัยหรือไม่

4. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 การวิเคราะห์สถิติเชิงพรรณนา เพื่ออธิบายลักษณะทั่วไปของข้อมูลในการวิจัย ประกอบด้วย ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

4.2 การวิเคราะห์สถิติด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-Way ANOVA) เพื่อตรวจสอบความแตกต่างในการวางแผนไขอำนาจกับการรับรู้การถูกตรวจสอบ และความแตกต่างของคะแนนอัตลักษณ์ทางศีลธรรม

4.3 การวิเคราะห์สถิติด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบสองทาง (Two-Way ANOVA) เพื่อตรวจสอบสมมติฐานว่าอำนาจมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวแตกต่างกันในแต่ละแผนไขของการรับรู้การถูกตรวจสอบ

ผลการวิจัย

ข้อมูลโดยทั่วไปพบว่า ในกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 102 คน ส่วนมากเป็นเพศหญิงร้อยละ 78.43 ผู้เข้าร่วมการวิจัยส่วนมากมีอายุ 20 ปี ร้อยละ 32.35 และอายุ 19 ปี ร้อยละ 27.45 คณะที่ศึกษาอยู่ส่วนมากเป็นคณะจิตวิทยาร้อยละ 56.86 ชั้นปีส่วนมากอยู่ปี 2 ร้อยละ 55.88 ภายในแต่ละแผนไขมีจำนวนผู้เข้าร่วมการวิจัยดังต่อไปนี้ อำนาจสูงและไม่มีการรับรู้การถูกตรวจสอบ 16 คน อำนาจสูงและการรับรู้การถูกตรวจสอบต่ำ 18 คน อำนาจสูงและการรับรู้การถูกตรวจสอบสูง 18 คน อำนาจต่ำและไม่มีการรับรู้การถูกตรวจสอบ 16 คน อำนาจต่ำและการรับรู้การถูกตรวจสอบต่ำ 17 คน อำนาจต่ำและการรับรู้การถูกตรวจสอบสูง 17 คน

1. การตรวจสอบการวางเงื่อนไข

ในการวางเงื่อนไขอำนาจ ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียวพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่รับรู้ว่ามีอำนาจสูง ($\bar{X} = 20.02$, $SD = 3.10$) มีการรับรู้อำนาจสูงกว่ากลุ่มตัวอย่างที่รับรู้ว่ามีอำนาจต่ำ ($\bar{X} = 10.76$, $SD = 3.96$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ($F(1,100) = 173.980$, $p < .001$)

ในการวางเงื่อนไขการรับรู้การถูกตรวจสอบ ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียวพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีการรับรู้การถูกตรวจสอบสูง ($\bar{X} = 17.34$, $SD = 2.87$) มีการรับรู้การถูกตรวจสอบต่ำ ($\bar{X} = 17.31$, $SD = 3.26$) และไม่มีการรับรู้การถูกตรวจสอบ ($\bar{X} = 15.56$, $SD = 3.88$) มีการรับรู้การถูกตรวจสอบไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($F(2,99) = 3.063$, $p = .051$)

2. การตรวจสอบตัวแปรควบคุม

ในการตรวจสอบความแตกต่างของคะแนนอัตลักษณ์ทางศีลธรรมของแต่ละเงื่อนไข ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียวพบว่าไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($F(5,96) = .782$, $p = .565$) ระหว่างคะแนนอัตลักษณ์ทางศีลธรรมในทุกเงื่อนไข โดยคะแนนเฉลี่ยทั้งหมดอยู่ที่ 29.56 คะแนน ขณะคะแนนสูงสุดที่เป็นไปได้คือ 35 คะแนน

ตารางที่ 1: ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) ของคะแนนอัตลักษณ์ทางศีลธรรมในแต่ละเงื่อนไข

อำนาจ	การรับรู้การถูกตรวจสอบ							
	ไม่มี		ต่ำ		สูง		รวม	
	\bar{X}	SD	\bar{X}	SD	\bar{X}	SD	\bar{X}	SD
สูง	28.38	3.12	29.50	4.27	29.06	4.14	29.00	3.86
ต่ำ	29.44	2.94	30.76	3.67	30.18	4.64	30.14	3.79
รวม	28.91	3.03	30.11	3.98	29.60	4.36	29.56	3.85

หมายเหตุ: พิสัยของค่าที่เป็นไปได้คือ 5 – 35

ตารางที่ 2: ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนอัตลักษณ์ทางศีลธรรมในแต่ละเงื่อนไข

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	5	58.49	11.70	.782	.565
ภายในกลุ่ม	96	1436.66	14.97		
รวม	101	1495.15			

3. การตรวจสอบสมมติฐาน

การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบสองทาง พบว่าไม่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างอำนาจและการรับรู้การถูกตรวจสอบ ($F(2,96) = .220, p = .803$) พร้อมกันนั้นยังพบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีอำนาจสูงมีพฤติกรรมเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวไม่แตกต่างไปจากกลุ่มตัวอย่างที่มีอำนาจต่ำอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($F(1,96) = .019, p = .892$) และพบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีการรับรู้การถูกตรวจสอบในลักษณะที่ต่างกันมีพฤติกรรมเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($F(2,96) = .158, p = .854$)

ตารางที่ 3: ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) ของพฤติกรรมเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวในแต่ละเงื่อนไข

	การรับรู้การถูกตรวจสอบ						รวม	
	ไม่มี		ต่ำ		สูง			
อำนาจ	\bar{X}	SD	\bar{X}	SD	\bar{X}	SD	\bar{X}	SD
สูง	4.50	3.27	4.33	3.33	3.89	2.19	4.23	2.91
ต่ำ	4.06	2.82	4.59	2.06	4.29	2.62	4.32	2.47
รวม	4.28	3.00	4.46	2.75	4.09	2.38	4.28	2.69

หมายเหตุ: พิสัยของค่าที่เป็นไปได้คือ 0 – 10

ตารางที่ 4: ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบสองทางของพฤติกรรมเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวตามตัวแปรอำนาจและการรับรู้การถูกตรวจสอบ

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig.
อำนาจ	1	.14	.14	.019	.892
การรับรู้การถูกตรวจสอบ	2	2.39	1.19	.158	.854
อำนาจ x การรับรู้การถูกตรวจสอบ	2	3.33	1.67	.220	.803
ความคลาดเคลื่อน	96	726.36	7.57		
รวม	102	2596.00			

สรุปและอภิปรายผล

การวิจัยนี้ต้องการศึกษาอิทธิพลของอำนาจต่อพฤติกรรมเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวโดยมีการป้องกันในรูปแบบของการรับรู้การถูกตรวจสอบเป็นตัวแปรกำกับ และสำรวจความเป็นไปได้ที่จะประยุกต์ใช้ความรู้จากทฤษฎีการป้องกันเข้ากับการคาดการณ์ถึงการถูกตรวจสอบเพื่อการป้องกันปัญหาการแสวงหาผลประโยชน์ในตำแหน่งหน้าที่

อย่างไรก็ตาม สมมติฐานของการวิจัยครั้งนี้ได้รับการสนับสนุนจากผลการวิเคราะห์ด้วยสองประเด็นด้วยกัน ประการแรก คือ การวางเงื่อนไขการรับรู้การถูกตรวจสอบที่ไม่สามารถสรุปผลได้ว่าผู้เข้าร่วมการวิจัยในแต่ละเงื่อนไขมีการรับรู้การถูกตรวจสอบในระดับที่ต่างกันจริง โดยงานศึกษา

หน้าที่ที่ประสบความสำเร็จในการวางเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการถูกตรวจสอบ เช่น งานของ Rus et al. (2012) ได้ใช้การแจ้งผู้เข้าร่วมการวิจัยให้ทราบว่าภายหลังจากการวิจัยจะต้องถูกสัมภาษณ์อย่างแน่นอน ซึ่งแตกต่างไปจากงานวิจัยครั้งนี้ที่พยายามสร้างการรับรู้ตามทฤษฎีการป้องปรามอันเป็นการนำความแน่นอนในการถูกตรวจสอบออก อย่างไรก็ตาม ผลการวิเคราะห์ดังกล่าวสามารถเกิดขึ้นจากลักษณะการทำวิจัยที่เป็นการทดลอง และมีได้ให้ผลเช่นเดียวกันในสถานการณ์ชีวิตจริง จึงควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการรับรู้การถูกตรวจสอบในลักษณะของการป้องปรามเพิ่มเติมต่อไปก่อนที่จะมีการนำไปประยุกต์ใช้จริง

ประการที่สอง ในส่วนของการแสดงพฤติกรรมเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวไม่แตกต่างกันระหว่างแต่ละเงื่อนไข ซึ่งสามารถอภิปรายถึงปัญหาแยกออกเป็นสองส่วนด้วยกัน

ส่วนแรก สภาพการวิจัย เป็นไปได้ว่าจะเกิดจากรูปแบบการออกแบบงานวิจัยที่ยังมีวิธีการวัดพฤติกรรมเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวที่ไม่สอดคล้องกับการวางเงื่อนไขอำนาจเท่าใดนัก ที่มีการวางเงื่อนไขเป็นการสวมบทบาทแต่มีการวัดพฤติกรรมเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวเป็นการทำกิจกรรมแยกจากกัน ไม่เกี่ยวข้องกับบทบาทที่ผู้เข้าร่วมการวิจัยได้รับ และอีกส่วนหนึ่งที่เป็นไปได้คือภายหลังจากการจัดกระทำ ผู้เข้าร่วมการวิจัยยังไม่มีโอกาสได้ใช้อำนาจตามที่ได้รับในแต่ละบทบาทก่อนการวัดพฤติกรรมเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวเกิดขึ้น จึงทำให้ผู้เข้าร่วมการวิจัยรับรู้เพียงว่าบทบาทของตนเองมีอำนาจน้อยหรือมาก โดยยังไม่รู้สึกถึงความเป็นอำนาจของตนเองจริงและส่งผลให้ไม่พบความแตกต่างกันของพฤติกรรมในแต่ละกลุ่ม อีกด้านหนึ่ง แม้ว่าการวิจัยครั้งนี้จะไม่พบความแตกต่างของอัตลักษณ์ทางศีลธรรมในแต่ละเงื่อนไข แต่จากงานศึกษาของ DeCelles et al. (2012) ซึ่งว่า เมื่อผู้เข้าร่วมการวิจัยมีอัตลักษณ์ทางศีลธรรมในระดับสูงและมีความรู้สึกมีอำนาจมากจะแสดงพฤติกรรมเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวในระดับที่ต่ำกว่าผู้เข้าร่วมการวิจัยที่มีอัตลักษณ์ทางศีลธรรมในระดับต่ำและมีความรู้สึกมีอำนาจมาก การวิจัยครั้งนี้แม้ว่าจะสามารถควบคุมได้ในแต่ละเงื่อนไขมีคะแนนอัตลักษณ์ทางศีลธรรมไม่แตกต่างกันได้ กระนั้นคะแนนเฉลี่ยอัตลักษณ์ทางศีลธรรมของผู้เข้าร่วมการวิจัยทั้งหมดก็อยู่ในระดับค่อนข้างสูง จึงไม่สามารถสรุปผลได้อย่างชัดเจนว่าอัตลักษณ์ทางศีลธรรมมีอิทธิพลมากน้อยเพียงใดต่อการแสดงพฤติกรรมเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว การวิจัยในอนาคตจึงควรที่จะมีการคำนึงจุดนี้ด้วย

ส่วนที่สอง สภาพสังคม เนื่องจากงานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรต่าง ๆ ของการวิจัยครั้งนี้ยังมีการศึกษาไม่มากนักในประเทศไทย รากฐานและสมมติฐานของการวิจัยจึงมีที่มาจากงานศึกษาในต่างประเทศเป็นหลัก การวิจัยในประเทศไทยมีผลซึ่งแตกต่างไปจากงานศึกษาของต่างประเทศทั้งนี้ การศึกษาลักษณะสภาพทางสังคมในประเทศไทยอาจจะสามารถถูกอธิบายได้ด้วยทฤษฎีมิติทางวัฒนธรรมของ Hofstede ซึ่งได้อธิบายว่า ความแตกต่างกันของแต่ละวัฒนธรรมจะส่งผลให้รูปแบบความคิด ทักษะคิด รวมพฤติกรรมของผู้คนในสังคมที่แตกต่างกันตามไปด้วย โดยในแนวคิดนี้ได้มีการแบ่งมิติทางวัฒนธรรมออกเป็น 6 มิติด้วยกัน ได้แก่ ระดับการยอมรับในอำนาจที่แตกต่างกัน (Power Distance) ระดับการให้ความสำคัญกับบุคคล (Individualism - Collectivism) ระดับการให้ความสำคัญกับเพศที่แข็งแรง (Masculinity - Femininity) ระดับความต้องการหลีกเลี่ยงความไม่แน่นอนหรือความคลุมเครือ (Uncertainty Avoidance) ระดับมุมมองต่ออนาคต (Long-term Orientation) และระดับการแสวงหาความสุขตามใจต้องการ (Indulgence - Restrained) ซึ่งทั้งหมดต่างล้วนแล้วมีความสำคัญด้วยกันทั้งสิ้น (Hofstede, Hofstede, & Minkov. 2010)

ทั้งนี้ จากการศึกษาทฤษฎีมิติทางวัฒนธรรมของ Hofstede ในประเทศไทยโดย มณีวรรณ ฉัตรอุทัย (2558) ผู้วิจัยพบว่ามียุติด้วยกัน 3 มิติซึ่งสามารถอธิบายการแสดงพฤติกรรมเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวของผู้เข้าร่วมการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ มิติการให้ความสำคัญกับบุคคลที่ 25 คะแนน มิติการให้ความสำคัญกับเพศที่แข็งแรงที่ 31 คะแนน และมิติการแสวงหาความสุขตามใจต้องการที่ 37 คะแนน

มิติการให้ความสำคัญกับบุคคล ในมิตินี้คะแนนสูงแสดงถึง การให้ความสำคัญต่อความสำเร็จและสิทธิของบุคคล และเชื่อว่าบุคคลจะต้องรับผิดชอบตนเองและครอบครัวสายตรงเท่านั้น ขณะที่คะแนนต่ำแสดงถึง การให้ความสำคัญต่อส่วนรวม เครือญาติ หรือกลุ่มที่ตนเป็นสมาชิกด้วยความภักดี (มณีวรรณ ฉัตรอุทัย, 2558) สังคมไทยซึ่งมี 25 คะแนน จึงชี้ให้เห็นว่า ผู้คนในสังคมไทยให้ความสำคัญไปยังความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในกลุ่มของตนเอง มีการพึ่งพาอาศัยระหว่างกัน และมีความภักดีต่อสมาชิกคนอื่น ๆ ในกลุ่มเดียวกัน

มิติการให้ความสำคัญกับเพศที่แข็งแรง ในมิตินี้คะแนนสูงหมายถึง การให้ความสำคัญกับการแข่งขัน ความแข็งแกร่ง และความทะเยอทะยาน ขณะที่คะแนนต่ำแสดงถึง การให้ความสำคัญต่อความสัมพันธ์ ความถ่อมตน และคุณภาพชีวิตที่ดี (มณีวรรณ ฉัตรอุทัย, 2558) สังคมไทยซึ่งมี 31 คะแนน จึงหมายถึง ผู้คนในสังคมไทยไม่นิยมการแข่งขันและการมักใหญ่ใฝ่อำนาจ แต่ให้ความสำคัญความสัมพันธ์ ความถ่อมตน และความห่วงใยระหว่างกัน

มิติการแสวงหาความสุขตามใจต้องการ ในมิตินี้คะแนนสูงหมายถึง การปล่อยให้บุคคลแสวงหาความสุขหรือตอบสนองต่อความต้องการของตนเองได้อย่างอิสระ ขณะที่คะแนนต่ำแสดงถึง ค่านิยมซึ่งบุคคลควรควบคุมการแสดงความต้องการของตนเอง และหลีกเลี่ยงการทำในสิ่งที่ตนต้องการ (มณีวรรณ ฉัตรอุทัย, 2558) สังคมไทยซึ่งมี 37 คะแนน จึงแสดงให้เห็นว่า ผู้คนในสังคมไทยมีแนวโน้มเชื่อว่าบุคคลควรควบคุมความต้องการของตนเอง และมองว่าการแสดงพฤติกรรมเพื่อตอบสนองความสุขของตนเองไม่ใช่สิ่งที่พึงกระทำเสมอไปจึงไม่สามารถที่จะทำได้อย่างอิสระ

จากลักษณะของสังคมไทยในมิติต่าง ๆ ตามแนวคิดของ Hofstede ที่ได้กล่าวไปในข้างต้น ทำให้คาดการณ์ได้ถึงแนวโน้มที่ผู้เข้าร่วมการวิจัยในประเทศไทยจะแสดงพฤติกรรมเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวแตกต่างกันไปจากงานศึกษาของต่างประเทศ เนื่องจากสังคมไทยมีการให้ความสำคัญต่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ความภักดีต่อกลุ่ม ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก และการมองว่าพฤติกรรมที่ทำไปเพื่อตอบสนองความสุขของตนเองไม่ใช่สิ่งที่สามารถทำได้อย่างอิสระ การวิจัยต่าง ๆ ในอนาคตจึงควรอย่างยิ่งที่จะคำนึงถึงความแตกต่างทางสังคมไว้ด้วย

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยในครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่า การวิจัยในอนาคตที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวควรมีการสรรหาและควบคุมระดับของอัตลักษณ์ทางศีลธรรมของผู้เข้าร่วมการวิจัยให้มีความหลากหลายและไม่อยู่ในระดับที่สูงจนเกินไปเพื่อให้สามารถทำการวิเคราะห์ข้อมูลได้อย่างชัดเจน สำหรับการวางแผนและการวัดตัวแปรตาม การวิจัยในอนาคตที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนอำนาจควรมีการออกแบบงานวิจัยที่มีความสอดคล้องของการวางแผนและวิธีการวัดตัวแปรตามให้มากยิ่งขึ้น พร้อมทั้งต้องเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมการวิจัยได้ใช้อำนาจของตนเองที่ได้รับจากการวางแผนบาทก่อนการวัดตัวแปรตาม ทั้งนี้ ในส่วนปัญหาการไม่พบความแตกต่างระหว่างแต่ละเงื่อนไขที่ได้วางไว้ของการรับรู้การถูกตรวจสอบ การวิจัยในอนาคตควรมีศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับตัวแปรต่าง ๆ ที่ส่งผล

ต่อระดับการรับรู้การถูกตรวจสอบ หรือมีการออกแบบการวิจัยให้มีความสมจริงมากยิ่งขึ้น เพื่อให้การวางแผนงานมีประสิทธิภาพ นอกเหนือจากนั้นการวิจัยในอนาคตจำเป็นต้องคำนึงถึงความแตกต่างทางสังคม หรือเพิ่มการศึกษาด้วยทฤษฎีมิติทางวัฒนธรรมของ Hofstede ร่วมเข้าไปในการวิจัย เพื่อนำไปใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเพิ่มเติมให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- โกวิทย์ กังสนันท์, ทิพาพร พิมพ์พิสุทธิ์, และ เมธาวุฒิ พิรพรวิฑูร. (2546). รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง การพัฒนาองค์กรและเพิ่มขีดความสามารถของสำนักงาน ป.ป.ช. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.
- ป.ป.ช. (2559). แผนแม่บทบูรณาการป้องกันปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579). สืบค้นเมื่อ 1 พฤศจิกายน 2562, จาก [http://anticorruption.mot.go.th/mot-api/09-anti-web/upload/download//649427_2.%E0%B9%81%E0%B8%9C%E0%B8%99%E0%B9%81%E0%B8%A1%E0%B9%88%E0%B8%9A%E0%B8%97%20%E0%B8%9A%E0%B8%B9%E0%B8%A3%E0%B8%93%E0%B8%B2%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%9B%E0%B9%89%E0%B8%AD%E0%B8%87%E0%B8%81%E0%B8%B1%E0%B8%99%20%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%B2%E0%B8%9A%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%B2%E0%B8%A1%E0%B8%AF%20%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%A2%E0%B8%B0%20%20%E0%B8%9B%E0%B8%B5%20\(%E0%B8%9E.%E0%B8%A8.%202560%20-%202579\).pdf](http://anticorruption.mot.go.th/mot-api/09-anti-web/upload/download//649427_2.%E0%B9%81%E0%B8%9C%E0%B8%99%E0%B9%81%E0%B8%A1%E0%B9%88%E0%B8%9A%E0%B8%97%20%E0%B8%9A%E0%B8%B9%E0%B8%A3%E0%B8%93%E0%B8%B2%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%9B%E0%B9%89%E0%B8%AD%E0%B8%87%E0%B8%81%E0%B8%B1%E0%B8%99%20%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%B2%E0%B8%9A%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%B2%E0%B8%A1%E0%B8%AF%20%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%A2%E0%B8%B0%20%20%E0%B8%9B%E0%B8%B5%20(%E0%B8%9E.%E0%B8%A8.%202560%20-%202579).pdf)
- มนีวรรณ ฉัตรอุทัย. (2558). การศึกษาเปรียบเทียบและสำรวจจิตทางวัฒนธรรมในบริบทประเทศไทย และกลุ่มประเทศเอเชียแปซิฟิก. สืบค้นเมื่อ 1 พฤศจิกายน 2562, จาก <http://mba.nida.ac.th/en/books/read/7054c820-0220-11e7-84bc-95148e2e4668?fbclid=IwAR3j831s9RNhd5Kjz7AJhCkIGhrTGxmiywG5ANIAhULYMmNFQVfyecv1Au8>
- วิโรจน์ ฮ่องวงศ์. (2546). การตรวจสอบทรัพย์สินและหนี้สินเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งมิใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง โดยคณะกรรมการ ป.ป.ช. ปริญญาพนธ์ น.ม.(นิติศาสตร์). กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- Aquino, K., & Reed, I.I. (2002). The Self-Importance of Moral Identity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 83 (6): 1423-1440.
- Batson, C.D., & Powell, A.A. (2003). Altruism and Prosocial Behavior. In *Handbook of Psychology: Personality and Social Psychology Vol. 5*. T. Millon & M. J. Lerner (Eds.), pp. 463–484. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- Baumeister, R.F., & Leary, M.R. (1995). The Need to Belong: Desire for Interpersonal Attachments as A Fundamental Human Motivation. *Psychological Bulletin*, 117(3): 497.

- Chartrand, T.L., & Bargh, J.A. (1996). Automatic Activation of Impression Formation and Memorization Goals: Nonconscious Goal Priming Reproduces Effects of Explicit Task Instructions. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71(3): 464-478.
- DeCelles, K.A., et al. (2012). Does Power Corrupt or Enable? When and Why Power Facilitates Self-Interested Behavior. *Journal of Applied Psychology*, 97(3): 681-689.
- De Dreu, C.K., & Nauta, A. (2009). Self-Interest and Other-Oriented Behavior: Implications for Job Performance, Prosocial Behavior, and Personal Initiative. *Journal of Applied Psychology*, 94 (4): 913.
- Einarsen, S., Aasland, M.S., & Skogstad, A. (2007). Destructive Leadership Behaviour: A Definition and Conceptual Model. *The Leadership Quarterly*, 18 (3): 207-216.
- Galinsky, A.D., Gruenfeld, D.H., & Magee, J.C. (2003). From Power to Action. *Journal of Personality and Social Psychology*, 85(3): 453.
- Gerbasi, M.E., & Prentice, D.A. (2013). The Self-and Other-Interest Inventory. *Journal of Personality and Social Psychology*, 105(3): 495.
- Hofstede, Geert, Hofstede, J. Gert, & Minkov, Michael. (2010). *Cultures and Organizations: Software of the Mind*. New York: McGraw-Hill.
- Keltner, D., Gruenfeld, D.H., & Anderson, C. (2003). Power, Approach, and Inhibition. *Psychological Review*, 110(2): 265.
- Lammers, J., Galinsky, A.D., Dubois, D., & Rucker, D.D. (2015). Power and Morality. *Current Opinion in Psychology*, 6: 15-19.
- Meglino, B.M., & Korsgaard, A. (2004). Considering Rational Self-Interest as A Disposition: Organizational Implications of Other Orientation. *Journal of Applied Psychology*, 89(6): 946.
- Nagin, D.S. (2013). Deterrence in the Twenty-first Century. *Crime and Justice*, 42(1): 199-263.
- Reynolds, W.M. (1982). Development of Reliable and Valid Short Forms of the Marlowe-Crowne Social Desirability Scale. *Journal of Clinical Psychology*, 38(1): 119-125.
- Rus, D., van Knippenberg, D., & Wisse, B. (2012). Leader Power and Self-Serving Behavior: The Moderating Role of Accountability. *The Leadership Quarterly*, 23(1): 13-26.
- Schwartz, S.H., & Bardi, A. (2001). Value Hierarchies Across Cultures: Taking a Similarities Perspective. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 32(3): 268-290.
- Smith, P.K., & Bargh, J.A. (2008). Nonconscious Effects of Power on Basic Approach and Avoidance Tendencies. *Social Cognition*, 26(1): 1-24.
- Transparency International. (2020). *Corruption Perceptions Index 2019*. Retrieved on November 1, 2019, from <https://www.transparency.org/en/cpi/2019>

อิทธิพลของสมาร์ทออฟฟิศที่มีต่อพฤติกรรมการทำงาน
เชิงนวัตกรรมของพนักงานกลุ่มเจนเอเรชั่นวาย
ในอุตสาหกรรมดิจิทัล กรณีศึกษา กลุ่มบริษัท Sea Thailand
Influence of Smart Office on Innovative Working
Behavior of Gen Y Employees in Digital Industry:
A Case Study of The Sea Thailand Group

กนกพร มดทองคำ¹ และ ทวีศักดิ์ กลุขเจริญ²

Kanokporn Modthongkham and Taweesak Kritjaroen

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยทางด้านสมาร์ทออฟฟิศที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการทำงานเชิงนวัตกรรมของพนักงานกลุ่มเจนเอเรชั่นวายในอุตสาหกรรมดิจิทัล กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ พนักงานของกลุ่มบริษัท Sea Thailand จำนวน 300 คน โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวิจัย โดยใช้สถิติเชิงพรรณนาในการอธิบายค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และใช้สถิติเชิงอ้างอิง คือ การวิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุคูณที่นัยสำคัญทางสถิติระดับ 0.05 เพื่อวิเคราะห์อิทธิพลของปัจจัยด้านสมาร์ทออฟฟิศที่มีต่อพฤติกรรมการทำงานเชิงนวัตกรรม ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยด้านสมาร์ทออฟฟิศทั้ง 4 ด้าน อันได้แก่ ส่วนพื้นที่ปฏิบัติงาน (Based Zone) ส่วนพื้นที่สร้างสรรค์ (Creative Zone) ส่วนพื้นที่ต้องใช้สมาธิ (Concentration Zone) และส่วนพื้นที่สำหรับผ่อนคลาย (Refresh Zone) ส่งผลต่อพฤติกรรมการทำงานเชิงนวัตกรรมทั้งในระดับบุคคลและระดับองค์กร โดยส่วนพื้นที่สำหรับผ่อนคลาย (Refresh Zone) ส่งผลในทิศทางเดียวกันกับพฤติกรรมการทำงานเชิงนวัตกรรมระดับบุคคลมากที่สุด ในขณะที่ส่วนพื้นที่ปฏิบัติงาน (Base Zone) ส่งผลในทิศทางเดียวกันกับพฤติกรรมการทำงานเชิงนวัตกรรมระดับองค์กรมากที่สุด

คำสำคัญ: สมาร์ทออฟฟิศ, พฤติกรรมการทำงานเชิงนวัตกรรม, กลุ่มเจนเอเรชั่นวาย

¹นักศึกษาระดับปริญญาโทบริหารธุรกิจมหาบัณฑิตสาขาการจัดการ คณะบัณฑิตวิทยาลัยการจัดการและนวัตกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี กรุงเทพฯ

MBA's degree student in Management, Graduate School of Management and Innovation, King Mongkut's University of Technology Thonburi, Bangkok.

²ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจำสาขาการบริหารจัดการองค์กร คณะบัณฑิตวิทยาลัยการจัดการและนวัตกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี กรุงเทพฯ

Assistant Professor, Organization Management Program, Graduate School of Management and Innovation, King Mongkut's University of Technology Thonburi, Bangkok.

Corresponding author e-mail: taweesak.kri@kmutt.ac.th

ARTICLE HISTORY: Received 12 May 2019, Revised 31 July 2019, Accepted 9 September 2019.

Abstract

The purpose of this research is to study the influence of smart office on innovative working behavior of Gen Y employees in digital industry. Questionnaires were used to collect data from the sample of 300 employees at The Sea Thailand Group. Descriptive statistics includes percentage, mean, and standard deviation. Inferential statistics of Multiple Regression Analysis was conducted with a 0.05 level of statistical significance. The research findings indicate that all smart office factors (Based Zone, Creative Zone, Concentration Zone, and Refresh Zone) have significant influence on innovative working behavior at both individual and organizational level. Refresh Zone has mostly positive influence on innovative working behavior at individual level, while Based Zone has mostly positive influence on innovative working behavior at organizational level.

Keywords: *Smart office, Innovative working behavior, Gen Y employees*

บทนำ

ในสภาพการแข่งขันทางธุรกิจปัจจุบัน ผู้ประกอบการจำนวนไม่น้อยต่างให้ความสำคัญและตระหนักถึงบทบาทของสภาพแวดล้อมภายในสถานที่ประกอบการ โดยไม่ละเลยการจัดพื้นที่สำนักงานให้มีความเหมาะสมกับวิธีการทำงานของพนักงานนอกเหนือไปจากการจัดหาคนให้เหมาะสมกับงาน เพราะพนักงานที่มีความรู้ความสามารถ แต่ปฏิบัติงานอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการทำงาน อาจส่งผลกระทบต่อผลผลิตของตัวพนักงานอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ สำนักงานจึงกลายเป็นความจำเป็นส่วนหนึ่งของสังคมปัจจุบัน ประกอบกับพัฒนาการทางเศรษฐกิจของประเทศไทย ทำให้บทบาทขององค์กรธุรกิจเปลี่ยนไป สำนักงานจึงเป็นกลยุทธ์สำคัญในการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีในสายตาของลูกค้า ผู้บริโภค บุคคลทั่วไป รวมถึงพนักงาน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยสร้างความสำเร็จทางธุรกิจมากกว่าการเป็นแค่เพียงสถานที่ทำงาน อีกทั้งยังเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือและความมั่นคงจากภายในสู่ภายนอก (เอกชาติ จันอุไรรัตน์. 2551) แนวคิดสมาร์ตออฟฟิศเป็นหลักการการจัดการซึ่งช่วยให้เกิดการหมุนเวียนความรู้ภายในองค์กร เสมือนการสร้างชุมทรัพย์ทางปัญญาที่มีค่ามากขึ้น เริ่มจากการนำความรู้ที่มีอยู่แล้วภายในออฟฟิศมาปรับเปลี่ยนหมุนเวียนอย่างมีระบบ การจัดการความรู้ภายในองค์กรจะเริ่มต้นจากตัวพนักงานเอง รูปแบบของสมาร์ตออฟฟิศจะให้ความสำคัญกับการปรับภูมิทัศน์ของออฟฟิศให้เอื้ออำนวยต่อการทำงานและแลกเปลี่ยนความรู้ของพนักงานให้มากขึ้น ปฏิวัติภาพออฟฟิศแบบเดิม ๆ ในปัจจุบัน มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการนั่งออฟฟิศแบบเดิม ซึ่งการจัดสำนักงานในรูปแบบใหม่นี้จะช่วยส่งผลให้พนักงานสามารถพัฒนาความคิดที่สดใหม่ออกมาได้มากขึ้น มีสุขภาพจิตที่ดีขึ้น มีการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน สามารถลดช่องว่างระหว่างพนักงาน และทำให้สามารถทำงานเป็นทีมได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งทางสำนักงานยังรวมเอาสิ่งอำนวยความสะดวกและอุปกรณ์ไอทีต่าง ๆ มาเพื่อช่วยให้บุคลากรภายในองค์กรสามารถเชื่อมโยงเข้ากับอุปกรณ์อื่น ๆ ภายในสำนักงาน ให้สามารถใช้ร่วมกันได้อย่างสะดวกและมีประสิทธิภาพ กลุ่มบริษัท Sea Thailand ผู้นำ 3 ธุรกิจหลักในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อันได้แก่ ธุรกิจ Digital Content, ธุรกิจ E-commerce และ ธุรกิจ Payments เป็นองค์กรที่ประสบความสำเร็จในธุรกิจอย่างต่อเนื่องและมีการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมในการ

ปฏิบัติงานอย่างมีนัยสำคัญ โดยการเปลี่ยนแปลงรูปแบบสำนักงานซึ่งเป็นที่รู้จักกันทั่วไป ภายใต้แนวคิดและหลักการที่แตกต่างออกไปจากองค์กรอื่นอย่างชัดเจน และเป็นปัจจัยที่เสริมสร้างประสิทธิภาพในการทำงานอันส่งผลให้องค์กรมีผลงานที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ และสามารถดำรงอยู่มาจนถึงปัจจุบันนี้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงพิจารณาเลือกกลุ่มบริษัท Sea Thailand เป็นกรณีศึกษาสำหรับการวิจัยเรื่องอิทธิพลของสมาร์ทออฟฟิศที่มีต่อพฤติกรรมการทำงานเชิงนวัตกรรมของพนักงานกลุ่มเจนเนอเรชั่นวายในอุตสาหกรรมดิจิทัล

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นของพนักงานกลุ่มเจนเนอเรชั่นวาย กลุ่มบริษัท Sea Thailand ต่อสมาร์ทออฟฟิศและพฤติกรรมการทำงานเชิงนวัตกรรม
2. เพื่อศึกษาอิทธิพลทางด้านสมาร์ทออฟฟิศที่มีต่อพฤติกรรมการทำงานเชิงนวัตกรรมของพนักงานกลุ่มเจนเนอเรชั่นวาย กลุ่มบริษัท Sea Thailand

สมมุติฐานของการวิจัย

1. ปัจจัยด้านสมาร์ทออฟฟิศมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมในการทำงานเชิงนวัตกรรมระดับบุคคลของพนักงาน Generation Y
2. ปัจจัยด้านสมาร์ทออฟฟิศมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมในการทำงานเชิงนวัตกรรมระดับองค์กรของพนักงาน Generation Y

ขอบเขตของการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ พนักงานกลุ่มเจนเนอเรชั่นวาย (เกิดระหว่าง พ.ศ. 2524-2543) ของกลุ่มบริษัท Sea Thailand ซึ่งมีจำนวนประชากรพนักงานกลุ่มเจนเนอเรชั่นวายที่ใช้สมาร์ทออฟฟิศทั้งหมด 767 คน (ข้อมูล ณ วันที่ 20 ตุลาคม 2561) ดังนั้น จึงทำการสุ่มกลุ่มตัวอย่างตามสูตรการคำนวณของ Yamane (1973) ด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างโดยใช้ความน่าจะเป็น (Probability Sampling) โดยระดับความคลาดเคลื่อนอยู่ที่ 5% และให้ความเชื่อมั่น 95% พบว่า ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างพนักงานกลุ่มบริษัท Sea Thailand จำนวน 263 คน แต่เพื่อป้องกันข้อมูลบางส่วนผิดพลาดและให้ได้ข้อมูลสมบูรณ์มากที่สุดจึงเพิ่มขนาดกลุ่มตัวอย่างเป็นทั้งหมด 300 คน

ทบทวนวรรณกรรม

ปัจจุบันรูปแบบสำนักงานมีอิทธิพลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานขององค์กร การจัดรูปแบบสำนักงานที่ดีจะช่วยให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างรวดเร็ว เพราะสายทางของงาน (Work Flow) มีความคล่องตัวไม่วกวน มีความสะดวกในการติดต่อประสานงาน ง่ายต่อการควบคุม การจัดพื้นที่สำนักงานมีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมในสำนักงาน พนักงานสามารถใช้อุปกรณ์เครื่องใช้ต่าง ๆ ในสำนักงานได้อย่างเต็มที่ และการจัดรูปแบบสำนักงานที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ ดังนั้น ผู้บริหารจึงพยายามแสวงหารูปแบบสำนักงานที่ดีที่สุด เพื่อก่อให้เกิดอรรถประโยชน์แก่องค์กร โดยเสียค่าใช้จ่ายน้อยและคงไว้ซึ่งคุณภาพ (นิภา วิริยะพิพัฒน์. 2549)

Bhuyar & Ansari (2016) อธิบายว่า สมาร์ทออฟฟิศ หมายถึงการผสมผสานการทำงานของสำนักงาน ซึ่งเกี่ยวข้องกับการจัดการข้อมูลของระบบสำนักงานอัตโนมัติสมัยใหม่ ตั้งแต่เครื่องพิมพ์ เครื่องถ่ายเอกสาร ซึ่งมีใช้แค่เพียงการใช้เครื่องมือเท่านั้น แต่เป็นการแปลงข้อมูลไปยังรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ โดยการออกแบบสมาร์ตออฟฟิศควรคำนึงถึงการปลดปล่อยศักยภาพของแรงงาน ไม่ใช่แค่เพียงวิทยาศาสตร์เท่านั้น แต่สามารถทำให้เกิดการคิดค้นนวัตกรรมและเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่เหมาะสมกับความต้องการของผู้คนมากที่สุด โดยแนวคิดสมาร์ตออฟฟิศสามารถนำมาใช้กับอาคารทั้งอาคารได้ เช่น อาคารอัจฉริยะที่ช่วยลดการใช้พลังงาน เช่น การลดการใช้กระดาษ กระแสไฟฟ้า อีกทั้งยังส่งเสริมความพึงพอใจของพนักงานอีกด้วย การจัดตำแหน่งพื้นที่ของสมาร์ตออฟฟิศสามารถสรุปได้เป็น 4 ส่วน (Umamoto. 2002; Ushioda. 2004) ได้แก่

1) ส่วนพื้นที่ปฏิบัติงาน (Based Zone) มีลักษณะเป็นห้องเปิดโล่ง ไม่มีผนังกั้น ทุกคนจะต้องผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนที่นั่งกันไปเรื่อยๆ พนักงานสามารถนั่งทำงานเป็นกลุ่มตามโต๊ะที่ทำงานที่จัดไว้อย่างมีอิสระ และสามารถสลับเปลี่ยนหมุนเวียนที่ได้ตามความต้องการ

2) ส่วนพื้นที่สร้างสรรค์ (Creative Zone) เป็นพื้นที่สำหรับงานที่ต้องใช้ความคิดสร้างสรรค์ และนำเสนอข้อมูลต่าง ๆ อยู่ในรูปแบบการประชุมของคณะทำงานกลุ่มเล็ก ๆ เพื่อเปิดโอกาสให้เกิดการระดมสมองเพื่อหาแนวคิดใหม่ๆ ใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ที่เชื่อมต่อกับระบบอินเทอร์เน็ต เพื่ออำนวยความสะดวกในการสืบค้นข้อมูล และนำเสนอผลงานผ่านทางจอโทรทัศน์ พื้นที่นี้มีกั้นจัดให้อยูริมหน้าต่างหรืออยู่ส่วนมุมห้อง

3) ส่วนพื้นที่ต้องใช้สมาธิ (Concentration Zone) เป็นพื้นที่สำหรับงานที่ต้องใช้ความคิดอย่างมาก ยกตัวอย่างเช่น งานออกแบบโปรแกรมคอมพิวเตอร์หรืองานด้านกฎหมาย ดังนั้นพื้นที่บริเวณนี้จะเงียบสงบและมีความเป็นส่วนตัวมากเป็นพิเศษ มักจะจัดวางอยู่ในพื้นที่ที่ไม่มีคนสัญจรพลุกพล่านและมีการแบ่งพื้นที่ภายในห้องออกเป็นสัดส่วนเพื่อช่วยให้มีสมาธิในการทำงานมากยิ่งขึ้น

4) ส่วนพื้นที่สำหรับผ่อนคลาย (Refresh Zone) เป็นพื้นที่สำหรับการผ่อนคลายสำหรับพนักงานโดยเฉพาะ หลังจากตึงเครียดและกดดันจากการทำงานมาตลอดทั้งวัน พื้นที่นี้เป็นจุดสร้างความสัมพันธ์ระหว่างพนักงานภายในองค์กรเดียวกัน ซึ่งสามารถช่วยส่งเสริมให้เกิดการมีปฏิสัมพันธ์ การแลกเปลี่ยนความรู้ ทักษะและประสบการณ์แก่กันและกัน รวมทั้งยังช่วยก่อให้เกิดไอเดียสร้างสรรค์เพิ่มขึ้นอีกด้วย ห้องผ่อนคลาย สมาร์ตออฟฟิศหรือสำนักงานอัจฉริยะนั้นนอกจากจะทำให้พนักงานทุกคนในองค์กรสามารถแลกเปลี่ยนความรู้ทักษะและประสบการณ์ซึ่งกันและกันแล้ว บรรยากาศและสภาพแวดล้อมในสำนักงานยังเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น รวมทั้งทำให้พนักงานทุกคนมีสุขภาพจิตที่ดีขึ้นอีกด้วย ซึ่งสิ่งเหล่านี้ถือเป็นหัวใจสำคัญในการสร้างสรรค์ผลงานให้ออกมาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในส่วนของพฤติกรรมกรรมการสร้างนวัตกรรมในองค์กรนั้นสามารถพิจารณาได้ทั้งระดับบุคคลและระดับองค์กร โดยทั่วไปกระบวนการนวัตกรรม หรือขั้นตอนที่ทำให้เกิดนวัตกรรมขึ้นในองค์กร มี 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การสร้างความคิดใหม่ (Idea Generation) ให้เกิดขึ้น 2) การรับรู้ถึงสิ่งที่เป็นโอกาส (Opportunity Recognition) เป็นการวิเคราะห์เพื่อหาโอกาสความเป็นไปได้ทางธุรกิจ 3) การประเมินความคิด (Idea Evaluation) เป็นการคัดเลือกความคิดที่คิดว่ามีความก้าวหน้า 4) การพัฒนาความคิด (Development) เป็นการปรับเปลี่ยนความคิดจากแนวคิดไปสู่แนวทางการทำงาน และ 5) การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ (Commercialization) เป็นการนำความคิดไปสู่กระบวนการผลิตหรือการปฏิบัติจริงในองค์กร (Harvard Business School. 2003; Sherwood. 2001) ซึ่งกระบวนการทั้ง 5

ขั้นตอนนี้สอดคล้องกับพฤติกรรมกรรมการสร้างนวัตกรรมระดับบุคคลที่ Kanter (1988) ได้สรุปว่ามี 3 ปัจจัยที่สามารถนำไปสู่การเกิดนวัตกรรม ได้แก่ 1) การสร้างความคิดใหม่ (Idea Generation) เมื่อพนักงานมีความพยายามสร้างสรรค์ความคิดใหม่ๆ นอกกรอบเดิม ๆ ที่เคยปฏิบัติกันมา โดยความคิดเห็นนั้นเป็นประโยชน์ต่อองค์กรก็มีความเป็นไปได้สูงที่จะนำไปสู่การพัฒนาผลงานเชิงนวัตกรรมได้ 2) การได้รับการสนับสนุนทางความคิด (Idea Promotion) เป็นขั้นตอนต่อจากปัจจัยแรกที่พิจารณาถึงพฤติกรรมของผู้บริหาร หรือผู้บังคับบัญชาที่จะให้การสนับสนุนในการนำความคิดที่ดีและมีประโยชน์ของผู้ปฏิบัติงานไปประยุกต์ใช้ และ 3) การทำความคิดให้เกิดขึ้นจริง (Idea Realization) เป็นขั้นตอนต่อจากประยุกต์จากนามธรรมไปสู่รูปธรรม เพื่อนำออกสู่ตลาดและทำให้องค์กรได้รับผลตอบแทนกลับมาในรูปแบบต่างๆ ต่อไป

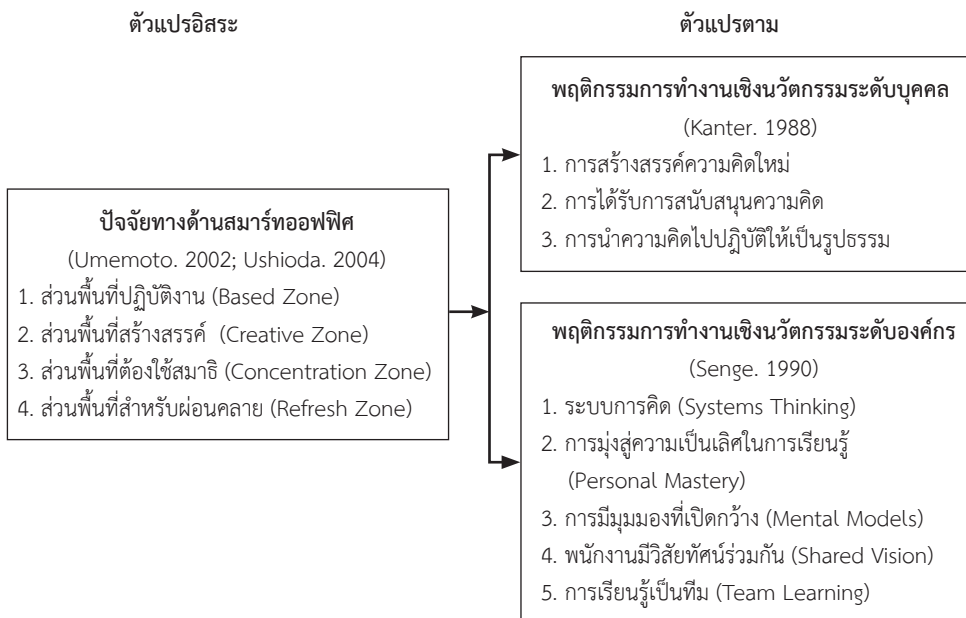
สำหรับพฤติกรรมที่ส่งเสริมให้เกิดผลงานเชิงนวัตกรรมระดับองค์กรนั้น Senge (1990) ได้ศึกษาวิจัย 5 ประการที่ทำให้เกิดองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) ซึ่งบุคลากรในองค์กรได้ขยายขอบเขตความสามารถของตนเองอย่างต่อเนื่อง ทั้งในระดับบุคคล ระดับกลุ่ม และระดับองค์กร เพื่อนำไปสู่จุดมุ่งหมายที่บุคคลในระดับต่าง ๆ ต้องการอย่างแท้จริง โดยได้นำเสนอแนวคิดอันประกอบด้วย 1) ระบบการคิด (Systems Thinking) โดยหากพนักงานในองค์กรสามารถคิด วิเคราะห์ หรือมององค์ประกอบของงานในภาพรวม และมีความสามารถที่จะเชื่อมโยงสิ่งต่าง ๆ ในการทำงานส่วนบุคคลได้เป็นอย่างดี ย่อมทำให้องค์กรก้าวหน้าเป็นองค์กรนวัตกรรมได้ 2) การมุ่งสู่ความเป็นเลิศในการเรียนรู้ (Personal Mastery) เมื่อองค์กรมีพนักงานที่มีความกระตือรือร้น และใฝ่เรียนรู้อยู่เสมอ องค์กรจะต้องพัฒนาบุคคลนั้นอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เขาสามารถตั้งศักยภาพที่มีอยู่ มาประยุกต์ใช้ได้ อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด 3) การมีมุมมองที่เปิดกว้าง (Mental Models) หากองค์กรมีบุคลากรที่มีพฤติกรรมที่พร้อมเปิดรับสิ่งใหม่ๆ อยู่เสมอ รวมถึงพร้อมที่จะปรับเปลี่ยนแนวคิดให้สอดคล้องกับการทำงาน 4) พนักงานมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน (Shared Vision) คือการที่พนักงานมีความตระหนักและร่วมมือเพื่อช่วยกันสร้างวิสัยทัศน์ขององค์กร รวมถึงนำเอาวิสัยทัศน์ที่มีไปปฏิบัติให้เกิดสิ่งใหม่ จนเกิดเป็นผลงานนวัตกรรม และ 5) การเรียนรู้เป็นทีม (Team Learning) องค์กรควรต้องมีทีมงานที่ออกแบบแลกเปลี่ยนความรู้และอภิปรายความคิดเห็นต่าง ๆ ร่วมกัน จนกระทั่งนำไปสู่การสร้างสรรคผลงานร่วมกัน ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า พฤติกรรมนวัตกรรมระดับบุคคลสามารถสร้างขึ้นได้จากการสร้างความคิดใหม่ โดยได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหาร และสามารถนำไปปฏิบัติให้เกิดขึ้นจริง อีกทั้งเมื่อพิจารณาแนวคิดวินัย 5 ประการที่ทำให้เกิดองค์กรแห่งการเรียนรู้ พบว่า พฤติกรรมการทำงานของบุคลากรในองค์กรเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ และหากได้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันแล้ว จะสามารถผลักดันให้เกิดนวัตกรรมได้

จากการทบทวนผลงานวิจัยที่เกี่ยวกับอิทธิพลของสมาร์ทออฟฟิศที่มีต่อพฤติกรรมการทำงานเชิงนวัตกรรมจากแหล่งต่าง ๆ แล้ว พบว่า Wagner & Watch (2017) ได้ศึกษาเรื่อง Innovation Spaces: The New Design of Work โดยให้แนวคิดเกี่ยวกับความสำคัญต่อนวัตกรรมในปัจจุบัน โดยกล่าวว่าการออกแบบพื้นที่ทำงานให้เป็นแบบนวัตกรรม โดยให้เป็นพื้นที่เปิด มีความยืดหยุ่น มีการนำเทคโนโลยี มีพื้นที่พักผ่อน มีพื้นที่ให้สามารถนั่งพูดคุยกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ สามารถทำให้เกิดพฤติกรรมการทำงานร่วมกัน อันเป็นกระบวนการนวัตกรรมซึ่งเป็นสิ่งสำคัญต่อการเกิดความคิดใหม่ๆ ที่แตกต่าง การออกแบบพื้นที่ทำงานเช่นนี้ยังส่งผลให้เกิดการสื่อสารที่ดีขึ้น และก่อเกิดการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพซึ่งเป็นปัจจัยหลักสำคัญในการผลักดันนวัตกรรมให้ก้าวไปข้างหน้าอีกด้วย นอกจากนี้

Nicoll & Zimring (2009) ได้ศึกษาเรื่อง Effect of Innovative Building Design on Physical Activity ผลการวิจัยพบว่าการออกแบบสถานที่ทำงานโดยให้มีกิจกรรมและการแทรกแซงด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อให้พนักงานมีส่วนร่วมโดยการขึ้นลงบันไดตามการออกแบบของผังตึก สามารถส่งเสริมสุขภาพให้แก่พนักงาน และทำให้พนักงานเกิดพฤติกรรมและทัศนคติที่เปลี่ยนแปลงไปเกี่ยวกับการออกกำลังกายในทางที่ดีขึ้น และชื่นชอบ นิตามณีพงษ์ (2559) ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบการจัดสำนักงานที่ส่งผลต่อความสามารถในการแลกเปลี่ยนความรู้และพฤติกรรมความเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กร กรณีศึกษา กรมอิเล็กทรอนิกส์ทหารเรือ กองทัพเรือ ผลการวิจัยพบว่า 1) บุคลากรที่ปฏิบัติงานในรูปแบบสำนักงานแบบเปิดโล่งและแบบปิดส่งผลต่อความคิดเห็นของบุคลากรและความสามารถในการแลกเปลี่ยนความรู้ของบุคลากรทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านความคล่องตัวของการสื่อสาร ด้านสภาพแวดล้อมในการจัดการความรู้ ด้านเครื่องมือสนับสนุนการจัดการความรู้และด้านการประเมินแตกต่างกัน 2) บุคลากรที่ปฏิบัติงานในรูปแบบสำนักงานเปิดโล่งและแบบปิด ส่งผลต่อพฤติกรรมความเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กรทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ พฤติกรรมการให้ความช่วยเหลือ พฤติกรรมการคำนึงถึงผู้อื่น พฤติกรรมความอดทนอดกลั้น พฤติกรรมการให้ความร่วมมือ และพฤติกรรมความสำนึกในหน้าที่แตกต่างกัน

กรอบความคิดที่ใช้วิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดสำหรับงานวิจัยได้ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ใช้จำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 300 คน โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งผ่านการทดสอบความเชื่อมั่นโดยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha) จากการทดสอบความเชื่อมั่น พบว่า ค่า Cronbach's Alpha ในแต่ละด้านมีค่ามากกว่า 0.7 (0.730-0.893) ซึ่งถือว่าข้อคำถามทุกด้านมีความเชื่อมั่นในระดับสูงและสามารถยอมรับได้ (Nunnally, 1978) ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยนำแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามด้วยตนเองทั้งหมด สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) โดยใช้การแจกแจงความถี่ อัตราร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยใช้เกณฑ์การแปลความหมายค่าเฉลี่ยตามอันตรภาคชั้น 5 ระดับ ดังนี้ 1) ค่าเฉลี่ย 1.00-1.80 มีความหมายว่า น้อยที่สุด 2) ค่าเฉลี่ย 1.81-2.60 มีความหมายว่า น้อย 3) ค่าเฉลี่ย 2.61-3.40 มีความหมายว่า ปานกลาง 4) ค่าเฉลี่ย 3.41-4.20 มีความหมายว่า มาก และ 5) ค่าเฉลี่ย 4.21-5.00 มีความหมายว่า มากที่สุด ใช้สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) ได้แก่ การวิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) ในการหาค่าอิทธิพลระหว่างตัวแปร เพื่อใช้ในการทดสอบสมมุติฐานการวิจัย

ผลการวิจัย

1. การวิเคราะห์สถิติเชิงพรรณนา

จากจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 300 คน เป็นชาย จำนวน 161 คน คิดเป็นร้อยละ 53.67 เป็นหญิง จำนวน 119 คน คิดเป็นร้อยละ 39.67 เพศทางเลือกจำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 6.67 กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีสถานภาพโสด มีช่วงอายุ 24-29 ปี มีอายุงานในองค์กรต่ำกว่า 2 ปี มีระดับการศึกษาที่วุฒิปริญญาตรี ซึ่งมีระดับความคิดเห็นที่มีต่อปัจจัยด้านสมาร์ทออฟฟิศทั้ง 4 ส่วนดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1: ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน แสดงระดับความคิดเห็นปัจจัยด้านสมาร์ทออฟฟิศทั้ง 4 ส่วน

ส่วนพื้นที่ปฏิบัติงาน (Based Zone)	\bar{X}	S.D	ระดับความคิดเห็น
1. การมีโต๊ะทำงานแบบไม่มีพาร์ทิชันแบ่งกันมีความเหมาะสม	4.12	1.15	มาก
2. การมีพื้นที่ทำงานแบบโต๊ะรวมกลุ่มมีความเหมาะสม	4.15	1.03	มาก
3. การมีเครื่องมือการทำงานและอุปกรณ์ส่วนกลางที่มีความทันสมัยมีความเหมาะสม	4.49	0.80	มาก
4. การใช้ระบบจัดเก็บเอกสารแบบ e-document มีความเหมาะสม	4.47	0.79	มาก
5. การใช้ห้องประชุมที่มีทั้งแบบพื้นที่เปิด (Open Space) และแบบกระจกใส มีความเหมาะสม	4.22	0.90	มาก
รวม	4.29	0.65	มาก

ตารางที่ 1: (ต่อ)

ส่วนพื้นที่สร้างสรรค์ (Creative Zone)	\bar{X}	S.D	ระดับความคิดเห็น
6. การใช้งานบริเวณพื้นที่สร้างสรรค์ที่อยู่ในส่วนของมุมห้อง สามารถใช้งานได้เหมาะสม	4.11	0.89	มาก
7. การใช้งานบริเวณพื้นที่สร้างสรรค์เปิดโอกาสให้เกิดการระดมสมอง	4.14	0.96	มาก
8. การใช้งานบริเวณพื้นที่สร้างสรรค์ทำให้ได้พูดคุยแลกเปลี่ยนความเห็นทั้งเรื่องงานและเรื่องทั่วไปได้ตลอด	4.27	0.83	มาก
9. การใช้งานบริเวณพื้นที่สร้างสรรค์ เหมาะสำหรับการนั่งประชุมเป็นกลุ่มเล็ก ๆ	4.22	0.87	มาก
10. การใช้พื้นที่สร้างสรรค์มีชั้นเพื่อสร้างสรรค์ไอเดีย และกระตุ้นให้เกิดความคิดใหม่ ๆ	4.29	0.83	มาก
รวม	4.21	0.73	มาก
ส่วนพื้นที่ต้องใช้สมาธิ (Concentration Zone)	\bar{X}	S.D	ระดับความคิดเห็น
11. การใช้งานพื้นที่ต้องใช้สมาธิควรมีบรรยากาศเงียบสงบ	4.45	0.72	มาก
12. การใช้งานพื้นที่ต้องใช้สมาธิมีความเหมาะสมต่อการใช้ความคิด	4.46	0.67	มาก
13. พื้นที่ต้องใช้สมาธิควรใช้เพื่อความเป็นส่วนตัวมากเป็นพิเศษ	4.42	0.76	มาก
14. พื้นที่ต้องใช้สมาธิควรมีการจัดแสงสว่าง อุณหภูมิ เพื่อบรรยากาศในการทำงานอย่างเหมาะสม	4.49	0.68	มาก
15. พื้นที่ต้องใช้สมาธิควรใช้เพื่อเปิดโอกาสให้สามารถทำงานได้อย่างเต็มกำลังและมีประสิทธิภาพ	4.52	0.60	มากที่สุด
รวม	4.47	0.54	มาก
ส่วนพื้นที่สำหรับผ่อนคลาย (Refresh Zone)	\bar{X}	S.D	ระดับความคิดเห็น
16. การใช้บริการพื้นที่พักผ่อนบริเวณที่นั่งเล่นและโซฟา มีความเหมาะสมเพื่อคลายเครียดจากการทำงาน	4.37	0.73	มาก
17. การใช้บริการพื้นที่พักผ่อนด้านห้องนวด มีความเหมาะสมเพื่อคลายเครียดจากการทำงาน	4.20	0.87	มาก
18. การใช้บริการพื้นที่พักผ่อนด้านมุมเครื่องดื่ม ขนมและไอศกรีม มีความเหมาะสมเพื่อคลายเครียดจากการทำงาน	4.48	0.72	มาก
19. การใช้บริการพื้นที่พักผ่อนด้านเครื่องเล่นต่างๆ ได้แก่ โต๊ะปิงปอง โต๊ะพูล มีความเหมาะสมเพื่อคลายเครียดจากการทำงาน	4.36	0.76	มาก
20. การเล่นเกมส้อมพิวเตอร์หรือเกมออนไลน์ มีความเหมาะสมเพื่อคลายเครียด	4.22	0.82	มาก
รวม	4.33	0.62	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า คะแนนเฉลี่ยของระดับความคิดเห็นของปัจจัยด้านสมาร์ทออฟฟิศ ส่วนพื้นที่ปฏิบัติงาน (Based Zone) ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในระดับมาก ส่วนพื้นที่สร้างสรรค์ (Creative Zone) ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในระดับมาก ส่วนพื้นที่ต้องใช้สมาธิ (Concentration Zone) ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในระดับมาก และส่วนพื้นที่สำหรับผ่อนคลาย (Refresh Zone) ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในระดับมากเช่นกัน

สำหรับระดับความคิดเห็นที่มีต่อพฤติกรรมการทำงานเชิงนวัตกรรมระดับบุคคล แสดงดังตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 2: ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน แสดงระดับความคิดเห็นปัจจัยด้านพฤติกรรมการทำงานเชิงนวัตกรรมระดับบุคคล

ปัจจัยด้านพฤติกรรมการทำงานเชิงนวัตกรรมระดับบุคคล	\bar{X}	S.D	ระดับความคิดเห็น
การสร้างสรรค์ความคิดใหม่	4.44	0.55	มาก
การได้รับการสนับสนุนความคิด	4.22	0.76	มาก
การนำความคิดไปปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม	4.53	0.53	มากที่สุด

จากตารางที่ 2 พบว่า คะแนนเฉลี่ยของระดับความคิดเห็นของปัจจัยด้านพฤติกรรมการทำงานเชิงนวัตกรรมระดับบุคคล ด้านการสร้างสรรค์ความคิดใหม่ ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในระดับมาก ด้านการได้รับการสนับสนุนความคิด ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในระดับมาก และด้านการนำความคิดไปปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในระดับมากที่สุด

ในส่วนของระดับความคิดเห็นที่มีต่อพฤติกรรมการทำงานเชิงนวัตกรรมระดับองค์กร แสดงดังตารางที่ 3 ดังนี้

ตารางที่ 3: ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน แสดงระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมการทำงานเชิงนวัตกรรมระดับองค์กร

ปัจจัยด้านพฤติกรรมการทำงานเชิงนวัตกรรมระดับองค์กร	\bar{X}	S.D	ระดับความคิดเห็น
ระบบการคิดของพนักงานในองค์กร	4.24	0.61	มาก
การมุ่งสู่ความเป็นเลิศในการเรียนรู้	4.29	0.54	มาก
การมีมุมมองที่เปิดกว้าง	4.32	0.57	มาก
พนักงานมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน	4.24	0.60	มาก
การเรียนรู้เป็นทีม	4.30	0.58	มาก

จากตารางที่ 3 พบว่า คะแนนเฉลี่ยของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมการทำงานเชิงนวัตกรรมระดับองค์กร ด้านระบบการคิดของพนักงานในองค์กร ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นระดับมาก ด้านมุ่งสู่ความเป็นเลิศในการเรียนรู้ ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นระดับมาก ด้านวิสัยทัศน์หรือมุมมองที่มีแบบแผน ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นระดับมาก ด้านพนักงานมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นระดับมาก และด้านการเรียนรู้เป็นทีม ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นระดับมากเช่นกัน

2. การวิเคราะห์สถิติเชิงอนุมาน

ในส่วนนี้เป็นการวิเคราะห์อิทธิพลของปัจจัยด้านสมรรถภาพจิตที่มีต่อพฤติกรรมการทำงานเชิงนวัตกรรมทั้งระดับบุคคลและระดับองค์กร ด้วยการใช้การวิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) เพื่อทดสอบสมมุติฐาน

สมมุติฐานที่ 1 ปัจจัยด้านสมรรถภาพจิตมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมในการทำงานเชิงนวัตกรรมระดับบุคคลของพนักงาน Generation Y

ตารางที่ 4: การวิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุคูณของตัวแปรปัจจัยด้านสมรรถภาพจิตและพฤติกรรมในการทำงานเชิงนวัตกรรมระดับบุคคล

ตัวพยากรณ์ปัจจัยด้านสมรรถภาพจิต	Coefficient	Std. Error
ค่าคงที่ (Constant)	1.334	0.198
ส่วนพื้นที่ปฏิบัติงาน (Based Zone)	0.154*	0.040
ส่วนพื้นที่สร้างสรรค์ (Creative Zone)	0.142*	0.039
ส่วนพื้นที่ต้องใช้สมาธิ (Concentration Zone)	0.143*	0.043
ส่วนพื้นที่สำหรับผ่อนคลาย (Refresh Zone)	0.262*	0.039
F Statistics	70.944	
Sig.(F Statistics)	0.000	
R Square adjusted	0.483	
R	0.700	

หมายเหตุ: จำนวนตัวอย่าง 300 ค่าสังเกต (observation)

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 4 เมื่อพิจารณาโดยรวม พบว่า ตัวแปรอิสระของปัจจัยด้านสมรรถภาพจิตทั้ง 4 ส่วน คือ ส่วนพื้นที่ปฏิบัติงาน (Based Zone) ส่วนพื้นที่สร้างสรรค์ (Creative Zone) ส่วนพื้นที่ต้องใช้สมาธิ (Concentration Zone) และส่วนพื้นที่สำหรับผ่อนคลาย (Refresh Zone) ส่งผลต่อพฤติกรรมในการทำงานเชิงนวัตกรรมระดับบุคคลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอย (Beta Coefficient) เท่ากับ 0.154 0.142 0.143 และ 0.262 ตามลำดับ ซึ่งหมายความว่า หากปัจจัยส่วนพื้นที่ปฏิบัติงาน (Based Zone) เปลี่ยนแปลงไป 1 หน่วย ส่งผลให้พฤติกรรมในการทำงานเชิงนวัตกรรมระดับบุคคลของพนักงานกลุ่ม Gen Y กลุ่มบริษัท Sea Thailand เพิ่มขึ้น 0.154 หน่วย หากปัจจัยส่วนพื้นที่สร้างสรรค์ (Creative Zone) เปลี่ยนแปลงไป 1 หน่วย ส่งผลให้พฤติกรรมในการทำงานเชิงนวัตกรรมระดับบุคคลของพนักงานกลุ่ม Gen Y กลุ่มบริษัท Sea Thailand เพิ่มขึ้น 0.142 หน่วย หากปัจจัยส่วนพื้นที่ต้องใช้สมาธิ (Concentration Zone) เปลี่ยนแปลงไป 1 หน่วย ส่งผลให้พฤติกรรมในการทำงานเชิงนวัตกรรมระดับบุคคลของพนักงานกลุ่ม Gen Y กลุ่มบริษัท Sea Thailand เพิ่มขึ้น 0.143 หน่วย และหากปัจจัยส่วนพื้นที่สำหรับผ่อนคลาย (Refresh Zone) เปลี่ยนแปลงไป 1 หน่วย ส่งผลให้พฤติกรรมในการทำงานเชิงนวัตกรรมระดับบุคคลของพนักงานกลุ่ม Gen Y กลุ่มบริษัท Sea Thailand เพิ่มขึ้น 0.262 หน่วย ทั้งนี้ สำหรับค่า R Square adjusted ของแบบจำลองมีค่าเท่ากับ 0.483 หมายความว่า ตัวแปรต้นทั้งหมดสามารถใช้อธิบายการ

เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการทำงานเชิงนวัตกรรมระดับบุคคลของพนักงานกลุ่ม Gen Y กลุ่มบริษัท Sea Thailand ได้ร้อยละ 48.3

สมมุติฐานที่ 2 ปัจจัยด้านสมรรถภาพที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมในการทำงานเชิงนวัตกรรมระดับองค์กรของพนักงาน Generation Y

ตารางที่ 5: การวิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุคูณของตัวแปรปัจจัยด้านสมรรถภาพและพฤติกรรมในการทำงานเชิงนวัตกรรมระดับองค์กร

ตัวพยากรณ์ปัจจัยด้านสมรรถภาพ	Coefficient	Std. Error
ค่าคงที่ (Constant)	2.169	0.229
ส่วนพื้นที่ปฏิบัติงาน (Based Zone)	0.161*	0.046
ส่วนพื้นที่สร้างสรรค์ (Creative Zone)	0.124*	0.045
ส่วนพื้นที่ต้องใช้สมาธิ (Concentration Zone)	0.100*	0.050
ส่วนพื้นที่สำหรับผ่อนคลาย (Refresh Zone)	0.109*	0.046
F Statistics	70.944	
Sig.(F Statistics)	0.000	
R Square adjusted	0.266	
R	0.525	

หมายเหตุ: จำนวนตัวอย่าง 300 ค่าสังเกต (observation)

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 5 เมื่อพิจารณาโดยรวม พบว่า ตัวแปรอิสระของปัจจัยด้านสมรรถภาพทั้ง 4 ส่วน คือ ส่วนพื้นที่ปฏิบัติงาน (Based Zone) ส่วนพื้นที่สร้างสรรค์ (Creative Zone) ส่วนพื้นที่ต้องใช้สมาธิ (Concentration Zone) และส่วนพื้นที่สำหรับผ่อนคลาย (Refresh Zone) ส่งผลต่อพฤติกรรมในการทำงานเชิงนวัตกรรมระดับองค์กรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอย (Beta Coefficient) เท่ากับ 0.161 0.124 0.100 และ 0.109 ตามลำดับ ซึ่งหมายความว่า หากปัจจัยส่วนพื้นที่ปฏิบัติงาน (Based Zone) เปลี่ยนแปลงไป 1 หน่วย ส่งผลให้พฤติกรรมในการทำงานเชิงนวัตกรรมระดับองค์กรของพนักงานกลุ่ม Gen Y กลุ่มบริษัท Sea Thailand เพิ่มขึ้น 0.161 หน่วย หากปัจจัยส่วนพื้นที่สร้างสรรค์ (Creative Zone) เปลี่ยนแปลงไป 1 หน่วย ส่งผลให้พฤติกรรมในการทำงานเชิงนวัตกรรมระดับองค์กรของพนักงานกลุ่ม Gen Y กลุ่มบริษัท Sea Thailand เพิ่มขึ้น 0.124 หน่วย หากปัจจัยส่วนพื้นที่ต้องใช้สมาธิ (Concentration Zone) เปลี่ยนแปลงไป 1 หน่วย ส่งผลให้พฤติกรรมในการทำงานเชิงนวัตกรรมระดับองค์กรของพนักงานกลุ่ม Gen Y กลุ่มบริษัท Sea Thailand เพิ่มขึ้น 0.100 หน่วย และหากปัจจัยส่วนพื้นที่สำหรับผ่อนคลาย (Refresh Zone) เปลี่ยนแปลงไป 1 หน่วย ส่งผลให้พฤติกรรมในการทำงานเชิงนวัตกรรมระดับองค์กรของพนักงานกลุ่ม Gen Y กลุ่มบริษัท Sea Thailand เพิ่มขึ้น 0.109 หน่วย ทั้งนี้ สำหรับค่า R Square adjusted ของแบบจำลองมีค่าเท่ากับ 0.266 หมายความว่า ตัวแปรต้นทั้งหมดสามารถใช้อธิบายการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการทำงานเชิงนวัตกรรมระดับองค์กรของพนักงานกลุ่ม Gen Y กลุ่มบริษัท Sea Thailand ได้ร้อยละ 26.6

สรุปและอภิปรายผล

จากผลการศึกษาปัจจัยด้านสมาร์ทออฟฟิศอันได้แก่ ส่วนพื้นที่ปฏิบัติงาน (Based Zone) ส่วนพื้นที่สร้างสรรค์ (Creative Zone) ส่วนพื้นที่ต้องใช้สมาธิ (Concentration Zone) และส่วนพื้นที่สำหรับผ่อนคลาย (Refresh Zone) ล้วนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” ทุกด้าน และพบว่าปัจจัยด้านสมาร์ทออฟฟิศทั้ง 4 ส่วนล้วนส่งผลต่อพฤติกรรมในการทำงานเชิงนวัตกรรมทั้งระดับบุคคลและระดับองค์กร ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของรัชปราวณี ชำนาญณรงค์ (2553) เรื่อง รูปแบบในการออกแบบสภาพแวดล้อมภายในสำนักงานที่ส่งเสริมประสิทธิภาพการทำงานตามทัศนคติของพนักงาน กรณีศึกษา KTC Smart Office ซึ่งเป็นงานวิจัยเพื่อศึกษารูปแบบและแนวคิดหรือหลักการในการออกแบบสภาพแวดล้อมภายในสำนักงาน KTC Smart Office เกี่ยวกับอิทธิพลของรูปแบบในการออกแบบสภาพแวดล้อมเพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพในการทำงานของพนักงาน ซึ่งผลการวิจัยพบว่าภายใต้แนวคิดการจัดสภาพแวดล้อมภายในสำนักงานอัตโนมัติ (Office Automation) ซึ่งเน้นการนำระบบเทคโนโลยีเข้ามาเชื่อมโยงอุปกรณ์และเครื่องใช้สำนักงาน เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพกระบวนการทำงานของสำนักงาน และแนวคิดสำนักงานเพื่อการเรียนรู้ (Mobile Office) สามารถส่งเสริมการแลกเปลี่ยนทักษะ ความรู้ระหว่างพนักงานเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ในองค์กร และพบว่าองค์ประกอบโดยรวมของสำนักงานในรูปแบบสมาร์ทออฟฟิศ (Smart Office) เป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้พนักงานสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะด้านการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการบริหารจัดการสำนักงาน และการจัดพื้นที่พักผ่อนไว้ในสำนักงาน ซึ่งเปิดให้พนักงานสามารถใช้บริการเพื่อบรรเทาความตึงเครียดได้ระหว่างทำงาน รวมไปถึงมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของกนกกร ธรรมโภทิน (2548) ในเรื่องการจัดบรรยากาศการทำงานที่จะส่งเสริมการทำงานของบุคลากร และเมื่อพิจารณาถึงการจัดพื้นที่ของสมาร์ทออฟฟิศกลุ่มบริษัท Sea Thailand ยังมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ Ushioda (2004) ซึ่งได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับแนวความคิดการจัดสำนักงานแบบ Smart Office เพื่อนำหลักการจัดการความรู้ภายในองค์กร ไปจัดรูปแบบสำนักงาน ที่ส่งเสริมให้พนักงานทุกคนมีโอกาสได้พบปะ ทารือ แลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกันอย่างสม่ำเสมอ และเกิดความรู้ใหม่อย่างต่อเนื่อง โดยกลุ่มบริษัท Sea Thailand แบ่งส่วนของสำนักงานและออกแบบตามภาระการใช้งานเป็น 4 ส่วน ดังนี้

1) ส่วนพื้นที่ปฏิบัติงาน (Based Zone) มีลักษณะเป็นห้องเปิดโล่ง ไม่มีผนังกั้น ประกอบด้วยโต๊ะทำงานของพนักงานทุกระดับ และสามารถสลับเปลี่ยนหมุนเวียนได้ตามความต้องการ ทำให้ผู้บริหารสามารถมองเห็นได้ทุกส่วน เครื่องมือสำคัญในการทำงานของพนักงานคือคอมพิวเตอร์เป็นหลัก มีการจัดเก็บเอกสารไว้ในระบบอิเล็กทรอนิกส์ซึ่งสามารถช่วยให้พนักงานสามารถปฏิบัติงานได้ตลอดเวลา อุปกรณ์สำนักงานต่าง ๆ ถูกจัดตั้งเอาไว้บนพื้นที่ส่วนกลาง เช่น เครื่องแฟกซ์ เครื่องถ่ายเอกสาร เครื่องพิมพ์และเครื่องสแกน จะถูกจัดรวมให้อยู่ที่บริเวณส่วนกลางซึ่งพนักงานต้องมาใช้ร่วมกันที่พื้นที่บริเวณนี้ ดังนั้นการจัดพื้นที่ส่วนปฏิบัติงานนี้สามารถอำนวยความสะดวกให้พนักงานปรึกษาหารือกันเรื่องงาน และประสานงานร่วมกันได้อย่างใกล้ชิด

2) ส่วนพื้นที่สร้างสรรค์ (Creative Zone) จัดอยู่ในส่วนของมุมห้อง ประกอบไปด้วยโต๊ะเก้าอี้ กระดานและอุปกรณ์เครื่องเขียน ที่สามารถให้พนักงานได้ขีดเขียน และใช้ในการสร้างสรรค์ไอเดีย รวมถึงนำเสนอข้อมูลต่าง ๆ เป็นพื้นที่สำหรับงานที่ต้องใช้ความคิดสร้างสรรค์ และนำเสนอข้อมูลต่าง ๆ อยู่ในรูปแบบการประชุมของคณะทำงานกลุ่มเล็ก ๆ เพื่อเปิดโอกาสให้เกิดการระดมสมองเพื่อหาแนวคิดใหม่ ๆ ใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ที่เชื่อมต่อกับระบบอินเทอร์เน็ต เพื่ออำนวยความสะดวกในการ

สืบค้นข้อมูล และนำเสนอผลงานผ่านทางจอโทรทัศน์ พื้นที่ส่วนนี้ถูกจัดให้อยูริมหน้าต่างหรืออยู่ส่วนมุมห้องที่ไม่มีคนพลุกพล่าน และประดับประดาด้วยกระถางต้นไม้ตามมุมห้องหรือกันเป็นสัดส่วนของห้องประชุม

3) ส่วนพื้นที่ต้องใช้สมาธิ (Concentration Zone) พื้นที่บริเวณนี้ค่อนข้างเงียบสงบและมีความเป็นส่วนตัว ถูกจัดให้อยู่ติดริมหน้าต่าง เพื่อให้โปร่ง โล่งและสบายตา โดยพนักงานสามารถยกคอมพิวเตอร์แบบพกพามาทำงานในบริเวณนี้ได้ เป็นพื้นที่เหมาะสำหรับงานที่ต้องใช้ความคิดอย่างมาก ยกตัวอย่างเช่น งานออกแบบโปรแกรมคอมพิวเตอร์หรืองานด้านกฎหมาย ดังนั้นพื้นที่บริเวณนี้จะเงียบสงบและมีความเป็นส่วนตัวมากเป็นพิเศษ โดยถูกจัดอยู่ในพื้นที่ที่ไม่มีคนพลุกพล่านและมีการแบ่งพื้นที่ภายในห้องออกเป็นสัดส่วนเพื่อช่วยให้มีสมาธิในการทำงานมากยิ่งขึ้น

4) ส่วนพื้นที่สำหรับผ่อนคลาย (Refresh Zone) เป็นพื้นที่สำหรับการผ่อนคลายสำหรับพนักงานหลังจากตึงเครียดและกดดันจากการทำงานมาตลอดทั้งวัน ประกอบไปด้วยห้องนวด ห้องเล่นเกมส์ โต๊ะปิงปอง โต๊ะพูล ตู้น้ำ ขนม และไอศกรีมที่สามารถให้พนักงานรับประทานได้ตลอดเวลา โดยพื้นที่นี้สามารถเป็นจุดสร้างความสัมพันธ์ระหว่างพนักงานภายในองค์กรเดียวกัน ซึ่งช่วยส่งเสริมให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ การแลกเปลี่ยนความรู้ ทักษะและประสบการณ์แก่กันและกัน

พฤติกรรมการทำงานเชิงนวัตกรรมระดับบุคคล สามารถสรุปได้ว่า พฤติกรรมด้านการนำความคิดไปปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ ด้านการมุ่งสู่ความเป็นเลิศในการเรียนรู้ และด้านระบบการคิดของพนักงานในองค์กร ตามลำดับ ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของชาติรี มานะเพ็ญศิริ (2558) ด้านองค์ประกอบของพฤติกรรมการทำงานเชิงนวัตกรรมระดับบุคคล ซึ่งกล่าวว่าการเน้นออกแบบบรรยากาศที่ดีในการทำงาน สามารถลดการสร้างแรงกดดันให้ผู้อื่นหรือตนเอง เพื่อให้พนักงานส่วนใหญ่สามารถเกิดแรงจูงใจในการทำงานที่ดีและสร้างผลงานเชิงนวัตกรรมได้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง และสอดคล้องกับแนวคิดของ Kanter (1988) คือ พฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมระดับบุคคล มี 3 ปัจจัยที่สามารถนำไปสู่การเกิดนวัตกรรม ได้แก่ 1) การสร้างความคิดใหม่ (Idea Generation) 2) การได้รับการสนับสนุน ทางความคิด (Idea Promotion) และ 3) การทำความคิดให้เกิดขึ้นจริง (Idea Realization) นอกจากนี้ จากการวิเคราะห์ข้อมูลสรุปได้ว่า ปัจจัยทางด้านสมาร์ทออฟิศส่วนพื้นที่สำหรับผ่อนคลาย (Refresh Zone) ส่งผลในทิศทางเดียวกันกับพฤติกรรมการทำงานเชิงนวัตกรรมระดับบุคคลมากที่สุด รองลงมาคือ ส่วนพื้นที่สร้างสรรค์ (Creative Zone) ส่วนพื้นที่ปฏิบัติงาน (Based Zone) และส่วนพื้นที่ต้องใช้สมาธิ (Concentration Zone) ตามลำดับ

พฤติกรรมการทำงานเชิงนวัตกรรมระดับองค์กร สามารถสรุปได้ว่า พฤติกรรมด้านการมีมุมมองที่เปิดกว้างมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ ด้านทีมงานมีการเรียนรู้ร่วมกัน ด้านการมุ่งสู่ความเป็นเลิศในการเรียนรู้ ด้านระบบการคิดของพนักงานในองค์กร และด้านพนักงานมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน ตามลำดับ ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของพยัค วุฒิรงค์ (2557) เรื่องกรอบแนวคิดการพัฒนาความสามารถในการสร้างสรรค์นวัตกรรมองค์กร: การบูรณาการแนวคิดทรัพยากรที่มีคุณค่าเฉพาะขององค์กรและองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) มาพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง โดยเมื่อพนักงานทุกคนหรือพนักงานส่วนใหญ่มีมุมมองที่เปิดกว้างและมีแนวคิดในการทำงานที่มุ่งสู่ทิศทางเดียวกันก็สามารถทำให้องค์กรนั้นกลายเป็นองค์กรนวัตกรรมและสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันได้อย่างยั่งยืน ซึ่งแนวคิดนี้ยังมีความสอดคล้องกับแนวคิดของ Senge (1990) เกี่ยวกับวินัย 5 ประการที่ทำให้เกิดองค์กรแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ 1) ระบบการคิด (Systems Thinking) โดย

หากพนักงานในองค์กรสามารถคิด วิเคราะห์หรือมององค์ประกอบของงานในภาพรวม และมีความสามารถที่จะเชื่อมโยงสิ่งต่าง ๆ ในการทำงานส่วนบุคคลได้เป็นอย่างดี ย่อมทำให้องค์กรก้าวหน้าเป็นองค์กรนวัตกรรมได้ 2) การมุ่งสู่ความเป็นเลิศในการเรียนรู้ (Personal Mastery) เมื่อองค์กรมีพนักงานที่มีความกระตือรือร้น และใฝ่เรียนรู้อยู่เสมอ องค์กรจะต้องพัฒนาบุคคลนั้นอย่างต่อเนื่องเพื่อให้พนักงานสามารถดึงศักยภาพที่มีอยู่มาประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด 3) การมีมุมมองที่เปิดกว้าง (Mental Models) หากองค์กรมีบุคลากรที่มีพฤติกรรมที่พร้อมเปิดรับสิ่งใหม่ๆ อยู่เสมอ รวมถึงพร้อมที่จะปรับเปลี่ยนแนวคิดให้สอดคล้องกับการทำงาน ย่อมจะสร้างความได้เปรียบให้กับองค์กรนั้น ๆ ได้ 4) พนักงานมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน (Shared Vision) องค์กรที่ผู้นำมีวิสัยทัศน์ท้าทายและกว้างไกล ไม่อาจยืนยันได้ว่าองค์กรนั้นจะเป็นองค์กรนวัตกรรม แต่สิ่งที่สำคัญคือการทำให้พนักงานเกิดความตระหนักและร่วมมือเพื่อช่วยกันสร้างวิสัยทัศน์ขององค์กร รวมถึงนำเอาวิสัยทัศน์ไปปฏิบัติให้เกิดสิ่งใหม่จนเกิดเป็นผลงานนวัตกรรมและ 5) การเรียนรู้เป็นทีม (Team Learning) แม้ว่าพนักงานจะมีความสามารถเพียงใด แต่ไม่สามารถทำงานให้สำเร็จลุล่วงได้เพียงคนเดียว ดังนั้นองค์กรจึงต้องมีทีมงานที่ออกแบบแลกเปลี่ยนความรู้และอภิปรายความคิดต่าง ๆ ร่วมกัน จนกระทั่งนำไปสู่การสร้างสรรค์ผลงานร่วมกัน นอกจากนี้ จากการวิเคราะห์ข้อมูลสรุปได้ว่า ปัจจัยทางด้านสมาร์ทออฟฟิศในส่วนพื้นที่ปฏิบัติงาน (Based Zone) ส่งผลในทิศทางเดียวกันกับพฤติกรรมการทำงานเชิงนวัตกรรมระดับองค์กรมากที่สุด รองลงมาคือ ส่วนพื้นที่สร้างสรรค์ (Creative Zone) ส่วนพื้นที่สำหรับผ่อนคลาย (Refresh Zone) และส่วนพื้นที่ต้องใช้สมาธิ (Concentration Zone) ตามลำดับ

จากการที่กลุ่มบริษัท Sea Thailand ถือว่าเป็นบริษัทที่ดำเนินธุรกิจในอุตสาหกรรมดิจิทัล เนื่องจากการดำเนินธุรกิจแพลตฟอร์มอินเทอร์เน็ตชั้นนำของอุตสาหกรรมด้านความบันเทิงแบบดิจิทัล อีคอมเมิร์ซและบริการทางการเงินแบบดิจิทัล โดยพนักงานร้อยละ 85 มีช่วงอายุที่อยู่ในเจนเนอเรชั่นวาย จากการศึกษานี้พบว่าการจัดสำนักงานแบบสมาร์ทออฟฟิศดังกล่าวสามารถช่วยส่งเสริมพฤติกรรมการทำงานเชิงนวัตกรรมระดับบุคคลและองค์กรได้ ซึ่งมีความสัมพันธ์ต่อนโยบายการพัฒนาอุตสาหกรรมไทย 4.0 ในปัจจุบันที่มีการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมเข้ามาใช้อย่างมาก มีเป้าหมายในการสร้างองค์กรให้เติบโตในอนาคตอย่างต่อเนื่อง การจัดสภาพแวดล้อมในองค์กรให้เหมาะสมสำหรับบุคลากรเพื่อให้เกิดพฤติกรรมการทำงานเชิงนวัตกรรมด้วยรูปแบบสมาร์ทออฟฟิศจึงสอดคล้องต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมในอนาคตควบคู่ไปด้วย เพื่อเปลี่ยนรูปแบบสินค้าและเทคโนโลยีที่รองรับสังคมดิจิทัล (กระทรวงอุตสาหกรรม. 2559)

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาในครั้งนี้ พบว่าพื้นที่สำหรับผ่อนคลาย (Refresh Zone) ส่งผลต่อพฤติกรรมการทำงานเชิงนวัตกรรมระดับบุคคลมากที่สุด จากการที่องค์กรมีห้องนวดเพื่อผ่อนคลายให้พนักงานสามารถใช้งานได้ครั้งละ 30 นาทีในเวลาทำงาน อาจเป็นเวลาสั้นไป จึงควรเพิ่มเวลาให้พนักงานได้นวดมากขึ้น หรือสามารถใช้บริการห้องนวดหลังเลิกงานได้ นอกจากนี้ควรมีการเพิ่มพื้นที่ออกกำลังกายให้พนักงานได้ผ่อนคลาย เพราะเป็นการเสริมสร้างสุขภาพที่ดีให้แก่บุคลากรด้วย ในขณะที่ส่วนพื้นที่ปฏิบัติงาน (Based Zone) ส่งผลต่อพฤติกรรมการทำงานเชิงนวัตกรรมระดับองค์กรมากที่สุด องค์กรจึงควรจัดให้มีพื้นที่ทำงานร่วมกันให้มากขึ้น เพื่อให้เกิดพฤติกรรมการทำงานร่วมกันเป็นทีมที่มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล ดังนั้น โดยภาพรวมองค์กรควรทำการพัฒนาและปรับปรุงทั้ง 2

พื้นที่ดังกล่าว (เพื่อการปฏิบัติงานและเพื่อการผ่อนคลาย) ควบคู่กันไปเพื่อให้เกิดพฤติกรรมการทำงาน อันเป็นประโยชน์สูงสุดของพนักงานและองค์กร ในลักษณะที่เรียกว่า “งานได้ผล คนเป็นสุข”

เอกสารอ้างอิง

- กนกกร ธรรมโกคิน. (2548). **วัฒนธรรมองค์กรที่มีผลต่อการจัดและการใช้พื้นที่สำนักงาน**. วิทยานิพนธ์ สด.ม. (การประกอบการ). ปทุมธานี: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- กระทรวงอุตสาหกรรม. (2559). **ยุทธศาสตร์การพัฒนาก่อสร้างอุตสาหกรรมไทย 4.0 ระยะเวลา 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579)**. กรุงเทพฯ: กระทรวงอุตสาหกรรม.
- ชาติรี มานะเพ็ญศิริ. (2558). **อิทธิพลของการรวมกลุ่มธุรกิจ SCG CBM ที่มีผลต่อพฤติกรรมการทำงานเชิงนวัตกรรม**. การศึกษาค้นคว้าอิสระ บธ.ม. (การจัดการ). กรุงเทพฯ: บัณฑิต วิทยาลัยการจัดการและนวัตกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี. ถ่ายเอกสาร.
- ชื่นชอบ นิศามณีพงษ์. (2559). **รูปแบบการจัดสำนักงานที่ส่งผลต่อความสามารถในการแลกเปลี่ยน ความรู้และพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กร กรณีศึกษา กรมอิเล็กทรอนิกส์ทหารเรือ กองทัพเรือ**. การศึกษาค้นคว้าอิสระ บธ.ม. (การจัดการ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัยการจัดการ และนวัตกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี. ถ่ายเอกสาร.
- นิภา วิริยะพิพัฒน์. (2549). **การจัดรูปแบบสำนักงานเพื่อการเรียนรู้**. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัย หอการค้าไทย, 26(1): 12-26.
- พยัค วุฒินรงค์. (2557). **กรอบแนวคิดการพัฒนาความสามารถในการสร้างสรรค์นวัตกรรมองค์การ การบูรณาการแนวคิดทรัพยากรที่มีคุณค่าเฉพาะขององค์การและองค์การแห่งการเรียนรู้**. วารสารพัฒนบริหารศาสตร์, 54(1): 21-48.
- รัชปราวณี ชำนาญณรงค์. (2553). **รูปแบบในการออกแบบสภาพแวดล้อมภายในสำนักงานที่ส่งเสริม ประสิทธิภาพในการทำงานตามทัศนะของพนักงาน กรณีศึกษา KTC Smart Office**. วิทยานิพนธ์ บธ.ม.(การประกอบการ). เพชรบุรี: มหาวิทยาลัยศิลปากร. ถ่ายเอกสาร.
- เอกชาติ จันอุไรรัตน์. (2551). **3 ทศวรรษกับงานออกแบบตกแต่งภายในของไทย**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด มหาชน.
- Bhuyar, R., & Ansari, S. (2016). Design and Implementation of Smart Office Automation System. *International Journal of Computer Applications*, 151: 37-42.
- Harvard Business School. (2003). *Managing Creativity and Innovation*. Boston: Harvard Business School Press.
- Kanter, R. M. (1988). When A Thousand Flowers Bloom: Structural, Collective, and Social Conditions for Innovation in Organizations. *Knowledge Management and Organisational Design*, 10: 93-131.
- Nicoll, G., & Zimring, C. (2009). Effect of Innovative Building Design on Physical Activity. *Journal of Public Health Policy*, 30(1): S111-S123.
- Nunnally, J.C. (1978). *Psychometric Theory*. 2nd ed. New York: McGraw-Hill.

- Senge, P. M. (1990). **The Fifth Discipline, the Art and Practice of the Learning Organization**. London: Century Press.
- Sherwood, D. (2001). **Smart Things to Know about Innovation and Creativity**. Oxford: Capstone Publishing Limited.
- Umemoto, K. (2002). Managing Existing Knowledge is Not Enough: Knowledge Management Theory and Practice in Japan. In C. W. Choo & N. Bontis (ed.), **Strategic Management of Intellectual Capital & Organizational Knowledge (pp. 463-476)**. Oxford: Oxford University Press.
- Ushioda, K. (2004). **Aiming for the Mobile Frontier**. Japan: Paper Presented at NTT DoCoMo Company (headquarter).
- Wagner, J., & Watch, D. (2017). **Innovation Spaces: The New Design of Work**. The Anne T. and Robert M. Bass Initiative on Innovation and Placemaking at Brookings.
- Yamane, T. (1973). **Statistics: An Introductory Analysis**. New York: Harper & Row.

ระบบบริหารความเสี่ยงด้านการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา The Risk Management System for School Academic Affair Administration

ประนอม ศรีดี¹ อุทัย บุญประเสริฐ² และ สรรเสริญ สุวรรณ³
Pranom Sridee, Uthai Boonprasert, and Sanrasern Suwan

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ทั่วไป 1) เพื่อศึกษาแนวคิด หลักการ แนวปฏิบัติ สภาพปัจจุบัน ปัญหาของการบริหารความเสี่ยงด้านการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา 2) เพื่อเสนอระบบบริหารความเสี่ยง ที่เหมาะสมและเป็นไปได้ในภาคปฏิบัติในการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา ในส่วนเครื่องมือการวิจัย ได้แก่ แบบสังเคราะห์เอกสาร แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม และแบบประเมิน การตรวจสอบร่างระบบในขั้นต้น ดำเนินการวิจัยโดย 1) การศึกษาหลักการ แนวคิด และแนวปฏิบัติ ในการบริหารความเสี่ยงในองค์กรต่าง ๆ และในสถานศึกษา 2) การศึกษาเชิงลึกจากการสัมภาษณ์ ผู้มีประสบการณ์ในการทำงานที่เกี่ยวข้องกับการบริหารความเสี่ยงในหน่วยงานและสถานศึกษา 3) การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และข้อเสนอแนะจากสถานศึกษาที่ได้รับรางวัลพระราชทาน และ 4) การนำเสนอระบบบริหารความเสี่ยงในงานด้านวิชาการในสถานศึกษา ที่มีความเหมาะสมและมีความเป็นไปได้ในการนำสู่การปฏิบัติในระดับการศึกษา วิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) วิเคราะห์ผลโดยหาค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) แล้ว ตรวจสอบร่างระบบด้วยการจัดประชุมกลุ่ม (Focus Group)

ผลการวิจัย พบว่า

1. สถานศึกษาในปัจจุบันพบว่าการบริหารจัดการความเสี่ยง มีเพียงระบบการควบคุมภายใน (Internal Control) เป็นเครื่องมือติดตามการดำเนินงานตามภารกิจ และในมาตรฐานการประเมินผลการควบคุมภายใน จะมีการประเมินความเสี่ยงเป็นองค์ประกอบที่ 2 ซึ่งเป็นส่วนควบของระบบการควบคุมภายในอยู่ส่วนหนึ่ง แต่ไม่ได้มีการบริหารความเสี่ยงในงานการบริหารด้านวิชาการโดยตรงแต่อย่างใด

¹นิสิตระดับดุษฎีบัณฑิตสาขาวิชาการจัดการจัดการการศึกษา วิทยาลัยครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต กรุงเทพมหานคร
Doctor of Philosophy Student in Educational Management, College of Education Science, Dhurakij Pundit University, Bangkok.

²รองศาสตราจารย์ วิทยาลัยครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต กรุงเทพมหานคร
Associate Professor, College of Education Science, Dhurakij Pundit University, Bangkok.

³อาจารย์ วิทยาลัยครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต กรุงเทพมหานคร
Lecturer, College of Education Science, Dhurakij Pundit University, Bangkok.

Corresponding author e-mail: numsradee2524@gmail.com

ARTICLE HISTORY: Received 11 July 2019, Revised 18 July 2019, Accepted 19 July 2019.

2. ระบบบริหารความเสี่ยงด้านการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาที่นำเสนอจากการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย 1) การจัดระบบบริหารจัดการความเสี่ยงของสถานศึกษา และ 2) กระบวนการบริหารความเสี่ยงตามขอบข่ายงานด้านการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา ในด้านการจัดระบบบริหารจัดการความเสี่ยงของสถานศึกษาจะครอบคลุมหลักการ วัตถุประสงค์ และการจัดโครงสร้างการดำเนินงานเฉพาะด้านการบริหารความเสี่ยงในด้านการบริหารงานวิชาการในระดับสถานศึกษา ในด้านกระบวนการบริหารความเสี่ยงตามขอบข่ายงานด้านการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา ประกอบด้วย 1) การระบุ วิเคราะห์ และประเมินความเสี่ยง 2) การจัดทำแผนและการบริหารความเสี่ยง 3) การติดตาม และการรายงานความก้าวหน้าของการบริหารความเสี่ยง 4) การประเมินผล และการรายงานผลการบริหารความเสี่ยงในงานวิชาการของสถานศึกษา

คำสำคัญ: ระบบบริหารความเสี่ยงด้านการบริหารงานวิชาการ, การจัดระบบบริหารจัดการความเสี่ยง, การบริหารความเสี่ยง, การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา

Abstract

This research has a general purpose to 1) study principal concepts, practices, current conditions and problems of risk management in School Academic Affair Administration and 2) propose an appropriate risk management system that is applicable in practice. The research tools include document synthesis, interview forms, questionnaires, and initial draft evaluation forms. The research methodology is as follows: 1) study the principle concepts and guideline of risk management in various organizations and schools 2) in-depth interviews with people whose work are related to risk management in organization and schools 3) study the current situation, problem and suggestion of schools that received the Royal award and 4) present the risk management system in the academic administration that is applicable to implement in the educational system. The data analysis is done using content analysis, frequency analysis and frequency percentage. Then a focus group meeting is organized.

The findings of this research are as follow:

1. The current school risk management has only internal control system as a tool to track the mission operation. The risk assessment is the second component under the internal control evaluation standards but there is no risk management in academic administration.

2. The proposed risk management system for school academic administration consists of 1) organizing the risk management system in schools and 2) risk management processes of school academic administration which include the principles, objectives and structures of specific operations in risk management in academic administration at the school level. The risk management process of school academic administration framework consists of: 1) identification, analysis and risk assessment 2) planning and

risk management 3) monitoring and reporting the progress of risk management and 4) evaluation and reporting of risk management in school academic administration.

Keywords: *Risk management system for academic administration, Risk management system, Risk management, School academic administration.*

บทนำ

การบริหารความเสี่ยงเป็นการดำเนินงาน ที่ช่วยในการกำหนดกลยุทธ์และการดำเนินงานที่สามารถป้องกันเหตุการณ์ที่อาจเกิดขึ้นและอาจมีผลกระทบต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์กร ซึ่งสามารถใช้กระบวนการบริหารจัดการความเสี่ยง ช่วยให้อยู่ในระดับที่สามารถควบคุมได้ เป็นที่ยอมรับได้ ช่วยเพิ่มความมั่นใจในการบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ เป็นวิธีการหนึ่งในการบริหารจัดการที่จะช่วยให้การบริหารงานขององค์กรมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เป็นสิ่งที่สถานศึกษาควรใส่ใจนำไปใช้งานอย่างจริงจัง และดำเนินการอย่างเป็นระบบ เพื่อลดการเกิดความเสียหายให้อยู่ในระดับที่สถานศึกษาทำได้ ควบคุมและสามารถตรวจสอบได้อย่างเป็นระบบ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.). 2552: 36)

สำหรับการบริหารงานในสถานศึกษา สำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน (สตง.) ได้วางระบบควบคุมภายใน การประเมินผลการควบคุมภายใน และได้กำหนดมาตรฐานการควบคุมภายในให้มีการประเมินความเสี่ยง (Risk Assessment) ไว้ในกระบวนการด้วย แต่ใน พ.ศ. 2561 กระทรวงการคลัง ได้เปลี่ยนรูปแบบในรายงาน ส่วนการประเมินความเสี่ยง (Risk Assessment) ก็ยังมีอยู่เช่นเดิม ถ้าหากได้นำกระบวนการบริหารความเสี่ยงมาประยุกต์ใช้อย่างเป็นระบบ ที่ชัดเจน และใช้ประกอบในการดำเนินงานในแต่ละเรื่อง ของการบริหารงานด้านวิชาการของสถานศึกษาด้วย น่าจะช่วยให้การบริหารงานด้านวิชาการของสถานศึกษา มีโอกาสประสบความสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพได้มากขึ้น เป็นไปตามที่คาดหวัง และสามารถเผชิญกับความเสี่ยงต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้ดียิ่งขึ้นในการบริหารงานด้านวิชาการของสถานศึกษา

จากการศึกษาทบทวนผลการวิจัย เรื่องการพัฒนาระบบการบริหารความเสี่ยงสำหรับโรงเรียนเอกชนประเภทสามัญศึกษา และเรื่องแนวทางการบริหารความเสี่ยงในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนธนูบุรีวรเทพีเพลารักษ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 ของกิตติ โสภาทิ (2558) และงานวิจัยเรื่องการพัฒนากระบวนการบริหารความเสี่ยงในโรงเรียนประถมศึกษาด้านวิชาการของเจริญ ศรีแสนปาง (2556) ได้พบว่า สภาพด้านการวางแผนความเสี่ยงของสถานศึกษา มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับต่ำที่สุด ขาดการกำหนดวัตถุประสงค์ในการบริหารความเสี่ยง ขาดขอบข่ายงาน ขาดผู้รับผิดชอบที่แน่นอนชัดเจน และปรากฏว่าข้อเสนอแนะจากงานวิจัยที่เกี่ยวกับการบริหารความเสี่ยงในสถานศึกษา ไม่ได้มีสาระที่เกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการ ซึ่งเป็นงานหลักของสถานศึกษาแต่ประการใด เมื่อผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเบื้องต้น ก็ได้พบว่า การบริหารความเสี่ยงในสถานศึกษาเป็นเพียงองค์ประกอบในมาตรการของการควบคุมภายใน ซึ่งในอดีตจะเน้นหนักเฉพาะกับงานการเงิน งานงบประมาณ การบริหารทั่วไป และงานที่เกี่ยวข้องกับเรื่องพัสดุครุภัณฑ์เป็นสำคัญ

ผู้วิจัยมีความสนใจโดยเฉพาะกับการประยุกต์ใช้กับงานด้านการบริหารวิชาการของสถานศึกษา เมื่อได้ศึกษา ค้นคว้าเพิ่มเติมเกี่ยวกับงานวิชาการในสถานศึกษาก็ได้พบว่า โรงเรียนในโครงการส่งเสริม

คุณภาพการศึกษารางวัลพระราชทาน ซึ่งเป็นโรงเรียนที่ได้ผ่านการประเมินปัจจัยและผลผลิตที่สำคัญของสถานศึกษาเป็นโรงเรียนที่มีระบบบริหารจัดการงานวิชาการที่มีคุณภาพที่น่าสนใจ น่าศึกษาว่ามีแนวปฏิบัติในการบริหารงานวิชาการที่ดีในการจัดการศึกษา มีการดำเนินงานด้านการบริหารความเสี่ยงในเกณฑ์การประเมิน สาระที่ได้อาจเป็นประโยชน์ อาจนำมาใช้ประกอบในการพัฒนาระบบหรือรูปแบบการบริหารความเสี่ยงเพื่อเสนอแนะในการพัฒนาการบริหารงานด้านวิชาการของสถานศึกษาได้ดียิ่งขึ้น

การบริหารความเสี่ยงในสถานศึกษาในปัจจุบัน เป็นแนวปฏิบัติที่เป็นส่วนประกอบอยู่ในระบบบริหารงานควบคุมภายใน ซึ่งมีการดำเนินงานเป็นปกติอยู่แล้วในหน่วยงานภาครัฐทุกประเภทรวมทั้งในระดับสถานศึกษาด้วยแต่ระบบบริหารความเสี่ยงด้านการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา ที่เป็นระบบที่ชัดเจน จะมีส่วนช่วยให้การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาเป็นระบบที่มีความเหมาะสมกับลักษณะงานของสถานศึกษาโดยเฉพาะ มีระบบปฏิบัติการที่ช่วยให้การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษามีความก้าวหน้า บรรลุผลตามเป้าหมายของการบริหารงานวิชาการสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งระบบที่ได้จากการวิจัยนั้นนอกจากจะได้ระบบที่เหมาะสมกับลักษณะงานของสถานศึกษาแล้ว ยังเสริมระบบที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และพัฒนาวิธีการทำงานของสถานศึกษาให้มีความสอดคล้องกับการบริหารความเสี่ยงด้านการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาได้ดียิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิด หลักการ แนวปฏิบัติ สภาพปัจจุบัน ปัญหาของการบริหารความเสี่ยงด้านการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา
2. เพื่อเสนอระบบบริหารความเสี่ยง ที่เหมาะสมและเป็นไปได้ในภาคปฏิบัติในการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา

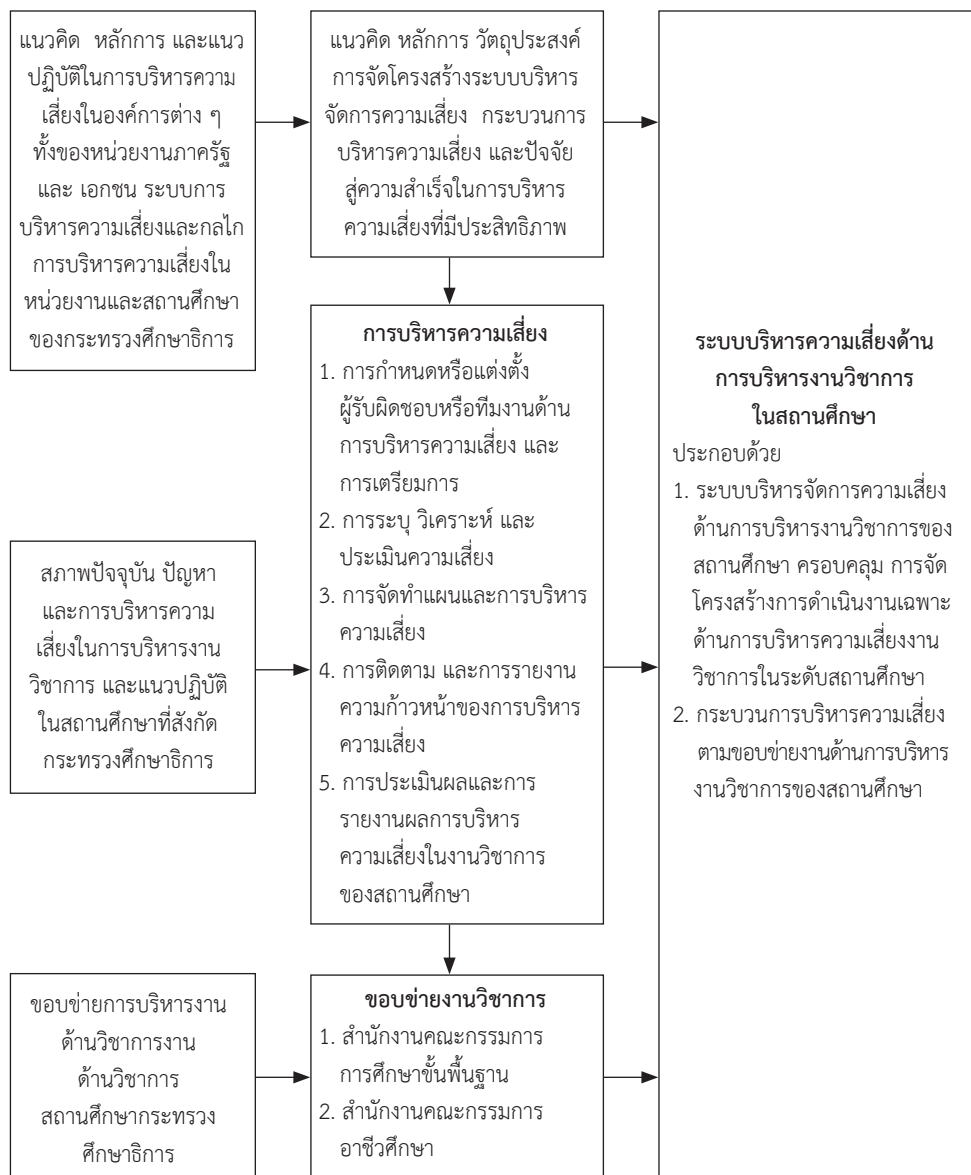
ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหาสาระงานวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเพื่อเสนอระบบบริหารความเสี่ยงด้านการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา ที่เหมาะสมและเป็นไปได้ในภาคปฏิบัติ มีขอบเขตด้านเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับหลักการ แนวคิด แนวปฏิบัติ ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการบริหารความเสี่ยงในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ

2. ขอบเขตด้านวิธีดำเนินการวิจัยนี้ มีการศึกษาวิเคราะห์จากตำรา เอกสาร คู่มือและแนวปฏิบัติในการบริหารงานควบคุมภายใน และการบริหารจัดการด้านการบริหารความเสี่ยง จากการสัมภาษณ์ผู้รู้และมีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้อง และเป็นที่ยอมรับในวงการที่เกี่ยวกับการบริหารงานควบคุมภายใน และการบริหารความเสี่ยง ในวงการศึกษาและในสถานศึกษา ซึ่งใช้วิธีเลือกผู้ให้ข้อมูลด้วยเทคนิควิธีแบบลูกโซ่ (Snowball Technique Sampling) เพื่อให้ได้สาระที่ครอบคลุมครบถ้วน รวมทั้งข้อเสนอแนะในขั้นต้น เพื่อใช้ในการพัฒนาให้ได้ระบบบริหารความเสี่ยงที่ดี ที่เหมาะสมกับการดำเนินงานในสถานศึกษาโดยเฉพาะ และโดยเฉพาะกับการบริหารความเสี่ยงด้านการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา จากนั้นนำผลที่ได้มาใช้เป็นกรอบสำหรับการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และข้อเสนอแนะจากโรงเรียนรางวัลพระราชทาน ที่ได้รับรางวัลพระราชทานในช่วงปี 2558 – 2560 โดยการใช้แบบสอบถามเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้อำนวยการสถานศึกษา รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการหรือหัวหน้างานวิชาการ และผู้รับผิดชอบงานควบคุมภายในหรือการบริหารความเสี่ยงในสถานศึกษาแล้วนำผลรวมมายกร่าง

เป็นระบบและกระบวนการดำเนินงานการบริหารความเสี่ยงด้านวิชาการของสถานศึกษา ที่แสดงหลักการ แนวคิด การจัดระบบการดำเนินงานในระดับสถานศึกษา และกระบวนการบริหารความเสี่ยงกับงาน ด้านวิชาการ ของสถานศึกษาโดยเฉพาะ แล้วนำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิในการประชุมแบบ Focus group รับข้อวิพากษ์วิจารณ์ ข้อเสนอแนะ และการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำสู่ ภาคปฏิบัติ ในระดับสถานศึกษา แล้วนำเสนอแนะมาพัฒนาเป็นระบบที่สมบูรณ์ เพื่อเสนอสำหรับการ ดำเนินการในสถานศึกษาต่อไป

กรอบความคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบความคิดทางการวิจัย

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ภาพที่ 2 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ผลการวิจัย

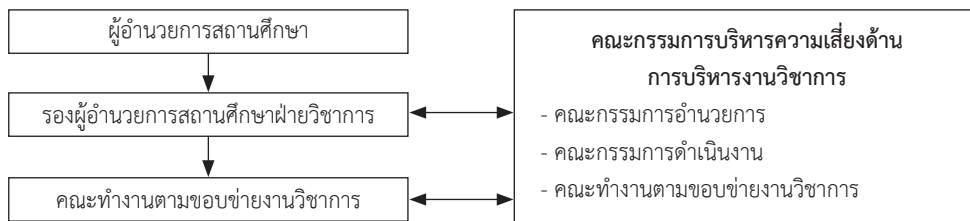
1. แนวคิดระบบบริหารความเสี่ยงด้านการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา

การบริหารความเสี่ยงเป็นเรื่องที่จัดได้ว่า เป็นกลยุทธ์ทางการบริหารจัดการที่เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน ที่มีการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างมากและเร็ว องค์การต่าง ๆ ต้องเผชิญกับความเสี่ยงที่อาจกลายเป็นอุปสรรคหรือเป็นตัวขัดขวาง ทำให้งานไม่สามารถดำเนินไปสู่ความสำเร็จ ระบบบริหารความเสี่ยงในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาที่มีลักษณะเฉพาะ ที่เป็นระบบที่ชัดเจน ตามหลักระบบบริหารจัดการที่ดี ต้องมีการจัดองค์การและการจัดการ (organization and management) ที่ชัดเจน มีการกำหนดวัตถุประสงค์ กำหนดขอบข่ายงานและวิธีดำเนินงาน กำหนดผู้รับผิดชอบที่ชัดเจน มีการวางแผนและการดำเนินงานตามขั้นตอนหรือกระบวนการที่เหมาะสม โดยเฉพาะงานด้านการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา ซึ่งเป็นหัวใจของการบริหารจัดการของสถานศึกษาโดยตรง ระบบบริหารความเสี่ยงด้านการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา ประกอบด้วย 1) การดำเนินงานการบริหารความเสี่ยงของสถานศึกษา และ 2) กระบวนการดำเนินงานในการบริหารความเสี่ยงตามขอบข่ายงานด้านการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา

2. วัตถุประสงค์ของระบบบริหารความเสี่ยงด้านการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา

- 2.1 เพื่อการป้องกัน ลดความผิดพลาด กำจัดเหตุการณ์ที่ส่งผลเสียต่องานวิชาการในสถานศึกษา
- 2.2 เพื่อให้มีแนวทางในการบริหารความเสี่ยงด้านการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา
- 2.3 เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมายตามขอบข่ายงานวิชาการในสถานศึกษา
- 2.4 เพื่อเพิ่มผลลัพธ์และประสิทธิภาพของงานวิชาการในสถานศึกษา รวมทั้งเกิดความคุ้มค่าในการใช้ทรัพยากรบริหารงาน

3. โครงสร้างการบริหารความเสี่ยงด้านการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา

ภาพที่ 3 โครงสร้างการบริหารความเสี่ยงด้านการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา

3.1 คณะกรรมการอำนวยการ ผู้อำนวยการสถานศึกษาเป็นประธาน รองผู้อำนวยการสถานศึกษาฝ่ายวิชาการเป็นรองประธาน รองผู้อำนวยการสถานศึกษาฝ่ายงานอื่นเป็นกรรมการ และหัวหน้างานบริหารความเสี่ยงของสถานศึกษา เป็นกรรมการและเลขานุการ มีบทบาทหน้าที่ 1) แต่งตั้งคณะกรรมการบริหารความเสี่ยงด้านการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา 2) กำหนดนโยบาย เป้าหมาย และแนวทางการบริหารความเสี่ยงในแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา 3) ให้ความเห็นชอบแผนการบริหารความเสี่ยงด้านการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา และ 4) ควบคุม กำกับ การดำเนินงาน นิเทศและให้คำปรึกษาในการบริหารความเสี่ยงด้านการบริหารงานวิชาการให้บรรลุเป้าหมายตามภารกิจงานด้านวิชาการ

3.2 คณะกรรมการดำเนินงาน รองผู้อำนวยการสถานศึกษาฝ่ายวิชาการเป็นประธาน หัวหน้างานวิชาการ (ระดับต่าง ๆ) ของสถานศึกษาเป็นกรรมการ หัวหน้าคณะทำงานตามขอบข่ายงานวิชาการเป็นกรรมการและเลขานุการ มีบทบาทหน้าที่ 1) เสนอนโยบาย เป้าหมายและแนวทางการบริหารความเสี่ยงในงานวิชาการให้ได้รับการปฏิบัติในแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษา 2) ระบุความเสี่ยง ระบุสาเหตุของความเสี่ยงในงานวิชาการ 3) ประเมินความเสี่ยง วิเคราะห์และจัดลำดับความสำคัญของความเสี่ยงในงานวิชาการตามขอบข่ายงานวิชาการของสถานศึกษา 4) จัดทำแผนบริหารความเสี่ยงและดำเนินการตามแผนบริหารความเสี่ยง 5) ควบคุมกำกับ ทบทวน ประเมินผลการดำเนินงานและความก้าวหน้าของแผนบริหารความเสี่ยงด้านวิชาการของสถานศึกษา และ 6) ติดตาม ประเมินผล และรายงานผลการบริหารความเสี่ยงในด้านวิชาการของสถานศึกษา

3.3 คณะทำงานตามขอบข่ายงานวิชาการ ประกอบด้วย หัวหน้าคณะทำงานตามขอบข่ายงานวิชาการของสถานศึกษา คณะทำงานเฉพาะกิจตามขอบข่ายงานวิชาการ 1- 3 คน มีบทบาทหน้าที่ 1) ระบุความเสี่ยง ระบุสาเหตุของความเสี่ยงในโครงการหรือกิจกรรมในงานวิชาการตามขอบข่ายงานวิชาการ 2) ประเมินความเสี่ยง วิเคราะห์และจัดลำดับความสำคัญของความเสี่ยงในโครงการหรือกิจกรรมในงานวิชาการ 3) จัดทำแผนการบริหารความเสี่ยงตามรายโครงการหรือกิจกรรมในงานวิชาการ 4) ปรับปรุงแผนการปฏิบัติการบริหารความเสี่ยงหลังจากที่ติดตามและประเมินผล และ 5) ติดตามตรวจสอบผล ทบทวนผลและรายงานผลการบริหารความเสี่ยงของโครงการหรือกิจกรรมในงานวิชาการหลังดำเนินการเสร็จสิ้น

4. ขอบข่ายงานวิชาการของสถานศึกษา

จากขอบข่ายงานด้านวิชาการที่หน่วยงานและนักวิชาการที่ให้ไว้ ทุกเรื่องมีความสำคัญในการบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษา แต่ขอบข่ายการบริหารวิชาการ ที่มีความครอบคลุมมากที่สุด ตามกฎกระทรวง กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา ที่ได้กำหนดขอบข่ายงานการบริหารงานวิชาการ จำนวน 17 ด้าน การออกแบบโดยรวมจึงกำหนดในขั้นต้นในลักษณะที่ครอบคลุมของประเด็นทั้งหมด แต่ในการปฏิบัติจริง สถานศึกษาอาจปรับให้เหมาะสมกับสภาพของสถานศึกษา หรือกำหนดการตามที่หน่วยงานที่ต้นสังกัดกำหนดก็ได้

5. กระบวนการในการบริหารความเสี่ยง

กระบวนการตามขอบข่ายด้านการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา จะประกอบด้วย

I = การระบุ วิเคราะห์ และประเมินความเสี่ยง

II = การจัดทำแผนและการบริหารความเสี่ยง

III = การติดตาม และการรายงานความก้าวหน้าของการบริหารความเสี่ยง

IV = การประเมินผลและการรายงานผลการบริหารการบริหารความเสี่ยง

กรอบการดำเนินงานการบริหารความเสี่ยงในงานวิชาการของสถานศึกษา

กระบวนการบริหารความเสี่ยง				
ขอบข่ายงานวิชาการ	I	II	III	IV
1. การพัฒนาหรือดำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนาสาระหลักสูตรท้องถิ่น				
2. การวางแผนงานด้านวิชาการ				
3.				
17. การพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา				

ภาพที่ 4 กรอบการดำเนินงานการบริหารความเสี่ยงในงานวิชาการของสถานศึกษา

5.1 การระบุ วิเคราะห์ และประเมินความเสี่ยงขึ้นการระบุ วิเคราะห์ และประเมินความเสี่ยงจะครอบคลุมการดำเนินงานในเรื่องการระบุความเสี่ยงและสาเหตุของความเสี่ยงดำเนินการโดยการค้นหาความเสี่ยงและวิเคราะห์สาเหตุหรือปัจจัยของความเสี่ยงในงาน โครงการ กิจกรรม หรือกระบวนการปฏิบัติงานในแต่ละส่วนที่เกี่ยวข้อง ว่ามีสิ่งใดหรือเหตุการณ์ใดที่อาจจะเป็นอุปสรรค ที่อาจทำให้การดำเนินงานไม่ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมาย อาจก่อให้เกิดผลเสียหายได้ โดยศึกษาจากข้อมูลสถิติของความเสี่ยงที่เคยเกิดขึ้นในอดีตจากการสำรวจสภาพในปัจจุบัน คาดคะเนถึงสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต จากการระดมความคิดของคณะทำงาน คณะกรรมการดำเนินงานจากการใช้แบบสอบถามหรือการสัมภาษณ์ เป็นต้น

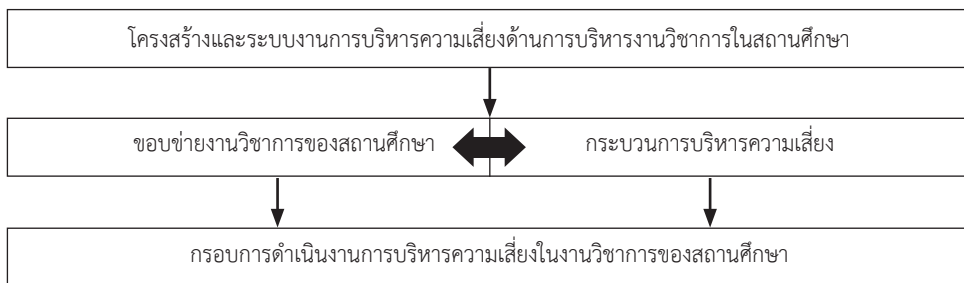
การประเมินความเสี่ยง เป็นการวิเคราะห์เพื่อคาดคะเนโอกาสและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากความเสี่ยงนั้นๆ และประเมินว่าความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นนั้นจะมีความรุนแรงอยู่ในระดับใดเพื่อจะได้นำมาจัดลำดับความสำคัญ การจัดลำดับความสำคัญของความเสี่ยง ปกติจะพิจารณาจาก 1) โอกาสที่จะเกิดความเสี่ยง 2) ผลกระทบที่เกิดขึ้น ความเสี่ยงนั้น และ 3) ระดับความสำคัญของความเสี่ยง โอกาสที่จะเกิดความเสี่ยงจึงหมายถึง ความเป็นไปได้ที่ความเสี่ยงหรือเหตุการณ์นั้นจะเกิดขึ้นในการพิจารณาระดับของโอกาสที่จะเกิดขึ้นมักจะใช้ข้อมูลที่ผ่านมา แต่ในกรณีที่เหตุการณ์ที่ไม่เคยมีมาก่อน อาจจะใช้ข้อมูลของเหตุการณ์ที่เป็นเหตุการณ์ลักษณะคล้ายกันกับที่เคยเกิดขึ้นในหน่วยงานอื่นจากข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้า หรือบางส่วนอาจได้ประสบการณ์ของคณะผู้ประเมิน

5.2 การจัดทำแผนและการบริหารความเสี่ยง ดำเนินการดังนี้ 1) ประชุมคณะกรรมการร่วมกันในการวางแผนและจัดทำแผนการบริหารความเสี่ยง 2) กำหนดวัตถุประสงค์การบริหารความเสี่ยง 3) กำหนดระยะเวลาในแต่ละกิจกรรมให้ชัดเจนในแผนการบริหารความเสี่ยง 4) กำหนดผู้รับผิดชอบโดยตรงในแผนการบริหารความเสี่ยง 5) กำหนดการงบประมาณให้ครอบคลุมในกิจกรรมที่ดำเนินงาน

6) ขออนุมัติแผนการบริหารความเสี่ยงในขอบข่ายงานวิชาการบูรณาการอยู่ในโครงการหรือกิจกรรมในแผนปฏิบัติงานประจำปีของโรงเรียน 7) ประชุมชี้แจง แผนการบริหารความเสี่ยงด้านการบริหารงานวิชาการให้มีความเข้าใจที่ตรงกัน 8) ติดตามผลการดำเนินงานความก้าวหน้าการบริหารความเสี่ยงด้านการบริหารงานวิชาการว่าบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ของการบริหารความเสี่ยง และ 9) ปรับปรุงแผนการปฏิบัติการบริหารความเสี่ยงหลังจากที่ติดตามและประเมินความก้าวหน้าของการบริหารความเสี่ยง

5.3 การติดตาม และการรายงานความก้าวหน้าของการบริหารความเสี่ยง การติดตามความก้าวหน้าและการบริหารความเสี่ยงจะครอบคลุมการติดตาม ตรวจสอบ ทบทวน ประเมินผล และการรายงาน เป็นการติดตามผลและรายงานผลการติดตามความก้าวหน้าในการดำเนินงานตามแผนและแนวทางการบริหารความเสี่ยง ติดตามผลตามมาตรการในการจัดการความเสี่ยงตามช่วงเวลาในระยะต่าง ๆ เช่น เป็นรายเดือน หรือตามที่กำหนดไว้โดยระบุความคืบหน้าของการจัดการความเสี่ยงตามแผนและความสำเร็จเมื่อเทียบกับเป้าหมายในแผน ระบุปัญหาและแนวทางการแก้ไขเพื่อให้สามารถดำเนินมาตรการได้อย่างสมบูรณ์

5.4 การประเมินผลและการรายงานผลการบริหารความเสี่ยง ในขั้นนี้จะเป็นการประเมินผลและรายงานผลการบริหารความเสี่ยง ระบุผลการดำเนินงานว่ามีความสำเร็จและมีประสิทธิภาพอย่างไร มีข้อเสนอแนะในการดำเนินงานต่อไปอย่างไร ตัวเอกสารการรายงานผลการบริหารความเสี่ยงของสถานศึกษาอาจจัดทำขึ้นแบบเป็นการเฉพาะทั้งรายงานความเสี่ยงรายโครงการรายกิจกรรมหรือบูรณาการเป็นเอกสารรายงานทั้งระบบ รวมทั้งการจัดทำรายงานสำหรับระบบควบคุมภายในได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับข้อกำหนดสำหรับแต่ละสถานศึกษา

ภาพที่ 5 ระบบบริหารความเสี่ยงด้านการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา

สรุปและอภิปรายผล

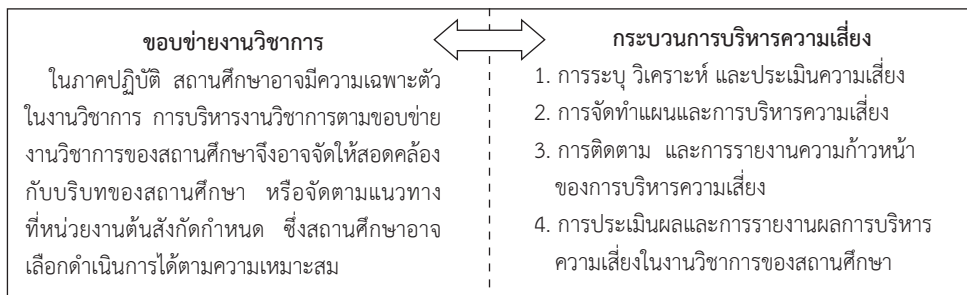
1. สถานศึกษาในปัจจุบันพบว่าการบริหารจัดการความเสี่ยง มีเพียงระบบการควบคุมภายใน (Internal Control) เป็นเครื่องมือติดตามการดำเนินงานตามภารกิจ และในมาตรฐานการประเมินผลการควบคุมภายใน จะมีการประเมินความเสี่ยงเป็นองค์ประกอบที่ 2 ซึ่งเป็นส่วนควบของระบบการควบคุมภายในอยู่ส่วนหนึ่ง แต่มิได้มีการบริหารความเสี่ยงในงานการบริหารด้านวิชาการซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารสถานศึกษาโดยตรงแต่อย่างใด ส่วนใหญ่จะเป็นไปในการบริหารด้านการเงินเป็นสำคัญทั้ง ๆ ที่การบริหารงานวิชาการเป็นงานหลักของสถานศึกษาเป็นที่พิสูจน์ความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการบริหารสถานศึกษา

2. ระบบบริหารความเสี่ยงด้านการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาที่นำเสนอจากการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย 1) การจัดระบบบริหารจัดการความเสี่ยงของสถานศึกษา และ 2) กระบวนการบริหารความเสี่ยงตามขอบข่ายงานด้านการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา ในด้านการจัดระบบบริหารจัดการความเสี่ยงของสถานศึกษา จะครอบคลุมหลักการ วัตถุประสงค์ และการจัดโครงสร้าง การดำเนินงานเฉพาะด้านการบริหารความเสี่ยงในด้านการบริหารงานวิชาการในระดับสถานศึกษา การกำหนดคณะกรรมการบริหารความเสี่ยงด้านการบริหารงานวิชาการ การแต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการ คณะกรรมการดำเนินงาน และคณะทำงานตามขอบข่ายงานวิชาการ กำหนดผู้รับผิดชอบการบริหารความเสี่ยงในแต่ละระดับงานของสถานศึกษา เพื่อรับผิดชอบดูแลและดำเนินงานให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ของการบริหารของสถานศึกษา โดยในการจัดโครงสร้างและการบริหารความเสี่ยงด้านการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา โดยเฉพาะสถานศึกษาขนาดใหญ่และขนาดกลาง ที่มีจำนวนนักเรียนเป็นจำนวนมากไม่ต่ำกว่า 500 คน สถานศึกษาอาจจะให้มีหัวหน้าวิชาการในแต่ละระดับเพิ่มเติมเข้าช่วยในการดำเนินงานเพื่อความสะดวกคล่องตัว หากเป็นในสถานศึกษาขนาดเล็ก โครงสร้างและระบบการบริหารงานความเสี่ยงด้านการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา อาจจัดในรูปแบบอื่นที่เหมาะสมหรือสอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา หรือจัดตามที่หน่วยงานต้นสังกัดกำหนดได้

ในด้านการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาตามขอบข่ายงานวิชาการจากการวิจัยครั้งนี้ได้เสนอในกรอบกว้าง ในภาคปฏิบัติ สถานศึกษาบางแห่งอาจมีความเฉพาะตัวในงานวิชาการ การบริหารงานวิชาการตามขอบข่ายงานวิชาการของสถานศึกษาจึงอาจจัดให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา หรือจัดตามแนวทางที่หน่วยงานต้นสังกัดกำหนด ซึ่งสถานศึกษาอาจเลือกดำเนินการได้ตามความเหมาะสม

ในด้านกระบวนการบริหารความเสี่ยง ตามขอบข่ายงานวิชาการในสถานศึกษา จะประกอบด้วย 1) การระบุ วิเคราะห์ และประเมินความเสี่ยง 2) การจัดทำแผนและการบริหารความเสี่ยง 3) การติดตาม และการรายงานความก้าวหน้าของการบริหารความเสี่ยง 4) การประเมินผลและการรายงานผลการบริหารความเสี่ยงในงานวิชาการของสถานศึกษา

3. กรอบการดำเนินงานการบริหารความเสี่ยงในงานวิชาการของสถานศึกษาซึ่งเป็นการนำกระบวนการบริหารความเสี่ยงไปดำเนินการกับงานวิชาการตามขอบข่ายงานวิชาการของสถานศึกษาจะเป็นไปตามกรอบ ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 6 กรอบการดำเนินงานการบริหารความเสี่ยงในงานวิชาการของสถานศึกษา

4. ปัจจัยสำคัญสู่ความสำเร็จในการบริหารความเสี่ยงด้านการบริหารงานวิชาการในระดับสถานศึกษา ประกอบด้วย การบริหารจัดการที่ดีซึ่งสถานศึกษาควรกำหนดโครงสร้างและการดำเนินงานที่ชัดเจน เป็นระบบ มีกลไกและกระบวนการการดำเนินงานที่เหมาะสมและเป็นไปได้ในการปฏิบัติ สอดคล้องกับบริบทของหน่วยงาน มีการสร้างความรู้ความเข้าใจและความตระหนักถึงความสำคัญและจำเป็นในเรื่องการบริหารความเสี่ยงให้กับสมาชิกในหน่วยงาน ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ในงานการบริหารความเสี่ยงด้านการบริหารงานวิชาการ การมีระบบสารสนเทศและการสื่อสารด้านการบริหารความเสี่ยงที่ดี มีการสื่อสารที่ดีที่สามารถเข้าใจได้ง่าย รวดเร็ว มีประสิทธิภาพ และการใช้การทบทวนหลังการทำงาน หรือหลังปฏิบัติงานในทุกครั้ง (After Action Review) ประกอบในแต่ละขั้นตอนของการดำเนินงาน มีการติดตาม กำกับ นิเทศ และประเมินการบริหารความเสี่ยงของทุกงานอย่างต่อเนื่อง

อภิปรายผล

ระบบบริหารความเสี่ยงด้านการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา ได้กำหนดประเด็นที่สำคัญในการอภิปราย คือ 1) สภาพปัจจุบันของการบริหารความเสี่ยงด้านการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา และ 2) ระบบบริหารความเสี่ยงที่เหมาะสมและเป็นไปได้ในภาคปฏิบัติในการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การบริหารจัดการความเสี่ยงในสถานศึกษาปัจจุบันจากการสัมภาษณ์ และสำรวจ

พบว่า มีเพียงระบบการควบคุมภายใน เป็นเครื่องมือติดตามการดำเนินงานตามภารกิจ และมาตรฐานการประเมินผลการควบคุมภายใน จะมีการประเมินความเสี่ยง เป็นส่วนควบของระบบการควบคุมภายในและเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารจัดการความเสี่ยง ซึ่งส่วนใหญ่ดำเนินการกับงานด้านการเงินเป็นสำคัญ ยังไม่พบการบริหารความเสี่ยงด้านการบริหารงานวิชาการโดยตรงที่เป็นระบบชัดเจนซึ่ง สอดคล้องกับรายงานสำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน (2560: 7) ที่มีการรายงานการทำหน้าที่ตรวจสอบงานด้านงบประมาณของสถานศึกษา แต่ในงานด้านอื่นๆ ได้แก่ ด้านวิชาการ ด้านบริหารบุคคล และด้านบริหารทั่วไปยังไม่มีการตรวจสอบ สถานศึกษาส่วนใหญ่จึงยังไม่เห็นความสำคัญในการดำเนินการบริหารความเสี่ยงให้เป็นระบบที่ชัดเจนโดยเฉพาะกับงานด้านวิชาการ ซึ่ง สอดคล้องกับงานวิจัยของพิสันต์ จันทร์เขียว (2555) เรื่องการบริหารความเสี่ยงด้านคุณภาพการศึกษา โรงเรียนในกลุ่มเครือข่ายแม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ ที่ได้พบว่า การบริหารความเสี่ยงจะเน้นในเรื่องด้านการบริหารจัดการโรงเรียนและสอดคล้องกับงานวิจัยของสุภาพร ชมระกา (2557) เรื่องปัจจัยบางประการที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลการบริหารความเสี่ยงของโรงเรียนในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดกาฬสินธุ์ ที่ได้พบว่า การบริหารความเสี่ยงจะเน้นเรื่องการติดตาม กำกับ ดูแล และประเมินการบริหารความเสี่ยงของทุกกลุ่มงานอย่างต่อเนื่อง และงานวิจัยของเนเรียว บินหะยีนีย (2555) เรื่องการบริหารความเสี่ยงของมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ ที่ได้พบว่า การบริหารความเสี่ยงให้ความสำคัญกับด้านการดำเนินงานภายในหน่วยงาน จากการศึกษางานวิจัย ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องการบริหารความเสี่ยงในภาพรวมของสถานศึกษา ยังไม่พบการบริหารจัดการความเสี่ยงด้านการบริหารงานวิชาการโดยเฉพาะ ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบของผู้วิจัยที่ได้พบว่า สถานศึกษาปัจจุบัน ยังไม่มีการบริหารความเสี่ยงด้านการบริหารงานวิชาการเป็นระบบที่ชัดเจน

2. ระบบบริหารความเสี่ยงด้านการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาที่นำเสนอจากการวิจัย

ประกอบด้วยสาระสำคัญใน 2 ส่วน คือ 1) การจัดระบบบริหารจัดการความเสี่ยงของสถานศึกษา และ 2) กระบวนการบริหารความเสี่ยงตามขอบข่ายงานด้านการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา ในเรื่องนี้ Semprevivo (1976: 1) ได้ระบุถึงระบบที่ต้องประกอบด้วยองค์ประกอบต่าง ๆ ซึ่งทำหน้าที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน เพื่อให้บรรลุอย่างใดอย่างหนึ่ง และ อุทัย บุญประเสริฐ (2529: 14) ที่กล่าวถึงการพัฒนาาระบบโดยการค้นหาปัญหาและการกำหนดวิธีแก้ไขปัญหาและพัฒนางาน หรือระบบงานในปัจจุบัน ผลสุดท้ายอยู่ที่สภาพต้องการจะให้เป็น คือมีการแก้ไขปัญหา ซึ่งระบบบริหารความเสี่ยงด้านการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา ที่ศึกษาในครั้งนี้ มาจากการสังเคราะห์แนวคิดหลักการ แนวปฏิบัติในการบริหารความเสี่ยงในองค์กรต่าง ๆ ของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ระบบการบริหารความเสี่ยงและกลไกการบริหารความเสี่ยงในหน่วยงานสถานศึกษากระทรวงศึกษาธิการ และสภาพปัจจุบัน ปัญหาของการบริหารความเสี่ยงด้านการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา

จากผลการศึกษาสำรวจสภาพปัจจุบัน ปัญหาและข้อเสนอแนะจากกลุ่มตัวอย่างสถานศึกษาที่ได้รับรางวัลพระราชทาน ในเรื่องการปฏิบัติในการกำหนดหรือแต่งตั้งผู้รับผิดชอบการดำเนินงานการบริหารความเสี่ยงด้านการบริหารงานวิชาการ ที่ควรมีเพิ่มเติม คือ มีการแต่งตั้งคณะกรรมการคณะทำงานที่เกี่ยวข้องกับการบริหารความเสี่ยงด้านวิชาการของสถานศึกษา ดังนั้นโครงสร้างการบริหารความเสี่ยงด้านการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา ต้องมีการกำหนดคณะกรรมการบริหารความเสี่ยงด้านการบริหารงานวิชาการขึ้นมาเป็นการเฉพาะ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของกนกวรรณ จันท (2555) เรื่องการบริหารความเสี่ยงในห้องสมุดมหาวิทยาลัย ที่ได้พบว่าส่วนใหญ่ต้องมีคณะกรรมการบริหารความเสี่ยงเป็นผู้รับผิดชอบ ส่วนในทางปฏิบัติสถานศึกษาขนาดใหญ่และขนาดกลางควรดำเนินการตามที่งานวิจัยเสนอไว้ สำหรับสถานศึกษาขนาดเล็ก โครงสร้างและระบบการบริหารงานความเสี่ยงด้านการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา อาจจัดในรูปแบบอื่น หรือเป็นแบบบูรณาการที่เหมาะสมกับสถานศึกษา หรือจัดการให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนหรือสถานศึกษา หรือจัดตามที่หน่วยงานต้นสังกัดกำหนดได้ ซึ่งเป็นตามดังที่สอดคล้องกับข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิในการประชุม Focus Group เพื่อพัฒนาระบบบริหารความเสี่ยงด้านการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาให้เหมาะสมและมีความเป็นไปได้ในการนำสู่การปฏิบัติในระดับสถานศึกษา

การดำเนินงานการบริหารความเสี่ยงในงานวิชาการของสถานศึกษาเป็นการนำกระบวนการบริหารความเสี่ยงไปดำเนินการกับงานวิชาการตามขอบข่ายงานวิชาการในสถานศึกษา เพื่อความครอบคลุมงานวิชาการ ที่ได้กำหนดขอบข่ายงานการบริหารงานวิชาการ จำนวน 17 ด้าน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกระทรวงศึกษาธิการ. 2550: 29) เชื่อว่ามีความครอบคลุมขอบข่ายงานวิชาการในสถานศึกษาในแบบที่ครบทุกด้าน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของธีระพร อายุวัฒน์ (2552) เรื่องแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานขนาดเล็ก พบว่า โรงเรียนที่มีแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ใช้ขอบข่ายงานการบริหารงานวิชาการ จำนวน 17 ด้าน เพื่อความครอบคลุมในการบริหารงานวิชาการ แต่ในภาคปฏิบัติจริงสถานศึกษาอาจจัดให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา หรือจัดตามแนวทางที่หน่วยงานต้นสังกัดกำหนดก็ได้ ซึ่งสถานศึกษาอาจเลือกดำเนินการได้ตามความเหมาะสม สอดคล้องกับข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิในการประชุม Focus Group เพื่อพัฒนาระบบบริหารความเสี่ยงด้านการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละสถานศึกษา

กระบวนการบริหารความเสี่ยงที่ดำเนินการกับงานวิชาการตามขอบข่ายงานวิชาการในสถานศึกษา คือ มีการดำเนินการระบุ วิเคราะห์ และประเมินความเสี่ยง การจัดทำแผนและการบริหารความเสี่ยง การติดตาม การรายงานความก้าวหน้าของการบริหารความเสี่ยง การประเมินผลและการรายงานผลการบริหารความเสี่ยงในงานวิชาการของสถานศึกษา กระบวนการบริหารความเสี่ยงมีความไม่แตกต่างกันในแต่ละหน่วยงาน เนื่องจากในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการมีความสำคัญ จึงทำให้การบริหารความเสี่ยงเกิดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ สอดคล้องกับกระบวนการบริหารความเสี่ยงของตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (2557: 1-10) ประกอบด้วย การกำหนดวัตถุประสงค์ (Objectives Setting) การบ่งชี้เหตุการณ์ (Event Identification) การประเมินความเสี่ยง (Risk Assessment) การตอบสนองความเสี่ยง (Risk Response) กิจกรรมการควบคุม (Control Activities) และการติดตาม (Monitoring)

ข้อเสนอแนะ

จากการสัมภาษณ์ผู้ที่มีประสบการณ์การทำงานเกี่ยวข้องกับการบริหารความเสี่ยงในหน่วยงานและสถานศึกษา การสำรวจสถานศึกษาที่ได้รับรางวัลพระราชทาน และการศึกษาจากผู้ทรงคุณวุฒิในการประชุม Focus Group ได้พบข้อเสนอแนะต่าง ๆ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- 1.1 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรนำเรื่องระบบการบริหารความเสี่ยงด้านบริหารงานวิชาการไปกำหนดเป็นนโยบายของสถานศึกษาทุกแห่งในสังกัด
- 1.2 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรอบรมให้ความรู้ด้านการบริหารความเสี่ยงให้แก่ผู้รับผิดชอบเรื่องการบริหารความเสี่ยงระดับสถานศึกษาเพื่อนำไปใช้ในการบริหารสถานศึกษา
- 1.3 สถานศึกษาควรจัดโครงสร้างการบริหารความเสี่ยงด้านงานวิชาการในระดับสถานศึกษาให้ชัดเจนโดยกำหนดผู้รับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารความเสี่ยงในงานวิชาการ

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

- 2.1 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรจัดทำคู่มือระบบการบริหารความเสี่ยงด้านการบริหารงานวิชาการให้ผู้รับผิดชอบเรื่องการบริหารความเสี่ยงระดับสถานศึกษาเพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการบริหารความเสี่ยง
- 2.2 สถานศึกษาควรจัดทำคู่มือระบบการบริหารความเสี่ยงด้านการบริหารงานวิชาการให้คณะกรรมการบริหารความเสี่ยงในส่วนต่าง ๆ เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการบริหารความเสี่ยง
- 2.3 สถานศึกษาควรนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาช่วยเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความเสี่ยง วิเคราะห์ข้อมูลความเสี่ยง และจัดเก็บข้อมูลความเสี่ยง เช่น นำโปรแกรม Google Form มาใช้เก็บรวบรวมข้อมูลระดับความเสี่ยงและสาเหตุของความเสี่ยงซึ่งจะช่วยให้เกิดความคล่องตัวในการดำเนินงาน
- 2.4 สถานศึกษาควรสร้างความรู้ความเข้าใจและความตระหนักถึงความสำคัญและจำเป็นเรื่องการบริหารความเสี่ยงให้กับสมาชิกในหน่วยงาน
- 2.5 ผู้บริหารสถานศึกษาควรให้การสนับสนุน จนเกิดความร่วมมือร่วมใจในการประสานงานการบริหารความเสี่ยงด้านการบริหารงานวิชาการ

2.6 ผู้บริหารสถานศึกษามีภาวะผู้นำในงานการบริหารความเสี่ยงด้านการบริหารงานวิชาการ

2.7 ควรใช้การทบทวนหลังการทำงาน หรือหลังปฏิบัติงานในทุกครั้ง (After Action Review) ประกอบในแต่ละขั้นตอนของการดำเนินงานการบริหารความเสี่ยงด้านการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา

2.8 ฝ่ายบริหารมีการติดตาม กำกับ นิเทศ และประเมินการบริหารความเสี่ยงของทุกกลุ่มงานอย่างต่อเนื่อง

3. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 การวิจัยครั้งนี้ยังมีข้อจำกัดในเรื่องของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้เพียงโรงเรียนรางวัลพระราชทานในการวิจัยครั้งต่อไปควรดำเนินการกับกลุ่มตัวอย่างอื่นที่เกี่ยวข้องกับการบริหารความเสี่ยงในสถานศึกษา

3.2 ควรศึกษาแนวปฏิบัติการบริหารความเสี่ยงของสถานศึกษาในสถานศึกษาประเภทอื่น ๆ ทั้งสถานศึกษาในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ และที่สังกัดหน่วยอื่นหรือน้องคณาจารย์ปรับปรุงระบบของสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

3.3 ควรทำการวิจัยเกี่ยวกับความต้องการจำเป็น (Need Assessment) ของเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบงานการบริหารความเสี่ยงในสถานศึกษาโดยเฉพาะโดยตรง เพื่อได้ข้อมูลมาพัฒนาติดตามผู้ที่รับผิดชอบได้เหมาะสมยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กนกวรรณ จันทร. (2555). การบริหารความเสี่ยงในห้องสมุดมหาวิทยาลัย. วิทยานิพนธ์ อ.ม. (บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- กิตติ ไสภาทิ และชญานิษฐ์ อูสาโท. (2558). แนวทางการบริหารความเสี่ยงในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนธบุรีวโรทยพิทยาลัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1. วารสารอิเล็กทรอนิกส์ทางการศึกษา, 10(3): 336-348.
- กลุ่มตรวจสอบภายในระดับกระทรวง. สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2556). คู่มือการจัดวางระบบการควบคุมภายในและประเมินผล. สืบค้นเมื่อ 22 ตุลาคม 2559, จาก www.kpru.ac.th/th/internal-audit/manual56.pdf
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกระทรวงศึกษาธิการ. (2550). ราชกิจจานุเบกษา, 124 (24 ก). สืบค้นเมื่อ 25 ตุลาคม 2559, จาก <http://backoffice.onec.go.th/uploaded/Category/Laws/RuleMetDistEdMnt2550-02-12-2010.pdf>
- เจริญ ศรีแสนปาง. (2556). การพัฒนาระบบการบริหารความเสี่ยงในโรงเรียนประถมศึกษา. วิทยานิพนธ์ กศ.ด. (การบริหารการศึกษา). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.
- ธีระพร आयวัฒน์. (2552). แนวปฏิบัติที่เป็นเลิศในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานขนาดเล็ก, วิทยานิพนธ์ ป.ด. (การบริหารการศึกษา). นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร. ถ่ายเอกสาร.

- โนเรีย บินหะยีนิยิ. (2555). การบริหารความเสี่ยงของมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์. วิทยานิพนธ์ บธ.ม. (การจัดการ), กรุงเทพฯ: คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. ถ่ายเอกสาร.
- ประวีติ ยงบุตร. (2555). การพัฒนารูปแบบการบริหารความเสี่ยงทั่วทั้งองค์กรในสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษา. ปริญญาโท กศ.ด. (การบริหารการศึกษา), พิษณุโลก: มหาวิทยาลัย นครสวรรค์. ถ่ายเอกสาร.
- ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (ต.ล.ท.). (2557). กรอบการบริหารความเสี่ยงองค์กร. สืบค้นเมื่อ 10 กันยายน 2559, จาก http://www.set.or.th/th/about/overview/files/ERM_Framework_2016.pdf.
- พิสันต์ จันทร์เชียว. (2555). การบริหารความเสี่ยงด้านคุณภาพการศึกษาโรงเรียนในกลุ่มเครือข่าย แม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่, วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. (การบริหารการศึกษา), เชียงใหม่: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ถ่ายเอกสาร.
- สุภาพร ชมระกา. (2557). ปัจจัยบางประการที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลการบริหารความเสี่ยงของ โรงเรียนในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดกาฬสินธุ์. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (การบริหาร การศึกษา), มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2552). การบริหารความเสี่ยง. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.
- สำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน. (2560). คู่มือควบคุมภายใน. กรุงเทพฯ: สำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน.
- อุทัย บุญประเสริฐ. (2529). วิธีการหรือเทคนิคเชิงระบบกับการบริหารโรงเรียน. เอกสารประกอบ โครงการ สัมมนาทางวิชาการเรื่องหลักและแนวทางในการบริหารโรงเรียนอย่างเป็นระบบ (น.14). กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.
- Semprevivo, Philop C. (1976). "System Analysis," Definition, Process, and Design. Chicago: Science Research Association.

การศึกษาหาค่าประกอบของโปรแกรมประยุกต์เสริมสร้างศักยภาพ การบริหารวิสาหกิจชุมชนเชิงนวัตกรรมของชุมชนผู้ผลิตวัตถุดิบ ในห่วงโซ่อุปทานของกิจการเพื่อสังคม Development Applications Program to Enhance Innovation Management for Community's Suppliers of Raw Materials in Supply Chains of Social Enterprise

ภูทิป มีถาวรกุล¹ พิทักษ์ ศิริวงค์² และ ชีระวัฒน์ จันทิก³

Phutip Meethavornkul, Phitak Siriwong, and Thirawat Chantuk

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาหาค่าประกอบของโปรแกรมประยุกต์เสริมสร้างศักยภาพการบริหารวิสาหกิจชุมชนเชิงนวัตกรรมของชุมชนผู้ผลิตวัตถุดิบในห่วงโซ่อุปทานของกิจการเพื่อสังคมโดยที่เป็นการ รวบรวมข้อมูลแบบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก และ การวิจัยอนาคต (Ethnographic Delphi Futures Research: EDFR) ซึ่งเป็นการศึกษาเพื่อหาค่าประกอบของโปรแกรมประยุกต์เสริมสร้างศักยภาพการบริหารวิสาหกิจชุมชนเชิงนวัตกรรมของชุมชนผู้ผลิตวัตถุดิบในห่วงโซ่อุปทานของกิจการเพื่อสังคมให้กับวิสาหกิจชุมชน โดยการวิจัยนี้ได้ประยุกต์เทคนิคเชิงปริมาณประเมินกลยุทธ์ตามคะแนน Cohen's Kappa เพื่อการศึกษาหาค่าประกอบของโปรแกรมประยุกต์เสริมสร้างศักยภาพการบริหารวิสาหกิจชุมชนเชิงนวัตกรรมของชุมชนผู้ผลิตวัตถุดิบในห่วงโซ่อุปทานของกิจการเพื่อสังคม และ วิสาหกิจชุมชนผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ วิสาหกิจชุมชนกลุ่มสมุนไพรบ้านดงบัง จังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งเป็น ชุมชนผู้ผลิตวัตถุดิบสมุนไพรให้กับกิจการเพื่อสังคม มูลนิธิโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร

ผลการวิจัยพบว่าองค์ประกอบที่จะนำไปพัฒนาโปรแกรมประยุกต์หรือแอปพลิเคชันเสริมสร้างศักยภาพวิสาหกิจชุมชนไปสู่การเป็นวิสาหกิจชุมชนเชิงนวัตกรรม มีจำนวน 6 องค์ประกอบหลัก คือ การเงินหรือเงินทุน (Money) กำลังคนหรือสมาชิก (Man) อุปกรณ์หรือเครื่องจักร (Machine) การจัดการ (Management) การแบ่งปัน (Sharing) และ การให้ข้อมูลป้อนกลับ (Feedback)

¹นักศึกษาระดับปริญญาเอก คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร จังหวัดเพชรบุรี

Doctor of Philosophy Student, Faculty of Management Science, Silpakorn University, Petchaburi Province.

²รองศาสตราจารย์ ดร. ประจำคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร จังหวัดเพชรบุรี

Associate Professor, Faculty of Management Science, Silpakorn University, Petchaburi Province.

³รองศาสตราจารย์ ดร. ประจำคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร จังหวัดเพชรบุรี

Associate Professor, Faculty of Management Science, Silpakorn University, Petchaburi Province.

Corresponding author e-mail: thepool28@gmail.com

ARTICLE HISTORY: Received 10 May 2020, Revised 4 July 2020, Accepted 10 July 2020.

ผลการวิเคราะห์โปรแกรมเสริมสร้างศักยภาพวิสาหกิจชุมชนไปสู่การเป็นวิสาหกิจชุมชนเชิงนวัตกรรม วิเคราะห์สถิติค่า Cohen's Kappa มีระดับความสอดคล้องในระดับดี คือ โปรแกรมใช้ได้ตามวัตถุประสงค์ อีกทั้งนวัตกรรมแพลตฟอร์มเป็นเรื่องที่ใหม่กับชุมชนโดยที่สมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่เป็นวัยกลางคน ดังนั้นต้องออกแบบกระบวนการการใช้งานให้เข้าใจและเข้าถึงง่าย แต่ที่สำคัญที่สุด นวัตกรรมแพลตฟอร์มที่ได้จัดทำขึ้นมาต้องสามารถตอบจุดประสงค์ แก้ปัญหา หรือ พัฒนาชุมชนได้ โดยนำองค์ประกอบแนวคิดทฤษฎีทางการจัดการมาอยู่เบื้องหลังโดยที่ปรัชญาที่อยู่เบื้องหลัง นวัตกรรมแพลตฟอร์มนี้คือระบบการจัดการที่จะมาตอบโจทย์ในทุกห่วงโซ่อุปทานของชุมชนผู้ผลิต วัตถุดิบ

คำสำคัญ: องค์ประกอบของโปรแกรมประยุกต์, เสริมสร้างศักยภาพการบริหาร, วิสาหกิจชุมชนเชิงนวัตกรรม, ชุมชนผู้ผลิตวัตถุดิบของกิจการเพื่อสังคม

Abstract

The objective of this research is to study the components of an application to enhance the performance of innovative community enterprise management of raw material producer communities in the social enterprise supply chain. This research use both qualitative and quantitative methods. For the qualitative research, in-depth interviews and ethnographic delphi futures research were conducted. This research applied quantitative research techniques of evaluated strategies based on Cohen's Kappa scores to study application components. The key informant is the community enterprise, Ban Dong Bang Herb Group in Prachinburi Province which produces herbs for the social enterprise Chaophya Abhaibhubejhr Hospital Foundation.

This research shows that the components of the program to enhance the capacity of community enterprises to be innovative community enterprises consist of six main components: money, man labor, machine, management, sharing and feedback. The Cohen's Kappa analysis of a program for enhancing the capacity of community enterprises to become innovative community enterprises has a good level of consistency. The program can be used for its intended purpose. As the platform innovation is new to the community with most community members being middle-aged, therefore, the user process must be designed to be easily accessible. Most importantly, the platform innovation that has been created must be able to answer the objectives, solve problems or develop the community by inputting the management theory concepts. The philosophy behind this platform innovation is the management system that will meet the needs of every supply chain of the raw material producer community.

Keywords: Application components, Enhance management potential, Innovative community enterprise, Community of raw materials producers in social enterprise

บทนำ

ในยุคโลกาภิวัตน์ เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมในโลกได้มีการปรับเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็วและการปรับเปลี่ยนที่รวดเร็วนี้อีกทำให้เกิดปัญหามากมายที่ขึ้นมามากขึ้นในโลกซึ่งเป็นเหตุที่ต้องหาวิธีแก้ไข และในทุกวันนี้คำว่า นวัตกรรม (Innovation) เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาเพื่อตอบโจทย์ความต้องการในทุกๆภาคส่วน ซึ่งนวัตกรรมที่เกิดขึ้นในโลกล้วนเกิดมาจากการวิจัยและพัฒนาขึ้นมาทั้งสิ้น (Gopalakrishnan & Bierly, 1997) โดยที่นวัตกรรมที่ผู้คนบนโลกเห็นและสามารถจับต้องได้ล้วนเป็นนวัตกรรมทางเทคโนโลยีที่มาจากด้านวิศวกรรม แต่มากไปกว่านั้นเบื้องหลังของคำว่านวัตกรรมที่เกิดขึ้นมาบนโลกนั้นมีมากกว่านวัตกรรมทางเทคโนโลยีและวิศวกรรม ซึ่งในแต่ทฤษฎีนวัตกรรมนั้นมีความหลากหลายมากแล้วแต่มีจุดประสงค์ที่จะแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละพื้นที่หรือแต่ละเหตุการณ์ (สำนักนวัตกรรมแห่งชาติ, 2550) ซึ่งในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 มีความต่อเนื่องจากแผนที่ 11 ที่นำเสนอแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของไทย โดยการใช้ความรู้ การศึกษา การสร้างสรรค์งาน และการใช้ทรัพย์สินทางปัญญาที่เชื่อมโยงกับพื้นฐานความรู้ของสังคม ความรู้ทางวัฒนธรรมหรือภูมิปัญญาในชุมชน รวมถึงการสร้างเทคโนโลยีและนวัตกรรม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560)

การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากมีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในประเทศไทย และเศรษฐกิจฐานราก นอกจากภาคการเกษตรแล้ว เศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น หรือ วิสาหกิจชุมชน ก็ถือได้ว่าเป็นรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจไทยในยุคปัจจุบันและวิสาหกิจชุมชนเป็นอีกกลุ่มที่หากมีการพัฒนาแล้วจะช่วยให้ สังคม และ สิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นที่มีการพัฒนาได้ แต่ทั้งนี้เศรษฐกิจฐานรากจะต้องมีของวิสาหกิจชุมชนจะต้องมีคุณภาพและมีความสามารถในการใช้องค์ความรู้จากชุมชนร่วมกับแนวคิดทางการจัดการมาสร้างนวัตกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนได้ และเพื่อให้ทันกับนโยบายการจัดการของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 วิสาหกิจชุมชน (Community Enterprise) ต้องเปลี่ยนจากการเป็นผู้ประกอบการแบบเดิมไปสู่การเป็นวิสาหกิจชุมชนเชิงนวัตกรรม (Innovation Community Enterprises) และต้องเป็นธุรกิจชุมชนที่มีศักยภาพสูงเปลี่ยนจากรูปแบบการจัดการแบบเดิมซึ่งมีการสร้างมูลค่าค่อนข้างต่ำ ไปสู่บริการที่มีมูลค่าสูง หรือแม้กระทั่งเปลี่ยนจากแรงงานทักษะต่ำไปสู่แรงงานที่มีความรู้และทักษะสูงรวมถึงต้องใช้ประโยชน์จากความรู้และจิตวิญญาณท้องถิ่นผนวกรวมกับเทคโนโลยีรวมทั้งจำเป็นต้องมีการพัฒนาแนวทางต่าง ๆ ให้วิสาหกิจชุมชนมีการพัฒนาอย่างเป็นระบบ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2558) และ การพัฒนาถือว่าเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมอย่างมีแบบแผนผ่านการ ใช้ หลักพฤติกรรมศาสตร์ การวิจัย และทฤษฎี (Burke, 2005) อย่างไรก็ตามในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างเป็นระบบนั้นต้องเริ่มจากการพัฒนาในระดับบุคคล ระดับกลุ่มและระดับองค์การ โดยที่การพัฒนาองค์การให้เกิดความสำเร็จนั้นวิสาหกิจชุมชนสามารถนำเทคนิคการพัฒนาองค์การมาใช้ให้ชุมชนประสบความสำเร็จได้ โดยอาจเริ่มจากการสำรวจข้อมูลการฝึกอบรมเพื่อการพัฒนาการสร้างทีมงาน โปรแกรมสร้างคุณภาพในชีวิตงาน การจัดการโดยยึดวัตถุประสงค์และการสร้างองค์การแห่งการเรียนรู้ และนอกเหนือจากขั้นตอนที่กล่าวมาการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนยังจำเป็นต้องคำนึงถึงนวัตกรรมการพัฒนาอื่น ๆ อีก เช่น การพัฒนานวัตกรรมการผลิตภัณฑ์ การพัฒนานวัตกรรมด้านการตลาด หรือ การพัฒนานวัตกรรมด้านการเงิน เป็นต้น

จากประเด็นต่าง ๆ ทำให้ผู้วิจัยเล็งเห็นความสำคัญของห่วงโซ่ประกอบของโปรแกรมเสริมสร้างศักยภาพการบริหารเชิงนวัตกรรมโดยเน้นนวัตกรรมแพลตฟอร์ม (Technology Innovation Platform) เพื่อเพิ่มศักยภาพการบริหารสำหรับชุมชนผู้ผลิตวัตถุดิบในห่วงโซ่อุปทานของกิจการเพื่อสังคมที่เหมาะสมเพื่อยกระดับวิสาหกิจชุมชนให้เป็นผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนเชิงนวัตกรรมโดยที่องค์ประกอบเชิงนวัตกรรมที่จะทำให้วิสาหกิจชุมชนเพิ่มศักยภาพการบริหารเพื่อลดต้นทุนเพื่อเพิ่มรายได้และเพิ่มศักยภาพได้นั้นมาจากแนวคิดเชิงนวัตกรรมต่าง ๆ คือ นวัตกรรมแพลตฟอร์มหรือโปรแกรมประยุกต์ โดยมีองค์ประกอบต่าง ๆ ด้านการจัดการเช่น การเงิน (Money) กำลังคนหรือสมาชิก (Man) อุปกรณ์หรือเครื่องจักร (Machine) การจัดการ (Management) การเสนอและย้อนกลับ (Feedback) หรือ แบ่งปันความรู้ (Knowledge Sharing) เป็นต้น และแนวความคิดเชิงนวัตกรรมต่าง ๆ เหล่านี้จะมีคุณภาพที่จะสามารถสร้างคุณค่าให้กับชุมชนนำไปสู่การเป็นวิสาหกิจชุมชนที่มีความสามัคคี มีกระบวนการทำงานที่เข้มแข็ง สามารถแข่งขันกับตลาดทั่วไปได้ และก่อให้เกิดประโยชน์ในทางปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมสำหรับการพัฒนาและการจัดการมุ่งสู่การเป็นวิสาหกิจชุมชนที่ยั่งยืนคงมีชื่อเสียงในตลาดโลกได้อย่างเป็นรูปธรรม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาหาแนวโน้มองค์ประกอบโปรแกรมประยุกต์เสริมสร้างศักยภาพการบริหารวิสาหกิจชุมชนเชิงนวัตกรรมของชุมชนผู้ผลิตวัตถุดิบในห่วงโซ่อุปทานของกิจการเพื่อสังคม
2. เพื่อศึกษาห่วงโซ่ประกอบที่จะนำไปพัฒนาโปรแกรมประยุกต์เสริมสร้างศักยภาพการบริหารวิสาหกิจชุมชนเชิงนวัตกรรมของชุมชนผู้ผลิตวัตถุดิบในห่วงโซ่อุปทานของกิจการเพื่อสังคม

การทบทวนวรรณกรรม

1. แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน

วิสาหกิจชุมชนนั้นหมายถึงการเริ่มต้นจากการมีสมาชิกตั้งแต่ 8-10 คนขึ้นไปและสมาชิกทั้งหมดมีความคิดเรื่องผู้ประกอบการก็สามารถเรียกได้ว่าชุมชนนั้นเป็นวิสาหกิจชุมชนได้ ซึ่งวิสาหกิจชุมชนเป็นคนที่รวมตัวกันดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ทั้งด้านการผลิต การขาย การแปรรูป การบริหารจัดการ การสร้างความสัมพันธ์ที่เกิดจากภายในท้องถิ่น (Phongphit, 2005) และวิสาหกิจชุมชน ยังหมายถึง กิจการชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการ หรือการอื่น ๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกัน และรวมตัวกันประกอบกิจการ (สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, 2548) ดังนั้น วิสาหกิจชุมชน หมายถึง กิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการหรือการอื่น ๆ ซึ่งเป็นการจัดการทุนของชุมชนอย่างสร้างสรรค์ โดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกัน และรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าวเพื่อสร้างรายได้ และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัวชุมชน และระหว่างชุมชน

2. แนวคิดนวัตกรรมแพลตฟอร์ม

ตามนิยามโดยสำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติให้ความหมายของ นวัตกรรม ว่าหมายถึงสิ่งใหม่ที่เกิดจากการใช้ความรู้และความคิดต่าง ๆ สร้างสรรค์สิ่งใหม่ขึ้นมาและสิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นนั้นเป็นประโยชน์ต่อเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งนวัตกรรมไม่ได้มีความหมายเฉพาะการนำเทคโนโลยีทันสมัยมาใช้อย่างเดียว

เท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงการปรับเปลี่ยนหรือเปลี่ยนแปลงวิถีคิดเพื่อหาข้อสรุปหรือแนวทางเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งส่งผลไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ (สำนักนวัตกรรมแห่งชาติ. 2550) นวัตกรรมยัง คือ ความคิด การปฏิบัติ หรือ สิ่งใหม่สำหรับบุคคลหรือหน่วยงานต่าง ๆ ที่นำไปใช้ นวัตกรรมยัง หมายถึงสิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นในธุรกิจไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการผลิตการจัดจำหน่ายและไม่ว่าจะเป็นสินค้า หรือบริการ (Betje. 1998) และ แพลตฟอร์ม (Platform) คือระบบปฏิบัติการในการจัดการกระบวนการทำงานที่มีผู้เกี่ยวข้องที่มีเป้าหมายและความสนใจเหมือนกัน (Laroche et al. 2012) แพลตฟอร์มยัง หมายถึงระบบกลางที่มีผู้มีส่วนได้เสียทั้งหมดมีส่วนร่วมในแพลตฟอร์มที่สนับสนุนให้มีข้อมูลง่ายขึ้น รวดเร็วมากขึ้น (Wirtz et al. 2013) ดังนั้น แพลตฟอร์มนวัตกรรม (Technology Innovation Platform) จึงเป็นนวัตกรรมที่จะเป็นประโยชน์ของคนในชุมชนและจะทำให้วิสาหกิจชุมชนเติบโต ไปในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงสู่ยุคดิจิทัล (Digital Transformation) ได้อย่างมั่นคง เข้มแข็ง และยั่งยืน

3. แนวคิดทรัพยากรการบริหาร (4M)

แนวคิดทรัพยากรการบริหาร หรือ แนวคิด 4M ซึ่งเป็นแนวคิดที่สามารถใช้ในการจัดการ ทรัพยากรในการบริหารและสามารถแบ่งแยกได้เป็น 4 ประเภท (เอกพิชญ์ ชินะชาย. 2561; กัลยา นาคลังกา และคณะ. 2561; สมคิด บางโม. 2548) ได้แก่ 1) บุคลากร (Man) กล่าวคือ คนงาน พนักงาน หรือบุคลากรทั้งจากภายในและภายนอก ซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญที่สุด เพราะการผลิตหรือ ดำเนินการใด ๆ จะต้องเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยคน ทั้งในด้านความคิด การวางแผน การดำเนินการ หรือ จัดการทำให้เกิดการผลิตหรือกิจกรรมทางธุรกิจทุกรูปแบบ การพัฒนาคนจึงเป็นสิ่งสำคัญที่สุดเพื่อให้ ประสบความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจ 2) งบประมาณ (Money) เงิน หรือทุน ที่ใช้ในการดำเนินธุรกิจ ทั้งจากเงินทุนภายในและภายนอก ในทางธุรกิจเงินทุนถือว่าเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญ เพราะการทำธุรกิจ ทุกอย่างไม่สามารถดำเนินได้ดีหากขาดทุนในการดำเนินงาน 3) วัสดุอุปกรณ์หรือเครื่องจักร (Machine) เครื่องจักร เครื่องมือ เครื่องใช้หรืออุปกรณ์อำนวยความสะดวกในการผลิต และ เป็นมาตรฐาน หรือ ความทนทานในบางเหตุการณ์ที่มนุษย์ทำไม่ได้ 4) การจัดการ (Management) วิธีการ ขั้นตอน หรือ ขบวนการในการทำงานหรือการผลิต ซึ่งปัจจัยนี้เป็นปัจจัยที่ควรให้ความสำคัญ เพราะความสำเร็จของ การดำเนินกิจกรรมที่มีนั้น จะต้องมาจากการปฏิบัติงานและขั้นตอนของการผลิตหรือการดำเนินธุรกิจ ที่ดี ต้องมีการจัดการ การวางแผน การติดตาม การตรวจสอบ และการควบคุมการผลิตหรือการดำเนิน กิจกรรม โดยกำหนดให้มีขั้นตอนในการปฏิบัติงานที่ดีมีประสิทธิภาพ

ดังนั้นองค์ประกอบทั้ง 4 ข้อ แนวคิดและทฤษฎีทรัพยากรการบริหาร 4M ที่กล่าวมานี้ ถือว่ามีความพอดีและครอบคลุมการทำงานในชุมชนผู้ผลิตวัตถุดิบในห่วงโซ่อุปทานถึงแม้ว่าในปัจจุบัน จะมีการคิดองค์ประกอบที่มากกว่า 4 ข้อ (สมพงษ์ เกษมสิน. 2514) แต่ในบริบทของวิสาหกิจชุมชน ที่เป็นผู้ผลิตถือว่าเป็นเพียงพอเพราะองค์ประกอบทั้ง 4 ข้อนี้เป็นสิ่งที่จำเป็นในทุกกระบวนการของ วิสาหกิจชุมชน

4. แนวคิดการแบ่งปัน

แนวคิดการแบ่งปัน (Sharing) หมายถึงการบริโภคร่วมกันเป็นการแสดงออกถึงรูปแบบ ทางสังคมและเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในลักษณะของการแลกเปลี่ยน การเช่า การมอบของขวัญ การแบ่ง การยืมและการให้ยืม (Botsman & Rogers. 2010) ซึ่งเป็นพฤติกรรมของการแสดงออกถึง

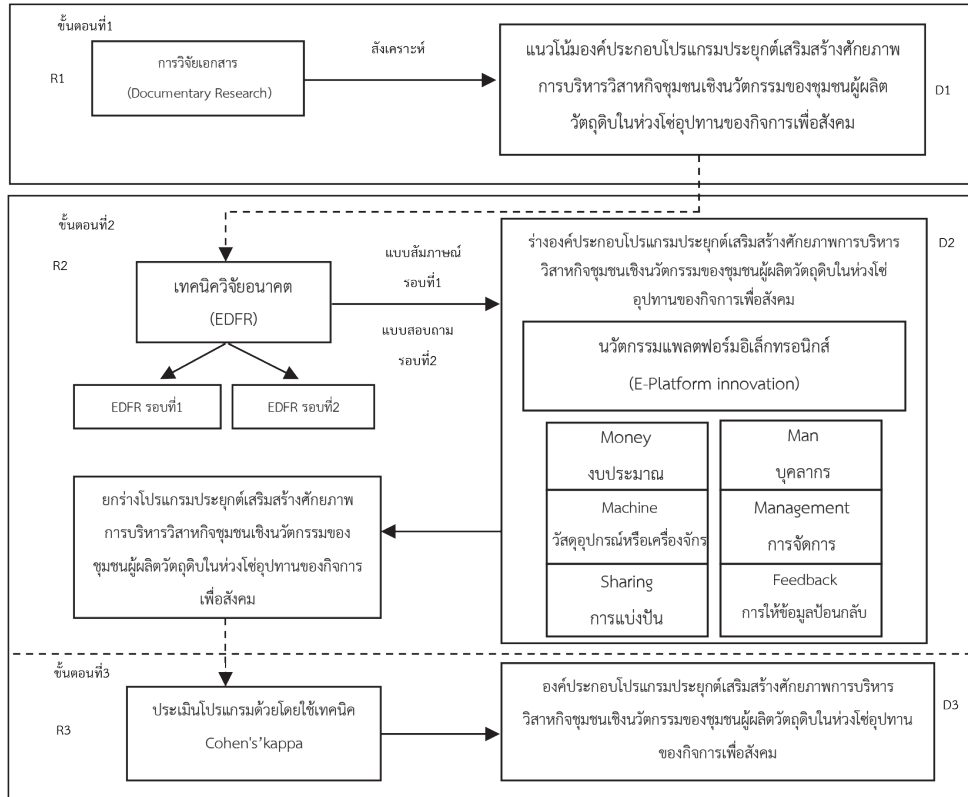
การเห็นแก่ประโยชน์ของผู้อื่นและผลประโยชน์ระหว่างกันเป็นหลัก ได้แก่ ความสะดวกสบาย ความมีมารยาท ความมีใจต่อผู้อื่น (Fine, 1980) และ แนวคิดการแบ่งปัน ในมุมมองของการทำวิสาหกิจชุมชน โดยเฉพาะในสังคมวัฒนธรรมตะวันออก เช่น ประเทศไทยอาจมีอยู่ภายในชุมชนอยู่แล้วแต่การยกแนวคิดการแบ่งปันมาเป็นหนึ่งในปัจจัยของการพัฒนาโปรแกรมประยุกต์เสริมสร้างศักยภาพการบริหารวิสาหกิจชุมชนเชิงนวัตกรรมของชุมชนผู้ผลิตวัตถุดิบในห่วงโซ่อุปทานของกิจการเพื่อสังคมจะถือได้ว่าเป็นการนำแนวคิดที่เป็นด้านบวกมาสนับสนุนสิ่งที่มีประโยชน์ให้มีรูปธรรมจับต้องเป็นแนวทางปฏิบัติได้มากยิ่งขึ้น

5. แนวคิดการให้ข้อมูลป้อนกลับ

การให้ข้อมูลป้อนกลับ (Feedback) หมายถึง การให้ข้อมูลเกี่ยวกับ ผลการปฏิบัติงานในปัจจุบัน โดยเป็นการสื่อสารสองทาง (Two-Way Communication) ระหว่างผู้ให้และผู้รับข้อมูลป้อนกลับ ให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพ ตรงตามเป้าหมายของหน่วยงาน จะต้องแก้ไขการทำงานในส่วนใดบ้าง เพื่อช่วยให้ผู้รับข้อมูลได้ตระหนักในตนเองและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีอันจะนำไปสู่การพัฒนาปรับปรุงและเพิ่มผลการปฏิบัติงานให้ตรงตาม เป้าหมายของหน่วยงานและองค์กรให้ดียิ่งขึ้น (Chaiso & Sukvichai, 2015) ดังนั้น แนวคิดเรื่องการให้ข้อมูลป้อนกลับ เป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญต่อการเชื่อมต่อ สร้างความเป็นชุมชนระหว่างกันเป็นการสื่อสารสองทางระหว่างผู้ให้ ข้อมูลป้อนกลับและผู้รับข้อมูลป้อนกลับที่สำคัญในการสื่อสารกันและหากมีการสื่อสารระหว่างกันที่มากพอหรือง่ายขึ้นจะทำให้โปรแกรมประยุกต์เสริมสร้างศักยภาพการบริหารวิสาหกิจชุมชนเชิงนวัตกรรมของชุมชนผู้ผลิตวัตถุดิบในห่วงโซ่อุปทานของกิจการเพื่อสังคมมีประสิทธิภาพมากขึ้น

กรอบความคิดที่ใช้วิจัยและวิธีดำเนินการวิจัย

วิจัยเรื่องการศึกษาหาค่าประกอบของโปรแกรมประยุกต์เสริมสร้างศักยภาพการบริหารวิสาหกิจชุมชนเชิงนวัตกรรมของชุมชนผู้ผลิตวัตถุดิบในห่วงโซ่อุปทานของกิจการเพื่อสังคม ซึ่งในงานวิจัยนี้วิสาหกิจชุมชนคือกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสมุนไพรบ้านดงบัง และ กิจการเพื่อสังคมคือ มูลนิธิเจ้าพระยาอภัยภูเบศร โดยที่ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัย (Research Methodology) รวบรวมข้อมูลแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มาใช้ในการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก และ นำเทคนิคการวิจัยอนาคต (Ethnographic Delphi Futures Research: EDFR) ซึ่งเป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาหาค่าประกอบของโปรแกรม อีกทั้งผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือโดยนำรูปแบบแนวทางเกี่ยวกับโปรแกรมไปตรวจสอบความสอดคล้องเชิงเนื้อหาโดยใช้เทคนิคการหาค่าสัมประสิทธิ์แคปปา ของโคเฮน (Cohen's Kappa Coefficient) เพื่อกำหนดเป็นโปรแกรมโดยที่ผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางการทำงานเป็น 3 ขั้นตอน ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดเชิงขั้นตอนในการวิจัยในรูปแบบการวิจัยและพัฒนา

ขั้นตอนที่ 1 ทบทวนวิจัยเอกสาร ทำให้เกิดการสังเคราะห์และพัฒนาเป็นแนวทางในการหาองค์ประกอบของโปรแกรมประยุกต์เสริมสร้างศักยภาพการบริหารวิสาหกิจชุมชนเชิงนวัตกรรมของชุมชนผู้ผลิตวัตถุดิบในห่วงโซ่อุปทานของกิจการเพื่อสังคม

ขั้นตอนที่ 2 การหาองค์ประกอบด้วยเทคนิควิจัยอนาคต EDFR รอบที่ 1 ด้วยแบบสัมภาษณ์และรอบที่ 2 ด้วยแบบสอบถามจำแนกเป็น 3 กลุ่ม โดยสัมภาษณ์เชิงลึกจากวิสาหกิจชุมชน จำนวน 6 คน กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการ จำนวน 6 คน และกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านนวัตกรรม จำนวน 5 คน รวม 17 คน โดยผลการวิจัยเกี่ยวกับจำนวนผู้เชี่ยวชาญในการวิจัยแบบอนาคตของ Macmillan พบว่าหากจำนวนผู้เชี่ยวชาญมีจำนวน 17 คนขึ้นไป จะมีการคลาดเคลื่อน (Error) ที่น้อยมาก และจะเริ่มคงที่คือ 0.02 ดังนั้นผู้วิจัยจึงใช้ผลการศึกษานี้เป็นแนวทางในการกำหนดจำนวนผู้เชี่ยวชาญจำนวน 17 คน (Macmillan, 1971)

ขั้นตอนที่ 3 การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือโดยนำรูปแบบแนวทางเกี่ยวกับโปรแกรมไปตรวจสอบความสอดคล้องเชิงเนื้อหาโดยใช้เทคนิคการหาค่าสัมประสิทธิ์แคปปา ของโคเฮน (Cohen's Kappa Coefficient) เพื่อประเมินผล ซึ่งเป็นการใช้วัดความเห็นพ้องต้องกันสำหรับข้อมูลที่ได้จากการวัดเชิงจำแนกประเภท โดยผู้วิจัยนำรูปแบบแนวทางเกี่ยวกับโปรแกรมไปขอคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญและปรับปรุงตามข้อเสนอแนะ จากนั้นนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน พิจารณา

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษางานวิจัยและการทบทวนเอกสาร

จากผลการศึกษางานวิจัยและการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบที่มีผลต่อแพลตฟอร์มนวัตกรรม (Technology Innovation Platform) ที่สอดคล้องกับการจัดการวิสาหกิจชุมชนพบว่าองค์ประกอบต่าง ๆ ที่จะทำให้แพลตฟอร์มนี้สามารถบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนนี้ได้มีทั้งหมด 6 องค์ประกอบโดยผลการศึกษาในแต่ละองค์ประกอบสามารถแยกได้ดังนี้

1.1 กำลังคนหรือสมาชิก (Man) โดยการพัฒนาคนโดยเฉพาะสมาชิกในชุมชนและเจ้าหน้าที่ของกิจการเพื่อสังคมซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่สุดเพื่อให้ประสบความสำเร็จในการดำเนินกิจการได้ เหมือนกับที่ MacLeod (1991) กล่าวว่าทรัพยากรควรใช้เพื่อการพัฒนาบุคลากรในชุมชนความหมายของธุรกิจชุมชนคือการพัฒนาในชุมชนเพราะคนในชุมชนสำคัญที่สุด

1.2 เงินทุน (Money) กล่าวได้ว่าการทำกิจการทุกอย่างจะต้องเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยเงินทุน เพราะจะเป็นตัวขับเคลื่อนกิจการและปัจจัยต่าง ๆ ให้ดำเนินการไปได้ทั้งในด้านค่าแรงคน ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน ค่าใช้จ่ายในการซื้อวัสดุมาใช้ในการดำเนินธุรกิจ และในบริบทของวิสาหกิจชุมชนด้านวัตถุดิบเป็นสิ่งที่สำคัญเพราะทุกวิสาหกิจชุมชน ต้องอาศัยวัตถุดิบมาใช้ในการผลิต ดังนั้นต้องรู้จักบริหารจัดการวัตถุดิบ ให้มีประสิทธิภาพสามารถมีเพียงพอในการผลิต บริหารจัดการให้ได้ต้นทุนที่ต่ำในการผลิต และทำให้วิสาหกิจชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป

1.3 อุปกรณ์หรือเครื่องจักร (Machine) โดยการบริหารเครื่องจักรมีการใช้เครื่องจักรให้เกิดความคุ้มค่า มีการควบคุมคุณภาพเครื่องจักร การดูแลรักษา การปรับปรุงสภาพการทำงานให้ดียิ่งขึ้น เพื่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลกับงานให้มากที่สุด โดยเน้นคุณภาพความเที่ยงตรงสูง ใช้เวลาน้อย และมีค่าใช้จ่ายน้อยที่สุดโดยการกำหนดแนวทางการใช้งานเครื่องมือเครื่องใช้ที่เป็นส่วนสำคัญของการผลิตออกมาให้มีคุณภาพ และผลิตได้ในระยะเวลาที่กำหนดดังนั้นจึงกำหนดให้สมาชิกทุกคนต้องมีความรู้ความสามารถในการใช้งานเครื่องมือต่างๆ

1.4 การจัดการ (Management) นั่นคือการบริหารวิธีปฏิบัติงาน ต้องมีการพัฒนาขั้นตอนการทำงาน นำเอาความรู้เทคโนโลยีใหม่ และวางแผนกระบวนการทำงานให้ดี มีขั้นตอนที่ไม่ยุ่งยาก ประหยัดเวลา สามารถติดตามตรวจสอบได้ง่าย และกระบวนการจัดการบริหารควบคุมเพื่อให้งานทั้งหมดเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

1.5 การแบ่งปัน (Sharing) ในมุมของการทำวิสาหกิจชุมชนโดยเฉพาะในสังคมวัฒนธรรมตะวันออกเช่นประเทศไทยอาจมีอยู่ภายในชุมชนอยู่แล้วแต่การยกแนวคิดการแบ่งปันมาเป็นหนึ่งในปัจจัยที่ถือได้ว่าเป็นการนำแนวคิดที่เป็นด้านบวกมาสนับสนุนสิ่งที่มีประโยชน์ให้รัฐประรรรมจำเป็นต้องเป็นแนวทางปฏิบัติได้มากยิ่งขึ้น ซึ่ง Bradley (2015) พบว่าประเด็นเรื่องการพึ่งพาซึ่งกันและกันเป็นการจัดการความเสี่ยงซึ่งเป็นเหตุผลเชิงกลยุทธ์ที่สำคัญสำหรับการลงทุนทำธุรกิจชุมชน ดังนั้นเหตุผลในการมีส่วนร่วมและสนับสนุนชุมชนท้องถิ่นเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นมากกว่าความสามารถในการทำกำไรในระยะสั้น ความร่วมมือทางธุรกิจกับชุมชนนั้นจะสร้างความเข้มแข็งทางการแข่งขันที่หลากหลาย

1.6 การให้ข้อมูลป้อนกลับ (Feedback) ผลการปฏิบัติงานในปัจจุบัน โดยเป็นการสื่อสารสองทาง (Two-Way Communication) ระหว่างผู้ให้ข้อมูลป้อนกลับ (โรงงาน) และผู้รับข้อมูลป้อนกลับ (ชุมชน) ที่มีเป้าหมายเพื่อให้ผู้รับข้อมูลป้อนกลับทราบว่าตนนั้น มีผลการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพหรือไม่อย่างไร หรือตรงตามเป้าหมายของ หน่วยงานหรือไม่ และจะต้องแก้ไข การทำงานในส่วนใดบ้าง

เพื่อช่วยให้ ผู้รับข้อมูลป้อนกลับได้ตระหนักในตนเอง และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทาง ที่ดีอันจะนำไปสู่การพัฒนาปรับปรุง และเพิ่มผลการปฏิบัติงานให้ตรงตาม เป้าหมายของหน่วยงานและองค์กรให้ดียิ่งขึ้น

2. ผลการใช้เทคนิคการวิจัยอนาคต (EDFR)

การใช้เทคนิคการวิจัยอนาคต EDFR รอบที่ 1 ในการวิจัย เพื่อสังเคราะห์ และพัฒนาแนวโน้มตัวบ่งชี้องค์ประกอบหลักและองค์ประกอบรูปแบบพัฒนาโปรแกรมประยุกต์เสริมสร้างศักยภาพการบริหารวิสาหกิจชุมชนเชิงนวัตกรรมของชุมชนผู้ผลิตวัตถุดิบในห่วงโซ่อุปทานของกิจการเพื่อสังคม การวิจัยอนาคต EDFR รอบที่ 2 เพื่อเป็นการยืนยันองค์ ประกอบหลักและองค์ประกอบย่อยโปรแกรมประยุกต์เสริมสร้างศักยภาพการบริหารวิสาหกิจชุมชนเชิงนวัตกรรมของชุมชนผู้ผลิตวัตถุดิบในห่วงโซ่อุปทานของกิจการเพื่อสังคมและวิเคราะห์ความตรงเชิงเนื้อหาโดยการพิจารณาค่าฐานนิยม (Mode) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile range) เพื่อสังเคราะห์ขึ้นรูปองค์ประกอบหลักและองค์ประกอบย่อย

2.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบ EDFR รอบที่ 1

ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่ให้ข้อมูลหลักออกเป็น 3 กลุ่ม โดยเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องที่ผู้วิจัยได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ทรงคุณวุฒิ ดังนี้ 1) นักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการ 2) ผู้เชี่ยวชาญด้านวิสาหกิจชุมชน 3) ผู้เชี่ยวชาญด้านนวัตกรรม รวมทั้งสิ้น 17 คน ผลการสัมภาษณ์ได้จัดองค์ประกอบหลักได้ 4 ด้าน คือ นวัตกรรมแพลตฟอร์ม ทรัพยากรการบริหาร 4M การแบ่งปัน และการให้ข้อมูลป้อนกลับ ตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่มีความเห็นสรุปได้ดังนี้

ด้านที่ 1 นวัตกรรมแพลตฟอร์ม (Technology Innovation Platform) จากการสังเคราะห์ข้อมูลด้านโปรแกรมเสริมสร้างศักยภาพวิสาหกิจชุมชนไปสู่การเป็นวิสาหกิจเชิงนวัตกรรม ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นพ้องต้องกันว่า นวัตกรรมแพลตฟอร์มเป็นเรื่องที่ใหม่กับชุมชนโดยที่สมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่เป็นวัยกลางคน ดังนั้นต้องออกแบบหน้าตาการใช้งานให้เข้าใจและเข้าถึงง่าย แต่ที่สำคัญที่สุดนวัตกรรมแพลตฟอร์มที่ได้จัดทำขึ้นมาต้องสามารถตอบจุดประสงค์ แก้ปัญหา หรือ พัฒนาชุมชนได้โดยนำแนวคิดทฤษฎีองค์ประกอบของการจัดการมาอยู่เบื้องหลัง

ด้านที่ 2 ทรัพยากรการบริหาร (4MS) จากการสังเคราะห์ข้อมูลด้านการจัดการต่าง ๆ ผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความเห็นเรื่องทรัพยากรการบริหารว่า ในปัจจุบันแนวคิดด้านการจัดการทรัพยากรการบริหารมีมากกว่า 4 องค์ประกอบซึ่งผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความเห็นในบริบทของวิสาหกิจชุมชนสามารถใช้แบบ 4 องค์ประกอบและผู้เชี่ยวชาญได้แนะนำและให้ความเห็นในทั้ง 4 องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของโปรแกรมแพลตฟอร์ม ได้แก่ 1) ด้านการเงินและเงินทุน (Money) เนื่องจากวิสาหกิจชุมชนอาจเปรียบได้กับธุรกิจระดับ SME ดังนั้นเรื่องการเงินหรือแหล่งเงินทุนก็มีความสำคัญ ถ้าโปรแกรมนี้สามารถนำเสนอข้อมูลของแหล่งเงินทุนที่ถูกกฎหมายได้ เช่น ข้อมูลจากธนาคารเพื่อการเกษตร (ธกส) หรืออื่น ๆ ได้ซึ่งจะนำไปต่อยอดได้อีก โปรแกรมควรจะช่วยให้สมาชิกแลกเปลี่ยนต้นกล้าหรือเมล็ดพันธุ์เพื่อลดต้นทุนได้เพราะสมาชิกบางคนมีความถนัดไม่เหมือนกันลงทุนต่างกัน ดังนั้นการที่จะให้ใช้ทรัพยากรได้คุ้มค่าจึงเปรียบเหมือนการลดต้นทุนได้เช่นกัน สุดท้ายโปรแกรมนี้ควรที่จะสามารถแบ่งปันหรือซื้อผลผลิตที่เกินจำนวนเพื่อลดการสูญเสียของวัตถุดิบระหว่างสมาชิกได้เช่น สมาชิกในชุมชนได้คว่ำค่าผลผลิตมา 1 กิโลกรัมซึ่งสามารถแบ่งผลผลิตส่วนเกินให้กับสมาชิก

ที่ได้รับโควตา 2) เรื่องกำลังคนหรือสมาชิก (Man) ผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความคิดเห็นว่าแพลตฟอร์มโปรแกรมนี้ควรสามารถจัดการของกำลังคนที่ว่างงานมาช่วยเหลือกันระหว่างสมาชิกได้ และสามารถขอคำแนะนำจากสมาชิกผู้มีประสบการณ์มาให้คำแนะนำระหว่างสมาชิกได้ 3) อุปกรณ์หรือเครื่องจักร (Machine) โปรแกรมนี้ควรที่จะสามารถขอคำร้องเช่าหรือยืมอุปกรณ์และเครื่องจักรระหว่างสมาชิกได้ และสามารถขอคำแนะนำและคำร้องในการซ่อมแซมอุปกรณ์และเครื่องจักรระหว่างสมาชิกได้ อีกทั้งโปรแกรมนี้สามารถนำเสนอข้อมูล ความรู้ อุปกรณ์การทำการเกษตรใหม่ๆได้ และ 4) ด้านการจัดการ (Management) โปรแกรมนี้ต้องสามารถจัดการระบบการขนส่งวัตถุดิบได้ เช่น แจ่งวันขนส่งสินค้าให้เกิดการแชร์พื้นที่บรรจรถขนส่งได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถจัดการวางแผนระยะเวลาที่เหมาะสมในการบริหารจัดการได้ เช่น บอกเวลาที่เหมาะสมในการเตรียมแปลงปลูก เป็นต้น

ด้านที่ 3 การแบ่งปัน (Sharing) จากการสังเคราะห์ข้อมูลด้านการจัดการต่าง ๆ ผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความคิดเห็นว่า โปรแกรมนี้ควรที่จะสามารถแบ่งปันข้อมูลความสำเร็จหรือเรื่องราวระหว่างสมาชิกได้ (Topic & Story) องค์ประกอบของโปรแกรมต้องสามารถ ให้ความรู้ด้านการบริหารจัดการการเงิน การบริหาร หรือ รายรับรายจ่ายเบื้องต้น ซึ่งเป็นแหล่งความรู้จากผู้เชี่ยวชาญ เช่น อาจารย์มหาวิทยาลัย ฯลฯ รวมทั้งสามารถติดต่อสื่อสารแบบการสนทนากลุ่มได้ตลอด (Chat) เพื่อที่จะได้สื่อสารกันได้ทันเวลา โปรแกรมประยุกต์นี้นอกจากจะสามารถแบ่งปันความสามารถในการร่วมมือกันของผู้มีส่วนร่วมในแนวคิดการบริโภคร่วมกันและยังต้องมีการสื่อสารที่ดี ถ้ามีการสื่อสารที่ดี มีความไว้วางใจกันเชื่อถือกันจะทำให้โปรแกรมประยุกต์นี้กลายเป็นชุมชนที่สมาชิกซึ่งเป็นหลักสำคัญที่ทำการแลกเปลี่ยนความรู้ เรื่องราว ประสบการณ์ระหว่างกัน

ด้านที่ 4 การให้ข้อมูลป้อนกลับ (Feedback) จากการสังเคราะห์ข้อมูลด้านการจัดการต่าง ๆ ผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความคิดเห็น องค์ประกอบของโปรแกรมนี้ต้องสามารถมีการเสนอแนะย้อนกลับด้านคุณภาพของวัตถุดิบที่ส่งไป (QC-Quality Control) และสามารถให้ข้อมูลความรู้หรือความต้องการ (Knowledge Information & Demand) จากมูลนิธิเจ้าพระยาอภัยภูเบศร เพื่อที่จะเป็นการตอบสนองระหว่างกันให้ได้ผลลัพธ์ที่ดีที่สุด และการให้ข้อมูลป้อนกลับ การให้ข้อมูลเกี่ยวกับผลการปฏิบัติงานในปัจจุบัน โดยเป็นการสื่อสารสองทางระหว่างผู้ให้ ข้อมูลป้อนกลับและผู้รับข้อมูลป้อนกลับที่มีเป้าหมายเพื่อให้ผู้ได้บังคับบัญชาทราบว่าคุณภาพการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพหรือไม่อย่างไร หรือตรงตามเป้าหมายของหน่วยงานหรือไม่และจะต้องแก้ไข การทำงานในส่วนใดบ้าง

2.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเทคนิควิจัยอนาคต (EDFR) รอบที่ 2

ผลการวิจัยอนาคตรอบที่ 2 เป็นการสรุปค้นหามาติจากผู้เชี่ยวชาญทั้ง 17 คนที่ได้ให้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ รอบที่ 1 และตอบแบบสอบถามในรอบที่ 2 ซึ่งกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเป็นกลุ่มเดียวกันกับการสัมภาษณ์ รอบที่ 1 โดยนำบทสัมภาษณ์ มาทำการวิเคราะห์ เพื่อให้เป็นแนวโน้มหลักและมาสร้างแบบสอบถาม และนำกลับไปให้ผู้เชี่ยวชาญกลุ่มเดิมตอบ หลังจากนั้นนำมา IR หรือค่า Q3-Q1 เป็นรายข้อเพื่อพิจารณาคัดเลือกรายการประเมินที่เหมาะสมเพื่อเป็นการพัฒนาองค์ประกอบโปรแกรมเสริมสร้างศักยภาพวิสาหกิจชุมชนไปสู่การเป็นวิสาหกิจเชิงนวัตกรรมโดยคัดเลือกจากแนวโน้มที่มีคามัธยฐานตั้งแต่ 3.5 ขึ้นไป และมีพิสัยระหว่างควอไทล์ไม่เกิน 1.5 ซึ่งจะต้องประกอบที่เหมาะสมขององค์ประกอบของโปรแกรมประยุกต์เสริมสร้างศักยภาพการบริหารวิสาหกิจชุมชนเชิงนวัตกรรมของชุมชนผู้ผลิตวัตถุดิบในห่วงโซ่อุปทานของกิจการเพื่อสังคมผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่ามีแนวโน้มองค์ประกอบย่อยขององค์ประกอบหลัก ของโปรแกรมมีความเหมาะสมโดยพิจารณาค่ามัธยฐาน (Mode) และ ค่าพิสัยระหว่าง ควอไทล์ (Interquartile range) มีรายละเอียดดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1: ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถาม EDFR รอบที่ 2

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	ตัวบ่งชี้ของโปรแกรม	ค่ามัธยฐาน	ค่าพิสัยระหว่างคลอไท์ล์	ความเหมาะสม
การเงินและวัสดุ (Money & Material)	แหล่งเงินทุน	เสนอแหล่งเงินทุนที่ถูกกฎหมายได้	3	1	เหมาะสม
	แลกเปลี่ยน	สมาชิกสามารถแลกเปลี่ยนต้นกล้าหรือเมล็ดพันธุ์เพื่อลดต้นทุนได้	4	0.5	เหมาะสม
	ซื้อผลผลิตที่เกินจำนวน	สามารถแบ่งปันหรือซื้อผลผลิตที่เกินจำนวนเพื่อลดการสูญเสียเปล่าของสมาชิกได้	4	0.5	เหมาะสม
กำลังคนหรือสมาชิก (Man)	ค่าของกำลังคน	จัดการขอกำลังคนให้มาช่วยกันสมาชิกได้	5	0.5	เหมาะสม
	มีประสบการณ์มาแนะนำ	คำแนะนำจากสมาชิกผู้มีประสบการณ์มาแนะนำได้	5	0.5	เหมาะสม
อุปกรณ์หรือเครื่องจักร (Machine)	เช่าหรือยืมอุปกรณ์และเครื่องจักร	ขอคำร้องเช่าหรือยืมอุปกรณ์และเครื่องจักรระหว่างสมาชิกได้	5	0.5	เหมาะสม
	คำแนะนำคำร้องในการซ่อมแซม	ขอคำแนะนำและคำร้องในการซ่อมแซมอุปกรณ์และเครื่องจักรระหว่างสมาชิกได้	5	0.5	เหมาะสม
	นำเสนอข้อมูลความรู้อุปกรณ์	แพลตฟอร์มนี้ สามารถนำเสนอข้อมูลความรู้อุปกรณ์การทำการเกษตรใหม่ ๆ ได้	4	0.5	เหมาะสม
การจัดการ (Management)	จัดการระบบการขนส่ง	จัดการระบบการขนส่งวัสดุได้ เช่น แจ้งวันขนส่งสินค้าให้เกิดการแชร์พื้นที่บนรถขนส่ง	4	0.5	เหมาะสม
	วางแผนระยะเวลา	จัดการวางแผนระยะเวลาที่เหมาะสมในการบริหารจัดการได้	4	0.5	เหมาะสม
การแบ่งปัน (Sharing)	เรื่องราวระหว่างให้ความรู้ด้าน	แบ่งปันข้อมูลความสำเร็จหรือเรื่องราวได้	5	0.5	เหมาะสม
	การบริหารจัดการติดต่อสื่อสารแบบกลุ่ม	ให้ความรู้ด้านการบริหารจัดการเงิน การบริหาร จากผู้เชี่ยวชาญ เช่น อาจารย์มหาวิทยาลัย ฯลฯ	4	0.5	เหมาะสม
		สามารถติดต่อสื่อสารแบบการสนทนา กลุ่มได้ตลอด (Chat)	3	1	เหมาะสม
การให้ข้อมูลป้อนกลับ (Feedback)	เสนอแนะย้อนกลับด้านคุณภาพ	เสนอแนะย้อนกลับด้านคุณภาพของวัสดุที่ส่งไป (QC-Quality Control) จากอภัยภูเบศรได้	5	0.5	เหมาะสม
	ความรู้หรือความต้องการ	ความรู้หรือความต้องการ (Knowledge Information & Demand) จากอภัยภูเบศรได้	5	0.5	เหมาะสม

จากตาราง 1 แสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถาม EDFR รอบที่ 2 องค์กรประกอบหลักของโปรแกรมจากผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่าองค์ประกอบของโปรแกรมมีความเหมาะสมและใช้ได้จริงสำหรับนำไปพัฒนาเป็นองค์ประกอบของโปรแกรมประยุกต์เสริมสร้างศักยภาพการบริหารวิสาหกิจชุมชนเชิงนวัตกรรมของชุมชนผู้ผลิตวัตถุดิบในห่วงโซ่อุปทานของกิจการเพื่อสังคม โดยมีค่ามัธยฐาน (Median:Md) ที่เกินกว่า 3.5 และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ ($Q3-Q1$) ≤ 1.5 ถือว่ามีความเหมาะสม โดยมีประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 6 ด้าน ได้แก่ 1) การเงินหรือเงินทุน 2) กำลังคนหรือสมาชิก 3) อุปกรณ์หรือเครื่องจักร 4) การจัดการ 5) การแบ่งปัน และ 6) การให้ข้อมูลป้อนกลับ องค์กรประกอบย่อย 15 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ 1) การนำเสนอข้อมูลของแหล่งเงินทุน 2) การเปลี่ยนต้นกล้าหรือเมล็ดพันธุ์ 3) การแบ่งปันหรือซื้อผลผลิตเกินจำนวน 4) การขอกำลังคน 5) การขอคำแนะนำจากผู้มีประสบการณ์ 6) ขอคำร้องเช่าหรือยืม 7) คำแนะนำและคำร้องในการซ่อมแซม 8) การนำเสนอข้อมูลและความรู้ 9) การจัดการระบบการขนส่งวัตถุดิบได้ 10) การจัดการวางแผนระยะเวลา 11) การแบ่งปันข้อมูลหรือเรื่องราว 12) การให้ความรู้ด้านการบริหารจัดการ 13) การสนทนากลุ่ม 14) เสนอแนะย้อนกลับด้านคุณภาพ 15) การความรู้หรือความต้องการ

3. ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์ของสถิติแคปปาตามแนวของ ฟลีสส์ และ ไพค์

การประเมินรูปแบบขององค์ประกอบของโปรแกรมเสริมสร้างศักยภาพการบริหารวิสาหกิจชุมชนเชิงนวัตกรรมของชุมชนผู้ผลิตวัตถุดิบในห่วงโซ่อุปทานของกิจการเพื่อสังคม โดยการหาค่าความเที่ยงตรงจากผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน โดยใช้หลักค่าสัมประสิทธิ์แคปปาของโคเฮน (Cohen's Kappa) โดยค่าสูงที่สุด คือ 1.0 หมายถึงทุกฝ่ายเห็นสอดคล้องมากที่สุด โดยมีระเบียบวิธีวัดความเห็นพ้องต้องกันและความเหมาะสมของภาษาที่ใช้รวมถึงการตรวจสอบความสอดคล้องตามเทคนิคแคปปาสำหรับการใช้สถิติ ฟลีสส์ แคปปา (Fleiss's Kappa Statistic) โดยค่าสูงที่สุดที่เป็นไปได้คือ 1.0 หมายถึงมีความเห็นพ้องต้องกันทุกฝ่าย โดยมีระเบียบวิธีวิจัยวัดความเห็นพ้องต้องกันระหว่างกลุ่มผู้ประเมินในเรื่อง การวัดเชิงจำแนกที่มีระดับการวัดอยู่ในมาตรานามบัญญัติ โดยผู้ประเมินทั้งสองฝ่ายได้มีการจำแนกข้อมูลชุดเดียวกัน จำนวน n ตัวอย่าง ออกเป็น 2 ประเภท และเป็นเหตุการณ์ที่ไม่เกินร่วมกัน (ประสพชัย พสุนนท์. 2558) เกณฑ์การพิจารณาระดับความสอดคล้องของสถิติแคปปา เป็นเกณฑ์การพิจารณาระดับความสอดคล้องของสถิติแคปปาตามแนวทางของฟลีสส์ และ ไพค์ (Fliss, Levin & Paik. 2003) ได้ผลดังแสดงตามตารางที่ 2

ตารางที่ 2: ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์ของสถิติแคปปาตามแนวของ ฟลีสส์ และ ไพค์

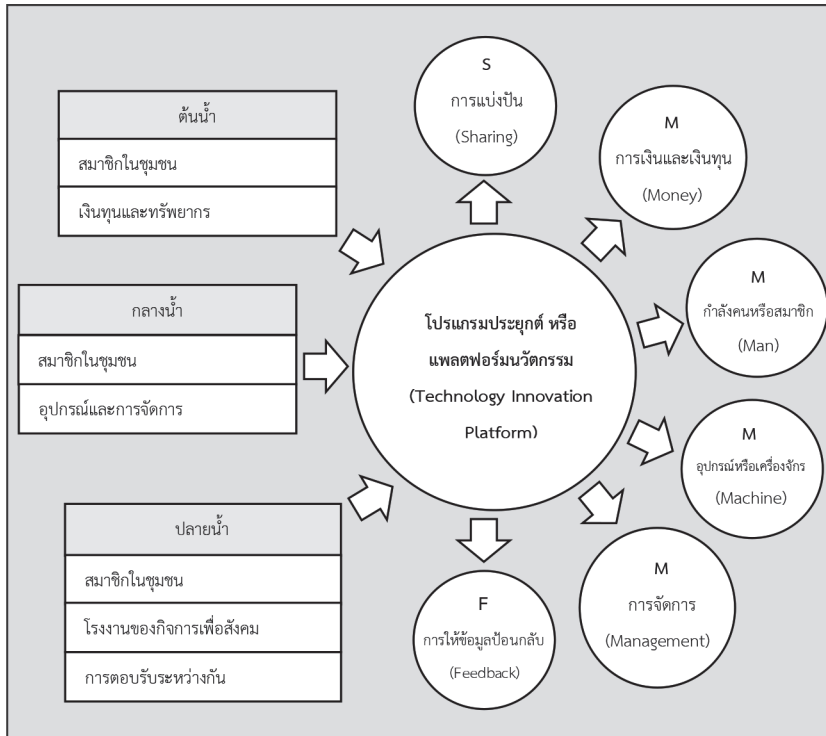
หัวข้อประเมิน	ระดับความสอดคล้องของผู้เชี่ยวชาญทั้ง 5 คน				
	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
1. สามารถนำเสนอชื่อของแหล่งเงินทุนที่ถูกกฎหมายได้เช่น ข้อมูลจากธนาคารเพื่อการเกษตร	-	-	-	5	0
2. สามารถให้สมาชิกแลกเปลี่ยนต้นกล้าหรือเมล็ดพันธุ์ เพื่อลดต้นทุนได้	-	-	-	0	5
3. สามารถแบ่งปันหรือซื้อผลผลิตที่เกินจำนวนเพื่อลด การสูญเสียของวัตถุดิบระหว่างสมาชิกได้	-	-	-	0	5
4. สามารถจัดการขอกำลังคนที่ว่างงานมาช่วยกัน ระหว่างสมาชิกได้	-	-	-	5	0
5. ขอคำแนะนำจากสมาชิกผู้มีประสบการณ์มาแนะนำ ระหว่างสมาชิกได้	-	-	-	4	1
6. ขอคำร้องเช่าหรือยืมอุปกรณ์และเครื่องจักรระหว่างสมาชิกได้	-	-	-	2	3
7. ขอคำแนะนำและคำร้องในการซ่อมแซมอุปกรณ์และ เครื่องจักรระหว่างสมาชิกได้	-	-	-	0	5
8. นำเสนอข้อมูล ความรู้ อุปกรณ์การทำเกษตรใหม่ๆได้	-	-	-	1	4
9. จัดการระบบการขนส่งวัตถุดิบได้ เช่น แจ่งวันขนส่งสินค้า ให้เกิดการแชร์พื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ	-	-	-	1	4
10. จัดการวางแผนระยะเวลาที่เหมาะสมในการบริหารจัดการได้ เช่น บอกเวลาที่เหมาะสมในการเตรียมแปลงปลูก	-	-	-	0	5
11. สามารถแบ่งปันข้อมูลความสำเร็จหรือเรื่องราวระหว่างสมาชิกได้	-	-	-	4	5
12. ความรู้ด้านการบริหารจัดการเงิน การบริหารจากผู้เชี่ยวชาญ เช่น อาจารย์มหาวิทยาลัย ฯลฯ	-	-	-	0	5
13. สื่อสารแบบการสนทนากลุ่มได้ตลอด (Chat)	-	-	-	4	1
14. การเสนอแนะย้อนกลับด้านคุณภาพของวัตถุดิบที่ส่งไป (QC-Quality Control) จากอภัยภูเบศรได้	-	-	-	0	5
15. ความรู้หรือความต้องการ (Knowledge Information & Demand) จากอภัยภูเบศรได้	-	-	-	0	5
กิจกรรมทั้งหมด (N)	จำนวนผู้ประเมิน (n)	ค่า Pa	ค่า Pe	Fleiss's Kappa	maximum scores
15	5	0.893	0.620	0.720	0.707

จากตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ ค่าสัมประสิทธิ์ของสถิติแคปปาตามแนวของ ฟลีสส์ และ ไพค์ (Fliess, Levin & Paik. 2003) โดยมีผู้ประเมินเป็นผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่านเพื่อตรวจสอบความสอดคล้อง (Consistency) เชิงเนื้อหาและวัตถุประสงค์ของงานวิจัยจากข้อคำถามจำนวน 15 ข้อ โดยผลการวิเคราะห์ ค่าสัมประสิทธิ์ของสถิติแคปปาตามแนวของ ฟลีสส์ และ ไพค์ มีค่าสูงสุด คือ 0.707 และ ค่าความสอดคล้อง Fleiss's Kappa คือ 0.72 ซึ่งมีความสอดคล้องระดับมาก แสดงว่าผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 5 ท่านเห็นพ้องต่อกันว่าองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เสนอสามารถนำองค์ประกอบนี้ไปเป็นโปรแกรมประยุกต์เสริมสร้างศักยภาพการบริหารวิสาหกิจชุมชนเชิงนวัตกรรมของชุมชนผู้ผลิตวัตถุดิบในห่วงโซ่อุปทานของกิจการเพื่อสังคมได้

จากผลการวิจัยทั้ง 3 ขั้นตอนสามารถนำเอา 6 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ การเงินหรือเงินทุน (Money) กำลังคนหรือสมาชิก (Man) อุปกรณ์หรือเครื่องจักร (Machine) การจัดการ (Management) การแบ่งปัน (Sharing) และ การให้ข้อมูลป้อนกลับ (Feedback) และนำ 15 องค์ประกอบย่อย ไปสังเคราะห์และสร้างให้เป็นโปรแกรมประยุกต์เสริมสร้างศักยภาพการบริหารวิสาหกิจชุมชนเชิงนวัตกรรมของชุมชนผู้ผลิตวัตถุดิบในห่วงโซ่อุปทานของกิจการเพื่อสังคม โดยกลุ่มวิสาหกิจชุมชนต่าง ๆ ที่เป็นผู้ผลิตวัตถุดิบในห่วงโซ่อุปทานสามารถนำไปใช้ในการปฏิบัติการเพื่อให้เป็นวิสาหกิจชุมชนเชิงนวัตกรรมเพื่อเพิ่มศักยภาพการบริหารให้ชุมชนเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น

สรุปและอภิปรายผล

จากผลการวิจัยที่ได้พัฒนาองค์ประกอบของโปรแกรมประยุกต์เสริมสร้างศักยภาพการบริหารวิสาหกิจชุมชนเชิงนวัตกรรมของชุมชนผู้ผลิตวัตถุดิบในห่วงโซ่อุปทานของกิจการเพื่อสังคมแสดงให้เห็นว่าองค์ประกอบของนวัตกรรมแพลตฟอร์มมีองค์ประกอบที่เป็นปรัชญาที่อยู่เบื้องหลังคือ SF4M คือ การแบ่งปัน การให้ข้อมูลป้อนกลับ และ 4M ได้แก่ การเงิน (Money) กำลังคนหรือสมาชิก (Man) อุปกรณ์หรือเครื่องจักร (Machine) และ การจัดการ (Management) จากองค์ประกอบที่แสดงนี้ ผู้วิจัยจะขออนุญาตประกอบว่า “SF4M หรือ Smart Farmer for Management” ซึ่งองค์ประกอบนี้จะนำเสนอเพื่อตอบสนองการจัดการห่วงโซ่อุปทานหรือการจัดการต้นน้ำ กลางน้ำ และ ปลายน้ำได้ แต่ที่สำคัญที่สุดองค์ประกอบที่จะนำไปทำเป็นแพลตฟอร์มต้องสามารถตอบวัตถุประสงค์ แก้ปัญหา หรือ พัฒนาชุมชนได้โดยนำแนวคิดทฤษฎีทางการจัดการมาอยู่เบื้องหลังโดยที่ปรัชญาที่อยู่เบื้องหลังนวัตกรรมแพลตฟอร์มนี้คือระบบการจัดการที่จะมาตอบโจทย์ในทุกห่วงโซ่อุปทานของชุมชนผู้ผลิตวัตถุดิบดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 วงจรขององค์ประกอบโปรแกรมแพลตฟอร์ม SF4M (Smart Farmer for Management)

จากภาพที่ 2 องค์ประกอบของนวัตกรรมแพลตฟอร์มจากงานวิจัยนี้สามารถสรุปได้ว่า

1. กระบวนการต้นน้ำของชุมชนผู้ผลิตวัตถุดิบในของห่วงโซ่อุปทาน คือ ชุมชนสมุนไพรมันดงบึงสามารถนำองค์ประกอบทางการจัดการที่มีแนวคิดด้านการแบ่งปัน (Sharing) และ ด้านการเงินหรือเงินทุน (Money) นำไปใช้ในกระบวนการที่อยู่ในช่วงการเตรียมกล้าพันธุ์สมุนไพรมัน และ เตรียมดิน โดยแลกเปลี่ยนต้นกล้าหรือเมล็ดพันธุ์ แบ่งผลผลิตระหว่างกัน แบ่งปันความรู้ เพื่อจุดประสงค์ในการลดต้นทุนและจากการที่วิจัยได้ไปพูดคุยกับชุมชนและผู้เกี่ยวข้องยังทำให้เห็นว่าการนอกเหนือจากด้านการเงินหรือเงินทุนหรือแบ่งผลผลิตระหว่างกัน องค์ประกอบด้านแบ่งปันความรู้นี้จะยังสร้างความสัมพันธ์ที่ดี สร้างระบบเครดิต ความน่าเชื่อถือระหว่างชุมชนและผู้เกี่ยวข้องซึ่งจะก่อให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืนได้

2. ขั้นตอนกระบวนการกลางน้ำของชุมชนผู้ผลิตวัตถุดิบในห่วงโซ่อุปทาน คือ ชุมชนบ้านดงบึงสามารถนำองค์ประกอบทางการจัดการที่มีด้านกำลังคนหรือสมาชิก (Man) ด้านอุปกรณ์หรือและเครื่องจักร (Machine) ไปช่วยในกระบวนการลงเพาะปลูก ขั้นตอนการดูแล กระบวนการเก็บเกี่ยวและนำไปแปรรูป โดยเน้นการขอใช้อุปกรณ์ทุนแรง หรือ ขอกำลังคนหรือสมาชิก เพื่อลดการสูญเสียแต่เวลายังเท่าเดิม หรือน้อยลง และจากที่ได้ลงพื้นที่ที่ชุมชนยังสามารถกล่าวได้ว่ากระบวนการกลางน้ำมีความสำคัญต่อการแปรรูปผลผลิต หรือ การเพิ่มมูลค่าสินค้า เพราะหากผลผลิตมีคุณภาพชุมชนก็จะยิ่งได้ราคาซื้อที่ดี และ ผู้บริโภคก็จะได้วัตถุดิบที่มีคุณภาพ ลดต้นทุน ง่ายต่อการจัดการต่อ ดังนั้นจาก

การลงพื้นที่จึงทำให้มูลนิธิเจ้าพระยาอภัยภูเบศรมีความคิดที่จะพัฒนาอุปกรณ์เครื่องจักรกลทางการเกษตรมาใช้ร่วมกับชุมชนองค์ประกอบนี้มีความสำคัญกับชุมชนที่จะพัฒนานวัตกรรมแพลตฟอร์มในอนาคต

3. ขั้นตอนกระบวนการปลายน้ำของชุมชนผู้ผลิตวัตถุดิบในห่วงโซ่อุปทาน คือ ชุมชนบ้านดงบังสามารถนำองค์ประกอบการจัดการที่มีด้านการจัดการ (Management) และ การให้ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) ไปช่วยในเรื่องความคุ้มค่าในการขนส่งเป็นเรื่องการบริหารจัดการพื้นที่ อีกทั้งสามารถไปช่วยในเรื่องการเสนอแนะย้อนกลับ สื่อสาร ระหว่างมูลนิธิเจ้าพระยาอภัยภูเบศรกับวิสาหกิจชุมชน ซึ่งจากการพูดคุยกับมูลนิธิเจ้าพระยาอภัยภูเบศรสรุปได้ว่าขั้นตอนนี้อาจจะสร้างประโยชน์ให้เกิดขึ้นอย่างมากกับมูลนิธิเจ้าพระยาอภัยภูเบศร สามารถลดระยะเวลา ลดต้นทุน และสร้างการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างมูลนิธิเจ้าพระยาอภัยภูเบศรกับวิสาหกิจชุมชนได้ดีขึ้น รวมถึงในอนาคตมูลนิธิเจ้าพระยาอภัยภูเบศรสามารถนำองค์ประกอบนี้ไปสร้างนวัตกรรมแพลตฟอร์มขยายไปใช้กับชุมชนอื่น ๆ ที่อยู่ในการดูแล

ข้อเสนอแนะ

1. จากผลการศึกษาขององค์ประกอบโปรแกรมแพลตฟอร์มนี้ยังสามารถนำองค์ประกอบนี้ไปพัฒนาการบริหารวิสาหกิจชุมชนที่ผลิตวัตถุดิบในห่วงโซ่อุปทานต่างๆ ทั้ง กระบวนการต้นน้ำ กระบวนการกลางน้ำ และ กระบวนการปลายน้ำ ได้เพราะ โดยหลักการแล้วการทำงานของวิสาหกิจชุมชนที่มีอยู่ในปัจจุบันก็จะมีกระบวนการที่เริ่มต้นจากการเตรียมงาน เตรียมผลผลิต ซึ่งเป็นกระบวนการต้นน้ำ กระบวนการแปรรูปต่างๆ เป็นกระบวนการกลางน้ำ และ กระบวนการบรรจุเตรียมส่งเป็น กระบวนการปลายน้ำ ดังนั้นการนำองค์ประกอบของงานวิจัยนี้จะสามารถนำไปพัฒนาศักยภาพการบริหารของวิสาหกิจชุมชนนั้น ๆ ได้โดยปรับปรุงเป็นโปรแกรมแพลตฟอร์มเพียงเวลาไม่นาน

2. ในขั้นตอนกระบวนการต้นน้ำ หัวหน้ากลุ่มวิสาหกิจชุมชนโดยเฉพาะกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ปลูกสมุนไพรให้กับมูลนิธิเจ้าพระยาอภัยภูเบศร ควรเตรียมแนวคิดขององค์ประกอบไปกำหนดนโยบายให้สมาชิกเรื่อง การแบ่งปันความรู้และเรื่องราวระหว่างกัน เน้นให้สมาชิกเพิ่มการพูดคุยเรื่องสมุนไพร แลกเปลี่ยนให้ความร่วมมือ สร้างความสามัคคีระหว่างสมาชิก อีกทั้ง มูลนิธิเจ้าพระยาอภัยภูเบศรควรมีนโยบายที่จะสร้างความร่วมมือกับหน่วยงาน หรือ ผู้เชี่ยวชาญอื่น ๆ ทั้งภายในและภายนอกเพื่อหาความรู้ด้านการบริหารจัดการให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชน อีกทั้งมูลนิธิเจ้าพระยาอภัยภูเบศรควรสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานที่มีแหล่งเงินทุนที่ถูกกฎหมายเสนอให้สมาชิก เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มูลนิธิเจ้าพระยาอภัยภูเบศรดูแลอยู่

3. ขั้นตอนกระบวนการกลางน้ำ หัวหน้ากลุ่มวิสาหกิจชุมชนควรกำหนดนโยบายให้สมาชิกนำแนวคิดขององค์ประกอบนี้ส่งเสริมด้านความร่วมมือเรื่องกำลังคนหรือสมาชิก ขอกำลังคนที่ว่างงานมีประสบการณ์มาแนะนำสมาชิกเพื่อให้ กระบวนการเก็บเกี่ยวสมุนไพร กระบวนการอบแห้งสมุนไพร หรือ กระบวนการบรรจุและเตรียมขนส่งสมุนไพร ได้ประสิทธิภาพที่ดีที่สุด อีกทั้ง หัวหน้ากลุ่มวิสาหกิจชุมชนและเจ้าหน้าที่มูลนิธิเจ้าพระยาอภัยภูเบศรควรมีแนวคิดขององค์ประกอบนี้มาทำเป็นนโยบายในชุมชน เรื่องการเช่าหรือยืมอุปกรณ์และเครื่องจักร คำแนะนำและคำร้องในการซ่อมแซม นำเสนอข้อมูล ความรู้อุปกรณ์ เพราะหากสมุนไพรสามารถเพิ่มความเร็วและคุณภาพของวัตถุดิบได้ ประโยชน์จะได้ผลดีทั้งกับวิสาหกิจชุมชนและมูลนิธิเจ้าพระยาอภัยภูเบศร

4. ขั้นตอนกระบวนการเปลี่ยนน้ำ หัวหน้ากลุ่มวิสาหกิจชุมชนและมูลนิธิเจ้าพระยาอภัยภูเบศร ควรกำหนดนโยบายด้วยการนำแนวคิดขององค์ประกอบนี้มีมาวางระบบทางจัดการระบบการขนส่ง วางแผนระยะเวลาไว้ เวลาส่ง รวมถึง มูลนิธิเจ้าพระยาอภัยภูเบศรจะต้องเสนอแนะย้อนกลับด้าน คุณภาพ ความรู้หรือความต้องการ และในอนาคตแนวคิดจากองค์ประกอบนี้ควรทำให้การคืนเงิน ค่าผลผลิตผ่านทางโปรแกรมแพลตฟอร์มนี้ซึ่งจะช่วย ลดการใช้การตอบรับไปมาแบบเอกสาร และ ลดระยะเวลาเกิดประสิทธิภาพที่ดีทั้งวิสาหกิจชุมชนและมูลนิธิเจ้าพระยาอภัยภูเบศร

เอกสารอ้างอิง

- กัลยานาค ลังกา, ญัฐกานต์ ร่องทอง, คชาวุฒิ สังฆมาศ, วงศ์วิภา โสสุวรรณจินดา, อรอนงค์ โฆษิตพิพัฒน์, ญัฐนันท์ วิริยะวิทย์, และ พัฒนพงษ์ จันทรังค. (2561). การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการ ของสหกรณ์เคหสถาน ชุมชนริมคลองลาดพร้าว. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร*, 9(2): 120-133.
- ประสพชัย พสุนนท์. (2558). ความเที่ยงตรงของแบบสอบถามสำหรับงานวิจัยทางสังคมศาสตร์. *วารสาร สังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*, 18(มกราคม-ธันวาคม 2558): 375-396.
- สมคิด บางโม. (2548). *องค์การและการจัดการ*. กรุงเทพฯ: จูนพับลิชชิง
- สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ.(2550).รายงานผลการสำรวจขีดความสามารถด้านนวัตกรรมของประเทศไทย. กรุงเทพฯ:สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี.
- สมพงษ์ เกษมสิน. (2514). *การบริหาร*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เกษมสุวรรณ.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ.2560 - 2564*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนา การเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎีกรมตรี.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2558). *การเพิ่มมูลค่าผลผลิต*. สืบค้นเมื่อ 20 มีนาคม 2563, จาก <http://www.nesdb.go.th>
- สำนักงานเลขานุการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน. (2548). *วิสาหกิจชุมชนน่ารู้*. สืบค้นเมื่อ 20 มีนาคม 2563, จาก www.sceb.doae.go.th
- เอกพิชญ์ ชินะชาย. (2561). พัฒนาการแนวคิดการบริหารทรัพยากรมนุษย์. *วารสารมหาวิทยาลัย ราชภัฏลำปาง*, 7(1): 157-167.
- Betje, P. (1998). *Technological Change in the Modern Economy: Basic Topics and New Developments*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Botsman, R., & Rogers, R. (2010). *What's Mine Is Yours: The Rise of Collaborative Consumption*. New York, NY: HarperBusiness.
- Bradly, Andrew. (2015). The Business-Case for Community Investment: Evidence From Fiji's Tourism Industry. *Social Responsibility Journal*, 11(2): 242-257.
- Burke, W. & D. Bradford. (2005). *The Crisis in OD in Reinventing Organization Development*. San Francisco: John Wiley & Sons.

- Chaiso, K. & Sukvichai, K. (2015). Comparison of Deep Learning Algorithms Based on Face Recognition. **ITC-CSCC: International Technical Conference on Circuits Systems, Computers and Communications**, South Korea, 579-582.
- Gopalakrishnan, S. & Bierly, P. (1997). Organizational Innovation and Strategic Choices: A Knowledge-Based View. **Academy of Management Proceedings**, USA, 1997(1): 422-426.
- Fine, K. (1980). First-order Modal Theories. **Studia Logica**, 39(2-3): 159-202.
- Fleiss, J. L., Levin, B. & Paik, M. C. (2003). **Statistical Methods for Rates and Proportions**. 3rd ed. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- Laroche, M., M.R. Habibi, M.O. Richard & R. Sankaranarayanan. (2012). The Effects of Social Media Based Brand Communities on Brand Community Markers, Value Creation Practices, Brand Trust and Brand Loyalty. **Comput. Hum. Behav.**, 28(5): 1755-1767.
- MacLeod, C.M. (1991). Half A Century of Research on the Stroop Effect: An Integrative Review. **Psychological Bulletin**, 109(2): 163.
- McMillan, Thomas T. (1971). **The Delphi Technique**. Retrieved on March 20, 2020, from <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED064302.pdf>
- Phongphit, S. (2005). **Thinking Base: From Master Plan to Community Enterprise**. Bangkok: Palangpanya.
- Wirtz, J., den Ambtman, A., Bloemer, J., Horváth, C., Ramaseshan, B., Van De Klundert, J., Canli, Z.G. and Kandampully, J. (2013). Managing Brands and Customer Engagement in Online Brand Communities. **Journal of Service Management**, 24(3): 223-244.

การประยุกต์ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์และตรรกศาสตร์คลุมเครือ เพื่อจำแนกลำดับศักดิ์ของถนน:

กรณีศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

Application of GIS and Fuzzy Logic for Road Hierarchy Classification: A Case Study of Ayutthaya Province

ลธิพงษ์ กลิ่นกระจาย¹ และ พรรณี ชิวินศิริวัฒน์²

Sitthipong Klinkrajai and Pannee Cheewinsirivath

บทคัดย่อ

พระราชบัญญัติทางหลวงแบ่งประเภทถนนในประเทศไทยตามหน่วยที่ดูแลรับผิดชอบเป็นหลัก แต่เนื่องด้วยประโยชน์การใช้งานมีความแตกต่างกันทั้งการบริการ การเคลื่อนที่ของการจราจร และการเข้าถึงพื้นที่ ซึ่งจะสะท้อนการใช้งานหรือประโยชน์ใช้สอยของถนนแต่ละสาย ส่งผลถึงการบำรุงรักษา การออกแบบ การวางผังคมนาคม และการกำหนดมาตรการควบคุมความเร็วที่เหมาะสมกับหน้าที่ของถนนแต่ละประเภท ดังนั้น การจำแนกถนนตามหน้าที่การใช้งานจริง จะช่วยให้การวางแผนงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น งานวิจัยนี้จึงศึกษาและจำแนกลำดับศักดิ์ของถนนตามหน้าที่การใช้งานจริง โดยใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ร่วมกับตรรกศาสตร์คลุมเครือ และกระบวนการลำดับชั้นเชิงวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่าทางหลวงแผ่นดินมีหน้าที่การใช้งานจริงตามลำดับศักดิ์ทั้ง 4 ลำดับ ได้แก่ ทางสายประธาน ทางสายหลัก ทางสายรอง และทางสายย่อย โดยส่วนใหญ่เป็นทางสายหลัก (ร้อยละ 44) ทางหลวงชนบท มีการใช้งานจริงใน 2 ลำดับ ได้แก่ ทางสายรอง และทางสายย่อย โดยส่วนใหญ่เป็นทางสายย่อย (ร้อยละ 72) สำหรับทางหลวงท้องถิ่น มีการใช้งานจริงใน 3 ลำดับ ได้แก่ ทางสายหลัก ทางสายรอง และทางสายย่อย โดยส่วนใหญ่เป็นทางสายย่อย (ร้อยละ 98) ทั้งนี้ จากการจำแนกถนนทั้งหมดตามลำดับศักดิ์ของหน้าที่การใช้งานจริง พบว่าเป็นทางสายประธาน ร้อยละ 2 ทางสายหลัก ร้อยละ 5 ทางสายรอง ร้อยละ 9 และส่วนใหญ่เป็นทางสายย่อย ร้อยละ 84 ตามลำดับ

คำสำคัญ: ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์, การจำแนกลำดับศักดิ์ของถนน, ตรรกศาสตร์คลุมเครือ, กระบวนการลำดับชั้นเชิงวิเคราะห์

¹นิสิตระดับปริญญาโท ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ

Master's degree student, Department of Geography, Faculty of Arts, Chulalongkorn University, Bangkok.

รองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ

Associate Professor, Department of Geography, Faculty of Arts, Chulalongkorn University, Bangkok.

Corresponding author e-mail: sitthipong.k@student.chula.ac.th

ARTICLE HISTORY: Received 16 May 2020, Revised 22 July 2020, Accepted 29 July 2020.

Abstract

Roads in Thailand has been classified by the Highways Act based on the responsible agencies. However, the differences in traffic movement and accessibility reflect the functionality of each road, which affects the decision in maintenance, transportation network design, and speed control measures. Therefore, road classification based on the actual function will support more efficient decision and planning. This research aims to classify the potential hierarchy of the roads according to the actual functions by applying the geographic information system (GIS) together with the fuzzy logic and analysis hierarchy process (AHP). The results show that the national highways according to the actual usage have four hierarchical road categories, which are freeway, arterial, collector and local road- most of which are arterial roads (44 percent). Rural roads are classified into two categories: collector and local road- most are local roads (72 percent). Local highways are classified into three categories: arterial, collector, and local road- most are local roads (98 percent). According to the classification of all roads by the function, they are categorized 2 percent, 5 percent, 9 percent, and 84 percent respectively, into freeway, arterial, collector, and local road.

Keywords: *GIS, Road hierarchy classification, fuzzy logic, AHP*

บทนำ

ระบบโครงข่ายถนนมีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เนื่องจากมีความสามารถในการเข้าถึงแหล่งผลิตและแหล่งบริโภคได้โดยตรง และโครงข่ายถนนมีความเชื่อมต่อกับภูมิภาคต่าง ๆ ครอบคลุมทั่วประเทศ การจัดระบบโครงข่ายทางที่ดีจึงมีความสำคัญอย่างมากในการพัฒนาประเทศ

ปัจจุบันประเทศไทยแบ่งทางหลวงเป็น 5 ประเภทตามพระราชบัญญัติทางหลวง ได้แก่ ทางหลวงพิเศษ ทางหลวงแผ่นดิน ทางหลวงสัมปทาน ทางหลวงชนบท และทางหลวงท้องถิ่น โดยมีหน่วยงานรับผิดชอบ 3 หน่วยงานคือ กรมทางหลวง ทางหลวงชนบท และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กล่าวได้ว่าการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบทางหลวงในประเทศไทยยังอยู่ภายใต้กฎหมาย เป็นการจำแนกประเภททางหลวงตามหน่วยงานที่รับผิดชอบกำกับดูแล ไม่สอดคล้องกับการใช้งานจริง ซึ่งการวางแผนและวางผังโครงข่ายคมนาคมในอนาคตที่เหมาะสมจำเป็นต้องใช้การแบ่งประเภทสายทางตามหน้าที่การใช้งานจริง

อย่างไรก็ตาม ในการวางผังเมือง ทั้งผังการใช้ที่ดินและผังโครงข่ายคมนาคม จำเป็นต้องใช้การจำแนกลำดับค้ำของถนนตามหน้าที่การใช้งาน (road functional hierarchy classification) เพื่อให้การใช้งานสายทางเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ขัดแย้งกันระหว่างหน้าที่การให้บริการของถนนกับลักษณะการใช้ที่ดินในพื้นที่ที่ถนนตัดผ่าน อันจะทำให้ถนนกับการใช้ที่ดินมีความสัมพันธ์กันในระดับที่เหมาะสม (Olsen et al. 2001) การจำแนกประเภทถนนตามหน้าที่การใช้งาน เป็นการจำแนกตามความสำคัญของหน้าที่และบทบาทของถนนในการให้บริการการเคลื่อนที่ของการจราจร (mobility) และการเข้าถึงพื้นที่ (accessibility) เช่น ถนนท้องถิ่นจะเน้นการเชื่อมต่อเพื่อเข้าถึงพื้นที่ต่าง ๆ

ให้มากที่สุด ในขณะที่ถนนสายหลักจะใช้เพื่อเชื่อมต่อการเดินทางข้ามพื้นที่ เพื่อรองรับปริมาณจราจรจำนวนมากและความเร็วในการเดินทางสู่จุดหมายให้เร็วที่สุด (สำนักงานนโยบายและแผนการขนส่งและจราจร. 2559) ดังนั้น การจำแนกประเภทตามหน้าที่การใช้งานจึงเป็นข้อมูลที่สำคัญที่ใช้ในการออกแบบและวางผังออกแบบการใช้ประโยชน์ที่ดิน ไม่ว่าจะเป็น ผังเมือง หรือผังภาคก็ตาม

การจำแนกประเภทถนนตามหน้าที่การใช้งาน จำเป็นต้องคำนึงถึงข้อมูลต่าง ๆ บนพื้นที่ศึกษานอกเหนือจากเส้นถนน เช่น การใช้ประโยชน์ที่ดิน จำนวนและความหนาแน่นประชากร ข้อมูลเหล่านี้ล้วนเป็นข้อมูลเชิงพื้นที่ ที่สามารถจัดการและวิเคราะห์ได้ด้วยระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ (geographic information system หรือ GIS) ที่จะทำให้สามารถเข้าใจและวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ในเชิงพื้นที่ได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ ปัจจัยหนึ่ง ๆ ในการแบ่งประเภทถนนอาจไม่สามารถแบ่งได้ชัดเจนเนื่องจากมีความคลุมเครือ เช่น ความเร็วในการจราจรบนถนนสายหนึ่งเป็น 70 กม./ชม. อาจเป็นได้ทั้งถนนสายหลัก และถนนสายรอง ไม่อาจจำแนกเป็นประเภทใดประเภทหนึ่งได้ชัดเจน การนำตรรกศาสตร์คลุมเครือ (fuzzy logic) มาใช้จึงเป็นการตัดสินใจที่ใกล้เคียงความเป็นจริงมากที่สุด จากตัวอย่างดังกล่าว อาจให้ถนนสายนี้มีความเป็นถนนสายหลักร้อยละ 80 และเป็นถนนสายรองร้อยละ 60 เป็นต้น ซึ่งหลักการเกี่ยวกับตรรกศาสตร์คลุมเครือ คือวิธีทางคณิตศาสตร์ที่ช่วยในการตัดสินใจภายใต้ความคลุมเครือ และเป็นตรรกะที่อยู่บนพื้นฐานความเป็นจริงที่ว่าทุกสิ่งบนโลกแห่งความเป็นจริงไม่ใช่มีเฉพาะสิ่งที่แน่นอนเท่านั้น หลายสิ่งหลายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างไม่เที่ยงและไม่แน่นอน อาจเป็นสิ่งที่คลุมเครือ ไม่ชัดเจน (Zadeh. 1965) และเนื่องจากต้องใช้ข้อมูลหลายปัจจัยดังกล่าวข้างต้น จึงเลือกการใช้กระบวนการลำดับชั้นเชิงวิเคราะห์ (analysis hierarchy process: AHP) ซึ่งเป็นหนึ่งในวิธีการตัดสินใจแบบหลายหลักเกณฑ์ มาช่วยกำหนดประเภทถนนที่เหมาะสม จึงเป็นกระบวนการที่มีประสิทธิภาพและมีความสะดวกในการจัดลำดับความสำคัญ (Saaty. 2008) ทั้งสามวิธีการนี้ เมื่อใช้ร่วมกันทำให้เพิ่มโอกาสที่ผลลัพธ์การจำแนกประเภทถนนที่ได้ตรงตามหน้าที่สภาพความเป็นจริงมากที่สุด

งานวิจัยนี้จึงมุ่งที่จะนำทั้งสามวิธีการ มาใช้วิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อจำแนกประเภทถนนตามหน้าที่การใช้งานของถนนในปัจจุบัน เพื่อเป็นข้อมูลที่นักวางผังจะสามารถนำไปใช้ในการออกแบบแนวทางเลือกที่ดีที่สุดที่จะนำไปจัดทำเป็นโครงการวางแผนพัฒนาโครงข่ายทาง

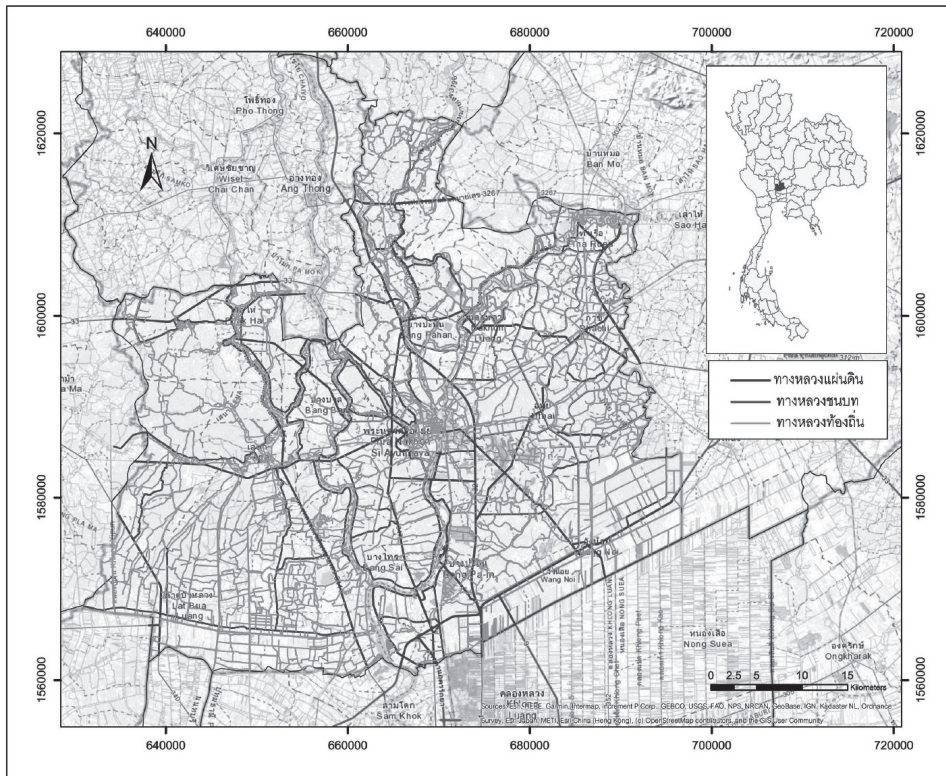
วัตถุประสงค์

เพื่อจำแนกลำดับค้ำของถนนตามหน้าที่การใช้งานด้วยระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ ตรรกศาสตร์คลุมเครือ และกระบวนการลำดับชั้นเชิงวิเคราะห์

ขอบเขตการวิจัย

พื้นที่ศึกษาของงานวิจัยนี้ คือ สายทางในเขตพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ ทางหลวงแผ่นดิน ทางหลวงชนบท และทางหลวงท้องถิ่น เฉพาะในเขตเมืองและเส้นที่ต่อเชื่อมกันทางหลวงแผ่นดิน ทางหลวงชนบท เพื่อให้เป็นโครงข่ายระยะทางรวม 5,228.75 กิโลเมตร (ภาพที่ 1) โดยจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นจังหวัดที่มีทั้งภาคเกษตรกรรม และภาคอุตสาหกรรม เป็นแหล่งที่ตั้งของนิคมอุตสาหกรรมหลายแห่ง อีกทั้งยังเป็นจังหวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญหลายแห่ง ทำให้เกิดการคมนาคมขนส่งทั้งในรูปแบบการขนส่งสินค้าเกษตรกรรม ภาคอุตสาหกรรม และยังเป็นเป้าหมายของนักท่องเที่ยวอีกด้วย

ขอบเขตด้านเนื้อหา งานวิจัยนี้จะใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์มาประยุกต์ใช้ร่วมกับตรรกศาสตร์คลุมเครือ และกระบวนการลำดับชั้นเชิงวิเคราะห์ มาวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อจำแนกลำดับค้ำยของถนนตามหน้าที่ เพื่อเป็นข้อมูลที่สามารถนำไปใช้ในการออกแบบ จัดทำเป็นโครงการวางแผนพัฒนาโครงข่ายทางต่อไป

ภาพที่ 1 พื้นที่ศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

กรอบความคิดที่ใช้วิจัย

กรอบความคิดที่ใช้วิจัยประกอบด้วย การศึกษาแนวคิดในการจำแนกลำดับค้ำยถนนตามลักษณะการใช้งาน เพื่อพิจารณาปัจจัยที่เกี่ยวข้อง และนำมากำหนดเป็นเกณฑ์ที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ จากนั้นจัดทำฐานข้อมูลที่ใช้ในการพิจารณาจำแนกลำดับค้ำยของถนนตามหลักเกณฑ์ ให้อยู่ในรูปแบบข้อมูลเชิงพื้นที่ในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ และใช้ตรรกศาสตร์คลุมเครือ ร่วมกับกระบวนการลำดับชั้นเชิงวิเคราะห์ทำการจำแนกลำดับค้ำยของถนนตามหน้าที่การใช้งาน

ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. วิธีการจำแนกประเภททางหลวง ตามวิธีการของ American Association of State Highway and Transportation Official หรือ AASHTO (2011) เป็นการจำแนกประเภททางหลวงที่เป็นมาตรฐานสากลที่ประเทศต่าง ๆ ส่วนใหญ่รวมถึงประเทศไทยยึดถือและใช้อ้างอิงในการออกแบบ

ด้านเรขาคณิต และองค์ประกอบส่วนอื่น ๆ ของงานทางหลวง โดยในงานวิจัยนี้ได้ใช้การจำแนกลำดับ ลำดับศักดิ์ของถนนตามมาตรฐานทางด้านวิศวกรรมตามที่ ASSHTO (2011) ได้กำหนดมาตรฐานของ ระบบทางหลวง (highway classification) ไว้ 4 ประเภท โดยคำนึงถึงการเคลื่อนที่ และการเข้าถึง พื้นที่ ได้แก่

1.1 ทางสายประธาน (freeway) เป็นถนนที่มุ่งเน้นการเคลื่อนที่ ด้วยความรวดเร็ว และปลอดภัยสูง มีการควบคุมการเข้าออกถนนอย่างเข้มงวด โดยไม่คำนึงถึงการเข้าถึงพื้นที่

1.2 ทางสายหลัก (arterial) เป็นถนนที่มุ่งเน้นการเคลื่อนที่ด้วยความเร็วและความปลอดภัย ขณะเดียวกันรวมทั้งยอมให้มีการเชื่อมทางการเข้าถึงพื้นที่ เพื่อไปสู่เป้าหมายได้บ้าง

1.3 ทางสายรอง (collector) เป็นถนนที่มุ่งเน้นในการเดินทาง และการเข้าถึงพื้นที่ทำหน้าที่กระจายยานพาหนะจากทางสายหลักไปสู่ชุมชน และรวบรวมยานพาหนะจากชุมชนสู่ทางสายหลัก และทางสายประธานต่อไป

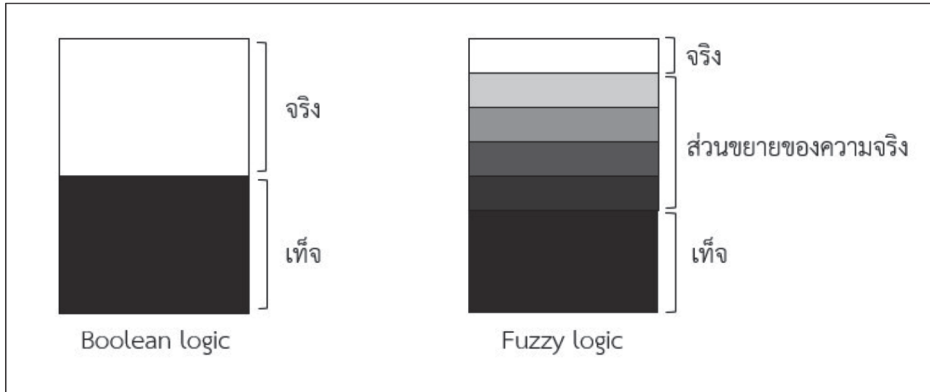
1.4 ทางสายย่อย (local road) เป็นถนนที่มุ่งเน้นการเข้าถึงพื้นที่ ชุมชน ที่อยู่อาศัย เป็นหลักเพื่อให้ยานพาหนะของชุมชนสามารถเดินทางมาสู่ทางสายรองและออกสู่ทางสายหลักได้

2. โครงการบูรณาการโครงข่ายทางหลวงท้องถิ่นและทางหลวงชนบท

กรมทางหลวงชนบท ศึกษาการจำแนกโครงข่ายทางหลวงทั่วประเทศตามลักษณะการใช้งาน ในโครงการบูรณาการโครงข่ายทางหลวงท้องถิ่นและทางหลวงชนบท ซึ่งการบูรณาการโครงข่ายทาง เป็นการนำโครงข่ายสายทางในปัจจุบันทั้งหมด มาทำการวิเคราะห์คัดแยกโครงข่ายทางตามหลักเกณฑ์การคัดแยกสายทางเพื่อจัดแบ่งประเภทถนนให้ถูกต้องตามหลักวิชาการจัดลำดับชั้นความสำคัญของถนน (road hierarchy) โดยมีหลักเกณฑ์การวิเคราะห์เพื่อจำแนกโครงข่ายออกเป็น 4 ปัจจัยหลัก (สำนักส่งเสริมการพัฒนาทางหลวงท้องถิ่น. 2556) คือ ความต้องการเดินทาง การวิเคราะห์เป้าหมายของการเดินทาง ความเป็นโครงข่ายของสายทาง และการเข้าถึงชุมชน ซึ่งสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

3. การวิเคราะห์แบบตรรกศาสตร์คลุมเครือ

การวิเคราะห์แบบตรรกศาสตร์คลุมเครือ เป็นเครื่องมือที่ช่วยในการตัดสินใจภายใต้ความไม่แน่นอนของข้อมูล โดยได้พัฒนามาจากฟัซซีเซต (Fuzzy Set) ที่คิดค้นโดย L. A. Zadeh ในปี ค.ศ. 1965 โดยตรรกศาสตร์คลุมเครือเป็นเซตที่มีขอบเขตไม่ชัดเจนหรือคลุมเครือ เป็นการให้เหตุผลแบบประมาณการ คล้ายการเลียนแบบวิธีความคิดที่ซับซ้อนของมนุษย์ ตรรกศาสตร์คลุมเครือมีลักษณะที่พิเศษกว่าตรรกะแบบจริงเท็จ (Boolean logic) เป็นแนวคิดที่มีการต่อขยายในส่วนของความจริง (Partial true) โดยค่าความจริงจะอยู่ในช่วงระหว่างจริง (Completely true) กับเท็จ (Completely false) ดังภาพที่ 2 หรือเป็นเซตที่มีค่าความเป็นสมาชิกอยู่ระหว่าง 0 กับ 1 ส่วนตรรกะแบบจริงเท็จจะเป็นเซตที่มีค่าความเป็นสมาชิกเป็น 0 หรือ 1 เท่านั้น

ภาพที่ 2 ตรรกะแบบจริงเท็จ (Boolean logic) ตรรกะแบบคลุมเครือ (Fuzzy logic)
ที่มา: ดัดแปลงจาก พยุง มีสัง (2551)

4. กระบวนการลำดับชั้นเชิงวิเคราะห์

กระบวนการลำดับชั้นเชิงวิเคราะห์ (Analytic Hierarchy Process หรือ AHP) เป็นกระบวนการตัดสินใจที่ใช้การวินิจฉัยเพื่อหาเหตุผล พัฒนาขึ้นโดย Thomas Saaty ใน ค.ศ. 1970 ซึ่งมีจุดเด่น คือใช้วิธีการเปรียบเทียบเชิงคู่ในการตัดสินใจ ผลลัพธ์ที่ได้เป็นตัวเลขเชิงปริมาณ ทำให้ง่ายต่อการจัดลำดับความสำคัญ (วิฑูรย์ ตันศิริคองค. 2542) กระบวนการลำดับชั้นเชิงวิเคราะห์ จึงเป็นเครื่องมือที่ได้รับความนิยมและนำไปประยุกต์ใช้ในการตัดสินใจในงานที่หลากหลาย

การดำเนินงานวิจัย

1. กำหนดปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจำแนกลำดับคีย์ของถนนตามหน้าที่การใช้งาน

การกำหนดปัจจัยในงานวิจัยนี้ใช้ปัจจัยเรื่องความคล่องตัวของการจราจร และการเข้าถึงพื้นที่ เป็นเกณฑ์ในการจำแนกถนนออกเป็นประเภทต่าง ๆ (ASSHTO. 2001; Olsen et al. 2001) และจากการสำรวจความคิดเห็นเบื้องต้นจากผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับปัจจัยที่เกี่ยวข้อง จึงกำหนดปัจจัยย่อยที่สะท้อนถึงความคล่องตัวของการจราจร และการเข้าถึงพื้นที่ เพื่อใช้เป็นเกณฑ์สำหรับการพิจารณาจำแนกลำดับคีย์ของถนน ประกอบด้วย (ตารางที่ 1)

1.1 ความเร็วที่ใช้ในการจราจร โดยความเร็วที่ใช้ในการจราจรของถนนแต่ละสายทางสะท้อนถึงความคล่องตัว ในการเคลื่อนที่ของผู้ใช้งานของถนนแต่ละเส้น

1.2 ค่าเฉลี่ยของระยะห่างระหว่างทางแยก โดยทางแยกในสายทางจะทำให้การใช้ความเร็วในการจราจรลดลง ดังนั้นหากค่าเฉลี่ยของระยะห่างระหว่างทางแยกน้อย จะทำให้ความคล่องตัวในการจราจรลดลงไปด้วย

1.3 จำนวนช่องจราจร โดยจำนวนช่องจราจรที่มากขึ้นจะช่วยให้เกิดความคล่องตัวในการจราจรมากกว่าสายทางที่มีจำนวนช่องจราจรที่น้อยกว่า

1.4 จำนวนประชากรบริเวณสายทาง เป็นการวิเคราะห์สายทางที่เข้าสู่ชุมชน หมู่บ้าน สะท้อนถึงการให้บริการด้านการเข้าถึงพื้นที่ของถนนเส้นดังกล่าว

1.5 จำนวนสถานที่สำคัญบริเวณสายทาง ซึ่งเป็นจุดเป้าหมายของการเดินทาง เป็นการวิเคราะห์ประเภทสายทางที่ให้บริการส่วนของการเข้าถึงพื้นที่

1.6 ลักษณะการใช้ที่ดินเขตพื้นที่เมือง เป็นการวิเคราะห์สายทางที่เข้าสู่พื้นที่ชุมชน พื้นที่อยู่อาศัย

ตารางที่ 1: ปัจจัยหลักและข้อมูลที่ใช้ในการจำแนกลำดับค้ำยของถนน

ปัจจัยหลัก	ข้อมูลที่ใช้ในการพิจารณา
การเคลื่อนที่	1.1 ช่วงความเร็วที่ใช้ในการจราจร (กม./ชม.)
	1.2 ค่าเฉลี่ยของระยะห่างระหว่างทางแยก (เมตร)
	1.3 จำนวนช่องจราจรรวมไป-กลับ
การเข้าถึงพื้นที่	1.4 จำนวนประชากรบริเวณสายทาง (คน/กม.)
	1.5 จำนวนสถานที่สำคัญบริเวณสายทาง (แห่ง/กม.)
	1.6 ร้อยละของความยาวสายทางที่ผ่านพื้นที่เมือง

2. การกำหนดเกณฑ์และค่าน้ำหนักของปัจจัยที่ใช้ในการจำแนกลำดับค้ำยของถนน

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการทำแบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลในงานวิจัยนี้ โดยแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนการกำหนดเกณฑ์ของแต่ละปัจจัยที่ใช้ในการจำแนกถนนแต่ละประเภท และส่วนการกำหนดค่าน้ำหนักของแต่ละปัจจัย ซึ่งได้ทำการสอบถามกับผู้เชี่ยวชาญจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบและดูแลด้านงานทาง เนื่องจากเป็นประเด็นเฉพาะด้านที่ต้องการผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจกับบริบทของถนนแต่ละประเภทในพื้นที่ศึกษา โดยผู้วิจัยได้กำหนดผู้เชี่ยวชาญจาก 4 ส่วนงาน ซึ่งครอบคลุมหน่วยงานที่ดูแลทางหลวงทุกประเภท ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญจากสำนักสำรวจและออกแบบกรมทางหลวง สำนักสำรวจและออกแบบกรมทางหลวงชนบท แขวงทางหลวงชนบทจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และองค์การบริหารส่วนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา รวมเป็น 9 ท่าน

2.1 การกำหนดเกณฑ์ของแต่ละปัจจัยที่ใช้ในการจำแนกประเภทถนน

จากปัจจัยที่ได้ในข้อ 1 ผู้ตอบแบบสอบถามจะใส่ค่าเกณฑ์ที่เหมาะสมตามหัวข้อปัจจัยที่ใช้ในการพิจารณาจำแนกประเภทถนน 6 ปัจจัย ประกอบด้วย ช่วงความเร็วที่ใช้ในการจราจร ระยะห่างระหว่างทางแยกเฉลี่ย จำนวนช่องจราจร จำนวนประชากรบริเวณสายทาง จำนวนสถานที่สำคัญบริเวณสายทาง และร้อยละของความยาวสายทางที่ผ่านพื้นที่เมือง ตามความเหมาะสมของถนนทั้ง 4 ประเภท ได้แก่ ทางสายประธาน ทางสายหลัก ทางสายรอง และทางสายย่อย (ตารางที่ 2) ทั้งนี้ ค่าของเกณฑ์ที่กำหนดอาจระบุเป็นช่วง และช่วงของแต่ละประเภทอาจมีการซ้อนกันได้ ยกตัวอย่างเช่น ช่วงความเร็วถนนสายประธานเป็น 80 กม./ชม. ขึ้นไป ช่วงความเร็วของถนนสายหลัก 60-90 กม./ชม. เป็นต้น

ตารางที่ 2: ตัวอย่างแบบสอบถามส่วนแรก (เกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณา)

ปัจจัยย่อยที่ใช้ในการพิจารณา	สายประธาน	สายหลัก	สายรอง	สายย่อย
การเคลื่อนที่ (mobility)				
1.1 ช่วงความเร็วที่ใช้ในการจราจร (กม./ชม.)				
1.2 ระยะห่างระหว่างทางแยกเฉลี่ย (เมตร)				
1.3 จำนวนช่องจราจรรวมไป-กลับ (เลน)				
การเข้าถึงพื้นที่ (accessibility)				
1.4 จำนวนประชากรบริเวณสายทาง (คน/กม.)				
1.5 จำนวนสถานที่สำคัญบริเวณสายทาง (แห่ง/กม.)				
1.6 ร้อยละของความยาวสายทางที่ผ่านพื้นที่เมือง				

2.2 การกำหนดค่าน้ำหนักของแต่ละปัจจัย

โดยใช้กระบวนการลำดับชั้นเชิงวิเคราะห์ ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งที่ใช้ในการวิเคราะห์เพื่อการตัดสินใจเลือกทางเลือกที่ดีที่สุด โดยในการวิเคราะห์จะทำการเปรียบเทียบความสำคัญหรือน้ำหนักของปัจจัยในการคัดเลือกที่ละคู่ เพื่อให้ง่ายต่อการตัดสินใจว่าปัจจัยใดสำคัญกว่ากัน โดยให้คะแนนตามความสำคัญ หากการให้คะแนนสมเหตุสมผล (consistency) จะสามารถจัดลำดับความสำคัญเพื่อหาทางเลือกที่ดีที่สุด หรือเพื่อใช้เป็นค่าน้ำหนักของแต่ละปัจจัยได้ ผู้ตอบแบบสอบถามจะพิจารณาเปรียบเทียบความสำคัญของปัจจัยหลัก 2 ด้าน (ด้านความคล่องตัวของการจราจร และด้านการเข้าถึงพื้นที่) และปัจจัยรองของแต่ละด้าน (ภาพที่ 3) จากนั้นคำนวณค่าความสอดคล้อง (consistency ratio) ของแต่ละท่านให้มีค่าไม่เกิน 0.1 แล้วจึงนำค่าน้ำหนักของทุกท่านมาคำนวณเฉลี่ยเป็นค่าน้ำหนักของแต่ละปัจจัยหลักและปัจจัยรอง

วงกลมตัวเลขด้านล่างโดยให้พิจารณาเปรียบเทียบระดับความสำคัญของปัจจัยหลัก																		
1=มีความสำคัญเท่ากัน 3=มีความสำคัญกว่าบ้าง 5=มีความสำคัญมากกว่ามาก 7=มีความสำคัญกว่าค่อนข้างมาก 9=มีความสำคัญอย่างยิ่ง																		
ปัจจัยซ้าย	ระดับความสำคัญ										ปัจจัยขวา							
ความคล่องตัวของการจราจร	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	การเข้าถึงพื้นที่
วงกลมตัวเลขด้านล่างโดยให้พิจารณาเปรียบเทียบระดับความสำคัญของปัจจัยรอง : ความคล่องตัวของการจราจร																		
1=มีความสำคัญเท่ากัน 3=มีความสำคัญกว่าบ้าง 5=มีความสำคัญมากกว่ามาก 7=มีความสำคัญกว่าค่อนข้างมาก 9=มีความสำคัญอย่างยิ่ง																		
ปัจจัยซ้าย	ระดับความสำคัญ										ปัจจัยขวา							
ช่วงความเร็วที่ใช้ในการจราจร	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	ระยะห่างระหว่างทางแยก
ช่วงความเร็วที่ใช้ในการจราจร	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	จำนวนช่องจราจร
ระยะห่างระหว่างทางแยก	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	จำนวนช่องจราจร
วงกลมตัวเลขด้านล่างโดยให้พิจารณาเปรียบเทียบระดับความสำคัญของปัจจัยรอง : การเข้าถึงพื้นที่																		
1=มีความสำคัญเท่ากัน 3=มีความสำคัญกว่าบ้าง 5=มีความสำคัญมากกว่ามาก 7=มีความสำคัญกว่าค่อนข้างมาก 9=มีความสำคัญอย่างยิ่ง																		
ปัจจัยซ้าย	ระดับความสำคัญ										ปัจจัยขวา							
จำนวนประชากรบริเวณสายทาง	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	สถานที่สำคัญบริเวณสายทาง
จำนวนประชากรบริเวณสายทาง	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	ร้อยละของพื้นที่เมืองที่สายทางผ่าน
สถานที่สำคัญบริเวณสายทาง	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	ร้อยละของพื้นที่เมืองที่สายทางผ่าน

ภาพที่ 3 ตัวอย่างแบบสอบถามส่วนที่สอง (ค่าน้ำหนักของปัจจัยที่ใช้ในการพิจารณา)

3. การจัดทำฐานข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์ ที่ใช้ในการวิเคราะห์และจำแนกลำดับคักย์ตามปัจจัยย่อยทั้ง 6 ปัจจัย ประกอบด้วย

3.1 ข้อมูลสายทาง ถนนภายในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งแบ่งตามหน่วยงานที่รับผิดชอบออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ ทางหลวงแผ่นดิน มีการจัดเก็บข้อมูลเป็นสายทางตามหมายเลขทางหลวง ทางหลวงชนบท มีการจัดเก็บข้อมูลเป็นสายทางตามหมายเลขทางหลวงชนบท และ ทางหลวงท้องถิ่น มีการจัดเก็บข้อมูลเป็นสายทางตามรหัสสายทาง หรือชื่อสายทาง โดยถนนแต่ละสายทางต้องมีข้อมูลลักษณะประจำ (attribute) ได้แก่ ความเร็วที่ใช้ในการจราจร ค่าเฉลี่ยของระยะห่างระหว่างทางแยก (เมตร) และจำนวนช่องจราจร

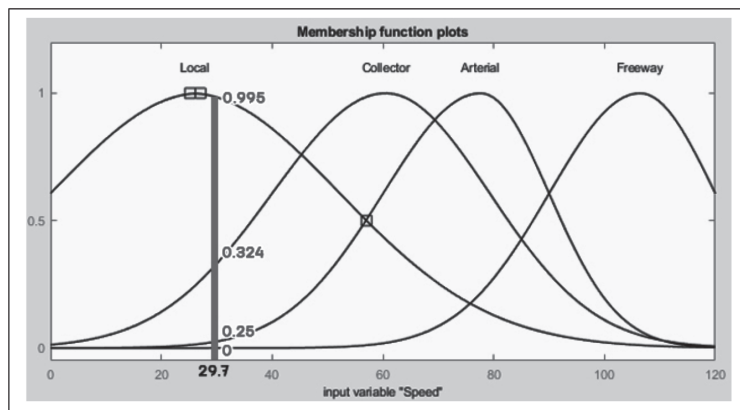
3.2 ข้อมูลจำนวนประชากร จากตำแหน่งของหมู่บ้านทำให้อยู่ในรูปพื้นที่ปิด (polygon) โดยวิธีการสร้างรูปหลายเหลี่ยมทิสเสน (thiessen polygon) เพื่อใช้คำนวณจำนวนประชากรที่อยู่ในบริเวณสายทางแต่ละเส้น (คน/กม.)

3.3 ข้อมูลสถานที่สำคัญ สำหรับการคำนวณหาจำนวนสถานที่สำคัญบริเวณสายทาง (แห่ง/กม.)

3.4 ข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดินที่เป็นพื้นที่เมือง สำหรับการคำนวณหาร้อยละของความยาวสายทางที่ผ่านเมือง

4. การจำแนกลำดับคักย์ของถนนตามหน้าที่การใช้งาน โดยใช้เทคนิคตรรกศาสตร์คลุมเครือ ด้วยการสร้าง ฟังก์ชันความเป็นสมาชิก (membership function) ของปัจจัยย่อยทั้ง 6 ปัจจัย โดยใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของแต่ละปัจจัย ซึ่งได้จากข้อมูลแบบสอบถามจากผู้เชี่ยวชาญในครั้งแรก มาใช้เป็นพารามิเตอร์สร้างฟังก์ชันความเป็นสมาชิกแบบเกาส์เซียน ซึ่งจะให้ค่าความเป็นสมาชิกของแต่ละปัจจัยของถนนแต่ละเส้น (มีค่า 0-1) โดยแต่ละปัจจัยของถนนแต่ละเส้นจะมีค่าความเป็นสมาชิก 4 ค่า ได้แก่ ค่าความเป็นสมาชิกของสายประธาน สายหลัก สายรอง และสายย่อย

ภาพที่ 4 เป็นตัวอย่างของฟังก์ชันความเป็นสมาชิกแบบเกาส์เซียนที่ใช้ในงานวิจัยนี้ สำหรับปัจจัยความเร็วที่ใช้ในการจราจร ในกรณีที่ความเร็วที่ใช้ในสายทางคือ 29.7 กิโลเมตรต่อชั่วโมง ค่าความเป็นสมาชิกของสายประธานคือ 0 สายหลักคือ 0.25 สายรองคือ 0.324 และสายย่อยคือ 0.995 แสดงว่าถ้าพิจารณาเฉพาะปัจจัยเรื่องความเร็ว สายทางนี้มีความเป็นไปได้สูงมากที่จะเป็นถนนสายย่อย อย่างไรก็ตาม สายทางนี้จะป็นถนนสายย่อยหรือไม่ จะต้องนำปัจจัยที่เหลืออีก 5 ปัจจัยมารวมพิจารณาต่อไป

ภาพที่ 4 ตัวอย่างของฟังก์ชันความเป็นสมาชิกแบบเกาส์เซียนที่ใช้ในงานวิจัยนี้ สำหรับปัจจัยความเร็วที่ใช้ในการจราจร

เมื่อได้ค่าความเป็นสมาชิกแต่ละปัจจัยแล้ว จะนำมาคูณกับค่าน้ำหนักของแต่ละปัจจัยที่ได้จากกระบวนการลำดับชั้นเชิงวิเคราะห์จากแบบสอบถามส่วนที่สอง เพื่อทำการจำแนกลำดับค้ำยของถนนแต่ละเส้นตามหน้าที่การใช้งาน ดังตารางที่ 3 เป็นตัวอย่างการคำนวณค่าความเป็นสมาชิกและค่าน้ำหนัก เพื่อจำแนกประเภทสายทางของถนน 1 เส้นของงานวิจัยนี้ ซึ่งค่าข้อมูลของปัจจัยต่าง ๆ ของสายทาง แสดงในคอลัมน์ ค่าข้อมูลของสายทาง

ตารางที่ 3: ตัวอย่างข้อมูลและการคำนวณเพื่อจำแนกประเภทถนนของถนน 1 เส้นในงานวิจัยนี้

ปัจจัยย่อย	ค่าข้อมูลของสายทาง	ค่า น้ำหนัก จาก AHP (1)	ค่าความเป็นสมาชิกจาก ตรรกศาสตร์คลุมเครือ (2)				ค่าถ่วงน้ำหนัก (1) x (2)			
			สาย	สายหลัก	สายรอง	สายย่อย	สาย	สายหลัก	สายรอง	สายย่อย
			ประธาน	หลัก	รอง	ย่อย	ประธาน	หลัก	รอง	ย่อย
ความเร็วที่ใช้ในการจราจร(กม./ชม.)	29.700	0.169	0.000	0.025	0.324	0.995	0.000	0.004	0.055	0.168
ระยะห่างระหว่างทางแยกเฉลี่ย (เมตร)	1,693.702	0.080	0.596	0.834	0.860	0.078	0.048	0.067	0.069	0.006
จำนวนช่องจราจร (ช่องจราจร)	2.000	0.256	0.001	0.116	0.607	0.607	0.000	0.030	0.155	0.155
จำนวนประชากรบริเวณสายทาง (คน/กม.)	36.000	0.166	0.000	0.775	0.857	0.600	0.000	0.129	0.142	0.100
จำนวนสถานที่สำคัญบริเวณสายทาง (แห่ง/กม.)	2.000	0.181	0.000	0.000	0.667	0.000	0.000	0.000	0.121	0.000
ร้อยละของความยาวสายทางที่ผ่านพื้นที่เมือง	58.198	0.148	0.000	0.000	0.335	0.664	0.000	0.000	0.050	0.098
					ผลรวม	0.048	0.229	0.592	0.528	

ค่าข้อมูลของสายทางในแต่ละเส้น จะถูกนำไปวิเคราะห์ค่าความเป็นสมาชิกของถนนทั้ง 4 ประเภท ซึ่งมีค่า 0-1 เมื่อทำการคูณกับค่าน้ำหนักของแต่ละปัจจัยที่ได้จากกระบวนการลำดับชั้นเชิงวิเคราะห์แล้ว เปรียบเทียบคะแนนค่าถ่วงน้ำหนักของสายทาง ได้แก่ สายประธาน 0.048 สายหลัก 0.229 สายรอง 0.592 และสายย่อย 0.528 สรุปได้ว่าถนนเส้นนี้จำแนกได้เป็นประเภททางสายรอง

ผลการวิจัย

1. เกณฑ์ของแต่ละปัจจัยที่ใช้ในการจำแนกลำดับค้ำยของถนน

ปัจจัยที่ใช้ในการจำแนกลำดับค้ำยของถนน ทั้งในด้านการเคลื่อนที่และด้านการเข้าถึงพื้นที่แบ่งออกเป็น 6 ปัจจัยย่อย ประกอบด้วย ความเร็วที่ใช้ในการจราจร ระยะห่างระหว่างทางแยกเฉลี่ย จำนวนช่องจราจรรวมไป-กลับ จำนวนประชากรบริเวณสายทาง จำนวนสถานที่สำคัญบริเวณสายทาง

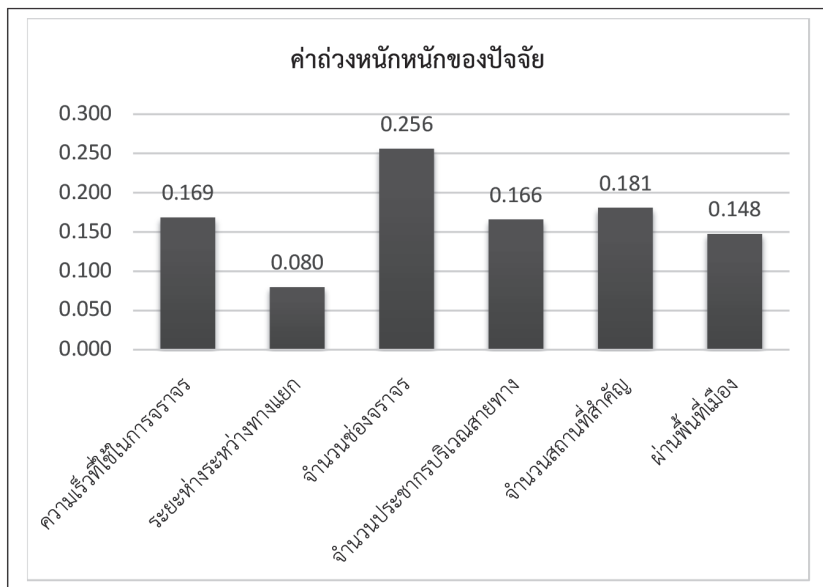
และรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินที่เป็นพื้นที่เมืองที่สายทางผ่าน จากการทำแบบสอบถามกับผู้เชี่ยวชาญด้านงานทาง สามารถสรุปเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณาจำแนกลำดับค้ำยของถนนได้ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4: เกณฑ์ที่ใช้ในการจำแนกลำดับค้ำยของถนน

ปัจจัยที่ใช้ในการพิจารณา	เกณฑ์ในการพิจารณา			
	สายประธาน	สายหลัก	สายรอง	สายย่อย
ช่วงความเร็วที่ใช้ในการจราจร (กม./ชม.)	90 - 120	60 - 90	40 - 80	0 - 50
ระยะห่างระหว่างทางแยกเฉลี่ย (เมตร)	1,750 - 6,000	870 - 4,250	425 - 2,000	0 - 1,000
จำนวนช่องจราจรรวมไป-กลับ (เลน)	6 - 10	4 - 6	2 - 4	1 - 2
จำนวนประชากรบริเวณสายทาง (คน/กม.)	0 - 10	10 - 40	27 - 60	60 - 200
จำนวนสถานที่สำคัญบริเวณสายทาง (แห่ง/กม.)	0	0 - 2	1 - 4	2 - 10
รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินที่เป็นพื้นที่เมืองที่สายทางผ่าน (ร้อยละของความยาวสายทาง)	0	0 - 10	10 - 23	20 - 100

2. คำน้้ำหนักของแต่ละปัจจัยที่ใช้ในการจำแนกลำดับค้ำยของถนน

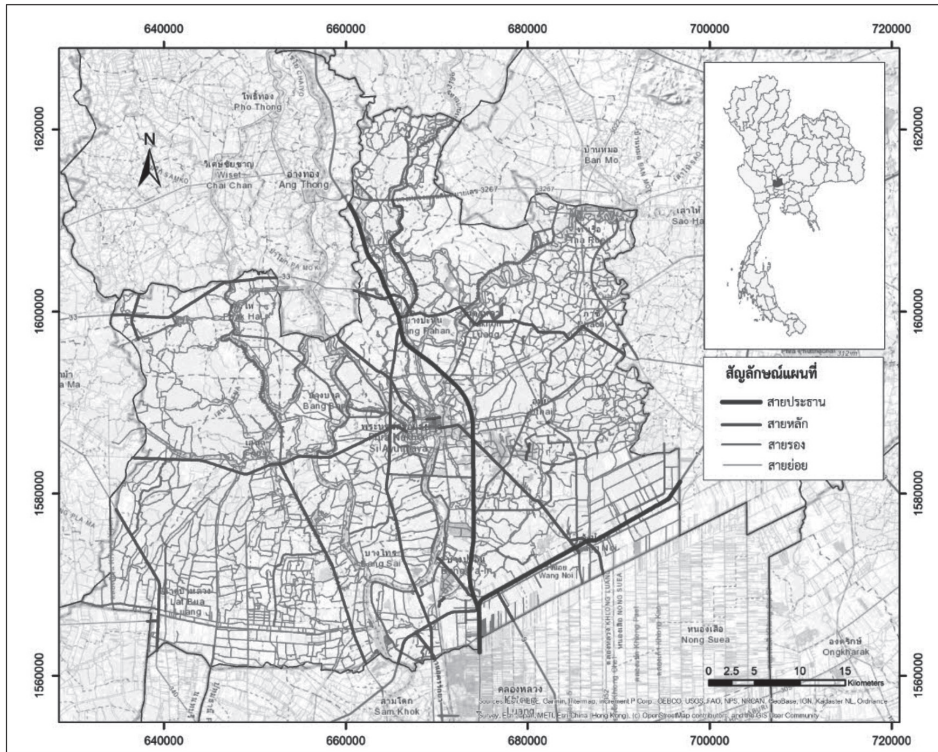
จากการทำแบบสอบถามผู้เชี่ยวชาญด้านงานทางในการกำหนดค้ำน้ำหนักของปัจจัยหลักและปัจจัยย่อย โดยใช้กระบวนการลำดับชั้นเชิงวิเคราะห์ ซึ่งค่าความสอดคล้องไม่เกิน 0.1 เมื่อนำค้ำน้ำหนักของ 6 ปัจจัยรองถ่วงน้ำหนักปัจจัยหลักได้ค้ำน้ำหนักดังแสดงในภาพที่ 5 ซึ่งพบว่า ปัจจัยเรื่องจำนวนช่องจราจร มีค้ำน้ำหนักมากที่สุด อันดับรองลงมาได้แก่ จำนวนสถานที่สำคัญบริเวณสายทาง จำนวนประชากรในสายทาง รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินที่เป็นพื้นที่เมืองที่สายทางผ่าน ความเร็วที่ใช้ในการจราจร และระยะห่างระหว่างทางแยกเฉลี่ย ตามลำดับ

ภาพที่ 5 คำน้้ำหนักของแต่ละปัจจัยที่ใช้ในการจำแนกลำดับค้ำยของถนน

3. การจำแนกลำดับค้ำยของถนนตามหน้าที่การใช้งาน

ในงานวิจัยนี้ ได้จำแนกลำดับค้ำยของถนนเป็น 4 ประเภท เมื่อนำค่าความเป็นไปได้มาประเมินร่วมกับค่าน้ำหนัก ผลการวิจัยจำแนกได้เป็นดังนี้ ทางสายประธาน มีระยะทาง 95.068 กิโลเมตร (ร้อยละ 1.72) ทางสายหลัก มีระยะทาง 301.951 กิโลเมตร (ร้อยละ 5.46) ทางสายรอง มีระยะทาง 506.804 กิโลเมตร (ร้อยละ 9.17) และทางสายย่อย มีระยะทาง 4,624.922 กิโลเมตร (ร้อยละ 83.65) ดังแสดงใน ภาพที่ 6

ภาพที่ 6 ผลการจำแนกลำดับค้ำยของถนนตามหน้าที่การใช้งาน

เมื่อเปรียบเทียบจำแนกสายทางในปัจจุบันกับสายทางตามลำดับค้ำยการใช้งาน พบว่า ทางหลวงแผ่นดิน มีหน้าที่การใช้งานเป็นทางสายหลักมากที่สุด (ร้อยละ 44) รองลงมาคือประเภททางสายรอง ทางสายประธาน และทางสายย่อย ตามลำดับ ทางหลวงชนบท มีหน้าที่การใช้งานส่วนใหญ่เป็นทางสายย่อย (ร้อยละ 72) ซึ่งเป็นถนนประเภทที่มุ่งเน้นในการเข้าถึงพื้นที่ ส่วนถนนทางหลวงท้องถิ่น มีหน้าที่การใช้งานเป็นประเภททางสายย่อยมากที่สุด (ร้อยละ 98) และสายทางร้อยละ 84 มีหน้าที่การใช้งานเป็นสายทางย่อย ร้อยละ 10 เป็นทางสายรอง ร้อยละ 5 เป็นทางสายหลัก และร้อยละ 2 เป็นทางสายประธาน (ตารางที่ 5)

ตารางที่ 5: สรุปผลการจำแนกลำดับค้ำยกของถนนตามประเภทของถนนในปัจจุบัน (หน่วย: กิโลเมตร)

ประเภทถนน	ทางหลวง แผ่นดิน	ร้อยละ	ทางหลวง ชนบท	ร้อยละ	ทางหลวง ท้องถิ่น	ร้อยละ	รวม	ร้อยละ
สายประธาน	80.985	14.08	0	0.00	0	0.00	95.068	1.72
สายหลัก	253.077	44.01	0	0.00	4.748	0.12	301.951	5.46
สายรอง	222.424	38.68	148.735	27.70	67.626	1.64	506.804	9.17
สายย่อย	18.555	3.23	388.288	72.30	4,044.31	98.24	4,624.92	83.65
รวม	575.041	100	537.023	100	4,116.68	100	5,528.75	100

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะกำหนดเกณฑ์ที่เหมาะสมในการจำแนกลำดับค้ำยกของถนนตามการใช้งานในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในการศึกษาครั้งนี้ได้กำหนดให้ความคล่องตัวในการเคลื่อนที่ และการเข้าถึงพื้นที่เป็นปัจจัยหลักที่ใช้ในการจำแนกลำดับค้ำยกของถนน แล้วทำการกำหนดปัจจัยย่อยเพื่อนำมาใช้เป็นหลักเกณฑ์แต่ละด้านเพื่อใช้จำแนกประเภทตามการใช้งานของถนน โดยในการวิจัยครั้งนี้ได้นำระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ ร่วมกับตรรกศาสตร์คลุมเครือและกระบวนการลำดับชั้นเชิงวิเคราะห์ มาใช้ในการจำแนกลำดับค้ำยกของถนน

สำหรับวิธีการวิจัย ส่วนแรกเป็นการกำหนดหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการจำแนกลำดับค้ำยกของถนน รวมทั้งการกำหนดค่าน้ำหนักของแต่ละปัจจัย ซึ่งได้ใช้วิธีการทำแบบสอบถามกับผู้เชี่ยวชาญด้านงานสายทาง ส่วนที่สองเป็นการจัดทำฐานข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์ โดยการจัดข้อมูลที่ใช้เป็นเกณฑ์ในการจำแนกถนน ให้อยู่ในรูปแบบข้อมูลเชิงพื้นที่ ที่สามารถจัดการและวิเคราะห์ได้ด้วยระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ ส่วนที่สามจะเป็นการวิเคราะห์และจำแนกลำดับค้ำยกของถนนตามหน้าที่การทำงาน โดยมีการประยุกต์ใช้เทคนิคตรรกศาสตร์คลุมเครือและกระบวนการลำดับชั้นเชิงวิเคราะห์ เพื่อให้การแบ่งประเภทถนนสอดคล้องกับหน้าที่การใช้งานมากที่สุด และสุดท้ายเป็นการพัฒนาโปรแกรมประยุกต์เพื่อการจำแนกลำดับค้ำยกของถนน

การประยุกต์ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ร่วมกับตรรกศาสตร์คลุมเครือและกระบวนการลำดับชั้นเชิงวิเคราะห์เพื่อจำแนกลำดับค้ำยกของถนน สามารถจำแนกถนนตามหน้าที่การใช้งานได้ โดยเฉพาะเทคนิคตรรกศาสตร์คลุมเครือช่วยในการจำแนกความเป็นไปได้ของการเป็นถนนแต่ละประเภทให้ใกล้เคียงความเป็นจริงมากขึ้น ดังเช่นในตารางที่ 5 จากความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ปัจจัยความเร็ว และจำนวนประชากรบริเวณสาย มีค่าซ้อนทับกันระหว่างทางสายหลักกับทางสายรอง ส่วนปัจจัยด้านระยะห่างระหว่างแยก มีค่าที่ซ้อนทับกันในทุกประเภทถนน การใช้ค่าความเป็นไปได้ที่จะเป็นถนนแต่ละประเภท แทนการจำแนกด้วยค่าที่แบ่งชัดเจนว่าจะกำหนดให้เป็นประเภทใด ช่วยให้การจำแนกประเภทสมจริงมากขึ้น

นอกจากนี้ จากความเห็นของผู้เชี่ยวชาญในการให้ค่าน้ำหนักของแต่ละปัจจัย พบว่าปัจจัยช่องทางจราจรมีค่าน้ำหนักมากที่สุด ประมาณร้อยละ 25 โดยมีปัจจัยระยะห่างระหว่างทางแยกเฉลี่ยมีค่าน้ำหนักน้อยที่สุด ประมาณร้อยละ 8 ส่วนปัจจัยอื่น ๆ มีค่าน้ำหนักไม่ต่างกันมากนัก ประมาณร้อยละ 14-18 แสดงให้เห็นว่าลักษณะทางกายภาพที่เป็นรูปธรรมของถนนและพื้นที่โดยรอบเป็นสิ่งที่

ผู้เชี่ยวชาญให้ความสำคัญมากที่สุด โดยจำนวนสถานที่สำคัญได้ค่าน้ำหนักรองลงมา คือ ร้อยละ 18.1 สำหรับปัจจัยที่เหลือเป็นปัจจัยที่ได้จากการคำนวณซึ่งอาจไม่เห็นเป็นรูปธรรมหรือไม่อยู่ในรูปแบบที่คุ้นเคย จึงทำให้ได้ค่าน้ำหนักน้อยกว่าสิ่งที่เป็นรูปธรรมมากกว่า

เอกสารอ้างอิง

- พยุง มีสำจ. (2551). **ระบบพีชชีและโครงข่ายประสาทเทียม**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: คณะเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ.
- วิฑูรย์ ตันศิริคงคล. (2542). **AHP กระบวนการตัดสินใจที่ได้รับความนิยมมากที่สุดในโลก**. กรุงเทพฯ: กราฟฟิค แอนด์ ปริ้นตัง.
- สำนักงานนโยบายและแผนการขนส่งและจราจร. (2559). **โครงการจัดทำแผนพัฒนามาตรฐานด้านการจัดระบบการจราจรในเมืองภูมิภาค**. กรุงเทพฯ: สำนักงานนโยบายและแผนการขนส่งและจราจร (สนข.). กระทรวงคมนาคม.
- สำนักส่งเสริมการพัฒนาทางหลวงท้องถิ่น. (2556). **โครงการจัดทำฐานข้อมูลทางหลวงท้องถิ่น และการบูรณาการโครงข่ายทาง**. กรุงเทพฯ: สำนักส่งเสริมการพัฒนาทางหลวงท้องถิ่น (สสท.). กระทรวงคมนาคม.
- AASHTO. (2011). **A Policy on Geometric Design of Highways and Streets**. Retrieved on May 1, 2020, from https://www.academia.edu/31621593/A_Policy_on_Geometric_Design_of_Highways_and_Streets
- Olsen, Eppell & Partners. (2001). **A Four Level Road Hierarchy for Network Planning and Management**. Retrieved on May 1, 2020, from <https://pdfs.semanticscholar.org/9e38/b95b93aafceafe8eafe0a9d04e018d87d64.pdf>
- Saaty, T.L. (2008). Decision Making with the Analytic Hierarchy Process. **International Journal of Services Sciences**, 1(1): 83-98.
- Zadeh, L. A. (1965). Fuzzy Sets. **Information and Control**, 8(3): 338-353.

อิทธิพลของการรับรู้ต่อการยอมรับนวัตกรรมการใช้ระบบหญ้าแฝก เพื่อป้องกันดินถล่มในพื้นที่ทางการเกษตร

Influence of the Acknowledging the Vetiver System Innovation Utilization for Landslide Prevention in Agricultural Land

อรรรณพ เยื้องไธสง¹ และ อุ๋นเรือน เล็กน้อย²
Annop Yienthaisong and Unruan Leknoi

บทคัดย่อ

การศึกษาในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยด้านการรับรู้ที่ส่งผลต่อกระบวนการตัดสินใจยอมรับหญ้าแฝกไปใช้ในพื้นที่การเกษตรเพื่อป้องกันดินถล่ม ของเกษตรกรในพื้นที่ตำบลห้วยเขย่ง อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี จากกลุ่มตัวอย่าง 383 ครัวเรือน โดยใช้แบบสอบถามที่มาจาก การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์การแจกแจงความถี่แบบสองทาง หรือการวิเคราะห์ตารางไขว้ (Crosstabs) และการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's Product Moment Correlation Coefficient) เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรของการรับรู้และการยอมรับนวัตกรรมการใช้ระบบหญ้าแฝกในพื้นที่ทางการเกษตร

ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีการรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับหญ้าแฝกในการเป็นวิธีพืช ที่มีระบบรากผสานกันเป็นร่างแหเพื่อช่วยในการยึดเกาะเนื้อดิน และเป็นวิธีการที่สามารถใช้ในการป้องกันการชะล้างพังทลาย และป้องกันดินถล่มในพื้นที่ทางการเกษตรได้ ในขณะที่รูปแบบการรับรู้เกี่ยวกับหญ้าแฝกมีผลต่อกระบวนการยอมรับนวัตกรรมการใช้ประโยชน์จากระบบหญ้าแฝกเพื่อป้องกันการดินถล่มในพื้นที่ทางการเกษตร ใน 4 ขั้นตอน ได้แก่ ชั้นความรู้ การสนใจ การตัดสินใจ และการยืนยัน ในการที่จะนำหญ้าแฝกไปใช้ต่อไปในอนาคต แต่ไม่ส่งผลต่อแนวโน้มในการนำหญ้าแฝกไปใช้ ดังนั้น สำหรับการดำเนินการส่งเสริมการใช้หญ้าแฝกเพื่อป้องกันการดินถล่มในพื้นที่ทางการเกษตรจึงควร ดำเนินการควบคู่กับการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่เน้นการสร้างทักษะการเรียนรู้ ความเข้าใจ ตลอดจนการ สร้างทัศนคติที่ดีเกี่ยวกับหญ้าแฝกให้กับกลุ่มเกษตรกร เพื่อให้เกษตรกรเกิดความเชื่อมั่นและยืนยันที่จะนำหญ้าแฝกไปใช้ในการป้องกันดินถล่มในพื้นที่ทางการเกษตรต่อไปในอนาคต

คำสำคัญ: การรับรู้, หญ้าแฝก, การยอมรับ, ดินถล่ม, พื้นที่การเกษตร

¹นิสิตหลักสูตรสหสาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ

Master's degree student, Human and Social Development Program, Chulalongkorn University, Bangkok.

²ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจักษ์สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ

Assistant Professor, Social Research Institute, Chulalongkorn University, Bangkok.

Corresponding author e-mail: annop.ra.mu@gmail.com

ARTICLE HISTORY: Received 27 September 2019, Revised 6 December 2019, Accepted 11 December 2019.

Abstract

The research purpose is to study the acknowledging factors that affect the decision-making process of agreeing to use vetiver system in agricultural land for landslide prevention of the farmers in Huai Kayeng, Thong Pha Phum, Kanchanaburi. The sample consisted of 383 samples.

The questionnaires were obtained from related literature reviews. The data was analyzed using a crosstabs and Pearson's Product Moment Correlation Coefficient to describe a relationship between an acknowledgement variable and acceptance of utilizing vetiver grass innovation in agricultural land.

The study indicates that majority of the farmers have come to accept the knowledge of vetiver system as a grass innovation that has a linked root system which connects all roots together in order to enhance cementing a soil texture collectively. Additionally, the linked roots have an ability to prevent soil erosion and landslide in agricultural land. The acknowledgement of vetiver grass's influence on decision-making process to accept a utilization of vetiver system to prevent a landslide in agricultural land consisted of four steps. The four steps include awareness, persuasion, decision and confirmation. These steps will help in adopting the usage of vetiver grass in the future. However because it did not affect the tenor of vetiver grass utilization, hence promoting the vetiver grass adaptation's execution to help prevent landslide in agricultural land should be operated together with passing on knowledge that emphasize on building knowledge and accomplishing positive attribute towards vetiver grass utilization for the farmers. Farmers will then trust and continue the usage of vetiver grass for landslide prevention in agricultural land in the future.

Keywords: *Perception, Vetiver, Adoption, Landslide, Agricultural land*

บทนำ

ระบบหญ้าแฝก (vetiver system) ถูกพัฒนาขึ้นเพื่อใช้เป็นทางเลือกสำหรับการอนุรักษ์ดินและน้ำในพื้นที่เสื่อมโทรม เช่น การป้องกันการชะล้างพังทลาย การฟื้นฟูคุณภาพของพื้นที่ อีกทั้งยังพัฒนาสู่การเป็นวิธีสำหรับการป้องกันการเกิดดินถล่มในพื้นที่เสี่ยง จากคุณสมบัติของหญ้าแฝกที่มีระบบรากที่ยาว ฝานกันเป็นร่างแหขนาดใหญ่ และสามารถหยั่งลึกลงในชั้นดินได้ 3 - 4 เมตร ในปีแรกของการปลูก จึงมีประสิทธิภาพในการยึดเกาะผิวดินเพื่อป้องกันการชะล้างพังทลาย คุณสมบัติดังกล่าวจึงถูกพัฒนาสู่การเป็นวิถีทางชีววิศวกรรม (Bioengineering) ร่วมกับการทำการเกษตรได้อย่างเหมาะสม (Xu, 2009) โดยเริ่มตั้งแต่ราวทศวรรษที่ 1980 โดยธนาคารโลก (World Bank) ดำเนินการส่งเสริมในพื้นที่ทางการเกษตรของประเทศอินเดีย เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพให้กับพื้นที่ทางการเกษตร การป้องกันการชะล้างพังทลาย และการปรับปรุงคุณภาพของดินในพื้นที่จากความเป็นกรด-ด่าง (Suarau & Oreva, 2017) โดยรูปแบบการใช้ระบบหญ้าแฝกเริ่มเป็นที่รู้จักภายหลังปี 1987

ธนาคารโลกได้จัดทำคู่มือ Vetiver Grass – A Hedge Against Erosion ขึ้นเพื่อเผยแพร่ไปยังประเทศต่าง ๆ (Truong et al. 2008) ภายหลังจากแนวคิดการใช้ระบบหญ้าแฝกได้ถูกทดลองและประยุกต์เพื่อการแก้ปัญหา และเป็นวิธีการอนุรักษ์ดินและน้ำในหลายพื้นที่ ซึ่งเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางมากกว่า 120 ประเทศทั่วโลก (Terefe. 2011) โดยเฉพาะในพื้นที่ทางการเกษตร เนื่องด้วยคุณสมบัติที่สอดคล้องกับรูปแบบการเกษตร เช่น ไม่เกิดการแพร่กระจายได้ง่ายจึงไม่จัดเป็นวัชพืชในทางการเกษตร การทนต่อสภาพภูมิอากาศที่มีความแปรปรวนสูง การทนต่อสภาพการปนเปื้อนของสารเคมีกำจัดวัชพืช สารกำจัดศัตรูพืช และโลหะหนักได้ (Abate & Simane. 2014) ตลอดจนเป็นวิธีการสำหรับการอนุรักษ์จัดการดินและน้ำที่มีประสิทธิภาพ การดูแลรักษาง่าย ไม่ซับซ้อน และมีต้นทุนการดำเนินการที่ต่ำกว่ารูปแบบทั่วไปจึงนับได้ว่าระบบหญ้าแฝกมีความเหมาะสมกับรูปแบบการเกษตร โดยเฉพาะในพื้นที่ที่ประสบปัญหาด้านการชะล้างพังทลายของพื้นที่ลาดชันในพื้นที่ทางการเกษตร

เช่นเดียวกับพื้นที่ตำบลห้วยเขย่ง อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี ที่พื้นที่ทางการเกษตรของชุมชนส่วนใหญ่เผชิญกับปัญหาการชะล้างพังทลายของดิน เนื่องด้วยลักษณะภูมิประเทศของพื้นที่มีความลาดชันสูง พื้นที่การเกษตรส่วนใหญ่ตั้งอยู่บริเวณไหล่เขาจึงมีความเสี่ยงต่อการเกิดดินถล่มในพื้นที่สูง (มณฑนา จำรูญศิริ และคณะ. 2559) กอปรกับสภาพทางเศรษฐกิจที่ประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม จึงไม่มีความพร้อมด้านงบประมาณในการป้องกันการชะล้างพังทลายของดิน และป้องกันการเกิดดินถล่มโดยอาศัยโครงสร้างพื้นฐานทางวิศวกรรมเพียงประการเดียวหญ้าแฝกจึงเป็นเครื่องมือหรือนวัตกรรมหนึ่งที่ถูกนำมาใช้ในพื้นที่เพื่อการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ภายใต้การดำเนินงานของหน่วยงานส่งเสริมหลายหน่วยงาน จนอาจกล่าวได้ว่าพื้นที่ดังกล่าวเป็นชุมชนต้นแบบในการนำหญ้าแฝกมาใช้ในการแก้ปัญหอย่างเป็นรูปธรรม และประสบความสำเร็จจนเป็นที่ยอมรับทั้งในระดับชาติ และระดับนานาชาติ

อย่างไรก็ดีการรับรู้ของเกษตรกรที่มีต่อหญ้าแฝกนับเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อกระบวนการยอมรับการใช้หญ้าแฝกในการป้องกันดินถล่มในพื้นที่ทางการเกษตร เพราะการรับรู้ เป็นการแปลความหมายของบุคคลที่มีต่อหญ้าแฝกซึ่งอาจแตกต่างกันในแต่ละบุคคล ผ่านองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น ความรู้ ความเชื่อ ทศนคติ ประสบการณ์ หรือเป้าประสงค์ในการเลือกใช้ของเกษตรกรที่มีต่อหญ้าแฝก (Wang & Ruhe. 2007) และเป็นปัจจัยที่จะถูกนำไปประมวลผลต่อการเลือกที่จะรับหรือปฏิเสธต่อการใช้หญ้าแฝก ตามแนวคิดกระบวนการตัดสินใจยอมรับหญ้าแฝกตามแนวคิดของ Rogers และ Shoemaker (1971) ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจอย่างยิ่งต่อการศึกษาด้านการรับรู้ของประชาชนในพื้นที่ที่มีต่อระบบหญ้าแฝก ที่ส่งผลต่อการกระบวนการตัดสินใจรับหญ้าแฝกไปใช้เพื่อป้องกันดินถล่มในพื้นที่ทางการเกษตร โดยผลการศึกษาในครั้งนี้จะนำไปสู่แนวทางการดำเนินการส่งเสริมการใช้หญ้าแฝกเพื่อป้องกันดินถล่มในพื้นที่อื่น ๆ อย่างมีประสิทธิภาพต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบการรับรู้ของเกษตรกรในพื้นที่ต่อระบบหญ้าแฝกที่ส่งผลต่อกระบวนการตัดสินใจรับหญ้าแฝกไปใช้เพื่อป้องกันดินถล่มในพื้นที่ทางการเกษตร
2. เพื่อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมการใช้หญ้าแฝกเพื่อป้องกันการเกิดดินถล่มในพื้นที่ทางการเกษตร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) เพื่อการสำรวจการยอมรับนวัตกรรมการใช้ประโยชน์จากระบบหญ้าแฝกเพื่อป้องกันการเกิดดินถล่มในพื้นที่ทางการเกษตร ของเกษตรกรในพื้นที่ตำบลห้วยเขย่ง อำเภอดงพญาณี จังหวัดกาญจนบุรี ดำเนินการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่จำนวน 383 ครัวเรือน โดยแบบสอบถามมีค่าความเชื่อมั่น .812 การประมาณขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของยามาเน่ (Yamane, 1970) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และทำการเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีกำหนดโควตา (Quota sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูล เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามปลายปิด (Close-ended question) ที่ประยุกต์มาจากการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ (1) ตัวแปรต้น ด้านการรับรู้ของกลุ่มตัวอย่างต่อหญ้าแฝกใน 3 รูปแบบ ได้แก่ การเป็นวัชพืช การเป็นหญ้าหมักที่ช่วยป้องกันการเกิดดินถล่ม และการเป็นหญ้าที่มีระบบรากช่วยในการยึดเกาะดิน (2) ตัวแปรตาม ตามรูปแบบกระบวนการตัดสินใจยอมรับนวัตกรรม การใช้ประโยชน์จากระบบหญ้าแฝกเพื่อป้องกันการเกิดดินถล่มในพื้นที่ทางการเกษตรตามแนวคิดของ Rogers และ Shoemaker (1971) โดยในการแปลผลแบบสอบถามจำแนกตามประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ แบบสอบถามวัดระดับการรับรู้เกี่ยวกับหญ้าแฝก ความคิดเห็นต่อการตัดสินใจยอมรับนวัตกรรม การนำหญ้าแฝกไปใช้ และการยืนยันผลการใช้หญ้าแฝก แปลผลตามการเลือกตอบของเกษตรกรสำหรับแบบทดสอบในการวัดระดับความรู้เกี่ยวกับหญ้าแฝก แปลผลตามการตอบคำถามได้อย่างถูกต้อง และจัดเป็นกลุ่มคะแนน 5 ระดับ ได้แก่ ระดับน้อยที่สุด (ร้อยละ 0-20) ระดับน้อย (ร้อยละ 21-40) ระดับปานกลาง (ร้อยละ 41-60) ระดับมาก (ร้อยละ 61-80) และระดับมากที่สุด (ร้อยละ 81 - 100) และการแปลผลด้านแรงจูงใจต่อการนำหญ้าแฝกไปใช้พื้นที่ทางการเกษตรเพื่อป้องกันดินถล่ม แปลผลเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า 5 ระดับ (Likert Scale) ได้แก่ คะแนนเฉลี่ยในระดับน้อยที่สุด (1.00-1.80) ระดับน้อย (1.81-2.60) ระดับปานกลาง (2.61-3.40) ระดับมาก (3.41-4.20) และระดับมากที่สุด (4.21-5.00) ด้านการวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์การแจกแจงความถี่แบบสองทางหรือการวิเคราะห์ตารางไขว้ (Crosstabs) และการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's Product Moment Correlation Coefficient)

ผลการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้แบ่งผลการศึกษาดังกล่าวออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ การรับรู้เกี่ยวกับหญ้าแฝกของกลุ่มตัวอย่าง และความสัมพัทธ์ของการรับรู้ที่ส่งผลต่อกระบวนการตัดสินใจยอมรับนวัตกรรมระบบหญ้าแฝกเพื่อใช้ป้องกันการเกิดดินถล่มในพื้นที่ทางการเกษตร 5 ชั้นตามแนวคิดกระบวนการตัดสินใจยอมรับนวัตกรรมของ Roger และ Shoemaker (1971) โดยมีผลการศึกษา ดังนี้

1. การรับรู้เกี่ยวกับหญ้าแฝกของกลุ่มตัวอย่าง ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เกือบทั้งหมด (ร้อยละ 95.5) รับรู้ว่าหญ้าแฝก เป็นพืชที่มีระบบรากที่มีประสิทธิภาพในการยึดเกาะดิน และป้องกันดินถล่มในพื้นที่ได้ ภายใต้เงื่อนไขของการเป็นวัชพืชในการป้องกันการเกิดดินถล่มรูปแบบหนึ่งในขณะที่กลุ่มตัวอย่างเพียงบางส่วน (ร้อยละ 4.2) รับรู้ว่าหญ้าแฝกเป็นหญ้าหมักที่ช่วยในการป้องกันดินถล่ม แสดงให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างมีการรับรู้เป็นอย่างดีต่อระบบหญ้าแฝกตามความเป็นจริงในการช่วยป้องกันการชะล้างพังทลายและดินถล่มได้ จากการศึกษาดังกล่าวไม่พบกลุ่มตัวอย่างที่มีการรับรู้ต่อระบบหญ้าแฝกในทางที่เป็นลบต่อรูปแบบการทำการเกษตรหรือการเป็นวัชพืช

2. ความสัมพันธ์ของการรับรู้กับการยอมรับนวัตกรรมการใช้หญ้าแฝก โดยจำแนกผลการศึกษาออกเป็น 5 ชั้นตามแนวคิดกระบวนการตัดสินใจยอมรับนวัตกรรมของ Roger และ Shoemaker (1971) ดังนี้

2.1 ชั้นความรู้ ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการรับรู้และระดับความรู้เกี่ยวกับหญ้าแฝก โดยวิเคราะห์ Chi-square พบว่า การรับรู้เกี่ยวกับหญ้าแฝกมีผลต่อระดับความรู้เกี่ยวกับหญ้าแฝกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยเกษตรกรส่วนใหญ่ที่มีการรับรู้ว่าเป็นหญ้าแฝกเป็นพืชที่มีระบบรากช่วยในการยึดเกาะดินตามความเป็นจริงของการเป็นวิธีพืชเพื่อป้องกันความเสี่ยงต่อการเกิดดินถล่มในพื้นที่ทางการเกษตร โดยมีระดับความรู้เกี่ยวกับหญ้าแฝกอยู่ในระดับมากที่สุด สูงกว่ากลุ่มเกษตรกรที่มีการรับรู้หรือความเชื่อว่าเป็นหญ้าแฝกเป็นหญ้ามหัศจรรย์ที่ช่วยป้องกันการเกิดดินถล่ม แสดงให้เห็นว่าความรู้ที่มีเกี่ยวกับหญ้าแฝกมีความสัมพันธ์ต่อการรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับหญ้าแฝกของกลุ่มตัวอย่างในการเป็นวิธีพืชที่มีระบบรากช่วยในการยึดเกาะดิน และการเป็นหญ้ามหัศจรรย์เพื่อช่วยป้องกันการชะล้างพังทลายของดิน และลดความเสี่ยงต่อการเกิดดินถล่ม

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์การรับรู้ที่ส่งผลต่อชั้นความรู้

ระดับความรู้เกี่ยวกับหญ้าแฝก		การรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับหญ้าแฝก		รวม
		หญ้ามหัศจรรย์	หญ้ายึดเกาะดิน	
ปานกลาง	จำนวน	6	19	25
	ร้อยละ	24.0	76.0	100.0
มาก	จำนวน	9	131	140
	ร้อยละ	6.4	93.6	100.0
มากที่สุด	จำนวน	1	217	218
	ร้อยละ	0.5	99.5	100.0

Chi-square = 33.843, df = 2, p. = .000*

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.2 ชั้นการจูงใจ ผลการเปรียบเทียบการรับรู้ที่ส่งผลต่อระดับการจูงใจในการใช้หญ้าแฝกของเกษตรกร พบว่า เกษตรกรที่มีการรับรู้ตามความเป็นจริงในการเป็นหญ้าที่มีระบบรากช่วยในการยึดเกาะดิน มีแรงจูงใจในการใช้ประโยชน์จากระบบหญ้าแฝกเพื่อการป้องกันการเกิดดินถล่มในพื้นที่ทางการเกษตรที่สูงกว่ากลุ่มเกษตรกรที่มีการรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับหญ้าแฝกว่าเป็นหญ้ามหัศจรรย์ที่ช่วยป้องกันการเกิดดินถล่ม โดยมี 5 ประเด็นที่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ได้แก่ การเป็นวิธีการป้องกันดินถล่มที่ง่าย ไม่ซับซ้อน และต้นทุนต่ำ เมื่อเทียบกับวิธีการป้องกันดินถล่มอื่น ระบบการดูแลรักษาเป็นเรื่องที่ง่าย ไม่ยุ่งยาก ด้านการประหยัดค่าใช้จ่ายในการป้องกันตะกอนดินไหลลงสู่แหล่งน้ำ การรักษาความชุ่มชื้นในพื้นที่ทางการเกษตร และการเป็นแหล่งอาหารสำหรับสัตว์เลี้ยงได้

ตารางที่ 2: การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของการรับรู้ข้อมูลหญ้าแฝกที่ส่งผลต่อชั้นจิตใจในการใช้หญ้าแฝกเพื่อป้องกันการเกิดดินถล่มในพื้นที่ทางการเกษตร

การจงใจระบวนการยอมรับ นวัตกรรมการใช้หญ้าแฝก	การรับรู้เกี่ยวกับการใช้หญ้าแฝก				t	P
	หญ้าหมัศจรรย์		หญ้ายืดเกาะดิน			
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.		
เป็นวิธีที่ง่าย ไม่ซับซ้อน ต้นทุนต่ำ เมื่อเทียบกับวิธี การป้องกันดินถล่มอื่น	4.56	.512	4.88	.328	3.652	.000*
การดูแลรักษาเป็นเรื่องที่ง่าย และไม่ยุ่งยาก	4.44	.512	4.80	.419	3.360	.012*
ค่าใช้จ่ายเพื่อป้องกันตะกอนดินไหลลงสู่แหล่งน้ำ ต่ำกว่าวิธีการอื่น	4.44	.512	4.84	.373	4.177	.001*
รากหญ้าแฝกสามารถป้องกันการเกิดดินถล่มในระยะ เวลาอันสั้น	3.69	1.01	3.79	.771	.421	.194
ลดความเสี่ยงต่อการเกิดดินถล่มในพื้นที่การเกษตร ที่มีความลาดชันในขนาด	4.31	.479	4.66	.529	2.802	.518
ลดความเสี่ยงต่อการสูญเสียหน้าดินในพื้นที่การเกษตร	4.44	.512	4.74	.479	2.348	.143
ลดต้นทุนการใส่ปุ๋ยบำรุงพืชจากการชะล้างของน้ำฝน ในพื้นที่เกษตรกรรม	2.94	.772	3.27	.915	1.685	.296
รักษาความชุ่มชื้นในพื้นที่เกษตรกรรม	4.12	.342	4.64	.525	3.869	.000*
เป็นการป้องกันการเกิดดินถล่มที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม	4.87	.342	4.92	.333	.528	.348
หญ้าแฝกเป็นอาหารสำหรับวัว ควายได้	2.94	.854	3.72	1.22	2.523	.044*
สร้างรายได้เสริมนอกภาคเกษตรได้	4.31	.602	4.35	.757	.268	.103

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.3 เมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการรับรู้และการตัดสินใจรับหญ้าแฝก โดยวิเคราะห์ Chi-square พบว่า เกษตรกรทั้งสองกลุ่มส่วนใหญ่มีการตัดสินใจรับหญ้าแฝกแล้วนำไปทดลองปลูก ในขณะที่เกษตรกรกลุ่มที่มีการรับรู้ว่ามีหญ้าแฝกเป็นหญ้าหมัศจรรย์ มีแนวโน้มที่จะไม่รับหญ้าแฝกสูงกว่าเกษตรกรที่มีการรับรู้ตามความเป็นจริงในการเป็นวิธีพืชที่มีระบบรากช่วยในการยึดเกาะดิน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบการรับรู้ที่ส่งผลต่อการตัดสินใจรับหญ้าแฝกไปใช้ในพื้นที่การเกษตร

การตัดสินใจรับหญ้าแฝก ไปทดลองปลูก	การรับรู้เกี่ยวกับหญ้าแฝก			
	หญ้าหมัศจรรย์	หญ้ายืดเกาะดิน	รวม	
รับกล้าหญ้าแฝกแล้วนำไปทดลองปลูก	จำนวน	10	283	293
	ร้อยละ	3.4	96.6	100.0
รับกล้าหญ้าแฝก แต่ยังไม่ทดลองปลูก	จำนวน	2	59	61
	ร้อยละ	3.3	96.7	100.0
ไม่รับกล้าหญ้าแฝก	จำนวน	4	25	29
	ร้อยละ	13.8	86.2	100.0

Chi-square = 7.249, df = 2, p = .027*

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.4 เมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการรับรู้และการตัดสินใจรับหญ้าแฝก โดยวิเคราะห์ Chi-square พบว่า เกษตรกรทั้งสองกลุ่มส่วนใหญ่มีการนำหญ้าแฝกไปใช้จริงในพื้นที่ทางการเกษตร ในขณะที่แนวโน้มของเกษตรกรที่ไม่มีการนำหญ้าแฝกไปใช้จริงในพื้นที่ทางการเกษตร พบว่า กลุ่มเกษตรกรที่มีความเชื่อว่าหญ้าแฝกเป็นหญ้ามหัศจรรย์มีแนวโน้มที่สูงกว่ากลุ่มเกษตรกรที่มีการรับรู้เกี่ยวกับหญ้าแฝกในการเป็นวิธีพืชเพื่อป้องกันดินถล่ม

ตารางที่ 4 เปรียบเทียบการรับรู้ที่ส่งผลต่อขั้นตอนการนำหญ้าแฝกไปใช้ในพื้นที่การเกษตร

การนำหญ้าแฝกไปใช้ ในพื้นที่การเกษตร	การรับรู้เกี่ยวกับหญ้าแฝก		
	หญ้ามหัศจรรย์	หญ้ายืดเกาะดิน	รวม
ยืนยันผลการใช้หญ้าแฝก	จำนวน 10	284	294
ในพื้นที่ทางการเกษตร	ร้อยละ 3.4	96.6	100.0
ไม่ยืนยันผลการใช้หญ้าแฝก	จำนวน 6	83	89
ในพื้นที่ทางการเกษตร	ร้อยละ 6.7	93.3	100.0

Chi-square = 1.904, df = 1, p. = .141

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.5 ด้านการยืนยันผลการใช้หญ้าแฝก เมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการรับรู้และการตัดสินใจรับหญ้าแฝก โดยวิเคราะห์ Chi-square พบว่า เกษตรกรที่มีการรับรู้ตามความเป็นจริงมีแนวโน้มที่จะยืนยันผลในการนำหญ้าแฝกไปใช้ในพื้นที่ทางการเกษตร สูงกว่ากลุ่มเกษตรกรที่มีความเชื่อว่าหญ้าแฝกเป็นหญ้ามหัศจรรย์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 5 เปรียบเทียบการรับรู้ที่ส่งผลต่อขั้นตอนการยืนยันผลการใช้หญ้าแฝกในพื้นที่การเกษตร

การยืนยันผลการใช้หญ้าแฝก ในพื้นที่การเกษตร	การรับรู้เกี่ยวกับหญ้าแฝก		
	หญ้ามหัศจรรย์	หญ้ายืดเกาะดิน	รวม
ยังคงมีการปลูกในพื้นที่การเกษตร	จำนวน 5	210	215
	ร้อยละ 2.3	97.7	100.0
ไม่มีการปลูกในพื้นที่	จำนวน 11	157	168
	ร้อยละ 6.5	93.5	100.0

Chi-square = 4.200, df = 1, p. = .037*

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สรุปและอภิปรายผล

ชุมชนตำบลห้วยเขย่งนับเป็นชุมชนที่ประกอบอาชีพด้านการเกษตรเป็นสำคัญบนพื้นฐานลักษณะของภูมิประเทศที่มีความเสี่ยงต่อการเกิดดินถล่มครอบคลุมทั้งตำบลตามประกาศของกรมทรัพยากรธรณี (กรมทรัพยากรธรณี. 2554) จึงมีหลายหน่วยงานที่ดำเนินการส่งเสริมให้ความรู้เกษตรกรต่อการป้องกันการเกิดดินถล่ม หนึ่งในวิธีการที่เป็นที่นิยมและเลือกใช้ ได้แก่ การประยุกต์ระบบหญ้าแฝกเพื่อการจัดการในพื้นที่ ด้วยเหตุนี้จึงส่งผลให้เกษตรกรในพื้นที่ส่วนใหญ่มีความรู้ต่อแนวทางการใช้ประโยชน์จากระบบหญ้าแฝกในพื้นที่เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตามผลการศึกษานี้ยังพบว่าเกษตรกรในบางส่วนมีการรับรู้ต่อการใช้ประโยชน์จากหญ้าแฝกภายใต้การรับรู้ว่าเป็นสิ่งมหัศจรรย์ที่สามารถช่วยป้องกันการเกิดดินถล่มได้ มากกว่าการรับรู้ต่อประสิทธิภาพบนพื้นฐานของการเป็นวิธีพืชที่มีระบบรากช่วยในการยึดเกาะดินเพื่อป้องกันการเกิดดินถล่มภายใต้เงื่อนไขและขีดจำกัดของการใช้ประโยชน์ เช่น การใช้ระยะเวลาในการเจริญเติบโตของหญ้าแฝก การดูแลรักษาอย่างถูกวิธี และการเลือกชนิดหญ้าแฝกที่มีความเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่หรือชนิดของดิน การใช้ระบบหญ้าแฝกในการแก้ปัญหาเพื่อป้องกันความเสี่ยงในการเกิดดินถล่มจึงนับเป็นวิธีการที่แตกต่างจากรูปแบบของการใช้โครงสร้างพื้นฐานทางวิศวกรรมที่สามารถแสดงผลเชิงประจักษ์อย่างรวดเร็ว ที่เกษตรกรส่วนใหญ่สามารถพบเห็นได้ หากแต่เมื่อพิจารณาจากขีดจำกัดของการเป็นวิธีพืชเพื่อการแก้ปัญหาและความสอดคล้องกับบริบทชุมชนการเกษตรพบว่า วิธีการดังกล่าวนับเป็นวิธีที่ง่ายในเชิงการปฏิบัติของเกษตรกรไม่ซับซ้อน สามารถทดลองใช้ในพื้นที่ และมีต้นทุนต่ำ เมื่อเทียบกับวิธีการป้องกันดินถล่มหรือการแก้ไขปัญห่อื่น ๆ ในพื้นที่ทางการเกษตร เช่น การลดการชะล้างพังทลาย การลดการสูญเสียหน้าดิน การป้องกันตะกอนดินไหลลงสู่แหล่งน้ำ สอดคล้องกับแนวคิดคุณลักษณะของนวัตกรรมที่จะเกิดการยอมรับได้ง่าย 4 ประการของ Everett M. Roger (Roger. 1983)

การศึกษาในครั้งนี้ได้ข้อค้นพบที่สำคัญต่อรูปแบบการรับรู้ที่นับเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อกระบวนการตัดสินใจนวัตกรรม เนื่องจากการรับรู้ที่นับเป็นสิ่งที่สะท้อนมาจากการแปลความหมายที่บุคคลมีต่อนวัตกรรมที่ได้รับมา ซึ่งอาศัยข้อมูลทางปัญญาที่มาจากประสบการณ์ ทักษะคิด ความสนใจ ความหวัง ความเชื่อ หรือความรู้ของตัวบุคคลเป็นเครื่องมือช่วยในการแปลความหมายต่อสิ่งเร้าที่ได้รับเป็นความเข้าใจ (Gregory. 1970; ยุราวัต เนื่องโนราช. 2558) มากกว่าการอาศัยเพียงแค่สิ่งเร้าที่มากกระทบเพียงด้านเดียว ผลการศึกษาการรับรู้ของเกษตรกรที่มีต่อหญ้าแฝกที่ส่งผลต่อกระบวนการตัดสินใจยอมรับนวัตกรรมของเกษตรกรในพื้นที่ตำบลห้วยเขย่ง อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรีในการใช้ประโยชน์จากหญ้าแฝกเพื่อป้องกันการเกิดดินถล่มในพื้นที่ทางการเกษตรสะท้อนให้เห็นว่าการถ่ายทอดนวัตกรรมรูปแบบใหม่ให้กับกลุ่มเกษตรกรนั้นมิใช่เพียงการสร้างการรับรู้ของการมีขึ้นของนวัตกรรมใหม่เท่านั้น หากแต่การดำเนินการเพื่อให้เกิดการยอมรับทั้งประสิทธิภาพและขีดจำกัดของนวัตกรรมในระยะยาวจำเป็นต้องมีการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ ทั้งทางด้านความรู้ และทักษะด้านนวัตกรรมให้กับกลุ่มเกษตรกร เพื่อการสร้างการรับรู้ของเกษตรกรที่มีด้านนวัตกรรมหรือเทคโนโลยีรูปแบบใหม่อย่างถูกต้อง ดังเห็นได้จากการรับรู้ของเกษตรกรต่อระบบหญ้าแฝกที่ส่งผลต่อกระบวนการตัดสินใจรับนวัตกรรมที่แสดงให้เห็นในระดับความรู้ โดยเป็นสิ่งสะท้อนต่อความเข้าใจของเกษตรกรที่มีต่อตัวนวัตกรรมและนำมาสู่การประมวลผลคุณสมบัติของนวัตกรรมเพื่อสร้างแรงจูงใจต่อการเลือกใช้ และส่งผลต่อกระบวนการตัดสินใจภายใต้การรับรู้และทัศนคติที่มีต่อตัวนวัตกรรม ต่อการนำนวัตกรรมนั้นไปใช้อย่างเป็นรูปธรรม และการยืนยันในการใช้นวัตกรรมนั้นต่อไปในอนาคต ทั้งนี้ในการ

เลือกที่จะยอมรับนวัตกรรมใหม่ ๆ โดยปราศจากความรู้ ความเข้าใจ ที่มีต่อตัวนวัตกรรมนำมาซึ่งความคาดหวังต่อผลลัพธ์ที่มากเกินไปจนขอบเขตที่ตัวนวัตกรรมกำหนด และเมื่อนวัตกรรมนั้นไม่สามารถตอบสนองตามความต้องการได้จึงนำมาสู่การเลือกที่จะปฏิเสธนวัตกรรมนั้นในที่สุด

ข้อเสนอแนะ

ผลการวิเคราะห์เพื่อหาความสัมพันธ์ของปัจจัยด้านการรับรู้ของเกษตรกรในพื้นที่ต่อระบบหญ้าแฝก เสนอแนะสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในกระบวนการส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากระบบหญ้าแฝกเพื่อแก้ปัญหาการชะล้างพังทลายของดิน และการป้องกันการเกิดดินถล่มในพื้นที่ทางการเกษตร ในการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับระบบหญ้าแฝกทั้งทางด้านสัณฐานวิทยา นิเวศวิทยา และสรีรวิทยา เพื่อให้เกษตรกรมีการรับรู้ต่อคุณสมบัติของหญ้าแฝกและข้อจำกัดในการนำระบบหญ้าแฝกมาใช้ในพื้นที่เพื่อการป้องกันปัญหาการชะล้างพังทลายของดิน และลดความเสี่ยงต่อการเกิดดินถล่มในพื้นที่ทางการเกษตรและพื้นที่ลาดชันอื่น ๆ ร่วมกับรูปแบบการทำการเกษตรในพื้นที่อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้ได้รับทุนอุดหนุนวิทยานิพนธ์สำหรับนิสิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ประจำปีการศึกษา 2562 และเป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การรับรู้ และการยอมรับนวัตกรรมระบบหญ้าแฝกเพื่อป้องกันการเกิดดินถล่มในพื้นที่ทางการเกษตร: กรณีศึกษา ตำบลห้วยเขย่ง อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี” ของหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เอกสารอ้างอิง

- กรมทรัพยากรธรณี. (2554). **เครือข่ายเฝ้าระวังแจ้งเตือนธรณีพิบัติภัยจังหวัดกาญจนบุรี**. กรุงเทพฯ: กองธรณีวิทยาสิ่งแวดล้อม กรมทรัพยากรธรณี.
- มณฑนา จำรูญศิริ และคณะ. (2559). การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินที่ทำให้เกิดภัยพิบัติดินถล่มในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่พูล และแม่พ่อง ตำบลแม่พูล อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์. **วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ**. 19(19): 146-160.
- ยุราวัตี เนื่องโนราช. (2558). **จิตวิทยาพื้นฐาน**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- Abate, H. & Simane, B. (2014). **Multiple Benefits of the Vetiver System and ITS Environmental Application in Ethiopia**. Retrieved on August 9, 2019, from <https://www.researchgate.net/publication/303145735>
- Gregory, R. (1970). **The Intelligent Eye**. London: Weidenfeld and Nicolson.
- Rogers, E. M. (1983). **Diffusion of Innovations**. New York: The Free Press.
- Rogers, E. M. and Shoemaker, F. (1971). **Communication of Innovations: A Cross Cultural Approach**. New York: The Free Press. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED064302.pdf>

- Suarau O. & Oreva A. (2017). **Vetiver Grass: A Tool for Sustainable Agriculture**. Retrieved on August 28, 2019, from <https://cdn.intechopen.com/pdfs/55730.pdf>.
- Terefe, T. (2011). **Farmers' Perception on the Role of Vetiver Grass in Soil and Water Conservation in South Western Ethiopia**. Retrieved on May 10, 2019, from https://www.vetiver.org/ETH_Talube.
- Truong, P., Tan Van, T., & Pinners, E. (2008). **The Vetiver System for Agriculture**. South Carolina: CreateSpace Independent Publishing Platform.
- Wang, Y., & Ruhe, G. (2007). **The Cognitive Process of Decision Making**. Retrieved on August 9, 2019, <https://pdfs.semanticscholar.org/7d63/1e6580dbd4dc92a3e12f29fb3f2a50651537.pdf>
- Xu, L. (2009). **Application and Development of the Vetiver System in China: 20 Year Experience Retrospection**. Bangkok: Office of the Royal Development Projects Board.
- Yamane, T. (1970). **Statistics: An Introductory Analysis**. Tokyo: John Weatherhill, Inc.

มิติเชิงพื้นที่และการบริโภคเชิงสัญลักษณ์ของเสื้อผ้าวินเทจและ เสื้อผ้ามือสอง ในอำเภอเมืองเชียงใหม่

Spatial Dimension and Consumption of Sign of Vintage and Second-Hand Clothes in Chiang Mai City

อนุดา ฐานะ¹ และ ชยา วรรัตนะภูติ²

Anuta Thana and Chaya Vaddhanaphuti

บทคัดย่อ

กว่าสิบปีที่ผ่านมา ธุรกิจเสื้อผ้าวินเทจและเสื้อผ้ามือสองในประเทศไทยเติบโตขึ้นอย่างต่อเนื่องจนสามารถสร้างภาพลักษณ์ใหม่ขึ้นมา จากเดิมที่คุณภาพของเสื้อผ้าวินเทจและเสื้อผ้ามือสองและสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมของผู้ซื้อมักถูกมองในแง่ลบ งานวิจัยเชิงคุณภาพชิ้นนี้มีจุดประสงค์เพื่อทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างคนกับเสื้อผ้าวินเทจและเสื้อผ้ามือสองที่แสดงออกในมิติเชิงพื้นที่ รวมถึงเหตุผลในการเลือกซื้อสินค้าและการบริโภคเชิงสัญลักษณ์ของเสื้อผ้า จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ประกอบการร้านเสื้อผ้าวินเทจและเสื้อผ้ามือสองทั้งหมด 10 ร้าน และการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้บริโภคอีก 10 ราย ในอำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าสามารถแบ่งร้านได้เป็น 2 ประเภท คือร้านที่นำสินค้ามาขายผ่านพ่อค้าคนกลาง และร้านที่เจ้าของร้านได้คัดเลือกสินค้าด้วยตนเองจากแหล่งผลิต สำหรับร้านประเภทแรกมักพบใกล้ตลาดสดและตลาดนัดของอำเภอเมืองเชียงใหม่ มีสินค้าหลายประเภทและช่วงราคาที่ยาว ส่วนร้านประเภทที่ 2 ตั้งอยู่ใจกลางย่านธุรกิจติดห้างสรรพสินค้า และผู้ขายเพิ่มช่องทางการขายผ่านสื่อสังคมออนไลน์ มีประเภทของสินค้าที่จำเพาะเจาะจงและมีราคาตั้งต้นสูงกว่าในร้านประเภทแรก ผู้บริโภคในจังหวัดเชียงใหม่จึงมีทั้งกลุ่มที่ซื้อเพื่อตอบสนองข้อจำกัดทางเศรษฐกิจ และเพื่อเสพคุณค่าเชิงสัญลักษณ์ของเสื้อผ้า คุณค่าของสินค้าเสื้อผ้าวินเทจและเสื้อผ้ามือสองประกอบขึ้นจากการได้สัมผัสถึงคุณสมบัติทางกายภาพของตัวผ้า รวมถึงเรื่องราวและสถานที่ต่าง ๆ ที่สินค้านั้น ๆ ได้ไปข้องเกี่ยว ร้านเสื้อผ้าวินเทจและร้านเสื้อผ้ามือสองจึงเป็นพื้นที่ที่ความจริงและความฝัน อดีตและปัจจุบันมาบรรจบกัน เป็นพื้นที่แห่งการแลกเปลี่ยนความรู้และเชื่อมความสัมพันธ์ อีกทั้งการได้สวมใส่เสื้อผ้ามือสองยังเป็นการเปลี่ยนพื้นที่ร่างกายให้เป็นพื้นที่ทางอัตลักษณ์อีกด้วย จะเห็นได้ว่าพื้นที่ทางกายภาพและพื้นที่ทางสังคมของทั้งร้านและสินค้าเสื้อผ้ามือสองมีความสัมพันธ์ที่แยกกันไม่ออก

คำสำคัญ: เสื้อผ้าวินเทจ, เสื้อผ้ามือสอง, พื้นที่, การบริโภคเชิงสัญลักษณ์

¹ นักศึกษาระดับปริญญาตรี ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

Undergraduate student, Department of Geography, Faculty of Social Sciences, Chiang Mai University, Chiang Mai Province.

² อาจารย์ประจำภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

Lecturer, Department of Geography, Faculty of Social Sciences, Chiang Mai University, Chiang Mai Province.

Corresponding author e-mail: chaya.v@cmu.ac.th

ARTICLE HISTORY: Received 23 August 2019, Revised 16 December 2019, Accepted 23 March 2020.

Abstract

The past decade saw a rapid growth in Thailand's vintage and second-hand clothing business that has shed new light. In the past, the quality of the clothes and social status of the consumers were negatively viewed. This qualitative study aims to understand the relationships between human and vintage and second-hand clothes that are expressed in spatial dimensions, as well as reasons for purchase and consumption of sign. In-depth interviews with ten entrepreneurs and ten customers in Chiang Mai City show that there are two types of vintage and second-hand clothing shops: 1) owners who buy goods from the middlemen and 2) owners who select goods by themselves from the original sources. The first type of shop is found near fresh and flea markets of Chiang Mai City. Wide ranges of goods are offered, and hence wide ranges of the price. The second type of shop is found near shopping malls in the central business area. The types of goods are very specific with relatively higher starting price. Chiang Mai customers are those who purchase second-hand clothes because of their economic restrictions, and those who enjoy symbolic values of the goods, where the worthiness of vintage and second-hand clothes is constituted from bodily sensing the physical qualities, together with the stories and places the clothes have previously been associated. Vintage and second-hand clothing shops are sites where reality and imagination, the past and the present fold onto each other. It is a place for knowledge exchange and social relations. By wearing such clothes, an individual turns body space into identity space. Thus, the physical and social spaces of both the shops and the clothes are inseparable.

Keywords: *Vintage clothes, Second-hand clothes, Space, Consumption of sign*

บทนำ

เสื้อผ้าวินเทจหมายถึงเสื้อผ้าที่การออกแบบได้รับอิทธิพลจากแฟชั่นในช่วงคริสต์ทศวรรษ 1920 ถึง 1980 ครอบคลุมทั้งสินค้าที่มีเจ้าของผ่านการใช้งานมาแล้ว (มือสอง) และเสื้อผ้าที่ผลิตใหม่ในปัจจุบันให้เหมือนแฟชั่นสมัยอดีต (มือหนึ่ง) (Ryding et al. 2017) การซื้อขายเสื้อผ้าวินเทจเริ่มเติบโตในยุโรปและอเมริกาในช่วงคริสต์ทศวรรษที่ 1960-70 ในลักษณะของการซื้อขายของเก่าในตลาดนัด ในคริสต์ศตวรรษที่ 21 ด้วยอิทธิพลของสื่อ อินเทอร์เน็ตและการซื้อของออนไลน์ การซื้อขายเสื้อผ้าวินเทจจึงกลายเป็นกระแสแฟชั่นระดับโลก ทั้งนี้เพราะผู้บริโภคและนักสะสมโยกย้ายเอกลักษณ์ของแฟชั่นในอดีต ต้องการฉีกหนีจากแฟชั่นกระแสหลักในปัจจุบันที่ทำให้ทุกคนสวมใส่เสื้อผ้าลายเดียวกัน และเพื่อสร้างและแสดงอัตลักษณ์ของความเป็นปัจเจก (Jenss. 2015: 28-29)

ในประเทศไทย เสื้อผ้าวินเทจก็เริ่มเป็นที่นิยมเช่นกัน สำหรับบางคน เสื้อยืดคอกลมหรือกางเกงยีนส์เก่าๆ กลายเป็นสินค้าที่มีราคาสูงกว่าเสื้อผ้าที่ขายตามห้างสรรพสินค้า ระดับพันถึงหมื่นบาท (กบนอกกะลา. 2561; อิทธิกร ศรีกุลวงศ์. 2561) ดังเห็นได้จากการจัดนิทรรศการรวมกลุ่มของคนรักเสื้อผ้าวินเทจและเสื้อผ้ามือสอง ที่ชื่อ From Rags to Display ที่จัดมาแล้วอย่างน้อย 3 ครั้ง ตั้งแต่ พ.ศ. 2557 ในกรุงเทพมหานคร (ธีรดา มูลศิริ. 2559) นิทรรศการดังกล่าวรวบรวมกลุ่มผู้ขายและผู้บริโภคจากในไทย ญี่ปุ่นและมาเลเซีย มีร้านค้ากว่า 180 ร้าน มีการสร้างบรรยากาศความเป็นอดีต เช่น การจัดงานในตลาดนัดรถไฟหรือตู้ต่อเรือ และมีการเปิดเพลงในช่วงยุคคริสต์ทศวรรษ 1970 ถึง 1990 เป็นต้น

การเติบโตขึ้นของธุรกิจซื้อขายเสื้อผ้าวินเทจในประเทศไทยสอดคล้องกับธุรกิจเสื้อผ้ามือสองที่นำเข้าจากต่างประเทศด้วย ข้อมูลจากองค์การสหประชาชาติว่าด้วยการค้าชายเชิงพาณิชย์ แสดงให้เห็นว่าใน พ.ศ. 2545 ประเทศไทยมีการนำเข้าเสื้อผ้ามือสองประมาณ 4,600 ตัน แหล่งที่มาหลักคือ เกาหลี (50%) ญี่ปุ่น (30%) และจีน (14%) ใน พ.ศ. 2555 มีอัตราการนำเข้าเพิ่มขึ้นเป็น 5 เท่า กล่าวคือประมาณ 25,700 ตัน และมีแหล่งที่มาหลากหลายขึ้น ได้แก่ เกาหลี (26%) ญี่ปุ่น (24%) สหรัฐอเมริกา (10%) จีน (9%) และมาเลเซีย (6%) ใน พ.ศ. 2559 มีสถิติที่น่าสนใจ คือ มีการนำเข้าเสื้อผ้ามือสองจากเกาหลีและญี่ปุ่นน้อยลง ในขณะที่แหล่งนำเข้าใหญ่ที่สุดได้กลายเป็นกัมพูชา (25%) และมีแหล่งนำเข้าใหม่ ๆ จากประเทศในเอเชีย ยุโรปและแอฟริกาในสัดส่วนประมาณร้อยละ 10 เท่า ๆ กัน ได้แก่ อิหร่าน ลัตเวีย มอลต้า มอริเตเนีย และปากีสถาน (UN Commercial Trade. 2017)

ข้อมูลเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าสินค้าเสื้อผ้าวินเทจและเสื้อผ้ามือสองกำลังกลายเป็นสินค้าทางเลือกใหม่ในประเทศไทย ในทำนองเดียวกัน สำหรับจังหวัดเชียงใหม่ แม้ว่าจะมีห้างสรรพสินค้าชื่อดังอยู่หลายแห่ง ก็ยังพบร้านเสื้อผ้าวินเทจและเสื้อผ้ามือสองเป็นจำนวนมากกว่า 20 ร้าน ในรูปแบบการขายในตลาดนัดและผ่านช่องทางออนไลน์ด้วย (เชียงใหม่วิศ. 2561; รีวิวเชียงใหม่. 2560) แสดงให้เห็นถึงความหลากหลายและแตกต่างของผู้บริโภคในแง่ของสถานะทางเศรษฐกิจ-สังคม รสนิยม แฟชั่น และกำลังการซื้อ ในภาพกว้างอาจเห็นได้ว่า ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ กระแสวัตถุนิยม และความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจ นอกจากผู้บริโภคจะเลือกซื้อเสื้อผ้ามือสองเพราะมีราคาต่ำกว่าท้องตลาดแล้วยังพบว่าแฟชั่นเสื้อผ้าวินเทจกลายเป็นสิ่งที่ต้องตัดสินใจไปเสาะหาเพื่อใช้ปรุงแต่งอัตลักษณ์ตัวตน โดยเฉพาะในหมู่วัยรุ่นและผู้บริโภคออนไลน์ที่ให้ความหมายและคุณค่ากับยี่ห้อ เนื้อผ้า ลายสกรีนและเรื่องราวของสินค้ามากกว่าหน้าที่หลักในการเป็นเครื่องนุ่งห่ม งานวิจัยชิ้นนี้จึงเสนอว่า ร้านขายเสื้อผ้าวินเทจและเสื้อผ้ามือสองเป็นที่หลอมรวมคนจากต่างสถานะทางสังคม และหลากหลายความคิดเห็นในเรื่องแฟชั่นเครื่องนุ่งห่มเข้าไว้ด้วยกัน ทุกคนล้วนถูกพันผูกเข้าไว้กับสินค้าที่พวกเขาสรรหามาใส่

เนื่องจากมีงานวิจัยเชิงปริมาณด้านธุรกิจเสื้อผ้าวินเทจ และความคิดเห็นของผู้บริโภคพอสมควรแล้ว งานวิจัยนี้จึงต้องการศึกษามิติทางสังคมและมิติเชิงพื้นที่ของร้านเสื้อผ้าวินเทจและเสื้อผ้ามือสองที่สัมพันธ์กับคน รวมถึงคุณค่า ความหมายและประสบการณ์ของปัจเจกบุคคลในการเลือกซื้อและสวมใส่เสื้อผ้าวินเทจและมือสอง ทั้งนี้งานวิจัยชิ้นนี้จึงให้ความสำคัญกับบทบาทของเสื้อผ้าในฐานะผู้กระทำที่มีปฏิสัมพันธ์กับคนและสิ่งของในพื้นที่ต่าง ๆ ทั้งแต่ต้นทางการผลิตไปจนถึงปลายทางการค้าปลีกสินค้า

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษามิติเชิงพื้นที่และความสัมพันธ์ระหว่างผู้ประกอบการ ผู้บริโภคกับเสื้อผ้าวินเทจ และเสื้อผ้ามือสอง
2. เพื่อศึกษาคุณค่าและความหมายของเสื้อผ้าวินเทจและเสื้อผ้ามือสอง และเหตุผลในการเลือกซื้อเสื้อผ้าวินเทจและเสื้อผ้ามือสอง

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การบริโภคในโลกยุคโลกาภิวัตน์เชื่อมโยงกันอย่างแนบแน่นและรวดเร็วผ่านการไหลเข้า-ออกของข้อมูลข่าวสาร สื่อและโฆษณา ผู้คน ทุนและอุดมการณ์ ดังนั้นสถานที่ในท้องถิ่นหนึ่ง ๆ จึงไม่ได้ตั้งอยู่อย่างโดดเดี่ยวหรือตัดขาดจากโลกภายนอก หากแต่เปิดรับและหลอมรวมเข้ากับปรากฏการณ์อื่น ๆ ทั่วโลก (Appadurai. 1996) เส้นแบ่งระหว่างวัฒนธรรมท้องถิ่นกับความเป็นสากล ตลอดจนวัฒนธรรมตะวันตก-ตะวันออก จึงพร่าเลือน ภายใต้ระบบทุนนิยมและสังคมวัตถุนิยมนั้น การบริโภคถูกทำให้เป็นเรื่องที่จำเป็นและปกติ เสื้อผ้ายี่ห้อชื่อดังทั้งหลาย ที่มาพร้อมกับคุณภาพของวัสดุ การออกแบบตัดเย็บ และภาพลักษณ์ที่มีแบบแผนเป็นสากล จึงมีคุณค่ามากกว่าแค่ประโยชน์ใช้สอย เพราะแฝงฝังไว้ด้วยความหมายเชิงสัญลักษณ์ที่ทำให้ผู้บริโภคโดดเด่น สำหรับ Baudrillard การบริโภคเชิงสัญลักษณ์ (consumption of sign) คือการซื้ออัตลักษณ์เพื่อมาเติมเต็มจิตใจนั่นเอง (Baudrillard. 1981) ในแง่นี้ การบริโภคนอกจากจะเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจแล้ว ยังเป็นการปฏิบัติทางวัฒนธรรมเพื่อปรุงแต่งความหมายใหม่ของผู้บริโภคด้วย (Jackson et al. 2000) อีกนัยหนึ่งอาจกล่าวได้ว่าตัวตนของคนๆ หนึ่งถูกหล่อหลอมขึ้นจนกลายเป็นคนใหม่และปรับเปลี่ยนไปเรื่อย ๆ จากการมีปฏิสัมพันธ์กับผลิตภัณฑ์และผู้คนในสังคมโดยรวม

สินค้าวินเทจ เป็นสิ่งของที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และทางอัตลักษณ์โดยเฉพาะของผู้สวมใส่ Jenss (2015: 32) กล่าวว่ารากศัพท์ของคำว่า vintage ในภาษาละตินมีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมการเก็บองุ่นและหมักไวน์ คุณค่าและราคาของไวน์นั้นมาจากสถานที่ปลูกและบ่มองุ่นที่จำเพาะ ได้แก่เอกลักษณ์ของดิน น้ำ ฤดูกาล ผู้คน และเทคนิคการบ่ม รวมถึงปีที่ผลิตที่ยังนานยิ่งมีค่า ในแง่นี้ สำหรับ Jenss เสื้อผ้าวินเทจจึงเป็นมรดกที่คงไว้ซึ่งคุณค่าทางกาลเวลาและเชิงพื้นที่ ขณะเดียวกันมีความถ่องแท้ที่ผู้ซื้อนั้นถวิลหาดีต่ออยู่เสมอ อย่างไรก็ตาม ต้องไม่ลืมว่าเสื้อผ้าชิ้นหนึ่ง ๆ ไม่ได้มีคุณค่าขึ้นมาเอง แต่เป็นการได้รับความหมายใหม่ กล่าวได้ว่า กว่าจะกลายมาเป็นเสื้อยี่ห้อวินเทจตัวหนึ่ง เสื้อยี่ห้อตัวนั้นจะต้องไปข้องแวะกับสถานที่ เหตุการณ์และผู้คนต่างๆ ตั้งแต่เกษตรกร ผู้ออกแบบ โรงงานผลิต ร้านค้าเจ้าของคนแรก เชื้อโรค ถึงขยะ เรื่อยไปจนถึงเจ้าของคนใหม่ สิ่งทอได้รับการแปลงโฉมและมีการต่อรองคุณค่าและความหมายนับครั้งไม่ถ้วน นี่จึงเป็น “พิธีกรรม” ที่ได้ประกอบสร้างชีวประวัติของผลิตภัณฑ์เสื้อผ้าให้มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวขึ้นมาในตัวเอง (Stanes & Gibson. 2017) แปลว่า คุณค่าของสินค้าวินเทจและสินค้ามือสองนั้นไม่ได้มาจากรูปลักษณ์ ผัสสะและสุนทรีย์ของสินค้าเพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นกับความสัมพันธ์ต่อคน สิ่งของและมิติเชิงสังคมและเศรษฐกิจที่ช่วยเพิ่มพูนคุณค่าขึ้นเรื่อย ๆ ตามกาลเวลาด้วย (Hansen. 2000)

ในบริบทของประเทศพัฒนามากกว่า เช่น สหราชอาณาจักร (Gregson & Crewe. 2003) และเยอรมนี (Steffen. 2017) การสวมใส่เสื้อผ้าวินเทจหรือเสื้อผ้ามือสองในปัจจุบันไม่ได้เป็นเรื่องที่น่าอับอายอีกต่อไปแล้ว แม้เดิมจะถูกมองว่าเกี่ยวข้องกับโรคติดต่อและสถานะทางเศรษฐกิจ-สังคมของ

ผู้ซื้อก็ตาม งานวิจัยทั้งสองพบว่าการใส่เสื้อผ้าวินเทจและเสื้อผ้ามือสองเป็นเรื่องเท่ในหมู่วัยรุ่นและนักสะสมด้วยซ้ำ เนื่องจากถูกมองว่าเป็นการจับจ่ายใช้สอยอย่างชาญฉลาด เรียบง่ายและไม่โอเนอเอียงไปตามกระแสวัตถุนิยม งานวิจัยในประเทศฝรั่งเศส (Guiot & Roux, 2010) พบเหตุผลของการบริโภคสินค้ามือสอง 4 ประการ ได้แก่ การสนับสนุนการรีไซเคิลวัสดุด้วยเหตุผลทางจริยธรรมและสิ่งแวดล้อมและต่อต้านวัตถุนิยม ความหลงใหลในคุณค่าของสินค้าและทำให้ได้ย้อนอดีตอีกครั้ง ความชื่นชอบบรรยากาศการตามล่าหาสินค้าพร้อมกับทำความรู้จักกับมิตรใหม่ และ เพื่อประหยัดเงิน ดังนั้นจะเห็นว่า การแต่งกายด้วยเสื้อผ้ามือสองของแท้ จึงเป็นการบ่งบอกถึงอัตลักษณ์ตัวตน อีกทั้งยังเป็นการแสดงออกถึงภูมิความรู้ทางแฟชั่นด้วย (Gregson & Crewe, 2003: 149)

นอกจากตัวเสื้อผ้าแล้ว มิติเชิงพื้นที่ของร้านค้าก็มีความสำคัญไม่น้อยเช่นกัน คำว่า “พื้นที่” ในแง่ของภูมิศาสตร์มนุษย์ไม่ใช่เพียงตำแหน่งแห่งที่ของร้านขายสินค้ามือสองว่าตั้งอยู่ที่ใด แต่ต้องย้อนกลับไปถามว่าตำแหน่งที่ร้านค้าตั้งอยู่นั้นสัมพันธ์และเชื่อมต่อกับสิ่งอื่น ๆ ที่อยู่รายล้อมอย่างไร มีกระบวนการประกอบสร้างทางพื้นที่อย่างไร และมีกรให้ความหมายผ่านการปฏิบัติอย่างไร (Cresswell, 2004) โดย Gregson & Crewe (2003: 32) ตั้งข้อสังเกตว่าตลาดนัดและการขายของท้ายรถในสหราชอาณาจักรมักตั้งอยู่นอกเมืองหรือชานเมือง หรือพื้นที่ชายขอบของแหล่งย่านธุรกิจใจกลางเมืองนั่นเอง หมายความว่าเหล่าห้างสรรพสินค้าเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เป็นทางการ ตรงข้ามกับตลาดนัดหรือร้านสินค้ามือสองที่มักจะไร้ระเบียบ ไม่ถูกสุขลักษณะ และไม่มีราคาที่เหมาะสม ดังนั้นห้างสรรพสินค้าจึงเป็นผู้ผูกขาดทางการค้าและมีอำนาจในการกีดกันพื้นที่ให้ตลาดนัดกลายเป็นอื่นและเป็นชายขอบหรือเป็นทั้งสถานที่และกิจกรรมที่ผิดแผกแตกต่างเหล่า (matter out of place)

พื้นที่ทางสังคมของสินค้าวินเทจและสินค้ามือสองนั้นประกอบสร้างขึ้นจากปฏิบัติการของผู้บริโภค ผู้ประกอบการและตัวสินค้า ซึ่งจะแสดงออกในลักษณะของบรรยากาศภายในร้าน ภาพลักษณ์และความหมายที่สื่อออกมาด้วย ทั้งนี้ Gregson & Crewe (2003: 108) ได้แบ่งมิติเชิงพื้นที่ทางสังคมของการขายสินค้ามือสองในบริบทของสหราชอาณาจักรไว้สี่ประการ ได้แก่ ประการแรก พื้นที่ขายของที่ตั้งอยู่บนฐานของเศรษฐศาสตร์เชิงศีลธรรม เพื่อการแบ่งปันแจกจ่ายของเก่าให้ผู้ที่ยังด้อยโอกาสกว่าภายในชุมชนของตน ไม่ใช่เพื่อเป็นธุรกิจซื้อขายระหว่างชุมชน ประการที่ 2 “โลก” ของสินค้ามือสองเปรียบเสมือนโลกที่สถานที่จริงและสถานที่ในจินตนาการมาบรรจบกัน ผู้บริโภคได้ใช้เวลาเดินเสาะแสวงหาสิ่งของภายในร้าน พร้อมกับทำความรู้จักกับสถานที่ใหม่ๆ ผ่านเรื่องราวและการเดินทางของสิ่งของนั้น ๆ ประการที่ 3 ร้านขายสินค้ามือสองเป็นพื้นที่ที่เปิดรับความหลากหลายในสถานะทางสังคมและความต้องการของผู้บริโภค มีทั้งผู้มีรายได้น้อยที่เข้ามาซื้อสินค้าเพียงเพื่อเป็นเครื่องนุ่งห่มและผู้มีฐานะดีตลอดจนวัยรุ่นที่เข้ามาเลือกซื้อเสื้อผ้าแบรนด์เนมเพื่อประดับร่างกายให้ตนมีความเป็นตะวันตก และ ประการสุดท้าย การสวมใส่เสื้อผ้ามือสองเป็นพื้นที่บนเรือนร่างแห่งการต่อรองและต่อต้าน เช่น เพื่อการปรุงแต่งอัตลักษณ์ตัวตน หรือเพื่อต่อต้านระบบเศรษฐกิจทุนนิยมหรือต่อต้านภาพลักษณ์บางอย่าง จะเห็นได้ว่าตลาด ร้านค้า และตัวสินค้านั้นทำให้เส้นแบ่งคู่ตรงข้ามเหล่านี้พร่าเลือนไม่ว่าจะเป็น ร่างกาย-สิ่งทอ เครื่องนุ่งห่ม-แฟชั่น ของมีค่า-ของไร้ค่า เมือง-ชนบท รวย-จน ท้องถิ่น-สากล ประชนชน-ดารา ทุกอย่างเปิดรับต่อกัน ผสมผสานจนเป็นเนื้อเดียวกัน (Na'amneh & Al Husban, 2012)

งานวิจัยเสื้อผ้าวินเทจและเสื้อผ้ามือสองในบริบทประเทศไทยยังมีค่อนข้างจำกัด นอกจากนั้นงานวิจัยที่เกี่ยวข้องส่วนมากมาจากมุมมองด้านเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ อาทิ ธุรกิจค้าส่งเสื้อผ้าในตลาดโบ้เบ้ของปฎิพัทธ์ เพชรศิริ และคณะ (2560) การซื้อและขายเสื้อผ้าแฟชั่นผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลของพิรัชย์ชญา คล่องกำไร และ จุมพฏ บริราช (2562) จุติมา ผการัตน์สกุล และ วิโรจน์ เจษฎาลักษณ์ (2558) และในจังหวัดสงขลาของภูษณ สุวรรณภักดี และ วิลาวัลย์ จันทร์ศรี (2561) จากผลงานวิจัยดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า คุณภาพของผลิตภัณฑ์ ราคา และช่องทางการจัดจำหน่าย ทั้งพื้นที่หน้าร้าน และออนไลน์ เป็นปัจจัยหลักในการดึงดูดผู้บริโภค ส่วนงานวิจัยจากฝั่งสังคมศาสตร์ของไทยที่เกี่ยวข้องกับสินค้าวินเทจและสินค้ามือสองและมีพื้นที่นั้นมีน้อย แต่สามารถเชื่อมโยงกับงานวิจัยในระดับนานาชาติที่กล่าวมาแล้วได้เป็นอย่างดี เช่น งานของดวงทอง สรประเสริฐ (2561) และของศิรินทร์ ใจเที่ยง (2549) ซึ่งศึกษาเรื่องเสื้อยืดวินเทจและเสื้อผ้ามือสองตามลำดับ ทั้งคู่พบว่าผู้บริโภคสินค้าวินเทจและสินค้ามือสองไม่ได้เป็นไปเพื่อตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ แต่เป็นการบริโภคคุณค่าเชิงสัญลักษณ์ที่ติดมากับสินค้า ทั้งนี้ คุณค่าและมูลค่าของเสื้อผ้านั้นสร้างขึ้นจากความหมายเชิงสัญลักษณ์ของสินค้าโดยเฉพาะความหายากและความเป็นเอกลักษณ์ของสินค้า ในงานวิจัยพื้นที่ทางสังคมผ่านอาหารชาติพันธุ์ไทใหญ่ของบุศรินทร์ เลิศขวลิตสกุล (2553: 128-129) พบว่าอาหารไทใหญ่ (แทนคำว่า เสื้อผ้ามือสอง) เดินทางข้ามเขตแดนประเทศ และผ่านผู้กระทำการที่หลากหลายจนกว่าจะเดินทางไปสู่ตลาดนัดกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีผู้บริโภครอซื้อ กล่าวคือ ตลาดนัดกลายเป็นพื้นที่ทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ผ่านการขายอาหาร นอกจากนั้นในงานของสุรศักดิ์ บุญรอด และ เกียรติภา บุญปรการ (2557: 102) งานวิจัยการค้าเสื้อผ้ามือสองในตลาดนัดเกาะหมี่ จังหวัดสงขลา แสดงให้เห็นว่าตลาดนัดเสื้อผ้ามือสองนั้น เข้ามามีบทบาทในการจัดเรียงความคิด ความรู้สึก การดำเนินชีวิต จนเป็นสัญลักษณ์ของวิถีชีวิตในลักษณะของการแลกเปลี่ยนและซื้อขายสินค้านี้ระหว่างคนหลากหลายชนชั้นและสถานะด้วย

จะเห็นได้ว่างานวิจัยเกี่ยวกับเสื้อผ้าวินเทจและมือสองในบริบทของประเทศไทย เน้นการศึกษา รูปแบบและพฤติกรรมการซื้อขายเป็นส่วนมาก และอาจจะยังมีงานศึกษาจำนวนจำกัดที่เน้นมิติเชิงพื้นที่อย่างเฉพาะเจาะจง (ยกเว้นของ สุรศักดิ์ บุญรอด และ เกียรติภา บุญปรการ, 2557) จึงเป็นโอกาสที่ในการวิจัยชิ้นนี้จะศึกษาต่อยอดเสื้อผ้าวินเทจและเสื้อผ้ามือสองจากมุมมองทางสังคม พฤติกรรม และภูมิศาสตร์มนุษย์

วิธีการศึกษา

งานวิจัยนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ตัวผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เชิงลึกผู้ประกอบการร้านเสื้อผ้าวินเทจและร้านเสื้อผ้ามือสองในอำเภอเมืองเชียงใหม่ 6 ร้าน จากทั้งหมดประมาณ 15 ร้าน ใช้การเลือกตัวอย่างสโนว์บอลล์ โดยมีเกณฑ์ว่าร้านต้องก่อตั้งมาแล้วอย่างน้อย 5 ปี ขึ้นไป เพื่อต้องการให้ผู้มีความรู้ โดยเฉพาะเจ้าของร้าน สามารถแนะนำร้านเสื้อผ้าวินเทจและร้านเสื้อผ้ามือสองที่มีลักษณะเด่นเฉพาะตัวและมีประวัติที่น่าสนใจ จึงได้เริ่มสัมภาษณ์ร้าน “บ้าน้อย” ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ตลาดสันป่าข่อย อำเภอเมืองเชียงใหม่เป็นอันดับแรก แล้วจึงเลือกร้านอื่น ๆ ตามคำแนะนำ นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้สัมภาษณ์เชิงลึกผู้ประกอบการร้านออนไลน์อีก 4 ร้าน โดยใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจงผ่านเพจเฟซบุ๊กและอินสตาแกรม โดยมีลักษณะการจำหน่ายออนไลน์ 3 แบบ ได้แก่ แบบโพสต์สินค้าขาย แบบโพสต์สินค้าขายและถ่ายทอดสดขาย และแบบโพสต์สินค้าขายและประมูลขาย โดยใช้จำนวนยอดผู้กดติดตาม

ในช่องทางการจำหน่ายไม่ต่ำกว่า 1,000 คน ขึ้นไป และมีอายุการก่อตั้งร้านอย่างน้อย 5 ปีขึ้นไปเป็นเกณฑ์ ในการคัดเลือก มีการนัดแนะเวลาเพื่อโทรศัพท์สัมภาษณ์เมื่อเจ้าของร้านสะดวก งานวิจัยนี้ได้เลือก ตัวอย่างร้านเสื้อผ้าวินเทจและร้านเสื้อผ้ามือสองทั้งหมดเป็นจำนวน 10 ร้าน

ผู้วิจัย สังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมเพื่อบันทึกลักษณะการจัดร้าน บรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ระหว่างผู้ประกอบการ ผู้บริโภค และสินค้า นอกจากนั้นยังได้เลือกตัวอย่างแบบบังเอิญ (accidental sampling) ร่วมกับการเลือกตัวอย่างแบบสโนว์บอลล์เพื่อสัมภาษณ์เชิงลึกผู้บริโภคอีกร้านละอย่างน้อย 1 คน โดยผู้บริโภคบางรายได้แนะนำให้ผู้วิจัยติดต่อผู้บริโภครายอื่นที่มีความรู้และความหลงใหล ในเสื้อผ้าวินเทจและเสื้อผ้ามือสองเป็นพิเศษ จึงได้สัมภาษณ์เชิงลึกผู้บริโภคทั้งหมดรวมเป็น 10 ราย ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ประกอบการและผู้บริโภค วิเคราะห์ด้วยวิธีเชิงพรรณนา โดยจัด กลุ่มความหมายแยกออกเป็นประเด็น (content analysis) และนำข้อมูลที่มีลักษณะร่วมหรือที่มีความหมายเหมือนกันไว้ด้วยกัน ให้สอดคล้องกับคำถามวิจัย

ในด้านจริยธรรมการวิจัย ผู้วิจัยพิทักษ์สิทธิของผู้ให้ข้อมูล โดยมีการแนะนำตัวว่าเป็นผู้วิจัย จากภาควิชาภูมิศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มีการอธิบายหลักการ และจุดประสงค์ของการทำวิจัย รวมถึงปกปิดชื่อจริงของผู้ให้ข้อมูล มีการขออนุญาตบันทึกเสียงขณะสัมภาษณ์ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลสามารถ ปฏิเสธหรือหยุดให้สัมภาษณ์ได้ตลอดเวลา

ผลการศึกษา

1. มิติเชิงพื้นที่และความสัมพันธ์ระหว่างผู้ประกอบการ และกับผู้บริโภคและตัวเสื้อผ้า วินเทจและเสื้อผ้ามือสอง

ลักษณะร้านเสื้อผ้าวินเทจและเสื้อผ้ามือสองในอำเภอเมืองเชียงใหม่ที่เลือกศึกษามีจำนวน ทั้งสิ้น 10 ร้าน แบ่งเป็น 6 ร้านในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ และอีก 4 ร้านที่ขายออนไลน์ สินค้าที่ขาย ในร้านเหล่านี้สามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่ เสื้อผ้าวินเทจมือสอง คือ เสื้อผ้าจากแฟชั่นระหว่าง ยุคคริสต์ทศวรรษ 1920-1980 ที่เคยมีเจ้าของ ผ่านการใช้งานมาแล้ว เสื้อผ้าวินเทจค้างสต็อก คือ เสื้อผ้าจากแฟชั่นระหว่างยุคคริสต์ทศวรรษ 1920-1980 ที่ไม่เคยผ่านการใช้งาน เป็นสินค้าที่ค้างอยู่ในคลังสินค้าเป็นระยะเวลานานหลายสิบปี ไม่มีการนำมาจำหน่าย อาจเพราะเป็นสินค้าที่มีความ ต้องการต่ำ ตกทุน หรือมีตำหนิ โดยภายหลังมีผู้ประกอบการซื้อเพื่อนำไปจำหน่ายต่ออีกครั้ง และ เสื้อผ้ามือสองทั่วไป คือ เสื้อผ้าจากแฟชั่นยุคใดก็ได้ที่เคยมีเจ้าของและผ่านการใช้งานมาแล้ว (ดูตารางที่ 1) ในภาพรวมจะเห็นว่าร้านหนึ่ง ๆ อาจขายเพียงเสื้อผ้าวินเทจมือสองอย่างเดียว หรือขายทั้งเสื้อผ้าวินเทจ มือสองคู่กับวินเทจค้างสต็อก หรือคู่กับเสื้อผ้ามือสองทั่วไป

สำหรับร้านที่มีที่ตั้งในอำเภอเมืองเชียงใหม่ มักกระจายอยู่บริเวณถนนสายหลักและบริเวณ รอบตลาดที่มีชื่อเสียง (ดูภาพที่ 1) เช่น ร้าน “บ้าน้อย” ตั้งอยู่บริเวณตลาดสันป่าข่อย ถนนเจริญเมือง ถือว่าเป็นต้นกำเนิดการขายเสื้อผ้ามือสองในอำเภอ ก่อตั้งเมื่อประมาณ พ.ศ. 2527 และมีการขยาย สาขาโดยเครือญาติในพื้นที่ติดกัน คือ ร้าน “พีตอง” และถัดมามีการเปิดสาขาเพิ่มที่ถนนอัษฎาธร บริเวณแจ้งศรีภูมิ ชื่อว่าร้าน “Reused Clothing” นอกจากนั้นยังมีบางร้านที่ตั้งอยู่ในตลาดนัดหนองฮ่อ ที่เปิดเฉพาะวันเสาร์-อาทิตย์ เช่น “พีตองกางเกงยีนส์หลังปรีนส์ฯ” สำหรับร้านที่ตั้งอยู่ในตลาดกลางคืน (ตลาดริมน้ำ) ติดกับห้างสรรพสินค้าเมญา สีแยกกรีนค่า-นิมมานเหมินท์ ได้แก่ ร้าน “ตาบูกาตริณาค่า ขอย7 CNX” และร้าน “Shubin Shop” ซึ่งทั้งสองเน้นขายเสื้อยืดวงดนตรีเป็นหลัก ร้านที่ตั้งอยู่

บริเวณตลาดนัดมักรวมตัวกัน เพื่อให้ผู้คนจดจำได้ง่าย ถือเป็นกลยุทธ์ในการดึงดูดผู้บริโภคให้เข้ามาใช้บริการโดยไม่ต้องมีการโฆษณา แต่เป็นการบอกแบบปากต่อปากแทน

สำหรับร้านเสื้อผ้าวินเทจและเสื้อผ้ามือสองออนไลน์ 4 ร้านที่ศึกษา มีความโดดเด่นกว่าอย่างชัดเจนเมื่อเปรียบเทียบกับร้านที่ตั้งอยู่ในพื้นที่จริง คือ การใช้ช่องทางของสังคมออนไลน์ในการโพสต์ขายสินค้าและแจ้งข่าวสารเกี่ยวกับทางร้าน เช่น การแจ้งลงสินค้าชิ้นใหม่ และการแจ้งโปรโมชั่นของทางร้านเพื่อเป็นการกระตุ้นและดึงดูดให้ผู้บริโภคเข้ามาเลือกซื้อสินค้ามากขึ้น รวมถึงการได้พูดคุยโต้ตอบระหว่างเจ้าของร้านและผู้บริโภคอย่างทันที เช่น สามารถพิมพ์ถามรายละเอียดเพิ่มเติมอื่นๆ และขอดูสินค้าที่สนใจได้โดยไม่ต้องรอให้ผู้ขายเลือกมาแสดงทีละตัว อีกทั้งยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์กับผู้บริโภคด้วย โดยร้านที่ให้สัมภาษณ์การศึกษาคั้งนี้ ได้แก่ ร้าน “Vtgamericastore” และร้าน “Ployyashop1” นอกจากนี้ยังมีร้านที่โพสต์สินค้าขายร่วมกับการถ่ายทอดสด คือ ร้าน “Jeans.vintageshop” และร้านที่โพสต์สินค้าขายและประมูลสินค้าออนไลน์ คือ ร้าน “Crazyvintageshop”

นอกจากจะแบ่งตามทำเลที่ตั้งของร้านแล้ว ร้านเสื้อผ้าวินเทจและเสื้อผ้ามือสองในอำเภอเมืองเชียงใหม่ยังสามารถแบ่งได้ตามลักษณะในการคัดสรรสินค้ามาขาย กล่าวคือ การที่ผู้ประกอบการสั่งซื้อสินค้าโดยตรงหรือออนไลน์ผ่านพ่อค้าคนกลางที่จัดส่งสินค้าให้ในลักษณะเป็นกระสอบ หรือ เดินทางไปคัดเลือกสินค้าด้วยตนเอง โดยทั้ง 2 วิธีมีแหล่งสินค้าจากประเทศกัมพูชา ตลาดโรงเกลือจังหวัดสระแก้ว ท่าเรือแหลมฉบังจังหวัดชลบุรี และอำเภอแม่สายจังหวัดเชียงราย การแบ่งในลักษณะนี้ จะเห็นการเดินทางของเสื้อผ้ามือสอง และความสัมพันธ์ของเสื้อผ้าเหล่านั้นกับผู้ประกอบการ ผู้บริโภค และสภาพภูมิศาสตร์มากขึ้น

สำหรับร้านที่ผู้ประกอบการไม่ได้คัดเลือกสินค้าเอง แต่ส่งสินค้าผ่านตัวแทนจำหน่าย ได้แก่ ร้าน “ป้าน้อย” ร้าน “พีต้อง” ร้าน “Reused Clothing” และร้าน “พีวัดทางเกยยีนส์หลังปรินส์ฯ” (ดูตารางที่ 1) ร้านทั้งหมดส่งสินค้าผ่านพ่อค้าคนกลางในลักษณะกระสอบเป็นจำนวน 20-50 กระสอบต่อเดือน ร้าน “ป้าน้อย” และร้าน “Reused Clothing” มีสินค้าหลากหลายประเภทเพื่อตอบสนองผู้บริโภคหลากหลายกลุ่ม ตั้งแต่กางเกงยีนส์ เสื้อยืดคอกกลม เสื้อกันหนาว เข็มขัด และอื่น ๆ) ทั้งยังพบว่าช่วงราคาของสินค้าค่อนข้างกว้าง ตั้งแต่ระดับสิบจนถึงพันบาท การจัดวางสินค้าคล้ายตามประเภทสินค้าที่หลากหลายและช่วงราคาที่กว้าง เช่น ในร้าน “ป้าน้อย” มีการนำสินค้านำราคาต่ำ ไว้บริเวณหน้าร้านเพื่อดึงดูดผู้บริโภค นอกจากนั้นมีสินค้าที่แขวนในราวตั้งพื้น และแขวนบนราวสูงให้ผู้บริโภคสะดุดตาและเห็นได้ง่าย สินค้าที่แขวนบนราวสูงมักเป็นสินค้าใหม่และราคาสูงกว่าชิ้นอื่น เรียกกันในวงการว่า “ผ้าโชว์” เช่น เสื้อยืดมือหนึ่งยี่ห้อ NIKE ขายราคาตัวละประมาณ 800 บาท แต่ในร้านอาจขายเพียงตัวละ 200-300 บาท ส่วนสินค้าที่หายากและมีราคาสูงจะจัดวางไว้ที่ส่วนลึกของร้านหรืออยู่ในจุดที่ผู้ขายสามารถดูแลได้ตลอด เพื่อป้องกันการสูญหายและทำให้สินค้าดูมีคุณค่ามากที่สุด ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าการมีหน้าร้านเพื่อให้ผู้บริโภคเข้ามาหยิบจับ เลือกชม และทดลองสวมใส่เสื้อผ้าก่อนซื้อยังเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับร้านประเภทนี้ นอกจากนั้นยังมีการสร้างบรรยากาศเพื่อดึงดูดผู้บริโภคด้วย เช่น ร้าน “ป้าน้อย” มีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า ร้าน “พระเจ้า” เนื่องจากมักเปิดเพลงเกี่ยวกับศาสนาคริสต์ ในขณะที่ร้าน “Reused Clothing” เน้นสินค้าที่นำเข้ามาจากประเทศญี่ปุ่น และแต่งร้านเป็นธีมญี่ปุ่น มีการเปิดเพลงให้ผู้บริโภคแต่ไม่ได้เจาะจงแนวเพลง ส่วนอีกสองร้านเน้นการขายกางเกงยีนส์อย่างเดียว จึงจะเห็นสินค้าออกโทหน้า-น้ำเงินจัดเรียงเป็นแถว ประเภทของผู้บริโภคที่เข้ามาใช้บริการค่อนข้างหลากหลายเช่นกัน จากการสังเกตของผู้วิจัยและการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการ พบว่าผู้บริโภคโดย

ส่วนใหญ่เป็นนักเรียน นักศึกษา และผู้ที่มาซื้อเพื่อนำสินค้าไปขายต่อ ส่วนมากอยู่ในช่วงอายุประมาณ 20-40 ปี ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการซื้อสินค้าเพื่อการสวมใส่และขายต่อโดยคำนึงถึงราคา ความทนทาน และคุณภาพ ในภาพรวมพบว่า ทั้งผู้ประกอบการรวมถึงผู้บริโภคเน้นการซื้อ-ขายเสื้อผ้ามือสองเพื่อตอบโจทย์ทางธุรกิจ นั่นคือการซื้อเพื่อนำไปขายต่อ และเพื่อตอบโจทย์เรื่องการซื้อเครื่องนุ่งห่มราคาต่ำ บรรยากาศร้านรวมถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ประกอบการร่วมกับผู้บริโภคจึงค่อนข้างดูเป็นธุรกิจซื้อขาย

ร้านที่เจ้าของร้านเดินทางไปคัดเลือกสินค้าเองมีความแตกต่างจากร้านประเภทแรกอยู่หลายประการ เช่น ประเภทของสินค้า ช่วงราคา และฐานผู้บริโภค นอกจากนี้ ความหลงใหลในเสื้อผ้ามือสองที่เป็นทุนเดิมทำให้เจ้าของร้านมีความรู้เกี่ยวกับสินค้าพอสมควร เช่น เจ้าของร้าน “พีวัดกางเกงยีนส์หลังปรีนส์” และ “@Ployyashop1” ล้วนสะสมเสื้อผ้ามือสองมาหลายสิบปี พยายามเข้าถึงแหล่งสินค้าโดยตรงเพื่อให้ได้สินค้าคุณภาพดีและลดต้นทุนด้วยการไม่ติดต่อผ่านพ่อค้าคนกลาง ณ โถงที่มีเสื้อผ้ามือสองกองเป็นเนินสูง พวกเขาใช้วิธีการคัดเลือกสินค้าด้วยการใช้สายตากวาดดูรายละเอียดสีสันทันและคุณภาพของเสื้อผ้า การใช้จมูกเพื่อดมกลิ่นความเก่า ตลอดจนใช้นิ้วสัมผัสความละเอียดของเนื้อผ้า ความชอบส่วนตัวและการได้เข้าไปคลุกคลีกับสินค้าจากแหล่งส่งผลให้ประเภทของสินค้าที่ขายค่อนข้างเจาะจง คือ ไม่เกิน 3 ประเภท และมีราคาตั้งต้นสูงกว่าร้านประเภทแรก กล่าวคือ ช่วงราคาสินค้าอยู่ในระดับร้อยละห้าขึ้นไปจนถึงระดับพันบาท (ดูตารางที่ 1) เช่น ร้าน “ตาภูคาตรินคำซอย 7 CNX” และร้าน “Shubin Shop” ซึ่งเน้นขายเสื้อยืดวงดนตรีแบบวินเทจค้ำสต็อกเป็นหลัก ภายในร้านมีการตกแต่งด้วยโปสเตอร์และเปิดเพลงของวงดนตรีต่าง ๆ ประกอบเพื่อสร้างบรรยากาศภายในร้านให้ผู้บริโภคสามารถเชื่อมกับสินค้าได้มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ จากการสังเกตยังพบว่าสินค้าถูกซักและห่อไว้อย่างดีเพื่อลบภาพของความสกปรกหรือเชื้อโรค และเป็นการสร้างความน่าเชื่อถือให้กับผู้บริโภค ผู้บริโภคส่วนใหญ่ซื้อเสื้อผ้ามือสองเพื่อสวมใส่และสะสม และอาจมีผู้ค้ารายย่อยบางรายมาซื้อเพื่อนำไปขายต่อ ร้านประเภทนี้ที่ค่อนข้างเป็นที่รู้จักของ “คนวงใน” จึงกลายเป็นเวทีแลกเปลี่ยนความรู้และเรื่องราวผ่านทางพูดคุยแบบตัวต่อตัว หรือผ่านการโพสต์ออนไลน์เพื่อรับข้อมูลอย่างต่อเนื่อง ในประเด็นเกี่ยวกับ “วัสดุของเนื้อผ้า การตัดเย็บ ปีที่ผลิต ลวดลายที่สกรีนอยู่บนผ้า หรือเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับสินค้านั้น” (ผู้ประกอบการคนที่ 5 ร้าน “@Vtgamericastro”, ข) รวมถึงการแนะนำแนวโน้มของแฟชั่น โปรโมชันและการแจ้งการจัดส่งสินค้าด้วย ดังที่ผู้ประกอบการคนที่ 8 ร้าน “@Ployyashop1”, ญ กล่าวไว้ว่า “ในบางช่วงร้านที่จะมีการทำโปรโมชันให้ลูกค้ารีวิวสินค้าที่ซื้อไปแล้วติดแท็กชื่อร้าน โดยจะให้ส่วนลดในการซื้อครั้งต่อไป” การสนทนาแลกเปลี่ยนข้อมูลเรื่องเสื้อผ้าที่ตนเองชื่นชอบเป็นเสมือนการที่ผู้ชายและผู้ซื้อหลุดเข้าไปในโลกแห่งจินตนาการของเสื้อผ้าวินเทจและเสื้อผ้ามือสองช่วงหนึ่ง

ตารางที่ 1: รายละเอียดร้านค้าเสื้อผ้าวินเทจและร้านเสื้อผ้ามือสองในอำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ และร้านขายเสื้อผ้าวินเทจและเสื้อผ้ามือสองออนไลน์

ชื่อร้าน	ที่ตั้ง	จำนวนปีที่ประกอบกิจการ	แหล่งที่มาของสินค้า	เสื้อผ้าวินเทจมือสอง	เสื้อผ้าวินเทจ	เสื้อผ้ามือสอง	เสื้อผ้าวินเทจ	เสื้อผ้ามือสอง	เจ้าของร้าน	ประเภทสินค้า	ช่วงราคา (บาท)	เกณฑ์ในการกำหนดราคา
บ้าน้อย ผู้ประกอบการคนที่ 5, ญ, อายุ ไม่ระบุ	ตลาดสันป่าข่อย ถนนเจริญเมือง	34	โรงเกลือ พ่อค้าคนกลาง	✓	×	×	✓	×	✓	หน่วย-พัน	> 3	ยี่ห้อ หายาก คุณภาพ ลวดลาย
พี่ต๋อง ผู้ประกอบการคนที่ 9, ผช, อายุ 32 ปี	ตลาดสันป่าข่อย ถนนเจริญเมือง	5	โรงเกลือ พ่อค้าคนกลาง	✓	×	×	✓	×	✓	ลิป-พัน	> 3	ยี่ห้อ คุณภาพ
Reused Clothing ผู้ประกอบการคนที่ 7, ช, อายุ ไม่ระบุ	ถนนอัษฎางค์ แลงสตรีท	5	โรงเกลือ พ่อค้าคนกลาง	✓	×	×	✓	×	×	หน่วย-พัน	> 3	คุณภาพ ยี่ห้อ ความนิยม
พี่วัดทางเขยีนส์หลังปิ่นเส้า ผู้ประกอบการคนที่ 1, ช, อายุ 38 ปี	ตลาดมือสองหนองฮ่อ เส้นวงแหวน แหวนรอบ 1	10	โรงเกลือ พ่อค้าคนกลาง	✓	×	×	×	×	×	ร้อย	1	ยี่ห้อ แหล่งผลิต คุณภาพ
ตามุกาดรินค้าขาย 7 CNX ผู้ประกอบการคนที่ 6, ช, อายุ 30 ปี	ตลาดนัดริ้นคำติด ห้างสรรพสินค้า สีแยกรินคำ- นิมมานเหมินทร์	10	โรงเกลือ ออนไลน์ ร้านในเชียงใหม่	✓	✓	✓	×	×	✓	ลิป-ร้อย	2-3	ยี่ห้อ คุณภาพ
Shubin Shop ผู้ประกอบการคนที่ 10, ช, อายุ 34 ปี	ตลาดนัดกลางคืนคิด ห้างสรรพสินค้า สีแยกรินคำ- นิมมานเหมินทร์	10	โรงเกลือ ร้านในเชียงใหม่	✓	✓	✓	×	×	✓	ร้อย – พัน	2-3	หายาก
@Vtgamericastore ผู้ประกอบการคนที่ 3, ช, อายุ ไม่ระบุ	Instagram โพสต์สินค้าขาย	7	ต่างประเทศไทย โรงเกลือ ต่างประเทศไทย	✓	×	×	×	×	✓	ร้อย	1	หายาก
@Ployyashop1 ผู้ประกอบการคนที่ 8, ญ, อายุ ไม่ระบุ	Instagram โพสต์สินค้าขาย	6	โรงเกลือ	✓	×	×	✓	✓	✓	ร้อย	2-3	ต้นทุน คุณภาพ
@Jeans.vintage ผู้ประกอบการคนที่ 2, ญ, อายุ 26 ปี	Instagram โพสต์สินค้าขายและถ่ายทอดสด	5	โรงเกลือ	✓	×	×	✓	✓	✓	ร้อย	2-3	หายาก
@crazyvintage ผู้ประกอบการคนที่ 4, ญ, อายุ ไม่ระบุ	Instagram Facebook โพสต์สินค้าขายและประมูล	8	ตลาดนัด	✓	×	×	✓	✓	✓	ร้อย – พัน	2-3	ยี่ห้อ หายาก ความนิยม

ภาพที่ 1 แผนที่แสดงตำแหน่งร้านเสื้อผ้าวินเทจ และร้านเสื้อผ้ามือสองค้ำสต็อก อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

นอกจากร้านเสื้อผ้าวินเทจและร้านเสื้อผ้ามือสองในอำเภอเมืองเชียงใหม่แล้ว ยังพบว่าธุรกิจเสื้อผ้าออนไลน์ได้รับความนิยมมากขึ้น โดยเฉพาะในกลุ่มผู้บริโภควัยรุ่นและวัยทำงานที่ผู้ประกอบการคนที่ 9 ร้าน “พีตอง” (ช, 32 ปี) กล่าวว่า “ทุกวันนี้วัยรุ่นเริ่มหันมาแต่งตัวยุค 70 ถึง ยุค 90 เยอะ ทำให้เสื้อผ้าวินเทจขายดีมาก” สอดคล้องกับข้อมูลจากผู้ประกอบการคนที่ 6 ร้าน “ตาภูภาครินคำ” (ช, 30 ปี) ผู้ที่พยายามเปิดช่องทางซื้อขายออนไลน์ที่ว่า “ทุกวันนี้เขาไม่มาเดินซอปปิงกันแล้ว เขาเลือกซื้อใน Facebook กันเอา” เสื้อผ้าวินเทจและเสื้อผ้ามือสองจากมุมมองของวัยรุ่นเชียงใหม่อาจจะเป็นมากกว่าการนำเสื้อที่ผ่านการใช้งานมาขาย แต่ยังสามารถนำไปตัดแปลงให้เป็นงาน Do It Yourself หรือ DIY และงานทำมือเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มมากขึ้น เช่น ผู้ประกอบการคนที่ 2 ร้าน “@jeans.vintageshop” (ญ, 26 ปี) ผู้ชื่นชอบแฟชั่นกางเกงยีนส์ ได้เสนอประเด็นเรื่องความคิดสร้างสรรค์ว่า “เสื้อผ้ามือสองมันไม่เหมือนใคร เราสามารถนำมาทำต่อได้ เช่น เสื้อจัมเอว ทำปลายรูด เพิ่มงาน DIY เข้าไปใส่ได้ มันอยู่ที่ว่าเราจะจับชิ้นไหนมาใส่กับชิ้นไหนแล้วออกมาเป็นยังไง” สอดคล้องกับคำตอบของผู้ประกอบการคนที่ 8 ร้าน “@Ployyashop1” ว่า “การนำเสื้อผ้ามารวม Mix and Match กันทำให้การแต่งกายของเรามันเท่ขึ้น แต่ไม่จำเป็นว่าต้องเป็นเสื้อผ้ามือสองทั้งหมด จะเป็นมือสองกับมือหนึ่งก็ได้ ไม่จำกัด” การตัดแปลงและผสมผสานเสื้อผ้ามือสองเข้ากับเสื้อผ้านั้นอื่น ๆ อาจจะเป็นการเปิดพื้นที่ให้เสื้อผ้ามือสองเป็นที่ยอมรับมากขึ้น

2. คุณค่าและความหมายของเสื้อผ้าวินเทจและเสื้อฝ้ามือสอง และเหตุผลในการเลือกซื้อเสื้อผ้าวินเทจและเสื้อฝ้ามือสอง

จากการสอบถามผู้ประกอบการและผู้บริโภคในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่เกี่ยวกับเหตุผลในการเลือกซื้อเสื้อผ้าวินเทจและเสื้อฝ้ามือสอง และกระบวนการสร้างคุณค่าให้กับสินค้า พบว่า ผู้บริโภคส่วนใหญ่ซื้อสินค้าเพื่อการสวมใส่เอง โดยเฉพาะในกลุ่มวัยรุ่นที่ชอบแต่งกายตามยุคสมัย และความชอบของตนเอง รองลงมา คือ ซื้อสินค้าเพื่อนำไปขายต่อ โดยกลุ่มผู้ขายรายย่อยจะนิยมมาซื้อสินค้าเป็นจำนวนมากแบบเป็นกระสอบ เหตุผลในการเลือกซื้อเสื้อผ้าวินเทจและเสื้อฝ้ามือสอง มี 4 ประการ คือ ราคา คุณภาพ เอกลักษณ์ของสินค้า และการบันทึกเรื่องราว จากการสัมภาษณ์ผู้บริโภครายหนึ่ง (ผู้บริโภคคนที่ 15, ข, 58 ปี) พบว่าปัจจัยหลักของการซื้อสินค้าปัจจัยหนึ่งของเขา คือ ราคา เขากล่าวว่า “เสื้อฝ้ามือสองราคามันถูก คุณภาพก็พอใช้ เสียเงินเท่ากันแต่ได้ของเยอะกว่า” นอกจากนี้เรื่องราคาพบว่าเสื้อผ้าวินเทจและเสื้อฝ้ามือสองที่นำเข้ามาจากต่างประเทศมีคุณภาพของสินค้าดีกว่าสินค้ามือหนึ่งที่ขายในประเทศไทย ผู้ประกอบการคนที่ 8 ร้าน “@Ployyashop1” ยืนยันว่าการตัดเย็บเสื้อฝ้ามือสองที่นำเข้ามาจากต่างประเทศจะดีกว่าเสื้อผ้าที่ตัดเย็บแบบผ้าโพลีที่พบในประเทศไทย เธอย้ำว่าเสื้อผ้ามือสองที่นำเข้ามา “ใช้งานได้ทนกว่าและมีความเท่กว่า เพราะของบางชิ้นมีเรื่องราวซ่อนอยู่ในตัว” สอดคล้องกับผู้ประกอบการคนที่ 1 ร้าน “พี่วัดกางเกงยีนส์หลังปรีนส์ฯ” (ข, 38 ปี) ที่สังเกตพฤติกรรมของผู้บริโภคโดยกล่าวว่า “กางเกงยีนส์มือสองนะ เขาจะเลือกซื้อที่ยี่ห้อ แล้วจะดูว่าผลิตที่ประเทศไหน ถ้าเป็น USA แน่แน่นอนว่าเขาจะจับเลย เพราะต้นกำเนิดของสินค้าเหล่านี้มาจากที่นั่น” ข้อมูลเหล่านี้ยืนยันว่าแหล่งการผลิตและรายละเอียดของเนื้อผ้า การตัดเย็บ ตะเข็บเสื้อ ป้าย เทคนิคของการสกรีนบนเสื้อของสินค้ามือสองที่นำเข้ามาจากประเทศพัฒนามากกว่า เช่น สหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่น มีคุณภาพและความทนทานสูงกว่าสินค้ามือหนึ่งตามท้องตลาดทั่วไป ทั้งนี้เนื่องจากกางเกงยีนส์มือหนึ่งที่ผลิตในปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแหล่งผลิต ขั้นตอนและเทคนิคการผลิต รวมถึงคุณภาพของวัตถุดิบไปจากเดิมแล้ว ทำให้แม้จะเป็นสินค้ายี่ห้อเดียวกัน แต่กางเกงยีนส์มือสองยังคงถูกมองว่า “ดีกว่า” และ “หายากกว่า” จนเป็นที่นิยมแม้บางตัวมีราคาสูงมากเป็นหลักพันก็ตาม ดังที่ผู้บริโภคคนที่ 13 (ข, 23 ปี) ซึ่งเป็นนักสะสมหน้าใหม่ กล่าวอย่างภาคภูมิใจขณะที่เขากำลังหยิบเสื้อยืดคอกกลมสีชาตตัวหนึ่งขึ้นว่า “เสื้อตัวนี้มันผลิตปี 1992 อายุมัน 26 ปีแล้ว แต่สภาพมันยังดี แสดงว่าเขาเก็บรักษามันมาอย่างดี ลักษณะตะเข็บของเสื้อที่บ่งบอกถึงอายุความเก่าของมัน เสื้อใหม่ ๆ ไม่ค่อยมีแล้ว เราให้คุณค่าความหายากที่กว่าจะได้มันมา มันขลังนะ” นอกจากนี้ พบว่าแต่ละพื้นที่มีการให้คุณค่าและความนิยมของเสื้อผ้าวินเทจและมือสองแต่ละตัวจะแตกต่างกันไป ไม่มีข้อกำหนดที่ตายตัว เพราะขึ้นกับคุณค่าทางวัฒนธรรมท้องถิ่นและเกณฑ์ที่นำมาพิจารณาตัดสิน โดยผู้ประกอบการคนที่ 1 ร้าน “พี่วัดกางเกงยีนส์หลังปรีนส์ฯ” ยกตัวอย่างว่า “สำหรับเสื้อวงดนตรี Metallica คนไทยจะให้ความสำคัญกับเนื้อผ้ากับปีที่ผลิตเป็นอันดับแรก ต่างกับชาวต่างชาติที่จะดูป้ายเสื้อและลายสกรีนเป็นหลัก” จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่าแม้จะเป็นสินค้าตัวเดียวกัน แต่ถ้าไปตกอยู่ในคนละประเทศ ก็จะได้รับคามนิยมและมีการตั้งราคาแตกต่างกันไปอีกด้วย

นอกจากคุณภาพและความทนทาน เสื้อผ้าวินเทจและเสื้อฝ้ามือสองยังบันทึกเรื่องราวและเหตุการณ์สำคัญในอดีตไว้อีกด้วย เช่น เสื้อยืดคอกกลมที่ผลิตในวันครบรอบวันก่อตั้งวงดนตรีหนึ่ง ๆ หรือเสื้อที่ผลิตสำหรับการทัวร์คอนเสิร์ตสำคัญของวง ดังนั้น “ความหายาก” จึงยิ่งทำให้เสื้อผ้าวินเทจและมือสองมีมูลค่าและคุณค่าสูงขึ้น ผู้ประกอบการคนที่ 8 ร้าน “@Ployyashop1” ย้ำว่า “มันไม่ซ้ำใคร

แต่ละอย่างมีเพียงชิ้นเดียว เลยเป็นเสน่ห์ของมัน” นอกจากนั้น ผู้บริโภครายหนึ่งก็เสริมเรื่องของคุณค่าของเรื่องราวที่เดินทางควบคู่กับประวัติศาสตร์ไว้ว่า “เสน่ห์ของเสื้อผ้ามือสอง มันมีคุณค่า มีราคา มีเวลาของการเดินทาง มันเป็นของหายาก ตอนนี่เลิกผลิตไปแล้ว ถึงคุณมีเงินคุณก็ซื้อไม่ได้ จึงทำให้มันกลายเป็นสิ่งที่งดงาม และคลาสสิก” (ผู้บริโภคคนที่ 14, ช, 32 ปี) เสื้อผ้าชิ้นหนึ่ง ๆ จึงเป็นเครื่องเตือนความทรงจำและสะท้อนถึงสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปและไม่สามารถนำกลับคืนมาได้ อีกข้อความสัมภาษณ์เหล่านี้แสดงให้เห็นชัดเจนว่า เสื้อผ้าวินเทจและเสื้อผ้ามือสองสำหรับกลุ่มนักสะสมนั้นเป็นมากกว่าเครื่องนุ่งห่ม และมีคุณค่าทางจิตใจที่ฝังลึกจนเป็นอัตลักษณ์ของผู้สวมใส่ นอกจากนั้นผู้ให้สัมภาษณ์หลายคนมีความเห็นตรงกันว่าชื่นชอบบรรยากาศที่ได้เดินดูสินค้า พบปะพูดคุยกับเจ้าของร้าน แลกเปลี่ยนเรื่องราวและความรู้กับผู้บริโภคคนอื่น กล่าวคือ เสื้อผ้าเป็นสื่อกลางที่เชื่อมโยงคนที่รักเสื้อผ้ามือสองได้ผูกมิตรสร้างสัมพันธ์กันในสถานที่ประจำของพวกเขา

อภิปรายและสรุปผลการศึกษา

งานวิจัยเกี่ยวกับธุรกิจเสื้อผ้าวินเทจและเสื้อผ้ามือสองโดยเฉพาะในบริบทประเทศไทยมุ่งเน้นศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมและการเลือกซื้อเสื้อผ้ามือสอง แต่น้อยนักที่ได้ศึกษาจากมุมมองเชิงภูมิศาสตร์และสังคมศาสตร์ด้วยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ งานวิจัยนี้จึงมีเป้าหมายเพื่อเติมเต็มช่องว่างในเชิงวิชาการดังกล่าว โดยศึกษามิติเชิงพื้นที่และความสัมพันธ์ระหว่างผู้ประกอบการ กับผู้บริโภคและตัวเสื้อผ้าวินเทจและเสื้อผ้ามือสอง รวมถึงศึกษาคุณค่าและความหมายของเสื้อผ้าวินเทจและเสื้อผ้ามือสอง และเหตุผลในการเลือกซื้อของผู้บริโภค จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ประกอบการร้านเสื้อผ้าวินเทจและเสื้อผ้ามือสองทั้งหมด 10 ร้าน และการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้บริโภคอีก 10 ราย ในอำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่ พบว่าตลอด 10 กว่าปีที่ผ่านมา ประเทศไทยมีอัตรานำเข้าเสื้อผ้ามือสองในฐานะสิ่งของบริจาคจากประเทศพัฒนามากกว่าเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เช่น จากประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศญี่ปุ่น และประเทศเกาหลี อีกแหล่งสำคัญ คือ จากประเทศกัมพูชาซึ่งก็รับของบริจาคจากนานาประเทศมาอีกทอดหนึ่ง ในปัจจุบันการนำเข้าสินค้าเสื้อผ้ามือสองสู่จังหวัดเชียงใหม่เกิดจากการที่ผู้ประกอบการเดินทางไปคัดเลือกสินค้าด้วยตนเองถึงแหล่ง เช่น ประเทศกัมพูชา ตลาดโรงเกลือจังหวัดสระแก้ว ท่าเรือแหลมฉบังจังหวัดชลบุรี หรืออำเภอแม่สายจังหวัดเชียงราย หรือสั่งซื้อสินค้าทั้งโดยตรงหรือออนไลน์ผ่านพ่อค้าคนกลางที่จัดส่งให้เป็นกระสอบ

ข้อสังเกตในเรื่องทำเลที่ตั้งทางกายภาพของร้านเสื้อผ้าวินเทจและเสื้อผ้ามือสองในอำเภอเมืองเชียงใหม่ สามารถกล่าวโดยสังเขปได้ว่า มีความสอดคล้องตามทฤษฎีแหล่งกลาง (Central Place Theory) ของนักภูมิศาสตร์ Walter Christaller โดย William Skinner (1978) ได้นำเอาทฤษฎีดังกล่าวมาอธิบายหลักการตั้งถิ่นฐานและร้านค้าในประเทศไทย มีใจความกล่าวถึงลำดับขั้นของร้านค้าว่า ร้านค้าที่ตั้งอยู่ในศูนย์กลางของเมืองจะมีจำนวนเพียงไม่กี่แห่งเท่านั้น เช่น ร้านเสื้อผ้ามือสอง “Shubin Shop” และร้าน “ตาบูกาตรินคำซอย 7 CNX” ขายสินค้าที่ราคาสูงและหายาก มีกลุ่มผู้บริโภคเฉพาะ แต่เป็นผู้ที่ยินดีจะเดินทางระยะไกลเพื่อเข้ามาซื้อสินค้าราคาสูงดังกล่าว ในขณะที่ร้านค้าขายสินค้าทั่วไปมีจำนวนร้านมากกว่า และตั้งกระจายอยู่รายล้อมแหล่งศูนย์กลางของเมืองออกไปทางด้านนอก เช่น ร้าน “พีวีตทางเกงยีนส์” ร้าน “บ้านน้อย” หรือ ร้าน “Reused Clothing” เสื้อผ้ามือสองมีราคาย่อมลงมา สามารถหาซื้อจากที่ใดก็ได้ใกล้แหล่งที่อยู่อาศัยของผู้บริโภค ไม่จำเป็นต้องเดินทางเข้ามาในเมือง ในภาพกว้างจะเห็นว่าทั้งร้านขายเสื้อผ้าวินเทจและเสื้อผ้ามือสองในบริบทของจังหวัดเชียงใหม่เน้น

ผสมปนเปออยู่ในใจกลางเมือง ตลาดและตามย่านชุมชนต่าง ๆ จึงไม่ใช่พื้นที่ขายขอบ (matter out of place) ของแหล่งย่านธุรกิจใจกลางเมืองดังที่ Gregson & Crewe (2003) พบในสหราชอาณาจักร สำหรับคุณค่า ความหมายและแรงจูงใจในการเลือกซื้อเสื้อผ้ามือสองนั้น มาจากเหตุผลด้านราคา คุณภาพ ความหายากและคุณค่าเรื่องราวในอดีต ในประการแรกพบว่าเสื้อผ้าวินเทจและเสื้อผ้ามือสอง มีความคุ้มค่าในการลงทุน คือ สามารถซื้อเสื้อผ้ามือสองในราคาที่ต่ำกว่าครึ่งหนึ่งของราคาเสื้อผ้ามือหนึ่ง และหากเป็นเสื้อผ้ามือสองที่นำเข้ามาจากประเทศพัฒนามากกว่าแล้ว เช่น สหรัฐอเมริกาหรือ ญี่ปุ่น อาจได้ของคุณภาพดีในด้านเนื้อผ้า การตัดเย็บและการออกแบบ รวมถึงมีความคงทนและมีอายุการใช้งานที่ยาวกว่าเสื้อผ้าปกติอีกด้วย ดังนั้น แม้ว่าการหาซื้อเสื้อผ้ามือสองที่มีลายสกรีนสวย ๆ ไม่ใช่เรื่องยากแล้วในปัจจุบัน เนื่องจากเทคโนโลยีการผลิตสิ่งทอที่ทันสมัยสามารถผลิตเสื้อผ้าลักษณะเดียวออกมาครั้งละมาก ๆ เช่น ลายการ์ตูนมิกกี้เมาส์รุ่น limited edition ของยี่ห้อ Uniqlo แต่เหตุผลที่ผู้คนให้ความสำคัญกับเสื้อผ้าที่ผลิตขึ้นในอดีตก็เพราะกระบวนการและขั้นตอนการผลิตที่ไม่สามารถทำได้แล้วในปัจจุบัน ข้อมูลจากงานวิจัยจึงแสดงให้เห็นว่าร้านและเสื้อผ้าวินเทจและมือสองไม่ใช่พื้นที่ของคนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจระดับล่างเพียงอย่างเดียว เพราะนอกเหนือจากการเลือกซื้อสินค้าภายใต้เงื่อนไขทางเศรษฐกิจแล้ว ปัจจุบันในสังคมการบริโภค ผู้คนได้ให้ความสำคัญกับคุณค่าและความหมายของเสื้อผ้ามือสองมากกว่าประโยชน์เชิงอุปสงค์ของสินค้าเหล่านั้น สอดคล้องกับงานศึกษาพฤติกรรม การซื้อเสื้อผ้ามือสองในประเทศไทยของ ต้นติมา มะลิตพิพย์ (2554) ดวงทอง สรประเสริฐ (2561) ศิริรินทร์ ใจเที่ยง (2549) และ ธิดารัตน์ โชคบัณฑิต (2549) และในประเทศกำลังพัฒนาอื่นๆ เช่นของ Brooks (2013) และ Chipambwa et al. (2016)

ผลการศึกษาดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าคุณค่าของเสื้อผ้าวินเทจและเสื้อผ้ามือสองถูกต่อรองผ่านผู้กระทำหลายกลุ่มไม่ว่าจะเป็นผู้ผลิต พ่อค้าคนกลาง สื่อหลากหลายช่องทาง เจ้าของร้านและผู้บริโภคที่ล้วนต่างหลงใหลในความหมายและความทรงจำที่แฝงฝังไว้กับสินค้าเหล่านี้ ซึ่งขึ้นกับบริบทวัฒนธรรมด้วย เช่น เหตุการณ์สำคัญของวงดนตรี ความสนใจของผู้บริโภคที่มีต่อวงดนตรีนั้น ๆ รวมถึงสุนทรีย์ของการสัมผัสและการสวมใส่ ซึ่งก็โยงไปถึงเนื้อผ้า การตัดเย็บและลวดลาย นี่จึงเป็นการบริโภคเสื้อผ้ามือสองที่ซับซ้อนเหนือการบริโภคเพื่อเป็นเครื่องนุ่งห่มในชีวิตประจำวัน สอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการบริโภคเชิงสัญลักษณ์ของ Baudrillard (1981) ที่เสื้อผ้าวินเทจและเสื้อผ้ามือสองสามารถสื่อถึง “สัญลักษณ์” บางอย่างเพื่อเติมเต็มจิตใจและสร้างอัตลักษณ์ของตน ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นพรรคพวกเดียวกันหรือมีส่วนร่วมกับเรื่องราวหรือเหตุการณ์ในอดีต และเพื่อแสดงออกต่อสาธารณชนถึงตัวตนและความแตกต่างจากกระแสหลัก จะเห็นได้ว่ากลุ่มผู้บริโภคที่มีลักษณะเช่นนี้มักเป็นผู้ชายวัยย่อยและกลุ่มนักสะสมที่อายุไม่ถึง 40 ปี ที่พยายามสร้างอัตลักษณ์ของตัวเองให้ชัดเจนในสังคม (ดวงทอง สรประเสริฐ, 2561) ข้อค้นพบดังกล่าว ตั้งแต่ความคุ้มค่าด้านราคาและคุณภาพ และเรื่องราวที่เก็บไว้กับเสื้อผ้านั้น เป็นปัจจัยที่คล้ายคลึงกับที่พบในบริบทยุโรป ได้แก่สหราชอาณาจักร (Gregson & Crewe, 2003) ฝรั่งเศส (Guiot & Roux, 2010) และเยอรมนี (Steffen, 2017)

มิติเชิงพื้นที่และคุณค่าเชิงสัญลักษณ์ของเสื้อผ้าวินเทจและเสื้อผ้ามือสองนั้นประกอบขึ้นจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ คน สิ่งของ จินตนาการและวาทกรรม พื้นที่ทางสังคมเช่นนี้ก็คือสิ่งที่ Lefebvre (1991) เรียกว่า “พื้นที่ตัวแทน” (representational space) นั่นเอง สอดคล้องกับงานของสุรศักดิ์ บุญรอด และ เก็ดถวา บุญปรากฏ (2557) และศิริรินทร์ ใจเที่ยง (2549) ที่กล่าวไว้ว่าตลาดนัดเป็นมากกว่าเพียงตำแหน่ง แต่เป็นทั้งพื้นที่แห่งชีวิต สัญลักษณ์ของวิถีชีวิต และเป็นตัวแทนของความ

รู้สึกของผู้คนละแวกนั้น พื้นที่ทางสังคมของเสื้อผ้าวินเทจและเสื้อผ้ามือสองในอำเภอเมืองเชียงใหม่ มี 3 ประการดังนี้ ประการแรก เป็นการประสานระหว่างพื้นที่ในจินตนาการกับสถานที่จริง สิ่งนอกร่างกาย กับร่างกาย พร้อมกับอดีตที่ซ้อนทับกับปัจจุบัน เสื้อผ้าวินเทจและเสื้อผ้ามือสองจึงเป็นวัตถุแห่งความจริง และความฝันที่ผลักดันให้คนจับจ้องอยากเป็นเจ้าของเพื่อสัมผัสรับรู้ถึงกายภาพและเสปล์ญูญะ ลวดลายของเสื้อผ้าและเติมเต็มคุณค่าให้ตนเอง (Gregson & Crewe. 2003) เช่น การได้จับต้อง สวมใส่เสื้อที่ผลิตจากสหรัฐอเมริกาเมื่อ ค.ศ. 1995 ที่ตัวเองเคยใฝ่ฝันอยากจะได้ตั้งแต่วัยเด็ก ประการที่ 2 เป็นพื้นที่ที่เปิดรับความหลากหลายในสถานะทางสังคมและความต้องการของผู้บริโภค ดังที่ Na'amneh & Al Husban (2012) ได้สรุปในบริบทของประเทศกำลังพัฒนาอย่างประเทศจอร์แดนว่า ร้านขาย เสื้อผ้ามือสองเป็นแหล่งหลอมรวมคนจากต่างอาชีพ ชนชั้นและสถานะเพื่อให้คนมาพูดคุยเรื่องเดียวกัน และประการที่ 3 เป็นพื้นที่แห่งการผลิตและผลิตซ้ำอัตลักษณ์ในการบริโภคในโลกสมัยใหม่ รวมถึงการ ต่อรองและต่อต้าน นี่คือการใช้เสื้อผ้าวินเทจและเสื้อผ้ามือสองในการสร้างพื้นที่ให้แก่กลุ่มตัวเองและ แสดงต่อสาธารณะว่าเสื้อผ้าวินเทจและเสื้อผ้ามือสองแตกต่างจากแฟชั่นกระแสหลัก จึงแสดงออกมา ไม่ว่าจะเป็นความพยายามในการลบภาพลักษณ์ว่าเป็นเรื่องน่าอายและสกปรก และพลิกให้เกิดพื้นที่ สำหรับคนที่รักเสื้อผ้ามือสองมารวมกลุ่มแลกเปลี่ยนเรื่องราวและความรู้ขึ้นมาในใจกลางเมือง การดัดแปลง แฟชั่นเสื้อผ้ามือสองให้เข้ากับแฟชั่นของไทย หรือแม้แต่จัดนิทรรศการ From Rags to Display ที่รวมกลุ่มคนรักเสื้อผ้าวินเทจและเสื้อผ้ามือสองจากจังหวัดต่าง ๆ ในประเทศไทยและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ธีรดา มูลศิริ. 2559) แรงต่อต้านที่ทิ้งร่องรอยไว้ในเมืองเชียงใหม่ ทั้งในเชิงประจักษ์และในเชิง สัญลักษณ์ หากตีความจากแนวคิดหลังโครงสร้างนิยมของ Gilles Deleuze (ไชยรัตน์ เจริญสินโพอาร. 2554) ก็คือการขัดขืนการครอบงำทางวัฒนธรรมของเสื้อผ้ายี่ห้อสากลที่กำลังทำให้ทุกคนจากทั่วโลก สวมใส่เสื้อผ้าแบบเดียวกัน และเป็นการต่อรองเชิงพื้นที่ในเมืองระหว่างกลุ่มนายทุนกับผู้บริโภคที่มี หลายประเภทและความต้องการที่ต่างกันภายใต้โลกโลกาภิวัตน์ (ญาณิน จิระกิตการ หุยากรณ์. 2560) พื้นที่ของธุรกิจเสื้อผ้าวินเทจและเสื้อผ้ามือสองมีทั้งในรูปแบบพื้นที่ทางกายภาพที่สัมพันธ์กับพื้นที่ทาง สังคมอย่างแยกกันไม่ออก ภายในความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้ก็อาจเป็นไปได้ในหลายลักษณะ (สันติตา กาญจนพันธ์. 2552) ได้แก่ พื้นที่ทางกายภาพที่ซ้อนทับกับพื้นที่เสมือนจริง เช่น ร้านเสื้อผ้าวินเทจและ มือสองในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ที่ยังมีการซื้อขายแบบออนไลน์ด้วย พื้นที่ทางร่างกายและอารมณ์ ที่แสดงให้เห็นว่าการสัมผัสและรับรู้คุณสมบัติเชิงกายภาพและเชิงสัญลักษณ์ ตั้งแต่การคัดเลือกเสื้อผ้า ที่โกดังของผู้ประกอบการ รวมถึงการหยิบจับลองใส่ที่หน้าร้านของผู้บริโภคนั้น ก็ได้สลายเส้นแบ่งระหว่าง เสื้อผ้าในฐานะสิ่งของนอกร่างกาย ร่างกาย และความรู้สึกความทรงจำ หรือแม้แต่การเดินทางไปยังร้านค้า เพื่อสรรหา สวมใส่ และแสดงออกสิ่งที่ตัวเองหลงใหลนั้นก็เป็นการสร้างพื้นที่ทางอัตลักษณ์ขึ้นมา (Stanes & Gibson. 2017; สันติตา กาญจนพันธ์. 2552) จึงสามารถกล่าวได้ว่า พื้นที่อันหลากหลาย เหล่านี้ที่เดิมทีไม่ได้เกี่ยวข้องกันมาก่อน หลอมรวมและเชื่อมโยงกันได้ก็เพราะเสื้อผ้ามือสอง และ ในขณะเดียวกันเสื้อผ้ามือสองมีคุณค่าและความหมายขึ้นมาได้ก็เพราะตัวเสื้อผ้าเองได้มีการเดินทาง และปฏิสัมพันธ์กับคนและสิ่งต่าง ๆ ในหลากหลายพื้นที่ ตั้งแต่โรงงานผลิตจากต่างประเทศสู่โกดังนำเข้า เสื้อผ้ามือสอง เรื่อยไปจนถึงร้านค้าของผู้ประกอบการและร่างกายของผู้สวมใส่ จนได้สะสมเรื่องราว ต่าง ๆ ไว้กระทั่งกลายเป็นมากกว่าแค่วัสดุเหลือใช้ เมื่อพิจารณาว่าเสื้อผ้าวินเทจและเสื้อผ้ามือสองไม่ใช่ วัตถุที่หยุดนิ่งหรือไร้ชีวิต หากแต่เป็นผู้กระทำที่มีพลวัต มีสายใยที่เชื่อมโยงและพัวพันกับสิ่งต่าง ๆ ในพหุพื้นที่ (Thrift. 1999; อิทธิกร ศรีกุลวงศ์. 2561) จึงหมายความว่า เสื้อผ้าวินเทจและเสื้อผ้า

มือสองได้ทำหน้าที่เชื่อมโยงและตัดผ่านพื้นที่เชิงกายภาพ พื้นที่เชิงสัมพันธ์ พื้นที่เชิงสุนทรียะและพื้นที่เชิงสัญลักษณ์เข้าด้วยกัน (Stanes & Gibson. 2017) แสดงให้เห็นว่า ในแต่ละพื้นที่ ทั้งคนและเสื้อผ้าต่างสร้างเรื่องราวให้กันและกัน ดังที่นักสะสมเสื้อผ้ามือสองรายหนึ่งได้กล่าวว่า “การตามหาเสื้อผ้ามือสองที่มีอยู่ไม่กี่ชิ้นในโลก มันทำให้การซื้อ-ขายสินค้าเหล่านี้เต็มไปด้วยพลัง” (ผู้บริโภคนคนที่ 17, ช, 29 ปี) พลังในที่นี้ คือ ความหลงใหลที่ก่อตัวขึ้นที่ละเล็กละน้อยผ่านการชิมชั้เรื่องราวของเสื้อผ้ามือสองซ้ำ ๆ ทุก ๆ วันในร้านขายเสื้อผ้าวินเทจและเสื้อผ้ามือสอง พลังดังกล่าวนี้ ทำให้พื้นที่ คนกับสิ่งของหลอมรวมกันจนไม่สามารถแบ่งแยกออกเป็นส่วน ๆ ได้เลย และนี่ก็คือพลังที่ทำให้พื้นที่ของร้านเสื้อผ้าวินเทจและเสื้อผ้ามือสองมีชีวิตชีวาขึ้นมานั่นเอง

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณ คุณกนกพร ปัญญาธิล ในการจัดทำแผนที่สำหรับงานวิจัยชิ้นนี้

เอกสารอ้างอิง

- กบนอกกะลา. (2561). เสื้อมือสอง: เก้าของพี่ อินดี้ของผม. สืบค้นเมื่อ 29 มีนาคม 2561, จาก <https://www.youtube.com/watch?v=C6BJuyyKnac>
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2554). *แนะนำสกุลความคิดหลังโครงสร้างนิยม*. กรุงเทพฯ: สมมติ.
- ญาณิน จิระกิตติการ หุยากรณ์. (2560). บทบรรณาธิการ: คนกลางเมือง. *วารสารสังคมศาสตร์*. 29(2):7-10.
- จิตติมา ผการัตน์สกุล และ วิโรจน์ เจษฎาลักษณ์. (2558). กลยุทธ์ในการดำเนินธุรกิจเสื้อผ้าแฟชั่นผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*. 8(3): 538-552.
- ต้นติมา มะลิตพิพย์. (2554). *ทัศนคติของผู้บริโภคที่มีต่อเสื้อผ้ามือสองในอำเภอสุโขทัย จังหวัดนราธิวาส*. วิทยานิพนธ์ บธ.ม. (บริหารธุรกิจ). ยะลา: มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา. ถ่ายเอกสาร.
- ดวงทอง สรประเสริฐ. (2561). การสร้างคุณค่าของสินค้า “เสื้อยัดวินเทจ” ในประเทศไทย. *การประชุมวิชาการเวทีวิจัยมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ครั้งที่ ๑๒ “ถิ่น-โลกนิยมในมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์” มหาวิทยาลัยบูรพา*. ชลบุรี: 253-267.
- ธิดารัตน์ โชคบัณฑิต. (2549). *พฤติกรรมการตั้งราคาสินค้ามือสอง กรณีศึกษาตลาดนัดจตุจักร กรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์ ศ.ม. (เศรษฐศาสตร์ธุรกิจ). กรุงเทพฯ: คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- ธีรดา มูลศิริ. (2559). *From Rags to Display: จุดรวมพลคนรักของวินเทจ*. สืบค้นเมื่อ 2 มิถุนายน 2561, จาก <https://sg.asia-city.com/news/rags-to-display-cchudrwmpmhlkhnrrakhhngwinethcch>
- บุศรินทร์ เลิศขวลิตสกุล. (2553). *อาหารไทใหญ่: เส้นทางเคลื่อนที่และพื้นที่ทางสังคมในเมืองเชียงใหม่*. *วารสารสังคมศาสตร์*, 22(2): 123-157.
- ปฏิพัทธ์ เพชรศิริ, สิริวัฒน์ สุขศรีสวัสดิ์, ศรินทิพย์ เทลืองสุดใจชื่น, ศิลป์ชัย เกษมเทวินทร์, สวรรยารักอาชีวะ, และวิโรจน์ เจษฎาลักษณ์. (2560). รูปแบบและกลยุทธ์เพื่อสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันของธุรกิจเสื้อผ้าค้าส่งในตลาดโบ้เบ้ กรุงเทพมหานคร. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 10(2): 517-530.

- พิรัชย์ชญา คล่องกำไร. และ จุมพฏ บริราช. (2562). ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อเสื้อผ้าผ่านเฟซบุ๊กของกลุ่มเจนเนอเรชั่นวายในกรุงเทพมหานคร. *วารสารวิทยาลัยบัณฑิตศึกษาการจัดการ มข.*, 12(1): 132-149.
- ภูษณ สุวรรณภักดี. และ วิลาวัลย์ จันทร์ศรี. (2561, กรกฎาคม-ธันวาคม). อิทธิพลของความไว้วางใจทัศนคติ และส่วนประสมทางการตลาดต่อการตัดสินใจซื้อเสื้อผ้าแฟชั่นผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของผู้บริโภคในจังหวัดสงขลา. *วารสารเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยทักษิณ*, 10(2): 21-38.
- ศิรินทร์ ใจเที่ยง. (2549). ชีวิตสินค้ามือสองประเภทแฟชั่นเครื่องแต่งกายในตลาดนัดชั่วคราว: แง่มุมบางประการ. ใน สมรักษ์. ชัยสิงห์กานานนท์ (บรรณาธิการ), *ตลาดในชีวิต ชีวิตในตลาด*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- สันติตา กาญจนพันธุ์. (2552). บทบรรณาธิการ: พื้นที่ สังคม ตัวตน. *วารสารสังคมศาสตร์*, 21(2): 7-10.
- สุรศักดิ์ บุญรอด. และ เก็ดถวา บุญปรากฏ. (2557). พลวัตของตลาดนัดเกาะหมี่: จากตลาดผลผลิตทางการเกษตรสู่ตลาดการค้าเสื้อผ้ามือสอง. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์*, 6(1): 92-105.
- อิทธิกร ศรีกุลวงศ์. (2561). *สายใยเสื้อผ้ามือสอง*. สืบค้นเมื่อ 29 มีนาคม 2561, จาก <https://www.sarakadee.com/2018/08/04/saiyai-second-hand-cloth/>
- เชียงใหม่นิวส์. (2561). EP.2 สายวินเทจห้ามพลาด!! แหล่งช้อปปิ้งเสื้อผ้ามือสอง ตำนานพิภูลเจริญเจริญ. สืบค้นเมื่อ 28 ธันวาคม 2562, จาก <https://www.chiangmainews.co.th/page/archives/678835>
- รีวิวเชียงใหม่. (2560). *ลุยแหลกลแหวกกองผ้าไปเช้าที่มาแรง*. สืบค้นเมื่อ 28 ธันวาคม 2562, จาก <https://www.reviewchiangmai.com/4647-p/>
- Appadurai, A. (1996). *Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization*. London: University of Minnesota Press.
- Baudrillard, J. (1981). *For a Critique of the Political Economy of the Sign*. St.Louis: Telos Press.
- Brooks, A. (2013). Stretching Global Production Networks: The International Second-Hand Clothing Trade. *Geoforum*, 44: 10-22.
- Chipambwa, W., Sithole, L., & Chisosa, D. F. (2016). Consumer Perceptions Towards Second-Hand Undergarments in Zimbabwe: A Case of Harare Urban Dwellers. *International Journal of Fashion Design, Technology and Education*, 9(3): 176-182.
- Cresswell, T. (2004). *Place: A Short Introduction*. London: Wiley.
- Gregson, N., & Crewe, L. (2003). *Second-hand Culture*. Oxford: BERG.
- Guiot, D., & Roux, D. (2010). A Second-hand Shoppers' Motivation Scale: Antecedents, Consequences, and Implications for Retailers. *Journal of Retailing*, 84(4): 355-371.

- Hansen, K. T. (2000). Other People's Clothes? The International Second-hand Clothing Trade and Dress Practices in Zambia. **Fashion Theory**, 4(3): 245-274.
- Jackson, P., Lowe, M., Miller, D., & Mort, F. (2000). **Commercial Cultures: Economies, Practices, Spaces**. Oxford: BERG.
- Jenss, H. (2015). **Fashioning Memory: Vintage Style and Youth Culture**. London: Bloomsbury.
- Lefebvre, H. (1991). **The Production of Space**. Malden, MA: Blackwell.
- Na'amneh, M. M., & Al Husban, A. K. (2012). Identity in Old Clothes: The Socio-Cultural Dynamics of Second-Hand Clothing In Irbid, Jordan. **Social Identities**, 18(5): 609-621.
- Ryding, D., Wang, M., Fox, C., & Xu, Y. (2017). A Review of Secondhand Luxury and Vintage Clothing. In: Henninger C., Alevizou P., Goworek H., & Ryding D. (eds), **Sustainability in Fashion**. Cham: Palgrave Macmillan.
- Skinner, G. William. (1978). Cities and the hierarchy of local systems. In: Skinner, G. William (Eds.), **The City in Late Imperial China**. Stanford: Stanford University Press.
- Stanes, E., & Gibson, C. (2017). Materials That Linger: An Embodied Geography of Polyester Clothes. **Geoforum**, 85: 27-36.
- Steffen, A. (2017). Second-Hand Consumption as A Lifestyle Choice. In Bala, Christian and Schuldzinski, Wolfgang (Eds.). **Proceedings of the International Conference on Consumer Research (ICCR) 2016: The 21st Century Consumer: Vulnerable, Responsible, Transparent?**. Bonn: 189-207.
- Thrift, N. (1999). Steps to an Ecology of Place. In D. Massey, P. Sarre, and J. Allen (Eds.), **Human Geography Today**. Oxford: Polity.
- UN Commerical Trade. (2017). **UN Comtrade Database**. Retrieved on July 2, 2019, from <https://comtrade.un.org/>

ว่าด้วยการหาตัวตน: พิจารณ์โซเชียลมีเดียผ่านทัศนะของ ฌ็อง ฌาคส์ รูสโซ

The Quest of the Self: Social Media through J.J. Rousseau's Eyes

พนมกร โยทะสอน¹

Phanomkorn Yothasorn

บทคัดย่อ

ในยุคปัจจุบันโซเชียลมีเดียกลายเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตของคนนับล้าน และมีอิทธิพลทั้งด้านบวกและด้านลบต่อผู้ใช้ จึงเป็นปรากฏการณ์ที่น่าสนใจ ควรค่าแก่การนำศึกษาอย่างรอบด้าน บทความนี้พยายามศึกษาโซเชียลมีเดียด้วยการใช้มุมมองของนักปรัชญาที่ชื่อ ฌ็อง-ฌาคส์ รูสโซ ผู้ซึ่งเล็งเห็นความซับซ้อนและปัญหาของสังคมสมัยใหม่มาตั้งแต่ในยุคสมัยของเขา ความน่าสนใจและเป็นประโยชน์ของรูสโซอยู่ที่การที่เขาให้ความสนใจอย่างยิ่งกับตัวตนของปัจเจกบุคคล (self) ซึ่งนอกจากจะถือเป็นองค์ประกอบหลักของโลกโซเชียลมีเดียยังดูเป็นสิ่งที่ถูกระทบหนักหนากที่สุดในปรากฏการณ์การเกิดขึ้นของโซเชียลมีเดีย บทความนี้จะผสมผสานตัวบทของรูสโซและงานศึกษาทางสังคมศาสตร์เพื่อชี้ให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างโลกทัศน์ของรูสโซและโลกเสมือนบนโซเชียลมีเดีย โดยจะเสนอว่าการสะท้อนคิด (self-reflection) และความตั้งมั่นในความจริงแท้ (authenticity) ซึ่งเป็นแกนหลักในความคิดของรูสโซ เป็นสิ่งสำคัญที่จะใช้ด้านอิทธิพลด้านลบของโซเชียลมีเดียและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีทั้งระหว่างบุคคลและภายในตัวปัจเจกบุคคลเอง ทั้งบนโลกออนไลน์และออฟไลน์

คำสำคัญ: โซเชียลมีเดีย, ฌ็อง-ฌาคส์ รูสโซ, ตัวตน, การสำนึก, ความจริงแท้

¹บทความนี้พัฒนาจากการนำเสนอในงาน the 5th International SEARCH Conference 2017 ระหว่างวันที่ 18-19 พฤษภาคม 2560 ณ Taylor's University กรุงกัวลาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซีย

²อาจารย์ประจำวิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพฯ

Lecturer, College of Interdisciplinary Studies, Thammasat University, Bangkok.

Corresponding author e-mail: phanomkorn.y@gmail.com

ARTICLE HISTORY: Received 20 July 2019, Revised 3 February 2020, Accepted 30 March 2020.

Abstract

Social media has permeated the modern world; it has become a part of everyday life of millions. However, its dark side has also been discovered. Prevalent use of social media is seen to have resulted in depression, authenticity in relationships, and manipulation. These phenomena call for an all-rounded discussion for a deeper understanding and awareness on the issue. In this vein, this paper attempts to examine social media from an alternative view using the lens of Jean-Jacques Rousseau, a philosopher who recognized the complexity of the modern society and its malaise ahead of his time. Rousseau is most illuminating because his main subject of study, i.e. an individual self, is also an integral part of the social media platform. Plus, the self seems to be the most affected. Combining reading of philosophical texts with social sciences research on social media, this paper will draw parallels between civil society in Rousseau's view and virtual reality on social media. It will be argued that self-reflection and authenticity, which are at the core of Rousseau's thinking, is crucial to counter the ills of social media, and create a healthier relationship between people as well as within an individual, both online and offline.

Keywords: *Social media, Jean-Jacques Rousseau, The self, Recognition, Authenticity*

Introduction

Only within a decade's time, social media has permeated the modern world in countless aspects. It has become a part of everyday life millions. Social media is not used only as a means of communication, but also as an indispensable instrument for business, social movements, and for some, personal liberation. It has changed the way we communicate, build and maintain relationships in society both in a small and large scale. However, alongside its instrumental value, social media has brought new kinds of issues. Prevalent use of social media is seen to have resulted in depression, inauthenticity in relationships, and manipulation. Such immense effects on individuals and society call for an all-rounded discussion for a deeper understanding of social media.

Academia is quick to react to such interesting and complex issue. There is an incredibly large amount of study on social media which will continue to expand due to the dynamic and fast-evolving nature of the platforms. However, the inconclusiveness of results in existing literature is striking. This paper posits that it might need more conceptualization and philosophical contemplation in order to achieve a holistic understanding of so influential a medium. Therefore, this paper has chosen to view social media via a highly philosophical, metaphysical concept, the self, as put forward

by a very eclectic philosopher, Jean-Jacques Rousseau, to attempt to provide a fresher meta-analysis on social media.

This paper is divided into three parts. The first is an overview of contemporary literature on social media in relation to the concept of the self. The second part explores the nature of the self as well as the idea of the self as put forward by Jean-Jacques Rousseau. Combining close reading of texts with the anthropological and sociological study on social media, this paper will draw parallels between civil society in Rousseau's view and virtual reality on social media. In the third part, it will be argued that self-reflection and authenticity, which are at the core of Rousseau's thinking, is crucial to counter the ills of social media, and create a healthier relationship between people as well as within the individual, both online and offline.

Literature Review

1. General literature on social media

Broadly, social media refers to internet platforms that allow users to create their profile, gives content to their profiles, and form a network as well as maintain connections. In this paper the term social media is used very loosely; social networking sites such as Facebook, LinkedIn, and social broadcasting sites such as YouTube or Instagram, Snapchat, are included. In 2019, it is estimated that there will be around 2.77 billion social media users worldwide and will rise to 3.02 billion in 2021 (Clement. 2019). This reflects the enormous presence of social media in everyday life. Apart from its ubiquity and influence that can clearly be felt in the society, social media's great dynamics also has attracted considerable attention from academia. Moreover, due to social media being such a young platform, research possibility has been endless. Existing literature on social media has been growing in number as in scope, ranging from works on definition (Boyd & Ellison. 2007), the nature and categorization for media genres and platforms, different ways that the platforms have been put to use, as well as potential uses (Kaplan, & Haenlein. 2010; Ngai, Tao, & Moon. 2015), and the effects social media has on users.

Discussions about the impacts of social media are common in public media; the topic is also predominant in social media scholarship. Miller (2016) has highlighted that most research topics can be considered under the title 'the impact of social media on...'. Existing research has very much covered the impacts on individual life and collective life, i.e. interpersonal communication, society, political community. They can be positive, such as increased self-esteem, perceived cooperation, perceived support, or political participation (Khosravi, Rezvani, & Wiewiora. 2016; Kittilson, & Dalton, 2011). Studies have also shown negative effects of social media, for example,

increased exposure to harm, social isolation, depression, damage to self-esteem (Cookingham, & Ryan. 2015), and low productivity (Brook. 2015). Some study also shows mixed or neutral effects of social media. (Best, Menkelow, & Taylor. 2014; Oh, Ozkaya, & Larose. 2014). Therefore, we can infer from this point that, despite the vast literature landscape, the knowledge currently available on the issue is quite dispersed and far from conclusive. Moreover, among existing literature, a large amount of research on social media including all aforementioned study, is empirical. It has been put forward that academia tends to study “specific phenomena rather than write about the nature of social media per se” (Miller. 2016). Therefore, the results derived from such research are often too specific to apply generally outside research sample groups. Those that focus on social media theory’s impacts vary greatly. Some research is set to be developed further for practical or specific use, for example in medicine, marketing, and technology. There has been some meta-analysis or systematic review of existing research, but comparatively very few. Some meta-analysis was conducted in order to establish a further understanding in a particular area of study. (Laranjo et al. 2014), (Boulianne. 2015) Nevertheless, there is still an “overall” lack of theory in social media research. (Van Osch, & Coursaris. 2015) In some occasions, literature on social media use “raises more questions than it answers. (Bolton et al. 2013)”

Our literature review goes along with the view of Miller (2016) that social media has been considered from many angles; the prominent ones being media and cultural studies, sociology as well as anthropology, on issues ranging from definition to specific phenomena or impacts. Further study is commonly called for, and indeed needed, but it is still unclear which direction would render social media studies fruitful. In order to improve the results, Miller (2016) suggests a more comprehensive, multidisciplinary, ethnographic style qualitative work within large scale comparative surveys, applied and policy directed report is needed. Although departing from the same point, this paper posits that a different path should also be pursued. Contrasting with empirical research which dominates the literature landscape, issues surrounding social media invite philosophical contemplation and conceptualization which might be helpful in incorporating empirical findings, thereby contribute to a more general yet deeper understanding of the technology and its uses.

2. Literature on the self in social media

Building on the need of theorisation of social media, this paper has chosen to focus on the concept of ‘the self’, which is an important philosophical concept that plays a major role in social media studies but seems to have been taken for granted. According to Kaplan, & Haenlein (2010), a well-accepted definition of social media has

been put forward as “a group of internet-based applications that build on the ideological and technological foundations of Web, and allow the creation and exchange of User Generated Content.” ‘User Generated Content’ is created from and circulated around each individual self who participates as a user. All social media applications generally encourage self-presentation and/or self-disclosure. To this effect, the degree of self-disclosure is an important indicator whereby classification of social media platforms can be made. For example, social networking sites such as Facebook are commonly understood as prominent social media not only because of their popularity among users, but also because the sites highly depend on users’ profiles and interaction between users. Blogs, collaborative projects such as Wikipedia, content communities such as YouTube are also regarded as social media due to the dependency of users’ collaboration as well as contribution. However, they are seen as less of a social media platform, probably because self-exposure of users is not required or not as intense as on social networking sites, despite their collaborative nature. In contrast, virtual online communities where users are allowed to create and maintain an online identity, which might be completely different from the ones in the offline world, belong in social media category because they generate social activities among users. Therefore, although the self is not elaborated literally, it is clear that the concept of the self is placed as the essence of social media.

According to Boyd & Ellison (2007), social network sites are primarily organized around people. The ecosystem of social media is essentially egocentric. As a result, whatever happens to or on the networks would have a direct impact on the user themselves. In this vein, it can also be said that such impacts, which have been in focus in social media scholarship, are closely related to the concept of the self. It can be seen that conceptualization of users’ being and well-being on social media platforms transcends empirical variables, thereby might allow an insight on the nature of both the platforms and the users.

This is not to say that social media scholarship does not employ theoretical concepts. Erving Goffman’s *The Presentation of Self in Everyday Life* (1959), for example, is heavily referenced in social media scholarship. The idea of performing and presenting ourselves differently to different audience has been used to explain how users manage their audience (Rettberg. 2017). Social media is also well-acknowledged as a platform for the self. It is seen as a powerful means for self-expression, and self-definition. In a positive light, it can even be seen as a revolutionary political movement in itself, while in a negative way, it is seen as fostering and disseminates expression of narcissism and self-loathing, or profound loneliness within the user (Murray. 2015). However, direct discussions of the self are relatively few. It is clear that, despite the importance of the

concept, social media scholarship foregoes the discussion on the concept of the self per se.

A discussion of the self in a more interpretive and conceptual manner surprisingly comes from consumer research studies. In an influential and thorough-written paper, Belk (1988: 131) formed the concept of an extended self which regards possessions as “major contributor to and reflection of our identities”. The nature of the self includes its relation with other things, people, or environment. Both material and immaterial things constitute the self. They assert influence on not only how individual acts but also the construction of self. In 2013, Belk reexamines the concept of the extended self in a world permeated by digital technology. The virtual or digital world enables the self to extend and evolve further with less physical confinement. The construction of the self in digital environment, where social media is included, has become no longer a semi-private but a shared enterprise. The virtual self is incorporated and regarded as an extension of the core self (Belk. 2013; Belk. 2016). This study goes along with the views that suggest a break down or a blur in distinction between online and offline world (Kennedy. 2006; Hongladarom. 2011; Miller. 2016).

Rousseau and Social Media

1. The self and the unsurprising relevance of Rousseau

As the research gap in social media studies has been acknowledged, we move to discuss the topic in relation to Jean-Jacque Rousseau. Rousseau was a prominent figure during the French Enlightenment in the 18th Century. Surprisingly, he has since managed to remain relevant regarding several modern issues, for example politics, education, society, human behavior, and moral psychology. Such a surprise, however, is only apparent. Rousseau’s concern with people and power relations count as his major original contribution to modernity. Although 300 years have passed, Rousseau’s time was in a way as transformative as our time. Similarly, it was in many ways ‘an age of classifying and ordering knowledge’, brought about by the new arts and modern sciences (Pannabecker. 1995). New technologies and the unthinkable amount of knowledge for the time captivated people’s lives, and changed their ways of living. Thus, people were prompted to try to understand and cope with the changes. This predicament remains true today. Also, not only was Rousseau a thinker of modern society, he was also an ardent critic of it. His frustration with progress and its impacts within the society remains widely shared. His aspiration for liberty, fraternity, and equality in a just and human society resonates deeply still in modern times (Dent. 2005).

Possible contribution from Rousseau on social media might be drawn from his articulation of the human self which has been found lacking in contemporary literature. In Rousseau we find a multi-dimensional account of the self. “Rousseau’s major philosophical works are devoted to the development of an understanding of human nature more than anything else.” (Kelly, Masters & Stillman. 1995: xxi) He often claims that his philosophical project to be undertaking of ‘the study of man’ which had been overlooked or not construed properly by other scholars. According to Rousseau, a good understanding of our being must be established in order to further understand or solve complexities surrounding our lives.

Rousseau’s explores the concept of the self in twofold: as an object of study, and a subjective experience.

The writings that belong in the first category are *Discourse on the Sciences and the Arts* (1750), *Discourse on the Origin of Inequality* (1755), *Of the Social Contract*, and *Emile, or On Education* (1762). In these writings Rousseau gives an analysis of human beings as individuals and as social beings. In the *First Discourse* (1750/1990a: 1-27), Rousseau criticizes in full cultural and scientific progress along with the Enlightenment thinking. In the *Second Discourse* (1755/1990b: 117-199), Rousseau gives a conjectural genealogy of mankind and human society. He asserts that civil society is unnatural, so is the civil man. To understand the origin of inequality among men, one must study man as he truly is, i.e. the natural man in the state of nature. According to Rousseau, the natural man lived in isolation and had no regard for other people. He was governed by a sentiment called love-of-self (*amour-de-soi*), a natural passion aims at self-preservation. With the help of the ability to reason, to use language, and the ability called ‘perfectibility’ in order to overcome and find solutions to problems, the natural man moves to his social stage. Then he began to take full regard or other people with relation to oneself. In this stage, the sentiment of another kind called self-love or *amour-propre* started to play a much more important role. Under its influence, the civil man wanted to be better than everyone else. Thus, others’ ways of being as well as their opinions became important to him, since they were a source of recognition and reference. According to Rousseau, social life is one of inequalities and unfreedom (Rousseau. 1755/1990b). Certainly from the present day’s scientific viewpoint, Rousseau’s account is far from reliable; however, it does shed light on the human condition. With the passions concerning one’s own self and reasoning facilities combined, we make use of assessment towards ourselves, and others. This results in competition, multiplying needs and incessant drive to satisfy them. In Rousseau’s opinion, this is the source of all human ills, moral depravity, and unhappiness. Rousseau’s view of civil society is strikingly similar to our modern society. Later, in of the *Social*

Contract and Emile, Rousseau attempts to reconstruct a socio-political environment that could theoretically or potentially retain the natural human self in a civil society environment.

Rousseau's autobiographical writings are the other genre that is of particular significance. These include his later writings toward his death in 1778, namely the Confessions (written during 1764-70; published posthumously), and Rousseau, Judge of Jean-Jacques (written during 1772-1776), and the Reveries of the Solitary Walker (written during 1776-1778). In these writings, Rousseau exclusively discusses his life, thoughts, emotions on a deep and intimate level. (Rousseau. 1789/1995) (Rousseau. 1782/2000) Unlike most philosophers who try to interpret the world objectively, Rousseau examined himself introspectively by taking into account his psychological experience. (Rousseau. 1789/1995) On such personal basis, he engaged his readers as well as his critics in his writings. (Rousseau. 1780/1990) As Masters has phrased it so beautifully, "[w]hatever the influence of Rousseau's life experiences or social milieu in the reformation of his thought -- and Jean-Jacques was clearly more aware of such influences than most philosophers in the Western tradition." (Masters. 1971: 255)

While Rousseau's social and political writings are about dissecting social institutions and their members, his autobiographical writings are set to examine the self from within. Both are two sides of the same coin. It is the journey of the self from and returning to the original, natural goodness, and the source of all goodness (Gutman. 1988). This self, however, is by no means one dimensional, but highly complex. The individuated self possesses both rational faculties: reason and language, and the irrational part, which is equally important: conscience, compassion, and passions. "Rousseau is at the origin point of a transformation in modern culture towards a deeper inwardness and a radical autonomy." (Taylor. 1989: 363) Rousseau's contribution on the modern self lies in legitimizing the inner voice of an individual. In this way, Rousseau's view of the self became a foundation of the idea of a modern individual self (Taylor. 1989).

Rousseau's view is thus illuminating not only because he has had much analysis on the self, but also his spirit of self-reflection. Under the context of the rapidly developing digital world, users are being affected in countless ways. Our 'selves' appear to be growing, changing, multiplying, under attack, or sometimes, lost. Therefore, the searching of the self remains essential to human lives.

2. On the quest to self: The Enlightenment to social media platform

Rousseau's ideas can be combined with many contemporary ideas in order to address social media in particular. Said combination not only prove Rousseau's

relevance in modern sciences, but also provides theoretical insights which is much needed.

Firstly, the concern on the human self and human condition which was centre to Rousseau's philosophical system is also present in media theory, especially in such a transformative time such as now. Like Rousseau, media theorists recognised the power of media and technological transformation that subsume all of us. Moreover, despite the difficulty in reflecting on the present condition, it is in accord that there is a pressing need to try and achieve it. (Hassan & Sutherland. 2016:1-3) Rousseau's analysis of the natural man, the civil man, and the dynamics of human relations can be combined with other contemporary thought previously explored such as the extended self in order to further explain social media. Social media is a new platform where the self is formed, constructed, presented, or represented. This process occurs in relation to the gaze of other people. Rousseau's understanding of human relation is based on the act of comparison or exchange in judgements made possible by reason. Social media not only embraces but deems user generated content, which is normally based on opinions, as essential. Moreover, as empirical studies have revealed, such perpetuation of opinions can have direct impacts on users. The idea of 'technologies of the self' which was originated in a study of Rousseau (Gutman. 1988) can also prove its relevance to social media in the same vein. Individuals uses social media as a technology to transform oneself into perceived better status with the help of other users who are also providing the content on the platform. Therefore, in social media where such gaze is tremendously intensified, its impacts on individuals will have ontological implications.

Rousseau's philosophy regarding technology has been discussed in Deneys-Tunney, Zarka, & Santos da Silva (2016) at length. Making a link with perfectibility which is another core concept of Rousseau's, Deneys-Tunney (2016: 60) claims that Rousseau is "the only philosopher of his time to have invented a philosophical concept out of technology." He foresaw the detrimental, authoritarian effect of technology which would become widely discussed from the 20th century onwards. Rousseau's analysis of human relation can be aptly used to explain the impact of social media, such as competing for attention, calculative behavior, damage to self-esteem, cyberbullying, or even changes in social norms. The desire to be distinct over one another, or amour-propre in Rousseau's term, might be a motivation for us to make use of one or multiple social media platforms. Even further, social media can become a platform on which one creates a false self, a persona only for profit, or to become popular.

According to Rousseau, the civil/social man is worse off than the natural man despite the latter's lack of amenities and development because his subjectivity relies on the recognition by other people. In striving to be 'someone of significance or superior, the social man becomes more dependent upon others' wills and opinions; his being becomes embedded in his social relations. In Rousseau's opinion, this very fact makes man unfree. Similarly, social media encourages people to "prioritize attention and visibility" (Marwick. 2013). In Rousseau's logic, social media users who will be akin to living in prison. Modern culture as we know it does not seem far off from what Rousseau had visualized: civil society has degenerated into a society of luxury, inequality, and corruption in virtues and morals. In the same vein, social media has many times been criticized as one of the main culprits for radical atomization, individualism, self-obsession, and disconnectedness in real-life relationships. On the other hand, it is fair to say that social media platforms encourage and provide space for subjectivity. Its novel nature, i.e. as virtual platform, overcomes physical space and border. It can be seen as an uncharted territory for anyone to develop their own identities and networks. More importantly, it also provides individuals with self-awareness which is crucial not only to create an online persona, but also to create an opportunity to create an authentic and meaningful self based on serious self-reflection. On this regard, it is most apt to refer to Rousseau's biography as supporting evidence. Like social media users, Rousseau wrote without being able to count on anyone for privacy. He lived with an awareness that his manuscripts, notes, or letters could, and had been published without his permission. In short, Rousseau had always lived under the public gaze. In such a context, Rousseau used his platforms to seek to understand and maintain himself, while simultaneously communicated with readers (Kelly. 2000: xi). On the preface of the First Discourse (Rousseau. 1750/1990: 3), Rousseau writes, "at all times there will be men destined to be subjugated by the opinions of their century, their country, their society...One must not write for such readers when one wants to live beyond one's century." We might be able to infer that this might also true in social media platforms. Social media use involves dealing with other people's input as well as opinions, which are difficult to control. However, self-reflection and self-awareness would be helpful for healthy, and successful navigation in the online world.

To counter some objections, it might be useful to briefly reiterate Rousseau's contribution to both the study of the self and social media studies before we conclude. Firstly, Rousseau's concept of self is apt because it is multi-layered, and covers wide range of definitions of the concept of the self in the Western tradition, which might lead, and indeed have led to some confusion. Whether the self is innate, unified, naturally constructed, socially constructed, fragmented, or illusory is still an ongoing

debate. (Gallagher. 2013) However, even so, Rousseau's concept of the self is able to cover several aspects of the self. As previously discussed, primitive, minimal concept of the self can be found in the state of nature while the self that is operated under the gaze of the 'other' can be found in society. The self's activity, performance, or degeneration can be observed and examined. (Rousseau. 1755/1990) There might be some objection if there is a self to discuss at all, especially in a context of social media where users seem to be able to construct oneself has one wishes, for example to appear anonymous, or create a new identity or multiple identities which have nothing to do with the self in real life. Such concern might be due to common conflation or confusion between similar concepts, namely the self, representation and identity. The three concepts are often used interchangeably. While the nature of the first is still being debated, it is clear that the latter two is either given, created, or constructed. Even though Rousseau eventually support the project of creating an authentic self, his writings provide views on various aspects of the self. In Rousseau, one would find the self as a grounded individualized human being, the self as representation and also as identity which are receptive to external forces including online experiences. Thus, incorporating Rousseau in no way means excluding the complexity of online activities, but embracing them.

Another objection concerns methodology, especially if one method, such as literary critique can or should be imposed upon a distinct and novel context such as the online context or social media. Such common conception was the main factor that initially drew attention to social media studies. However, recent studies gradually have shifted towards the view that the demarcation between online and offline appears to have become less clear than previously believed. Online platforms had been integrated to the 'lifeworld' or users, i.e. become ingrained in users' common experience (Kennedy. 2006; Hongladarom. 2011; Miller. 2016). Additionally, empirical research has shown that traditional offline bullying and cyberbullying overlap to a great degree. Technology and online platforms was simply instrumental when it comes to bullying. Media platform is simply "another venue" where bullying takes place and where offline bullies operates. Thus, there is a real connection between online behavior and offline behavior. (Vazsonyi, Jiskrova, Kelley & Ksinan. 2016; Lister. 2008:168) Therefore, a rigid distinction between the online self and offline self, as well as the approach to the problem should at least be modified.

Moreover, directly connecting offline study with online counterpart is in fact not new. Given the novelty of the topic, diverse research devices are rather welcome within digital media studies. For example, online blogging has been studied in connection with how puritans in England had devised their diaries for self-reflection towards

religious salvation. (Serfaty. 2004 in Rettberg. 2017: 12) In the same vein, Rousseau's complex understanding of the self, would shed light onto the nature of 'a social media user' in a more fruitful way.

Conclusion

Certainly, it would not be sensible to entrust a dead philosopher to explain a living phenomenon such as life with social media. However, it is undeniable that the issues surrounding social media are philosophical in nature. Despite the presence of new technologies, the nature of the problem remains the same: how to understand, construct, develop, and remain a self in an ever-changing world. As Jean Starobinsky, a great Rousseau scholar, has once remarked, "[e]very generation discovers a new Rousseau, in which it finds the example of what it wants to be, to what it passionately rejects (Starobinski. 1971 in Master. 1971 :247)." Social media in the eye of Rousseau reflects our perennial strive to be our 'self'. Since the way backward is not an option, it is also upon us to attempt further to achieve a better, gentler, sociable way of being, while retaining their authentic self, or in Rousseau's term, remaining free. Returning to Rousseau gives us a fresher perspective to what human beings aspire to in the wake of new technology such as social media. The eclectic nature of Rousseau's method in discussing the self goes along with the research methods used and much needed in the study of social media as multi-layered object of study. It confirms that we must rethink our approaches to social media and social media study.

References

- Belk, Russell. (1988). Possessions as the Extended Self. **Journal of Consumer Research**, 15(2):139-168.
- _____. (2013). Extended Self in the Digital World. **Journal of Consumer Research**. 40(3): 477-500.
- _____. (2016). Extended Self and the Digital World. **Current Opinion in Psychology**. 10: 50-54.
- Best, Paul, Manktelow, Roger, & Taylor, Brian. (2014). Online Communication, Social Media and Adolescent Wellbeing: A Systematic Narrative Review. **Children and Youth Services Review**, 41: 27-36.
- Bolton, Ruth, Parasuraman, A., Hoefnagels, Ankie, Migchels, Nanne, Kabadayi, Sertan, Gruber, Thorsten, Komarova, Yuliya Loureiro, & Solnet, David. (2013). Understanding Generation Y and Their Use of Social Media: a Review and Research Agenda. **Journal of Service Management**, 24(3): 245-267.

- Boulianne, Shelley. (2015). Social Media Use and Participation: A Meta-Analysis of Current Research. **Information, Communication & Society**, 18(5): 524-538.
- Boyd, Danah M., & Ellison, Nicole B. (2007). Social Network Sites: Definition, History, And Scholarship. **Journal of Computer-Mediated Communication**, 13(1), 210-230.
- Bright, Laura F., Kleiser, Susan Bardi, & Grau, Stacy Landreth. (2015). Too much Facebook? An Exploratory Examination of Social Media Fatigue. **Computers in Human Behavior**, 44: 148-155.
- Brooks, Stoney. (2015). Does Personal Social Media Usage Affect Efficiency and Well-Being?. **Computers in Human Behavior**, 46: 26-37.
- Clement, Jessica. (2019). **Number of Global Social Media Users 2010-2021**. Retrieved on June 1, 2019, from <https://www.statista.com/statistics/278414/number-of-worldwide-social-network-users/>
- Cookingham, Lisa M., & Ryan, Ginny L. (2015). The Impact of Social Media on The Sexual and Social Wellness Of Adolescents. **Journal of Pediatric and Adolescent Gynecology**, 28(1): 2-5.
- Dent, Nicholas. J. H. (2005). **Rousseau**. Oxon: Routledge.
- Deneys-Tunney, Anne, Zarka, Yves Charles, da Silva, & Santos, Karen. (2016). **Rousseau between Nature and Culture: Philosophy, Literature, and Politics (Vol. 8)**. Berlin: Walter de Gruyter GmbH & Co KG.
- Gallagher, Shaun. (2013). **The Oxford Handbook of the Self**. Oxford: Oxford University Press.
- Hassan, Robert, & Sutherland, Thomas. (2016). **Philosophy of Media: A Short History of Ideas and Innovations from Socrates to Social Media**. Oxon: Routledge.
- Hongladarom, Soraj. (2011). Personal Identity and the Self in the Online and Offline World. **Minds and Machines**, 21(4): 533.
- Kaplan, Andreas M., & Haenlein, Michael. (2010). Users of the World, Unite! The Challenges and Opportunities of Social Media. **Business Horizons**, 53(1): 59-68.
- Kelly, Christopher., Masters, Roger D., & Stillman Peter G. (1995). Introduction. In Christopher Kelly (trans.), Christopher Kelly, Roger D. Masters & Peter G. Stillman (ed.). **The Collected Writings of Rousseau**. (Vol. 5) University Press of New England.
- Kelly, Christopher. (2000) Introduction. In Charles E. Butterworth, Alexandra Cook & Terence E. Marshall (trans.), Christopher Kelly (ed.). **The Collected Writings of Rousseau**. (Vol. 8) University Press of New England.
- Kennedy, Helen. (2006). Beyond Anonymity, or Future Directions for Internet Identity Research. **New Media & Society**, 8(6), 859–876.

- Khosravi, Pouria, Rezvani, Azadeh, & Wiewiora. Anna. (2016). The Impact of Technology on Older Adults' Social Isolation. **Computers in Human Behavior**, 63: 594-603.
- Kittilson, Caul, Miki, & Dalton, Russell J. (2011). Virtual Civil Society: The New Frontier of Social Capital?. **Political Behavior**, 33(4): 625-644.
- Laranjo, Liliana, et al. (2014). The Influence of Social Networking Sites on Health Behavior Change: A Systematic Review and Meta-Analysis. **Journal of the American Medical Informatics Association**, 22(1): 243-256.
- Lister, Martin, et al. (2008). **New Media: A Critical Introduction**. Oxon: Routledge.
- Gutman, Huck. (1988). Rousseau's Confessions: a Technology of the Self. In Michel Foucault, Luther H. Martin, Huck Gutman & Patrick H. Hutton (Eds.), **Technologies of the Self: A Seminar with Michel Foucault** (pp. 99-120). Amherst, MA: University of Massachusetts Press.
- Marwick, Alice E. (2013). **Status Update: Celebrity, Publicity, and Branding in the Social Media Age**. London: Yale University Press.
- Masters, Roger D. (1971). On Reading Rousseau. **Studies in Romanticism**, 10(4): 247-259.
- Miller, Daniel, et al. (2016). **How the World Changed Social Media (Vol. 1)**. London: UCL press.
- Murray, Derek Conrad. (2015). Notes to Self: The Visual Culture of Selfies in The Age of Social Media. **Consumption Markets & Culture**, 18(6): 490-516.
- Ngai, Eric WT., Tao, Spencer SC., & Moon, Karen KL. (2015). Social Media Research: Theories, Constructs, and Conceptual Frameworks. **International Journal of Information Management**, 35(1): 33-44.
- Oh, Hyun Jung, Ozkaya, Elif, & LaRose, Robert. (2014). How Does Online Social Networking Enhance Life Satisfaction? The Relationships among Online Supportive Interaction, Affect, Perceived Social Support, Sense of Community, and Life Satisfaction. **Computers in Human Behavior**, 30: 69-78.
- Pannabecker, John R. (1995). Rousseau in the Heritage of Technology Education. **Journal of Technology Education**, 6(2): 46-58.
- Rettberg, Jill Walker. (2017). Self-representation in Social Media. In Jean Burgess, Alice Marwick & Thomas Poell (Eds.), **SAGE Handbook of Social Media**, (pp.429-443). New York: Sage Publications.
- Rousseau, Jean-Jacques. (1990a). Discourse on the Sciences and Arts. In Victor Gourevitch (Trans). **The First and Second Discourses Together with the Replies to Critics and Essay on the Origin of Languages**. New York: Harper Press. (Original work published 1750-1755).

- Rousseau, Jean-Jacques. (1990b). the Discourse on the Origin and Basis of Inequality Among Men. In Victor Gourevitch (Trans). **The First and Second Discourses Together with the Replies to Critics and Essay on the Origin of Languages**. Harper Press. (Original work published 1750-1755).
- _____. (1990). Judge of Jean-Jacques. In Christopher Kelly & Judith R. Bush (trans.), Roger D. Master & Christopher Kelly (ed.). **The Collected Writings of Rousseau (Vol. 1)**. Hanover: University Press of New England. (base on original work published 1780).
- _____. (1995). The Confessions. In Christopher Kelly (trans.), Christopher Kelly, Roger D. Masters & Peter G. Stillman (ed.). **The Collected Writings of Rousseau (Vol. 5)**. Hanover: University Press of New England. (base on original work published 1789).
- _____. (2000). The Reveries of the Solitary Walker. In Charles E. Butterworth, Alexandra Cook & Terence E. Marshall (trans.), Christopher Kelly (ed.). **The Collected Writings of Rousseau (Vol. 8)**. Hanover: University Press of New England. (base on original work published 1782).
- Taylor, Charles. (1989). **Sources of The Self: The Making of The Modern Identity**. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Van Osch, Wietske, & Constantinos K. Coursaris. (2015). A Meta-Analysis of Theories and Topics in Social Media Research. **The 48th Hawaii International Conference on System Sciences, USA, 2015: 1668-1675**.
- Vazsonyi, Alexander T., Jiskrova, Gabriela K., Kelley, Erin, & Ksinan, Albert. (2016). Online and Offline Bullying Perpetration in a Rural Development Context: The Impact by Social Media Use. **Journal of Rural Social Sciences, 31(2): 6**.

แนวทางในการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ Guidelines for History Instruction

ศุภณัฐ พานา¹
Supanut Pana

บทคัดย่อ

วิชาประวัติศาสตร์เป็นวิชาหนึ่งในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมซึ่งมีเป้าหมายที่สำคัญคือการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในมิติต่าง ๆ โดยแนวทางการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์สามารถจำแนกออกได้เป็น 3 วิธี ซึ่งแต่ละวิธีต่างมีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน กล่าวคือ (1) การเสริมสร้างความทรงจำส่วนรวม (enhancing collective memory) เป็นการส่งเสริมให้เป็นพลเมืองที่รู้จักเหง้า เห็นถึงความสำคัญของมรดกชาติ (2) การสอนระเบียบวิธี (disciplinary) เป็นการสอนให้เป็นพลเมืองที่ได้รับการพัฒนาทักษะการคิดอย่างเป็นระบบ และ (3) การสอนด้วยแนวคิดหลังสมัยใหม่ (postmodern) เป็นการสอนให้เป็นพลเมืองที่ตื่นรู้ สามารถตั้งคำถามและตรวจสอบที่มาของข้อมูล เรียนรู้ที่จะเห็นถึงความจริงแตกต่างและการอยู่ร่วมกันในความแตกต่าง หากครูพิจารณาพัฒนาการของนักเรียนให้สอดคล้องกับเป้าหมายของพลเมืองในแต่ละมิติจะทำให้ครูสามารถเลือกแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมให้แก่ักเรียนได้

คำสำคัญ: การเรียนการสอนประวัติศาสตร์

Abstract

History is one of the subjects in Social Studies, Religion and Culture which has an important goal of supporting citizenship in various dimensions. The Instruction of history can be divided into three methods, each with different objectives, namely (1) enhancing collective memory- promote citizens to know their roots and aware of national heritage (2) teaching methodologies (disciplinary)- teach citizens to have systematic thinking skills, and (3) postmodern teaching- teach citizens to be active citizen and have global mindedness who can ask questions and check the source of the information, learn to see different truths and coexist with people that are different. If the teacher can see the development of the students in accordance with the goals of the citizens in each dimension, the teacher will be able to choose the appropriate teaching and learning methods for the students.

Keywords: History instruction

¹อาจารย์ ดร. ประจำภาควิชาสังคมวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพฯ

Lecturer, Department of Sociology, Faculty of Social Sciences, Srinakharinwirot University, Bangkok.

Corresponding author e-mail: supanut@g.swu.ac.th

ARTICLE HISTORY: Received 24 October 2019, Revised 30 February 2020, Accepted 2 April 2020.

บทนำ

“วิชาประวัติศาสตร์ คือ การศึกษาเรื่องราวสำคัญ ๆ ที่เชื่อว่าได้เกิดขึ้นจริงเกี่ยวกับประสบการณ์ต่าง ๆ ของมนุษย์ในสังคมใดสังคมหนึ่งบนพื้นฐานของการวิพากษ์วิเคราะห์หลักฐานเอกสารชั้นต้น และหลักฐานร่วมสมัยอื่น ๆ เพื่อเข้าใจปัญหาสังคมปัจจุบัน” (วินัย พงศ์ศรีเพียร. 2552: 55-56) จากนิยามดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การศึกษาประวัติศาสตร์ต้องอาศัยความสามารถในการวิเคราะห์ ประเมินและตีความหลักฐานทางประวัติศาสตร์ขึ้นต่าง ๆ เพื่อสรุปและทำความเข้าใจเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ ซึ่งในการสรุปและทำความเข้าใจเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์นั้นอาจมีอคติเกิดขึ้น ทำให้ได้ข้อสรุปที่ไม่ตรงกับความจริงของเหตุการณ์ ดังที่จิออมบาติस्ता วิโก (Giambattista Vico) นักประวัติศาสตร์ชาวอิตาลีในคริสต์ศตวรรษที่ 18 ได้วิพากษ์เกี่ยวกับอคติของนักประวัติศาสตร์ที่ปรากฏในงานประวัติศาสตร์นิพนธ์ว่า ความหลงใหลในอดีตทำให้นักประวัติศาสตร์ให้ข้อมูลที่เกินจริง ความนิยมในชาติของตนทำให้เกิดการบิดเบือนข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ และการใช้มาตรฐานทางวิชาการในยุคปัจจุบันของตนไปตัดสินความนึกคิดของผู้คนในอดีตอาจทำให้เกิดข้อผิดพลาดได้ เพราะสังคมในแต่ละยุคสมัยมีพัฒนาการที่ต่างกัน (Lemon, 2003) ดังนั้นการทำความเข้าใจบริบททางประวัติศาสตร์ซึ่งประกอบด้วย ความรู้ แนวคิด ทศนคติ ความเชื่อของผู้คนในอดีต รวมไปถึงบริบททางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ทั้งในประเทศ ภูมิภาค และโลกที่มีผลต่อเหตุการณ์ที่ศึกษาจะทำได้ ข้อมูลที่ใกล้เคียงกับความจริงมากที่สุด อีกทั้งข้อมูลดังกล่าวยังอาจทำให้เกิดการสร้างความหมายหรือตีความใหม่ได้ สิ่งนี้จึงถือเป็นความท้าทายในการศึกษาประวัติศาสตร์ ซึ่งในการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์โดยทั่วไปมีอยู่ 3 รูปแบบ (Seixas, 2000) คือ การเสริมสร้างความทรงจำส่วนรวม (enhancing collective memory) การสอนระเบียบวิธี (disciplinary) และการสอนด้วยแนวคิดหลังสมัยใหม่ (postmodern)

วัตถุประสงค์

เพื่อนำเสนอแนวทางในการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ที่สอดคล้องกับการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในมิติต่าง ๆ

1. ปัญหาในการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์

ในบริบทของการศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ในประเทศไทย การเรียนการสอนประวัติศาสตร์เป็นการเสริมสร้างทัศนคติและแนวคิดชาตินิยมให้แก่สังคมจนบางครั้งภาพลักษณ์ของประเทศอื่น ๆ ที่เข้ามามีส่วนร่วมในประวัติศาสตร์ของชาติถูกเขียนให้มีลักษณะที่ด้อยกว่าหรือเป็นศัตรู ซึ่งการเขียนลักษณะนี้เกิดขึ้นจากนโยบายทางการเมืองที่ต้องการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวให้เกิดขึ้นผ่านเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์จึงเกิดการสอดแทรกแนวคิดชาตินิยมลงไปเป็นหลักสูตร การเรียนการสอนและหนังสือแบบเรียน รวมถึงสื่อต่าง ๆ เช่น นิยาย ละคร และภาพยนตร์ที่มีเนื้อหาอิงประวัติศาสตร์ยังมีส่วนทำให้นักเรียนเกิดความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนได้เช่นกัน (สุนทร ชูตินธรรานนท์ และคณะ. 2557; สุนทร ชูตินธรรานนท์. 2554) ดังที่งานวิจัยของวิบูล สินธุมาลย์ (2554) ได้ค้นพบว่า หนังสือแบบเรียนของไทยในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 6 เน้นย้ำภาพของ “การเหนือกว่า” ของชาติไทยในฐานะเจ้าประเทศอาณานิคมที่มีต่อประเทศลาว ซึ่งสภาพการณ์ดังกล่าวเป็นผลมาจากแนวคิดของการใช้วิชาประวัติศาสตร์เป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างให้นักเรียนเป็นพลเมืองที่รู้รากเหง้า เห็นถึงความสำคัญ

ของมรดกชาติ โดยข้อมูลข้างต้นสามารถสรุปปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ในการเสริมสร้างพลเมืองที่รู้รักเหง้า เห็นถึงความสำคัญของมรดกชาติ หรือ พลเมืองชาตินิยม ได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1: ปัจจัยภายในและภายนอกชั้นเรียนที่มีผลต่อการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ในการเสริมสร้างพลเมืองชาตินิยม

ปัจจัยภายใน	ปัจจัยภายนอก
หลักสูตร การเรียนการสอนและหนังสือแบบเรียน สอดแทรกแนวคิดชาตินิยม	สื่อต่าง ๆ เช่น นิยาย ละคร และภาพยนตร์ที่มีเนื้อหา อิงประวัติศาสตร์มีส่วนทำให้เกิดความเข้าใจ ที่คลาดเคลื่อน
การสอนของครูที่เน้นข้อมูลและสร้างความเข้าใจ ในเนื้อหาสาระมากกว่าการฝึกทักษะกระบวนการ และการฝึกให้นักเรียนคิด	

อย่างไรก็ตาม การเรียนการสอนที่เสริมสร้างพลเมืองชาตินิยม ส่งผลให้การจัดการศึกษาในชั้นเรียนขัดกับลักษณะเฉพาะของวิชาทางประวัติศาสตร์ที่ระบุว่า ความจริงทางประวัติศาสตร์ไม่ได้มีเรื่องเล่าที่ดีที่สุดเพียงหนึ่งเดียว (single best story) แต่ขึ้นอยู่กับมุมมองและการตีความในการให้ความหมายและความสำคัญที่มีต่อเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ของผู้ที่ศึกษา ข้อสังเกตนี้สะท้อนได้จากงานวิจัยของ พรกมล จันทร์ีย์ (2544) ที่พบว่า การเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ในประเทศไทย ครูส่วนใหญ่ยังคงใช้วิธีการสอนแบบบรรยายมากกว่าวิธีสอนแบบอื่น ซึ่งเป็นผลให้นักเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานยังขาดการพัฒนาทักษะการคิด การสืบค้นความรู้ และการตั้งคำถาม และผลการศึกษาก็เกี่ยวกับสภาพปัญหาในการจัดการเรียนการสอนของครูของสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2558) ที่ระบุว่า การสอนของครูที่เน้นข้อมูลและสร้างความเข้าใจในเนื้อหาสาระมากกว่าการฝึกทักษะกระบวนการและการฝึกให้นักเรียนคิด ส่งผลให้นักเรียนขาดแรงจูงใจในการเรียนและไม่สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ด้วยเหตุนี้ นักเรียนจึงขาดโอกาสในการฝึกทักษะการแสวงหาความรู้ และทักษะการคิด

ดังนั้นในการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ นักเรียนจึงควรได้รับการฝึกกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณในการพิจารณาและประเมินความน่าเชื่อถือในการนำเสนอมุมมอง และข้อเท็จจริงของเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่นักประวัติศาสตร์นำเสนอ ตลอดจนการฝึกพิจารณาบริบททางประวัติศาสตร์และประเมินเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ด้วยใจเป็นกลางไม่ยึดติดกับความรู้สึกชาตินิยมมากเกินไป ซึ่งเป็นการเสริมสร้างให้นักเรียนเป็นพลเมืองที่ได้รับการพัฒนาทักษะการคิดอย่างเป็นระบบ ตลอดจนเป็นพลเมืองที่ตื่นรู้ สามารถตั้งคำถามและตรวจสอบที่มาของข้อมูลได้ตามลำดับความลุ่มลึกของการวิเคราะห์ วิพากษ์หลักฐานทางประวัติศาสตร์

2. รูปแบบของการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์

แนวทางในการสอนประวัติศาสตร์ในปัจจุบันว่ามีอยู่ด้วยกัน 3 แนวทาง (Seixas. 2000; The College Board. 2012; Assessment Resource Center for History. 2013) ได้แก่

1) การเสริมสร้างความทรงจำส่วนรวม (enhancing collective memory) เป็นการสอนเรื่องราวที่ดีที่สุด แต่ข้อเสียคือเป็นวิธีที่ไม่กระตุ้นให้นักเรียนแสวงหาความรู้

2) ระเบียบวิธี (disciplinary) เป็นการสอนที่นำเสนอเรื่องราวในเหตุการณ์เดียวกันแต่แตกต่างกันมุมมองและให้นักเรียนสรุปว่า มุมมองใดดี ความเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ได้ดีที่สุดโดยใช้หลักฐานทางประวัติศาสตร์ การประเมินของนักประวัติศาสตร์ และหลักฐานอื่น ๆ ในห้องเรียนมาสนับสนุน ซึ่งการสอนรูปแบบนี้ทำให้นักเรียนเข้าใจวิธีการสร้างข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่ถูกต้อง และยังทำให้นักเรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับเกณฑ์ในการตัดสินสิ่งที่สร้างประวัติศาสตร์ที่เหมาะสม

3) แนวคิดหลังสมัยใหม่ (postmodern) เป็นการสะท้อนความสงสัยเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องเล่าที่ดีที่สุด (best story) โดยให้นักเรียนพิจารณาเรื่องราวทั้งหมดโดยใช้หลักฐานทางประวัติศาสตร์มาสนับสนุน และอธิบายได้ว่า การตีความเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ก่อนหน้านี้สามารถนำมาใช้สนับสนุนทางการเมืองในปัจจุบันอย่างไร ซึ่งกระบวนการนี้ทำให้นักเรียนเข้าใจวิธีการจัดกลุ่มเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ ส่วนวนการใช้ภาษา กลวิธีในการเล่าเรื่องหรือวิธีการสนับสนุนความมุ่งหมายของผู้เขียนหรือผู้ตีความเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์

2.1 ความทรงจำส่วนรวมเป็นรูปเป็นร่างเพราะประวัติศาสตร์ในโรงเรียน

การที่โรงเรียนเลือกสอนประวัติศาสตร์ที่เป็นเรื่องราวที่ดีที่สุดเพียงเรื่องเดียว (the single best version) ส่งผลต่อนักเรียนและสังคม ดังนี้ (Seixas, 2000)

1) เรื่องราวที่ดีที่สุดเพียงเรื่องเดียวช่วยนิยามอัตลักษณ์ของกลุ่มให้เป็นรูปเป็นร่าง โดยกลุ่มคนจะเกิดความรู้สึกว่า พวกเขามีประสบการณ์และความเชื่อร่วมกัน ซึ่งอัตลักษณ์ของกลุ่มเป็นการระบุว่าใครคือคนชายขอบ (marginalized) และใครที่ไม่รวมอยู่ในกลุ่ม

2) เมื่อสังคมมีอัตลักษณ์ของกลุ่ม กลุ่มจึงเกิดความสามัคคีเพราะรู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกัน แต่ถ้าเรื่องราวนั้นดังกล่าวเป็นการยกระดับหรือให้ความสำคัญกับอัตลักษณ์ของชนกลุ่มน้อยให้มากขึ้น นักอนุรักษนิยมเกรงว่า สิ่งนี้จะทำให้เรื่องราวของชาติกระจายตัวออกไป คือ ไม่มีความรู้สึกรวมเป็นชาติเดียว

3) การให้นักเรียนศึกษาเรื่องราวที่ดีที่สุดเพียงเรื่องเดียว เป็นการให้แบบอย่างที่ตั้งตามตามที่สังคมกำหนดไว้ เพราะการเสียสละเพื่อชาติ การยกระดับทางศีลธรรม การทุ่มเทในการทำงานอย่างหนักจนทำให้สภาพเศรษฐกิจดีขึ้น การต่อสู้ทางชนชั้น หรือการต่อสู้เพื่อความเท่าเทียมกันทางเพศ เรื่องราวเหล่านี้ต้องการเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์มาสนับสนุน

อย่างไรก็ตาม การสอนประวัติศาสตร์ด้วยแนวคิดนี้ มีปัญหาที่สำคัญ ได้แก่ (1) การตัดสินว่าเรื่องใดเป็นเรื่องราวที่ดีที่สุด (best version) ที่ควรนำมาสอนนักเรียนเป็นสิ่งที่ยาก และ (2) ประวัติศาสตร์เปรียบเสมือนลัทธิ (dogma) และนักเรียนเปรียบเสมือนสาวก เพราะเมื่อนักประวัติศาสตร์ ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตร นักเขียนตำราเรียน และผู้บริหารตัดสินใจว่าเรื่องใดเป็นเรื่องราวที่ดีที่สุดแล้วนั้น นักเรียนมีหน้าที่เพียงซึมซับเรื่องราวเหล่านั้นโดยไม่มีการอภิปรายเกี่ยวกับความจริง ความถูกต้อง ความหมายในอดีตและปัจจุบัน ดังนั้นวิธีนี้จึงไม่กระตุ้นให้นักเรียนแสวงหาความรู้

2.2 ประวัติศาสตร์ คือ ระเบียบวิธีทางความรู้

วิธีการหนึ่งที่จะกระตุ้นให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ผ่านการศึกษาประวัติศาสตร์ คือ การใช้ระเบียบวิธี

ทางความรู้หรือวิธีการทางประวัติศาสตร์ (historical method) ในการศึกษา ซึ่งแนวคิดนี้ David Lawenthal (1998) ได้นิยามคำว่า ประวัติศาสตร์ (history) ว่าเป็นสิ่งที่สนใจ “ความจริง” โดยใช้กระบวนการทางประวัติศาสตร์และหลักฐานทางประวัติศาสตร์เป็นเครื่องยืนยัน ดังนั้นการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ในโรงเรียนตามแนวคิดนี้จึงเป็นการเรียนรู้และฝึกฝนวิธีการตั้งคำถามที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลทางประวัติศาสตร์ การทำความเข้าใจหลักฐาน และการประเมินความสัมพันธ์ของข้อมูล อย่างไรก็ตาม การสอนประวัติศาสตร์ด้วยแนวคิดนี้ มีปัญหาที่สำคัญ ได้แก่

1) แนวทางนี้อาจเป็นการต่อต้านการสร้างความรู้ทางประวัติศาสตร์ เพราะการสอนประวัติศาสตร์ตามแนวคิดนี้เป็นการส่งเสริมให้นักเรียนมีความคิดและการแสดงความคิดเห็นได้อย่างเป็นอิสระ จึงอาจเป็นการส่งเสริมให้เกิดความแตกต่างและความหลากหลายทางเชื้อชาติ วัฒนธรรม และเพศให้ชัดเจนขึ้น

2) นักเรียนไม่สามารถกำหนดเกณฑ์ในการประเมินการตีความทางประวัติศาสตร์ได้อย่างแม่นยำ เพราะความจริงทางประวัติศาสตร์ไม่ได้มีเพียงหนึ่งเดียว โรงเรียนจึงไม่สามารถสอนวิธีการทางประวัติศาสตร์ได้

ดังนั้นการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ในปัจจุบันจึงควรเป็นการตั้งคำถามเกี่ยวกับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้น และศึกษาบริบทของเหตุการณ์ในอดีตให้รอบด้านที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่ศึกษาหรือบริบทอันยิ่งใหญ่ (Contextualizing grand narrative) เพื่อทำความเข้าใจเหตุการณ์ในอดีตให้ชัดเจนที่สุด

2.3 แนวคิดหลังสมัยใหม่กับการสอนประวัติศาสตร์ในโรงเรียน

นักหลังสมัยใหม่มีแนวคิดว่า แนวทางที่ดีที่สุดสำหรับการศึกษาประวัติศาสตร์ในปัจจุบัน คือ การใช้แนวคิดที่กล่าวว่า ไม่มีใครรู้เรื่องราวที่เกิดขึ้นทั้งหมด เนื่องจากเป็นไปไม่ได้ที่จะเชื่อมโยงอดีตกับปัจจุบันด้วยงานเขียนทางประวัติศาสตร์ เพราะข้อมูลทางประวัติศาสตร์ คือ การจัดการข้อมูล อย่างไรก็ตาม ประวัติศาสตร์เป็นเครื่องมือเดียวที่ทำให้ผู้คนกลับไปในอดีตที่อยู่ห่างไกล แต่ก็ต้องตระหนักว่า ในปัจจุบันไม่อาจเข้าใจสิ่งที่เกิดขึ้นได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ จึงต้องใช้การตีความด้วยบริบทอันยิ่งใหญ่ (Contextualizing grand narrative) ในการสร้างข้อมูลทางประวัติศาสตร์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ใกล้เคียงความจริงในอดีตมากที่สุด (Seixas, 2000; The College Board, 2012; Assessment Resource Center for History, 2013) ถึงกระนั้น แนวคิดการเรียนการสอนลักษณะนี้ก็ยังคงมีอุปสรรคคือ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นล้วนมีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงอยู่จำนวนมาก ดังนั้นการให้นักเรียนศึกษาเหตุการณ์และบริบทของเหตุการณ์หนึ่ง ๆ จึงต้องใช้ระยะเวลาและทรัพยากรจำนวนมาก

3. การจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์เพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมือง

การจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน วิชาประวัติศาสตร์เป็นวิชาหนึ่งที่อยู่ในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ซึ่งเป้าหมายของกลุ่มสาระนี้ คือ การเสริมสร้างให้ผู้เรียนเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติและสังคมโลก ซึ่งหากนำมาเปรียบเทียบกับรูปแบบของการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ในรูปแบบต่าง ๆ ที่ระบุไว้ในข้างต้นกับการเสริมสร้างพลเมือง สามารถเปรียบเทียบได้ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2: รูปแบบของการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์กับการเสริมสร้างพลเมือง

รูปแบบของการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์	การเสริมสร้างพลเมือง
การเสริมสร้างความทรงจำส่วนรวม การฝึกระเบียบวิธี การใช้แนวคิดหลังสมัยใหม่	พลเมืองที่รู้รักเหง้า เห็นถึงความสำคัญของมรดกชาติ พลเมืองที่ได้รับการพัฒนาทักษะการคิดอย่างเป็นระบบ พลเมืองที่ตื่นรู้ สามารถตั้งคำถามและตรวจสอบที่มา ของข้อมูล เรียนรู้ที่จะเห็นถึงความจริงแตกต่างและ การอยู่ร่วมกันในความแตกต่าง

จากตารางที่ 2 สรุปได้ว่า การเรียนการสอนประวัติศาสตร์เพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมือง ในโรงเรียนขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการสอน กล่าวคือ ถ้าครูต้องการนำเสนอเรื่องราว ถ่ายทอด วัฒนธรรมและมรดกของชาติ ครูควรสอนแบบการเสริมสร้างความทรงจำส่วนรวม หากครูต้องการ ให้นักเรียนได้ค้นคว้า สืบสอบ อภิปราย ครูควรใช้การฝึกระเบียบวิธี (Disciplinary practice) ทาง ประวัติศาสตร์ และถ้าครูต้องการเปิดกว้างแนวคิดทางสังคม โดยการตรวจสอบการตีความทาง ประวัติศาสตร์ เพื่อค้นหาข้อบกพร่องและข้อจำกัด (Call up the flaws and limitations) ครูควร ใช้แนวคิดหลังสมัยใหม่ ซึ่งในการจัดการเรียนการสอนโดยแนวคิดการฝึกระเบียบวินัยและแนวคิดหลัง สมัยใหม่จะให้นักเรียนเกิดทักษะการคิดทางประวัติศาสตร์ และการรับรู้ความรู้สึกทางประวัติศาสตร์

3.1 ทักษะการคิดทางประวัติศาสตร์ (historical thinking skills)

ทักษะการคิดทางประวัติศาสตร์ คือ กระบวนการสร้างคำอธิบาย ตีความหรือวิพากษ์ เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ตามความเข้าใจของตนเอง จากการตรวจสอบและประเมินความน่าเชื่อถือ หลักฐานทางประวัติศาสตร์ และนำหลักฐานนั้นมาสนับสนุนความคิดของตน ซึ่งจากนิยามของทักษะ การคิดดังกล่าวใกล้เคียงกับนิยามของการคิดอย่างมีวิจารณญาณที่ระบุว่า การคิดอย่างมีวิจารณญาณ คือ การประเมินความถูกต้อง เป็นความคิดที่สะท้อนออกมาอย่างมีเหตุผล เพื่อแสดงถึงการตัดสินใจว่าจะเชื่อหรือทำอะไร ความคิดใดจะมีเหตุผลก็ต่อเมื่อสามารถอธิบายข้อถกเถียงโต้แย้งได้อย่างสมเหตุ สมผล โดยมีหลักฐานยืนยันที่น่าเชื่อถือได้ (ทิสนา แซมมณี และคณะ. 2544) จากนิยามของทักษะการ คิดทางประวัติศาสตร์และการคิดอย่างมีวิจารณญาณดังกล่าวจะเห็นได้ว่า การประเมินความถูกต้อง และความน่าเชื่อถือของข้อมูลเป็นส่วนที่สอดคล้องกันระหว่างการคิดอย่างมีวิจารณญาณกับทักษะ การคิดทางประวัติศาสตร์ แต่มีส่วนที่แตกต่างกันคือ ทักษะการคิดทางประวัติศาสตร์ เป็นการคิดตาม กรอบของช่วงเวลาหรือยุคสมัยที่ศึกษา เพราะสภาพการณ์ต่าง ๆ ในอดีตแตกต่างจากปัจจุบัน ผู้ที่ศึกษา จึงไม่ควรนำความรู้ ความสามารถ สภาพแวดล้อมในปัจจุบันไปตัดสินหรือตีความเหตุการณ์ในอดีต แต่ควรทำความเข้าใจเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ด้วยการประเมินความน่าเชื่อถือของหลักฐานทาง ประวัติศาสตร์และการศึกษาบริบททางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง โดยทักษะการคิดทางประวัติศาสตร์ ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบใหญ่ และ 8 องค์ประกอบย่อย ดังนี้ (National Center for History in the Schools. 1996; The College Board. 2012; Assessment Resource Center for History. 2013)

- 1) การเรียงลำดับเหตุการณ์และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ มืองค์ประกอบย่อย ได้แก่
 - 1.1) การเรียงลำดับเหตุการณ์และหลักฐานทางประวัติศาสตร์ตามลำดับเวลาได้ถูกต้อง
 - 1.2) การวิเคราะห์สาเหตุและผลกระทบของเหตุการณ์ในช่วงเวลาเดียวกัน
 - 1.3) การเปรียบเทียบเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์กับความเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ที่คล้ายกันแต่ต่างเวลาและสถานที่
- 2) การทำความเข้าใจบริบททางประวัติศาสตร์ มืองค์ประกอบย่อย ได้แก่ การอธิบายบริบทของเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์จากการศึกษาหลักฐานที่หลากหลาย
- 3) การยืนยันด้วยหลักฐานทางประวัติศาสตร์ มืองค์ประกอบย่อย ได้แก่
 - 3.1) การวิเคราะห์ลักษณะของหลักฐานและข้อมูลทางประวัติศาสตร์
 - 3.2) การสรุปข้อเท็จจริงของเหตุการณ์ที่ได้จากการศึกษาหลักฐานและมุมมองที่หลากหลาย
- 4) การตีความและการสังเคราะห์ประเด็นทางประวัติศาสตร์ มืองค์ประกอบย่อย ได้แก่
 - 4.1) การวิเคราะห์การตีความทางประวัติศาสตร์ได้หลากหลายมุมมองโดยมีหลักฐานมาสนับสนุน
 - 4.2) การสร้างคำอธิบายสาเหตุและผลของเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ได้อย่างน่าเชื่อถือ

การเรียนการสอนที่ส่งเสริมทักษะการคิดทางประวัติศาสตร์จึงเป็นการเสริมสร้างให้นักเรียนเป็นพลเมืองที่ได้รับการพัฒนาทักษะการคิดอย่างเป็นระบบและเป็นพลเมืองที่ตื่นรู้สามารถตั้งคำถามและตรวจสอบที่มาของข้อมูล เรียนรู้ที่จะเห็นถึงความจริงแตกต่างและการอยู่ร่วมกันในความแตกต่าง (Centre for the Study of Historical Consciousness, 2014) เห็นได้จากงานวิจัยของ ชัยรัตน์ โตศิลา (2555) และศุภณัฐ พานา (2560) ที่พัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมทักษะดังกล่าวกับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาแล้วพบว่า การเรียนการสอนที่พัฒนาทักษะการคิดทางประวัติศาสตร์เป็นการฝึกฝนให้นักเรียนศึกษาและตรวจสอบหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่หลากหลายรวมถึงข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ที่มีการนำเสนออยู่ในปัจจุบัน ทำให้นักเรียนสามารถเรียงลำดับเหตุการณ์และหลักฐานทางประวัติศาสตร์ตามลำดับเวลาได้ สามารถวิเคราะห์เชื่อมโยงความสัมพันธ์ของเหตุและผลกระทบของเหตุการณ์ สามารถเปรียบเทียบเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์กับความเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ที่คล้ายกันแต่ต่างเวลาและสถานที่ได้ สามารถอธิบายบริบทของเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์จากการศึกษาหลักฐานที่หลากหลายได้โดยใช้วิธีการวาดภาพหรือเขียนผังมโนทัศน์เพื่อจำลองหรือสรุปเหตุการณ์ สามารถวิเคราะห์ลักษณะของหลักฐาน 5 ลักษณะขึ้นไป คือ ประเภทของหลักฐาน จุดมุ่งหมายในการเขียน มุมมองของผู้เขียน ข้อเท็จจริงที่ปรากฏในหลักฐาน ข้อจำกัดของหลักฐาน หลักฐานที่ไม่เห็นด้วย และสภาพการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบันทึกหลักฐาน สามารถสรุปข้อเท็จจริงของเหตุการณ์ที่ได้จากการศึกษาหลักฐานและมุมมองที่หลากหลายตั้งแต่ 5 ขึ้นขึ้นไป สามารถตีความทางประวัติศาสตร์ได้หลากหลายมุมมองโดยมีหลักฐานมาสนับสนุน และสามารถนำหลักฐานที่ศึกษามาประเมินความน่าเชื่อถือแบบแยกประเด็นได้และมีเกณฑ์ในการประเมินความน่าเชื่อถือของหลักฐานที่หลากหลาย เช่น การใช้ช่วงเวลาของการเกิดหลักฐานมาการวิเคราะห์การอ้างอิงของผู้เขียน การประเมินจากแหล่งที่มาของข้อมูล และการเปรียบเทียบข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ

ตลอดจนสามารถอธิบายให้เห็นถึงความต่อเนื่องและความเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ที่กำหนดโดยเชื่อมโยงถึงภูมิภาค ชาติ และความเปลี่ยนแปลงของโลกที่เกิดขึ้นได้โดยมีการใช้หลักฐานมาสนับสนุนคำอธิบาย

3.2 การรับรู้ความรู้สึกทางประวัติศาสตร์ (historical empathy)

การรับรู้ความรู้สึกทางประวัติศาสตร์ คือ การทำความเข้าใจความคิด ความเชื่อ และความรู้สึกต่าง ๆ ของบุคคลในเหตุการณ์โดยใช้หลักฐานทางประวัติศาสตร์มาสนับสนุน และแสดงความคิดเห็นและ/หรือความรู้สึกของตนโดยหลีกเลี่ยงปัจจุบันนิยม เพราะเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์มีข้อจำกัดด้านบริบทแวดล้อม เงื่อนไขทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ความรู้ และความเชื่อที่แตกต่างจากปัจจุบัน ดังนั้นการนำแนวคิดและความรู้ในปัจจุบันไปตีความหรือตัดสินอดีตจึงเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสม การจัดการเรียนการสอนที่พัฒนาให้นักเรียนเกิดการรับรู้ความรู้สึกทางประวัติศาสตร์ ครูควรฝึกฝนให้นักเรียนตระหนักถึงความแตกต่างระหว่างอดีตกับปัจจุบัน เพื่อให้นักเรียนมีความระมัดระวังในการแสดงความคิดเห็น และความรู้สึกของตนที่มีต่อเหตุการณ์โดยการยึดหลักฐานและบริบทของเหตุการณ์เป็นสำคัญ ตลอดจนไม่นำแนวคิดหรือความรู้ในปัจจุบันไปตีความหรือตัดสินเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ซึ่งการรับรู้ความรู้สึกทางประวัติศาสตร์ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบใหญ่ 4 องค์ประกอบย่อย ดังนี้ (Barton & Levstik. 2004; Davison. 2012; Endacott & Brooks. 2013)

1) การเปิดรับมุมมองที่แตกต่าง มืองค์ประกอบย่อย ได้แก่

1.1) การระบุมุมมองที่แตกต่างของความคิด ความเชื่อ หรือความรู้สึกของผู้คนในเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์กับปัจจุบัน

1.2) การนำความคิด ความเชื่อ หรือความรู้สึกของผู้คนในเหตุการณ์มาคาดการณ์สิ่งที่อาจเกิดขึ้น

2) การศึกษาบริบททางประวัติศาสตร์ มืองค์ประกอบย่อย คือ การอธิบายสภาพแวดล้อม ความคิด ความรู้ ความเชื่อหรือความรู้สึกที่มีผลต่อการกระทำของผู้คนในเหตุการณ์ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์

3) การเชื่อมโยงอดีตกับปัจจุบันด้วยความเข้าใจ มืองค์ประกอบย่อย คือ การแสดงความคิดเห็นหรือความรู้สึกของตนที่มีต่อเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์บนฐานของหลักฐานและบริบททางประวัติศาสตร์

การเรียนการสอนที่ส่งเสริมการรับรู้ความรู้สึกทางประวัติศาสตร์จึงเป็นการเสริมสร้างให้นักเรียนเป็นพลเมืองที่รู้รากเหง้า เห็นถึงความสำคัญของมรดกชาติ และเป็นพลเมืองที่ตื่นรู้ สามารถตั้งคำถามและตรวจสอบที่มาของข้อมูล เรียนรู้ที่จะเห็นถึงความจริงแตกต่างและการอยู่ร่วมกันในความแตกต่าง เห็นได้จากงานวิจัยของ Davison (2012) และ ศุภณัฐ พานา (2560) ที่พัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการรับรู้ความรู้สึกดังกล่าวให้กับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาแล้วพบว่า นักเรียนสามารถอธิบายสิ่งที่อาจเกิดขึ้นได้ โดยใช้ความคิด ความเชื่อ หรือ ความรู้สึกของผู้คนในเหตุการณ์ประกอบคำอธิบายซึ่งมาจากการอภิปรายกลุ่มและหลักฐานทางประวัติศาสตร์มาสนับสนุน สามารถอธิบายความแตกต่างระหว่างความคิด ความเชื่อ หรือความรู้สึกของผู้คนในเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่กำหนดกับความคิด ความเชื่อ หรือความรู้สึกของตนได้ว่าแตกต่างกันในประเด็นใด และมีหลักฐานมาสนับสนุน และสามารถนำความคิด ความเชื่อ หรือความรู้สึกมาอธิบายการกระทำ

ของผู้คนในเหตุการณ์ได้และใช้หลักฐานทางประวัติศาสตร์อ้างอิง ตลอดจน สามารถแสดงความคิดเห็น หรือความรู้สึกของตนที่มีต่อเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ และยกตัวอย่างการนำสิ่งที่ศึกษาจากเหตุการณ์ มาปรับใช้กับสถานการณ์ในปัจจุบันหรือการดำเนินชีวิตประจำวันของตนได้อย่างชัดเจน รวมไปถึงมีการ อ้างอิงหลักฐานหรือบริบททางประวัติศาสตร์ ตลอดจนเรียนรู้ว่า สิ่งที่เกิดขึ้นในอดีตนั้นเป็นบทเรียน เพื่อพัฒนาคนไม่ใช่สิ่งที่นักเรียนควรนำมาเป็นเรื่องฝังใจ

สรุป

การจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ในรูปแบบการเสริมสร้างความทรงจำส่วนรวม การฝึก ระเบียบวิธี และการใช้แนวคิดหลังสมัยใหม่ เพื่อเป็นพื้นฐานสำคัญในการส่งเสริมให้เป็นพลเมือง ที่รู้รักเห็นถึงความสำคัญของมรดกชาติ มีทักษะการคิดอย่างเป็นระบบ สามารถตั้งคำถามและ ตรวจสอบที่มาของข้อมูล ตลอดจนเรียนรู้และยอมรับข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์หรือความคิดเห็นที่ หลากหลายซึ่งจะนำไปสู่ความเข้าใจที่ดีต่อกัน เพราะทักษะการคิดทางประวัติศาสตร์และการรับรู้ ความรู้สึกทางประวัติศาสตร์จะเป็นสิ่งที่ทำให้นักเรียนประเมินข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ในมิติ ต่าง ๆ เช่น สภาพแวดล้อม ความคิด ความเชื่อ ความรู้สึกของผู้คนในเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ สภาพการณ์ทางสังคมที่มีผลต่องานเขียนทางประวัติศาสตร์ ตลอดจนแนวคิดของนักประวัติศาสตร์ ที่มีต่อเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ บนพื้นฐานของหลักฐานทางประวัติศาสตร์ และลดการใช้อคติ ในการตีความเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์แต่เป็นการพยายามทำความเข้าใจอดีตด้วยสายตาหรือ มุมมองของคนในอดีต

เอกสารอ้างอิง

- ชัยรัตน์ โต้ติลา. (2555). การพัฒนากระบวนการเรียนการสอนโดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์เพื่อ ส่งเสริมทักษะการคิดทางประวัติศาสตร์ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 2. วิทยานิพนธ์ ค.ด. (หลักสูตรและการสอน). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- ทิตนา แคมมณี และคณะ. (2544). วิทยาการด้านการคิด. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ. พรกมล จันทรี. (2544). ปัญหาการจัดการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ไทย ในระดับมัธยมศึกษา ตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. (หลักสูตรและ การสอน). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง. ถ่ายเอกสาร.
- วินัย พงศ์ศรีเพียร. (2552). อาจารย์บูชา. กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภณาการพิมพ์.
- วิบูล สินธุมาลย์. (2554). การรับรู้ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ไทย-ลาว : ผ่านแบบเรียนประวัติศาสตร์ ไทยและลาวชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 (ค.ศ.1975-2009). วิทยานิพนธ์ อ.ม. (ประวัติศาสตร์ศึกษา). นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร. ถ่ายเอกสาร.
- ศุภณัฐ พานา. (2560). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ตามแนวคิดกระบวนการ สืบสอบแสวงหาความรู้เป็นกลุ่มร่วมกับแนวคิด Magic If เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดทาง ประวัติศาสตร์และการรับรู้ความรู้สึกทางประวัติศาสตร์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ตอนปลาย. วิทยานิพนธ์ ค.ด. (หลักสูตรและการสอน). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2558). **แนวการสอนประวัติศาสตร์: ประวัติศาสตร์ไทย หลากหลายวิธีเรียน**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สุนทร ชูตินธรานนท์. (2554). **พม่ารบไทย: ว่าด้วยการสงครามระหว่างไทยกับพม่า**. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: มติชน.
- สุนทร ชูตินธรานนท์ และคณะ. (2557). **ชาตินิยมในแบบเรียนไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มติชน.
- Assessment Resource Center for History. (2013). **Historical Thinking Skills Scoring Rubric**. Retrieved on October, 15, 2019, from <http://www.umbc.edu/che/arch/rubric.php>
- Barton, K., & Levstik, L. (2004). **Teaching History for the Common Good**. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Centre for the Study of Historical Consciousness. (2014). **The Historical Thinking Project Promoting Critical Historical Literacy for 21st Century**. Retrieved on October, 15, 2019, from <http://historicalthinking.ca>
- Davison, M. (2012). **"It is Really Hard Being in Their Shoes": Developing Historical Empathy in Secondary School Students**. Ed.D. Dissertation (Education). Auckland: The University of Auckland. Photocopy.
- Endacott, J., & Brooks, S. (2013). An Updated Theoretical and Practical Model for Promoting Historical Empathy. **Social Studies Research and Practice**, 8(1): 41-58.
- Lawenthal, David. (1998). **Possessed by the Past: The Heritage Crusade and the Spoils of History**. New York: Cambridge University Press.
- Lemon, M. C. (2003). **Philosophy of History: A Guide For Students**. London: Routledge.
- National Center for History in the Schools. (1996). **The National Standards for History**. Retrieved on October, 15, 2019, from <http://www.sscnet.ucla.edu/nchs/standards>
- Seixas, P. (2000). Schweigen! Die kinder! Or, Does Postmodern History Have a Place in the Schools? In. P. N. Stearns, P. Seixas, & S. Wineburg (Eds.), **Knowing, Teaching, and Learning History**. (pp. 19-37). New York: New York University Press.
- The College Board. (2012). **AP World History**. New York: The College Board.